

**LATVIJAS UNIVERSITĀTE
BIZNESA, VADĪBAS UN EKONOMIKAS FAKULTĀTE
VADĪBZINĀTNES NODAĻA**

**VALSTS ATBALSTA SISTĒMAS IETEKME UZ
PRODUKTIVITĀTI UN KONKURĒTSPĒJU**

**National support system effect on productivity and
competitiveness**

MAĢISTRA DARBS

Sabiedrības vadības maģistra studiju programma

Autors: **Anna Līga Būmeistere**

Studenta apliecības Nr.: ab18169

Darba vadītājs: Dr.oec., prof. Gundars Bērziņš

RĪGA 2020

ANOTĀCIJA

Lielākoties valstis visā pasaulē nav pietiekami skaidri formulējušas atšķirības starp produktivitāti un konkurētspēju, un nav izstrādājušas stratēģiskos plānus konkurētspējas un produktivitātes veicināšanai. Problemātika, kas saistīta ar produktivitāti un konkurētspēju ne tikai privātajā, bet arī publiskajā sektorā, ir izpratnes un zināšanu trūkums par parādību, ka pieaugot produktivitātei, ne vienmēr pieaug konkurētspēja un otrādi. Maģistra darba mērķis – izpētīt Latvijas valsts atbalsta sistēmas un Latvijas uzņēmējdarbības vides kvalitātes ietekmi uz produktivitāti un konkurētspēju, un sniegt rekomendācijas to uzlabošanai. Izvirzītā hipotēze – apzināti un atbilstoši mūsdienu ekonomikai veidota valsts atbalsta sistēma, kas nodrošina uzņēmējiem labvēlīgu vidi, ir būtiska produktivitātes un konkurētspējas līmeņa celšanai Latvijā. Pētījuma gaitā noskaidrots, ka Latvijas produktivitātes līmeņa celšanai nozīmīgi ir vairāki faktori – izglītības sistēmas reformēšana, uzņēmējdarbības vides kvalitātes uzlabošana, darbaspēka pieejamības un kvalitātes uzlabošana, augstākas pievienotās vērtības ražošanas veicināšana, eksporta veicināšana, ilgtspējīgās attīstības nodrošināšana, stabila makroekonomiskās vides nodrošināšana, stabila nodokļu politika u.c.. Atslēgvārdi - produktivitāte, konkurētspēja, inovācijas, krīze.

ANNOTATION

Most countries in the world have not made the distinction between productivity and competitiveness sufficiently clear and have not developed strategic plans to promote competitiveness and productivity. The contradiction regarding productivity and competitiveness, not only in the private but also in the public sector, is a lack of understanding and knowledge of the phenomenon that increasing productivity does not always increase competitiveness, and vice versa. The aim of the master's thesis is to study Latvian state support system and the Latvian business environment impact on productivity and competitiveness, and to provide recommendations for their improvement in Latvia. The hypothesis - a state support system designed deliberately and in accordance with the modern economy, which provides a favorable environment for entrepreneurs, is essential for raising the level of productivity and competitiveness in Latvia. Several factors are important for raising the level of productivity in Latvia - reforming the education system, improving the quality of the business environment, improving the availability and quality of labor, promoting higher value-added production, promoting export, ensuring sustainable development, ensuring a stable macroeconomic environment, stable tax policy, etc. Keywords - productivity, competitiveness, innovation, crisis.

SATURA RĀDĪTĀJS

APZĪMĒJUMU UN SAĪSINĀJUMU SARAKSTS	5
IEVADS	6
1. VALSTS ATBALSTA SISTĒMAS IIETEKME UZ UZŅĒMUMU PRODUKTIVITĀTI UN KONKURĒTSPĒJU TEORĒTISKIE ASPEKTI	10
1.1. Produktivitātes jēdziena skaidrojums un definīcijas	10
1.2. Latvijas konkurētspējas novērtējums	16
1.3. Ietekmējošo faktoru identifikācija, nozīmīgums	25
1.4. Valsts atbalsta sistēmu identificēšana	34
2. PĒTĪJUMS PAR VALSTS ATBALSTA SISTĒMAS IIETEKMI UZ UZŅĒMUMU PRODUKTIVITĀTI UN KONKURĒTSPĒJU	46
2.1. Pētījuma metodoloģija	46
2.2. Aptaujas datu interpretācija	48
2.3. Intervijas interpretācija	62
SECINĀJUMI	87
PRIEKŠLIKUMI	88
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI	95
PIELIKUMI	100

APZĪMĒJUMU UN SAĪSINĀJUMU SARAKSTS

DESI	digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss
ES	Eiropas Savienība
GCI	globālais konkurētspējas indekss (<i>Global Competitiveness Reportseries</i>)
IKP	iekšzemes kopprodukts
KFP	kopējo faktoru produktivitāte
MVU	mazie un vidējie uzņēmumi
SKR	saskaņotais konkurētspējas rādītājs
4IR	ceturtnā rūpniecības revolūcija

IEVADS

Maģistra darba **tēma** ir „Valsts atbalsta sistēmas ietekme uz produktivitāti un konkurētspēju”.

Tēmas **aktualitāte** – Valsts ekonomisko labklājību ietekmē konkurētspēja, produktivitāte un inovācijas, kas ir atdalīti jēdzieni, bet tomēr savstarpēji saistīti. Produktivitāte ir īpaši nozīmīgs faktors, kas nosaka reģiona kopējos ienākumus uz vienu iedzīvotāju, savukārt inovāciju stimulēšana var palīdzēt produktivitātei un konkurētspējai.

Viena no inovācijas nozīmēm paredz, ka preces un pakalpojumi nākotnē būs ne tikai ar augstāku pievienoto vērtību, bet arī lētāki. Svarīga ir arī konkurētspējas veicināšana. Zems konkurētspējas līmenis valstī liecina par zemu dzīves līmeni, vāji attīstītu ražošanas sektoru. Savukārt zemi nozares rādītāji var negatīvi ietekmēt kopējo ekonomiku, kropļojot investīciju modeļus un ierobežojot izaugsmi.

Valstu izstrādātajām stratēģijām būtu jābalsta un jāveicina konkurētspējas, produktivitātes un inovāciju nepārtraukta attīstība. Viši trīs minētie jēdzieni ir kompleksi un daudzdimensionāli, kā arī tos nevar skatīt atrauti vienu no otra. Valstu veidotajām stratēģijām būtu īpaši jākoncentrējas uz mērķtiecīgu politiku, kas uzlabo starptautisko darbību, piemēram, eksporta attīstību, nodokļu politikas atbilstību un caurskatāmību, IKT ieviešanu. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš šķēršļiem, kas kavē inovāciju ieviešanu un attīstību valstī, piemēram, noramtivisms un birokrātiskais slogs, un nepieciešamajām atbalsta sistēmām, piemēram, ieguldījumiem izglītībā, zinātnē un pētniecībā, kas var stimulēt inovāciju ieviešanu stratēģiskajās nozarēs. Stratēģijas būtu jāveido mērķtiecīgi identificējot valstij specifiskos produktivitāti kavējošos šķēršļus, nosakot konkrētas atbalstāmās jomas un nozares, kas dinamikā bieži ir mainīgas, tāpēc stratēģijas kritiski jāpārvērtē un nepieciešamības gadījumā jāmaina.

Pētāmā **problēma** – izpētot zinātnisko literatūru un valstu stratēģiskoas attīstības plānus, tiek secināts, ka lielākoties valstis visā pasaulē nav pietiekami skaidri formulējušas atšķirības starp produktivitāti un konkurētspēju, un nav izstrādājušas stratēģiskos plānus konkurētspējas un produktivitātes veicināšanai. Problemātika, kas saistīta ar produktivitāti un konkurētspēju ne tikai privātajā, bet arī publiskajā sektorā, ir izpratnes un zināšanu trūkums par parādību, ka pieaugot produktivitātei, ne vienmēr pieaug konkurētspēja un otrādi. Lai celtu valstu labklājības līmeni un sasniegtu vēlamo mērķi t.i. būt produktīviem un konkurētspējīgiem, ražojot ar augstu pievienoto vērtību, gan konkurētspējai, gan produktivitātei jābūt vismaz aptuveni līdzīgā līmenī. Izpratne par konkurētspējas un

produktivitātes kopsakarību, lai pieņemtu atbilstošus lēmumus, ir aktuāls izaicinājums politikas plānotājiem daudzviet pasaulē.

Hipotēze – Apzināti un atbilstoši mūsdienu ekonomikai veidota valsts atbalsta sistēma, kas nodrošina uzņēmējiem labvēlīgu vidi, ir būtiska produktivitātes un konkurētspējas līmeņa celšanai Latvijā.

Maģistra darba **mērķis** – izpētīt Latvijas valsts atbalsta sistēmas un Latvijas uzņēmējdarbības vides kvalitātes ietekmi uz produktivitāti un konkurētspēju, un sniegt rekomendācijas to uzlabošanai.

Maģistra darba **uzdevumi**:

1. Apkopot teorētiskos aspektus par Latvijas valsts atbalsta sistēmas un Latvijas uzņēmējdarbības vides kvalitātes ietekmi uz produktivitāti un konkurētspēju.
2. Veikt Latvijas uzņēmēju aptauju ar mērķi noskaidrot Latvijas valsts atbalsta sistēmas un Latvijas uzņēmējdarbības vides kvalitātes ietekmi uz produktivitāti un konkurētspēju, un noskaidrot, kā Latvijas uzņēmēji plāno nodrošināt produktivitāti krīzes apstākļos, un, kas ir galvenie ierobežojumi „Covid-19” apstākļos.
3. Veikt ekspertintervijas ar mērķi noskaidrot Latvijas valsts atbalsta sistēmas un Latvijas uzņēmējdarbības vides kvalitātes ietekmi uz produktivitāti un konkurētspēju.
4. Izdarīt secinājumus par Latvijas valsts atbalsta sistēmas un Latvijas uzņēmējdarbības vides kvalitātes ietekmi uz produktivitāti un konkurētspēju.
5. Sniegt priekšlikumus un rekomendācijas Latvijas valsts atbalsta sistēmas un Latvijas uzņēmējdarbības vides kvalitātes uzlabošanai.

Pētījuma **objekts** – Latvijas valsts.

Pētījuma **priekšmets** – produktivitāte un konkurētspēja.

Rakstot un apkopojot materiālus maģistra darbam, tika izmantotas šādas **pētījuma metodes**:

1. Monogrāfiskā pētījuma metode (literatūras apkopojums);
2. Statistikas metode - grupēšana (statistikas datu atlase no datubāzēm, ziņojumiem u. tml.);
3. Grafiskā pētījuma metode (izmantojot Ms Excel, dati apkopoti attēlos, tabulās);
4. Slēgta un atvērta tipa aptaujas anketa;
5. Strukturēta intervija.

Teorētiskā un faktoloģiskā materiāla avoti:

1. Zinātnisko žurnālu un konferenču rakstu krājumi;
2. Publikācijas par zinātnisko un lietišķo pētījumu rezultātiem;
3. Vispārējā un speciālā literatūra;
4. Periodiskie izdevumi;
5. Likumi, Ministru kabineta noteikumi, regulas un citi normatīvie dokumenti, standarti;
6. Statistikas dati;
7. Dažādi interneta resursi.

Pētījuma periods:

1. Aptauja veikta laika posmā no 2020. gada 8. aprīļa līdz 8. maijam.
2. Intervijas veiktas laika posmā no 2020. gada 26. aprīļa līdz 8. maijam.

Maģistra darba **struktūra** sastāv no 2 daļām.

Pirmās daļas ietvaros apkopoti teorētiskie aspekti par valsts atbalsta sistēmas ietekmi uz uzņēmuma produktivitāti un konkurētspēju. Nodaļas ietvaros raksturots produktivitātes jēdziena skaidrojums un definīcijas, veikts Latvijas konkurētspējas novērtējums, veikta iekšējo faktoru identificēšana, raksturots to nozīmīgums, kā arī izpētīta valsts atbalsta sistēma.

Otrās daļas ietvaros veikts empīrisks pētījums - anketēšana, kas ietvēra slēgta un atvērta tipa aptaujas jautājumus, kā arī izmantota ekspertmetode - veiktas intervijas ar septiņiem ekspertiem, lai izpētītu ekspertu viedokli par valsts atbalsta sistēmas ietekmi uz uzņēmuma produktivitāti un konkurētspēju, kā rezultātā sniegtu priekšlikumus atbalsta sistēmas uzlabošanai Latvijā.

Pētījuma ietvaros autore kā vienu no nozīmīgiem aspektiem atzīmē šī brīža aktualitāti – “Covid-19” ietekmi uz uzņēmējdarbības sektoru, produktivitāti un citiem tautsaimniecības strukturālajiem rādītājiem gan Latvijā, gan pasaulē. Šī iemesla dēļ, mēģinot noskaidrot notiekošo procesu iespējamos cēloņus, sekas u.c. sakarības, aptaujājot uzņēmējus un intervējot ekspertus, “Covid-19” tiek pievērsta pastiprināta uzmanība.

Pētījuma ierobežojumi, kas būtu jāņem vērā, veicot turpmākos pētījumus – mērīta vienfaktora produktivitāte – darbaspēka produktivitāte. Darbaspēka produktivitāte ir tas produktivitātes veids, kas visbiežāk tiek mērīts ES un OECD valstīs. Taču ir arī citi produktivitātes mērīšanas veidi, piemēram kapitāla produktivitāte. Pētījums veikts, piedaloties nelielam dalībnieku skaitam – 7 ekspertiem un 154 aptaujas respondentiem, tāpēc tajā iegūtie dati nerezistentē visas Latvijas uzņēmēju un ekspertu viedokli, bet gan raksturo uzskatus, kurus minējuši konkrētie pētījuma dalībnieki. Lai datus varētu vispārināt un būtu iespējams

pilnīgāk skaidrot produktivitātes un konkurētspējas procesus Latvijā, šajā jomā būtu nepieciešams veikt papildus pētījumus, iesaistot lielāku dalībnieku skaitu.

1. VALSTS ATBALSTA SISTĒMAS IETEKME UZ UZŅĒMUMU PRODUKTIVITĀTI UN KONKURĒTSPĒJU TEORĒTISKIE ASPEKTI

1.1. Produktivitātes jēdziena skaidrojums un definīcijas

Produktivitāte ir attiecība, lai noteiktu, cik labi organizācija, nozare, valsts vai indivīds pārvērš izejmateriālus (darbaspēks, materiāli, mašīnas utt.) precēs un pakalpojumos. To parasti izsaka ieejas un izlaides attiecībās. Tas ir (ievades) izmaksas pret (izlaides) preci / pakalpojumu. Neatkarīgi no tā izriet, cik efektīvs ir pārveidošanas process. Produktivitāte ir vidējs ražošanas efektivitātes rādītājs. To var izteikt kā izlaides un ražošanas procesā izmantoto izejvielu attiecību, t.i., izlaidi uz ieejas vienību. Ja visi izlaides un izejmateriāli ir iekļauti produktivitātes rādītājā, to sauc par kopējo produktivitāti. Rezultāti un izejvielas kopējā produktivitātes rādītājā tiek definēti kā to ekonomiskās vērtības. Izlaides vērtība mīnus izejvielu vērtība ir ražošanas procesā gūto ienākumu mērs. Tas ir ražošanas procesa kopējās efektivitātes rādītājs un kā mērķis ražošanas procesā tiek maksimāli palielināts. Produktivitātes pasākumus, kas izmanto vienu vai vairākus izejmateriālus vai faktorus, bet ne visus faktorus, sauc par daļēju produktivitāti. Izplatīts piemērs ekonomikā ir darba ražīgums, ko parasti izsaka kā izlaidi stundā. Uzņēmuma līmenī tipiski daļējie produktivitātes pasākumi ir tādas lietas kā darba stundas, materiāli vai enerģija uz ražošanas vienību.

Makroekonomikā pieeja ir atšķirīga. Makroekonomikā vēlas izpētīt daudzu ražošanas procesu vienību, un izlaidi iegūst, summējot pievienoto vērtību, kas izveidota atsevišķos procesos. Tas tiek darīts, lai izvairītos no starpposma izejvielu dubultas uzskaites. Pievienoto vērtību iegūst, no izejvielām atņemot starpposma ieejas. Vispazīstamākais un izmantotais pievienotās vērtības mērs ir IKP. To plaši izmanto kā nāciju un nozaru ekonomiskās izaugsmes rādītāju. IKP ir ienākumi, kas ir pieejami kapitāla izmaksu, darbaspēka kompensācijas, nodokļu un peļņas samaksai.¹ Produktivitāte ir izšķirošs faktors uzņēmumu un valstu ražošanas rādītājos. Valsts produktivitātes palielināšanās var paaugstināt dzīves līmeni, jo lielāki ienākumi uzlabo cilvēku spēju iegādāties preces un pakalpojumus, izbaudīt brīvo laiku, uzlabot mājokli un izglītību, kā arī dot ieguldījumu sociālajās un vides programmās, bet produktivitātes pieaugums arī palīdz uzņēmumiem būt rentablākiem.

Produktivitāte ir spēja radīt preci vai pakalpojumu. Konkrētāk, produktivitāte ir mēraukla tam, kā konkrētie resursi tiek pārvaldīti, lai savlaicīgi sasniegtu mērķus, kas noteikti kvantitātes un kvalitātes ziņā. Produktivitāti var definēt arī kā indeksu, kas mēra izlaidi

---

¹ Yadav, P., Marwah, C.S. (2005). The Concept of Productivity, *International Journal of Engineering and Technical Research (IJETR)*, Vol.3, Issue 5, 192.

(preces un pakalpojumus) attiecībā pret ieguldījumu (darbaspēks, materiāli, enerģija utt., ko izmanto izlaides iegūšanai). Tādējādi ir divi galvenie veidi, kā palielināt produktivitāti: palielināt skaitītāju (izvadi) vai samazināt saucēju (ievadi). Protams, līdzīgs efekts būtu vērojams, ja pieaugtu gan ieeja, gan izvade, bet izlaide pieaugtu ātrāk nekā ievade; vai ja ievade un izvade samazinājās, bet ievade samazinājās ātrāk nekā izlaide. Organizācijām ir daudz iespēju šīs formulas izmantošanai, darba ražīgums, mašīnu produktivitāte, kapitāla produktivitāte, enerģijas produktivitāte utt. Produktivitātes koeficientu var aprēķināt vienai operācijai, departamentam, objektam, organizācijai vai pat visai valstij.

Produktivitāte ir objektīvs jēdziens. Kā objektīvu jēdzienu to var izmērīt, ideālā gadījumā - salīdzinot ar vispārēju standartu. Uzņēmumi var uzraudzīt produktivitāti stratēģisku iemeslu dēļ, piemēram, korporatīvā plānošana, uzņēmumu uzlabošana vai salīdzināšana ar konkurentiem. To var izmantot arī taktisku iemeslu dēļ, piemēram, projekta kontrolei vai izpildes kontrolei atbilstoši budžetam. Produktivitāte ir arī zinātnisks jēdziens, tāpēc to var loģiski definēt un empīriski novērot. To var izmērīt arī kvantitatīvā izteiksmē, kas to kvalificē kā mainīgo. Tāpēc to var definēt un izmērīt absolūtā vai relatīvā izteiksmē. Tomēr absolūta produktivitātes definīcija nav ļoti noderīga; tas ir daudz noderīgāk, kā jēdziens, kas attiecas uz relatīvo produktivitāti, vai kā produktivitātes faktors. Produktivitāte ir noderīga kā relatīvas produkcijas izlaides mēraukla, salīdzinot ar faktisko resursu izlaidi, kas izmērīta laika gaitā vai attiecībā pret kopējām vienībām.² No tā var secināt, ka, palielinoties izejmateriālu līmenim izlaidei vai samazinoties ieejas apjomam nemainīgam izlaides līmenim, palielinās produktivitāte. Tāpēc „produktivitātes rādītājs” apraksta, cik labi uzņēmuma resursi tiek izmantoti.

Valsts sektora produktivitāte ir tikpat svarīga valsts ekonomiskajiem rādītājiem kā privātā sektora. Tronhils (*Thornhill*)³ identificē trīs galvenos iemeslus, kāpēc publiskā sektora produktivitātei ir izšķiroša nozīme. Pirmkārt, publiskais sektors ir nozīmīgs darba devējs. Otrkārt, valsts sektors ir nozīmīgs pakalpojumu sniedzējs ekonomikā, jo īpaši uzņēmējdarbības pakalpojumi (ietekmē izejvielu izmaksas) un sociālie pakalpojumi (ietekmē darba kvalitāti). Treškārt, publiskais sektors ir nodokļu resursu patērētājs. Izmaiņas publiskā sektora produktivitātē var nopietni ietekmēt ekonomiku.

---

² Yadav, P., Marwah, C.S. (2005). The Concept of Productivity, *International Journal of Engineering and Technical Research (IJETR)*, Vol.3, Issue 5, 192.

³ Thornhill, D. (2006). Productivity attainment in a diverse public sector. *Paper presented at the Institute of Public Administration Seminar on Promoting Productivity in a Diverse Public Sector*, Dublin.

Ekonomikas izaugsme un dzīves līmeņa celšanās ir atkarīga no augstākas produktivitātes - jo mazāk darbaspēka un kapitāla ir pieejams, jo vairāk jāpaātrina produktivitātes pieaugums.⁴

Produktivitāti parasti definē kā saražoto izlaides daudzumu uz ieejas vienību. Daudzās valstīs valsts sektora produktivitāte nacionālajos kontos tiek uzskatīta par nulli. Valdības sektora izlaide ir novērtēta kā vienāda ar vērtību, kas ir kopējā ieguldīto līdzekļu vērtībā. Šī izlaide ¼ ievades konvencija pēdējos gados tiek arvien vairāk pārbaudīta. Uzdevums ir izstrādāt alternatīvas aplēses, kuru pamatā ir izlaides mērīšana publiskā sektora kontekstā - gadījumos, kad tiek sniegti kolektīvie pakalpojumi un kur vairumā gadījumu nav tirgus darījumu ar privātpersonām sniegtajiem pakalpojumiem.⁵

Produktivitātes definīcija, kas attiecas uz attiecībām starp ieguldījumu un izlaidi, neaptver jautājumus, ko daudzi iedomājas, runājot par valsts sektora produktivitāti. Produktivitātes vispārīgāka interpretācija ietver plašākas bažas par publiskā sektora sasniegtajiem rezultātiem. Kopumā runājot, daudzi cilvēki, runājot par publiskā sektora produktivitāti, patur prātā vispārējo jautājumu par to, kādu vērtību viņi saņem no sabiedriskajiem pakalpojumiem apmaiņā pret valsts līdzekļu izlietojumu.⁶ Putnams (*Putnam*)⁷ noraida ideju par rezultātu iekļaušanu produktivitātes mērīšanā. Viņa arguments ir tāds, ka, lai koncentrētos uz rezultātiem (veselības, nevis ārstēto pacientu izmaiņām; izmaiņām izglītības statusā, nevis pasniegto stundu skaitam), ietilpst pārmaiņas, kuras valdība nekontrolē. Ziemeļvalstu labklājības valsts vēsturiskā attīstība parādīja, ka valdība varētu kontrolēt vai drīzāk atbalstīt diezgan holistiskas izmaiņas. Šajos uzskatos var būt atšķirības starp valstīm. Holzers un Soek-Hvans (*Holzer, Seok-Hwan*)⁸ apgalvo, ka, kaut arī produktivitātes jēdziens ir ticis izmantots daudzus gadus, tas bieži tiek vienkāršots, nepareizi interpretēts un nepareizi piemērots. Produkcijas koncepcija ir valsts pārvaldes telpas pamatā un notiekošo centienu kodols, kas turpinās, jo risina būtisku saikni - produktīva sabiedrība ir atkarīga no valdības, kas darbojas ar augstu veikspēju.

Lai arī produktivitātes un darbības uzlabošanas jautājums sabiedriskajā sektorā nav nekas jauns, zinātnieki un praktiķi gadu desmitiem ilgi strādājuši, lai apzinātu, kas padara valdību, produktīvu un efektīvu. Faktiski produktivitātes jēdziena izmantošana ir sajaukta ar

---

⁴ Waller, M. (2006). Fast track municipal and service restructuring to help meet new challenges, *Journal for Local Democracy Development*, 10-11.

⁵ Boyle, R. (2006). Measuring public sector productivity: lessons from international experience, *CPRM Discussion Paper 35, Institute of Public Administration (IPA)*, Dublin, p.65.

⁶ Linna, P., Pekkola, S., Ukko, J., Melkas, H. (2010). Defining and measuring productivity in the public sector: Managerial perceptions, *International Journal of Public Sector Management*, 300-320.

⁷ Putnam, R.D., *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1993, p. 247.

⁸ Holzer, M., Seok-Hwan, L. Mastering public productivity and performance improvement from a productive management perspective, *Public Productivity Handbook*, 2nd ed., New York, NY, 2004, p.1324.

veiktspējas jēdzienu (piemēram, Jackson, 1999⁹; Stainer, Stainer, 2000¹⁰). Minētie pētnieki ir identificējuši katru jēdzienu dažādos veidos. Produktivitāte un veiktspēja ir atkarīga no daudziem faktoriem - sākot ar augstākās vadības atbalstu, visu līmeņu iesaistītu personālu, darbības novērtēšanas sistēmu, darbinieku apmācību, atalgojuma struktūrām, sabiedrības iesaistīšanu un atgriezenisko saiti līdz budžeta vadības lēmumu labošanai.

Saskaņā ar četriem produktivitātes pamatveidiem, ko izvirzīja Gummessons (*Gummesson*)¹¹ jāņem vērā plašāks konteksts - produktivitāte rodas no uzņēmuma darbībām, klienta darbībām, mijiedarbības starp uzņēmumu un klientu; vai mijiedarbība starp klientiem. Gummessons arī atzīmēja, ka klients ir nevis “gala lietotājs”, bet gan aktīvs dalībnieks nepārtrauktā vērtību radīšanas ciklā. Klientam ir daudz lomu kā ražošanas resursam, kas ietekmē kvalitāti, apmierinātību un vērtības radīšanu, kā arī kā pakalpojumu organizācijas konkurents.

Klienta ietekme uz produktivitāti var būt pozitīva vai negatīva. Palielinoties klienta ieguldījumam, samazinās pakalpojumu sniedzēja iespējas kontrolēt ražošanas procesu un palielinās nedrošība. Tādējādi Ojasalo (*Ojasalo*)¹² atzīmēja, ka uzņēmumam būtu izdevīgi censties kaut kā izvēlēties klientus, piemēram, izveidot mērķauditoriju.

Ieejas un izejas definīcija ir vissvarīgākais jautājums, analizējot produktivitāti.¹³ Tradicionālais produktivitātes mērīšanas veids ir balstīts uz fiziskām vienībām - fiziskā ieguldīšana var būt darba stundas, un fiziskā produkcija - klienti. Arī laiku var uzskatīt par atbilstošu fiziskām vienībām.

Viens no ievērojamiem jautājumiem, apspriežot produktivitāti publiskajā sektorā, ir tas, ka publiskajam sektoram dažādās valstīs ir ļoti atšķirīgas īpašības un loģika, tāpēc literatūra par publiskā sektora produktivitāti var būt problemātiska. “Ziemeļvalstu labklājības valsts” bija sociāla inovācija, kurai izdevās saskaņot dažādās galvaspilsētas un darbaspēka intereses.¹⁴ Tās pamatojums, attīstība un tradīcijas ļoti atšķiras no lielākās daļas citu valstu.

Vēl viens svarīgs jautājums par valsts sektora produktivitāti attiecas uz to, kā to izmērīt. Produktivitāti var izmērīt vairākos veidos. Produktivitātes pieauguma interpretācija ir

---

⁹ Jackson, P.M. (1999). Productivity and performance of public sector organisations, *International Journal of Technology Management*, Vol. 19 Nos 7/8, 753-66.

¹⁰ Stainer, A., Stainer, L. (2000). Performance in public services: a total productivity approach, *International Journal of Business Performance Management*, Vol. 2 No. 4, 263-75.

¹¹ Gummesson, E. (1998). Productivity, quality and relationship marketing in service operations, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 10 No. 1, 4-15.

¹² Ojasalo, K. (2003). Customer influence on service productivity, *SAM Advanced Management Journal*, Vol. 68 No. 3, 14-19.

¹³ Gallouj, F. (2002). Knowledge-intensive business services: processing knowledge and producing innovation, *Productivity, Innovation and Knowledge in Services: New Economic and Socio-economic Approaches*, 257-84.

¹⁴ Karisto, A. (2009). Innovative measures of health promotion: cultural participation enhancing health and well-being, *paper presented at the Workshop on Frontline Innovations in Health and Social Services in Advanced Silver Society*, Tohoku Fukushi University, Sendai, 3 March

lielā mērā atkarīga no produktivitātes mērīšanas veida. Valsts sektora produktivitāti visbiežāk mēra kā **darba ražīgumu**. Papildus darba ražīgumam jānovērtē arī daudzfaktoru produktivitāte. Viena faktora produktivitātes interpretācijas galvenā problēma ir tā, ka visi efektivitātes pieaugumi tiek attiecināti uz vienu faktoru, kaut arī ražošanas palielināšanās daļēji vai pat pilnībā varētu būt saistīta ar citu faktoru izmaiņām. Pārbaudītie produktivitātes pasākumi arī parasti ir bijuši nozares vai valsts mēroga. Ir svarīgi atzīmēt, ka mikrolīmenī produktivitātes mērīšana publiskajā sektorā var notikt arī atsevišķas organizācijas līmenī un vai no lietotāja viedokļa.¹⁵

Mūsdienu konkurences pasaulē produktivitāte ir pamatjēdziens, novērtējot organizāciju ekonomiskos rādītājus. Tāpēc produktivitātes uzlabošana ir kļuvusi par galveno nozaru mērķi. Produktivitāti mēra kā produkcijas un izejvielu attiecību, bet tai pašai nav nozīmes. Tam ir nozīme, ja to salīdzina ar produktivitāti, kas izmērīta iepriekšējos periodos, vai arī to mēra no izmantojamām iekārtām, kas ražo līdzīgu produkciju. Pēdējo divu desmitgažu laikā ir plaši apspriesta cilvēkkapitāla loma ekonomiskajā izaugsmē.¹⁶ Darbs kā ražošanas faktors ietekmē ražošanas izmaksas. Tātad, palielinot darba ražīgumu, var pieaugt saražotais produkcijas daudzums.¹⁷ Darba produktivitāte ir darbinieku spēju un paaugstināšanas rezultāts, tāpēc ir svarīgi sakārtot darba laiku un noteikt darbaspēka sadalījumu.¹⁸

Islams un Seid-Šazlai (*Islam, Syed Shazali*)¹⁹ identificēja trīs faktorus, tostarp prasmju līmeni, labvēlīgu darba vidi, pētniecību un attīstību, kas var ietekmēt darba ražīgumu. Lai arī visi faktori bija pozitīvi korelēti ar produktivitāti, visnozīmīgākā pozitīvā korelācija attiecās uz pētniecības un attīstības izdevumiem un produktivitāti. Akjūzs un Kurūzums (*Akyüz, Kuruiüzüm*)²⁰ ierosināja modelēšanas pieeju, lai izmērītu un uzlabotu sniegumu procesu. Šajā pētījumā tika apskatītas sakarības starp stratēģiskā līmeņa lēmumu pieņemšanas alternatīvām un darbības līmeni ražošanas sistēmā. Noruzs (*Noruzy*)²¹ izpētīja faktorus, kas ietekmē strādājošo zināšanu produktivitāti, izmantojot faktoru analīzi. Pēc iegūtajiem rezultātiem,

---

¹⁵ Boyle, R. (2006). Measuring public sector productivity: lessons from international experience, *CPRM Discussion Paper 35, Institute of Public Administration (IPA)*, Dublin, p.65.

¹⁶ Marelli, E., Signorelli, M. (2010). Employment, productivity and models of growth in the EU, *International Journal of Manpower*, Vol. 31, No. 7, 731–754.

¹⁷ Tilton, J.E. (2001). Labor productivity, costs, and mine survival during a recession, *Resources Policy*, Vol. 27, No. 2, 107–117.

¹⁸ Billikopf, G.E. *Labor Management in Agriculture*, 2nd ed., ANR Publication 3417, California, 2003, p.462.

¹⁹ Islam, Sh., Syed Shazali, S.T. (2011). Determinants of manufacturing productivity: pilot study on labor-intensive industries, *International Journal of Productivity and Performance Management*, Vol. 60, No. 6, 567–582.

²⁰ Akyüz, G., Kuruiüzüm, O. (2011). A modelling approach in process industry for improving manufacturing performance, *International journal of Productivity and Quality Management*, Vol. 7, No. 1, 74–89.

²¹ Noruzy, A., Hayat, A.A., Rezazadeh, A., Najafi, S., Hatami-Shirkouhi, L. (2011). Factors influencing the productivity of knowledge workers: a case study from an Iranian oil company, *International Journal of Productivity and Quality Management*, Vol. 8, No. 4, 459–479.

vissvarīgākie jautājumi, kas var ietekmēt darba ražīgumu, bija apmierinātība ar darbu un līdzdalība, izglītība, motivācija un organizatoriskā komunikācija. Razaks (*Razak*)²² ierosināja jaunu izstrādātu modeli ar nosaukumu “Darbaspēka kompetences modelis”, lai novērtētu darbinieku sniegumu pēc izvirzītajiem rādītājiem un uzlabotu organizācijas sistēmas efektivitāti. Citā pētījumā Phusavats (*Phusavat*)²³ apskatīja dažus darba ražīguma rādītājus, analizējot uzņēmuma biznesa stratēģiju. Galvenie darba ražīguma rādītāji bija elastība, piegāde, vadība un tikmēr.

Līdz ar to, apkopojot dažādu autoru un teorētiku definīcijas un veiktos pētījumus, var secināt, ka darba ražīgums pamatā ir atkarīgs no darbinieku snieguma un ieguldījuma darbā, ražošanu, sniedzot pakalpojumus utt.

Uzņēmējdarbības praksē bieži vien produktivitāte bieži tiek sajaukta ar **efektivitāti**. Efektivitāti parasti uzskata par uzdevuma veikšanai nepieciešamā laika attiecību pret kādu iepriekš noteiktu standarta laiku. Tomēr nevajadzīga darba efektīva veikšana nav īsti produktīva. Pareizāk būtu interpretēt produktivitāti kā efektivitātes rādītāju (efektīvi rīkoties pareizi), kas ir, vairāk orientēts nevis uz rezultātu, bet izdevīgumu.

Efektivitāte ņem vērā produktivitātes aspektu un salīdzina ar zināmo potenciālu. Tradicionālie darba ražīguma rādītāji, kad standarta stundas tiek salīdzinātas ar produktīvajām stundām, sniedz labus efektivitātes rādītāju piemērus, jo tie sniedz gan darba ražīguma indeksu, gan arī priekšstatu par to, cik labi darbaspēks strādā vai tiek izmantots.²⁴ Atbilstoši ekonomiskajai pieejai tiek izdalīti jēdzieni produktivitāte, efektivitāte un lietderība. Daudzi pētnieki ir apgalvojuši, ka, definējot produktivitāti, produktivitātes pamatjēdziens ir jāuztver kā atdalīts no efektivitātes un lietderības jēdzieniem, bet pakalpojumiem šis jēdziens atkal jāpaplašina.²⁵ Ja tiek meklēti tikai efektivitātes uzlabojumi, termina izvēle nav tik būtiska, bet, ja tā mērķis ir kaut kā izmērīt un analizēt veiktspēju, terminoloģija kļūst svarīga. Tādējādi terminoloģija ir līdzeklis no pētniecības un praktiskā darba viedokļa. Līdz šim apspriestie jēdzieni ir nozīmīgi, jo tie mēra ieguldījumus un rezultātus, kurus var pārvērst naudas summā vai viegli noteikt citā veidā. Parastās produktivitātes un efektivitātes sistēmas parasti neņem

---

²² Razak, I.H.A., Kamaruddin, Sh., Azid, I.A. (2011). Implementation of the workforce competency model for assessing maintenance workers' performance, *International Journal of Productivity and Quality Management*, Vol. 7, No. 4, 440–462.

²³ Phusavat, K., Nilmaneeva, S., Kanchana, R., Wernz, Ch., Helo, P. (2012). Identifying productivity indicators from business strategies' surveys', *International Journal of Productivity and Quality Management*, Vol. 9, No. 2, 158–176.

²⁴ Yadav, P., Marwah, C.S. (2005). The Concept of Productivity, *International Journal of Engineering and Technical Research (IJETR)*, Vol.3, Issue 5, 193.

²⁵ Johnston, R., Jones, P. (2004). Service productivity: towards understanding the relationship between operational and customer productivity, *International Journal of Productivity and Performance Management*, Vol. 53 No. 3, 201-13.

vērā faktoros, kas saistīti ar cilvēku darba veidu. Ieguldījuma pasākumos nav iekļauti tādi elementi kā viņu izmantotā iniciatīva, elastība, sadarbība un pielāgošanās spēja.²⁶

Drukera (*Drucker*)²⁷ ļoti praktiski ir paudis atšķirību starp efektivitāti un lietderīgumu - efektivitāte nozīmē darīt lietas pareizi, bet lietderība - darīt pareizas lietas. Jāveic ir visefektīvāk tās lietas, kas dod vēlamo gala rezultātu. Produktivitātes un efektivitātes jēdzieni koncentrējas uz kvantitatīvām izmaiņām un pieņem, ka procesā nenotiek kvalitatīvas izmaiņas. No efektivitātes viedokļa tiek koncentrētas kvalitātes izmaiņas, kā arī kvantitatīvās izmaiņas, kas rodas, izmantojot kvalitātes izmaiņas. Diskusija par īstermiņa un ilgtermiņa risinājumiem ir saistīta ar to pašu tēmu: īstermiņa skatījumā bieži koncentrējas uz to, kā pareizi rīkoties; lietas tādas, kādas tās ir šobrīd. Ilgtermiņa skatījumā atkal var apšaubīt pašreizējo rīcības veidu un salīdzināt dažādas iespējas. Tangena (*Tangenn*)²⁸ atzīmēja, ka efektivitāte bieži nozīmē pievērst uzmanību vērtības radīšanai klientam, un to ir grūtāk noteikt.

Gummessona (*Gummesson*)²⁹ izdala divu veidu efektivitāti, tehniskā un funkcionālā efektivitāte. Tehniskā kvalitāte ir saistīta ar pakalpojuma procesa gala rezultāta kvalitāti: kāds ir pakalpojuma gala rezultāts? Funkcionālā kvalitāte ir saistīta ar piegādes procesa kvalitāti: cik labi pakalpojums tika veikts?

Kopumā var secināt, ka efektivitātes izmaiņas galvenokārt tiek parādītas kā izmaiņas rezultātos. Efektivitāte un produktivitāte nav pretstati, bet tie jāsaprot kā savstarpēji viens otru papildinoši.

1.2. Latvijas konkurētspējas novērtējums

2019. gada izdevumā *The Global Competitiveness Reportseries*, kas pirmo reizi tika izlaists 1979. gadā, ir parādīts globālais konkurētspējas indekss 4.0 (GCI 4.0). Noslēdzoties desmitgadei un skatoties uz 2020. gadu sākumu, GCI 4.0 piedāvā ieskatu 141 valstu ekonomikas perspektīvā.

Pasaules ekonomikas forums 2019. gadā iepazīstināja ar jauno globālo konkurētspējas indeksu 4.0, kura pamatā ir 40 gadu pieredze, ar kuru salīdzina ilgtermiņa valsts konkurētspējas virzītājus. Indekss ir ikgadējs kritērijs politikas veidotājiem, lai aplūkotu

---

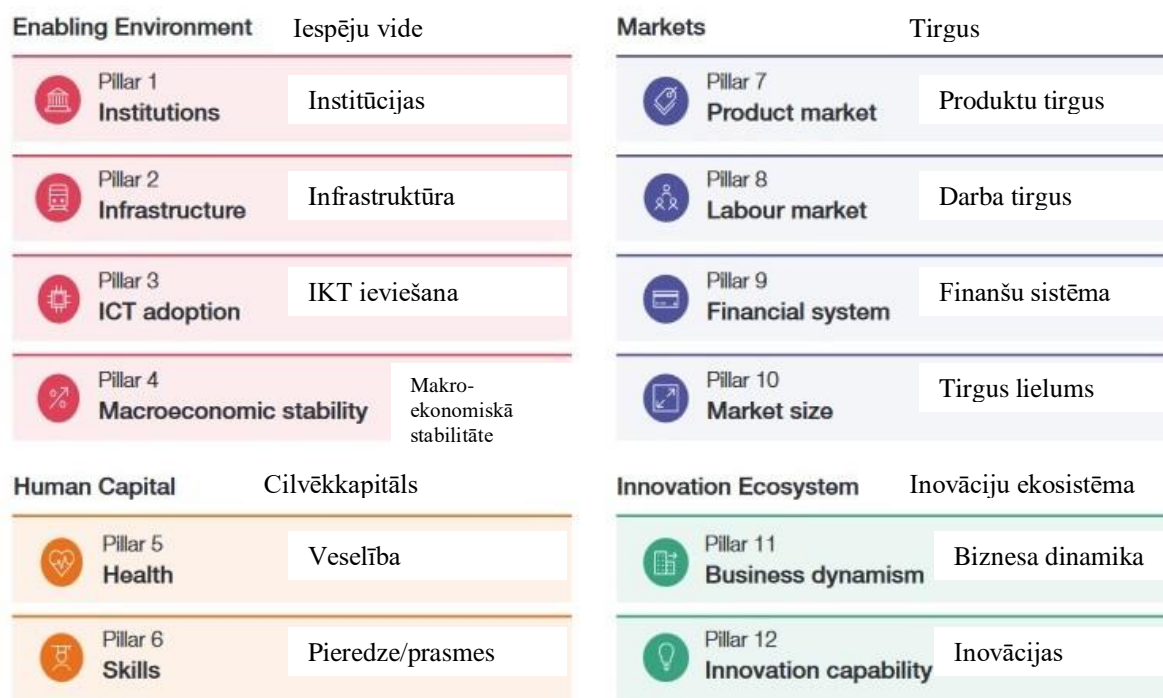
²⁶ Linna, P., Pekkola, S., Ukko, J., Melkas, H. (2010). Defining and measuring productivity in the public sector: Managerial perceptions, *International Journal of Public Sector Management*, 306.

²⁷ Drucker, P. (1963). Managing for business effectiveness, *Harvard Business Review*, May-June, 58-65.

²⁸ Tangen, S. (2005). Demystifying productivity and performance, *International Journal of Productivity and Performance Measurement*, Vol. 54 No. 1, 34-46.

²⁹ Gummesson, E. (1998). Productivity, quality and relationship marketing in service operations, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 10 No. 1, 4-15.

īslaicīgus un reakcionārus pasākumus un tā vietā novērtētu to progresu, ņemot vērā visu faktoru kopumu, kas nosaka produktivitāti.³⁰ Tas ir sadalīts 12 pīlāros, skat. 1.1. att.

1.1. attēls. Globālā konkurētspējas indeksa 4.0 sistēma³¹

Pie iespēju vides pieder iestādes, infrastruktūra, IKT ieviešana, makroekonomiskā stabilitāte, cilvēkresursu kapitāls ietver veselību un pieredzi, un prasmes, tirgus apver produktu tirgu, darba tirgu, finanšu sistēmu un tirgus lielumu, bet inovāciju ekosistēma ietver biznesa dinamiku un inovācijas.

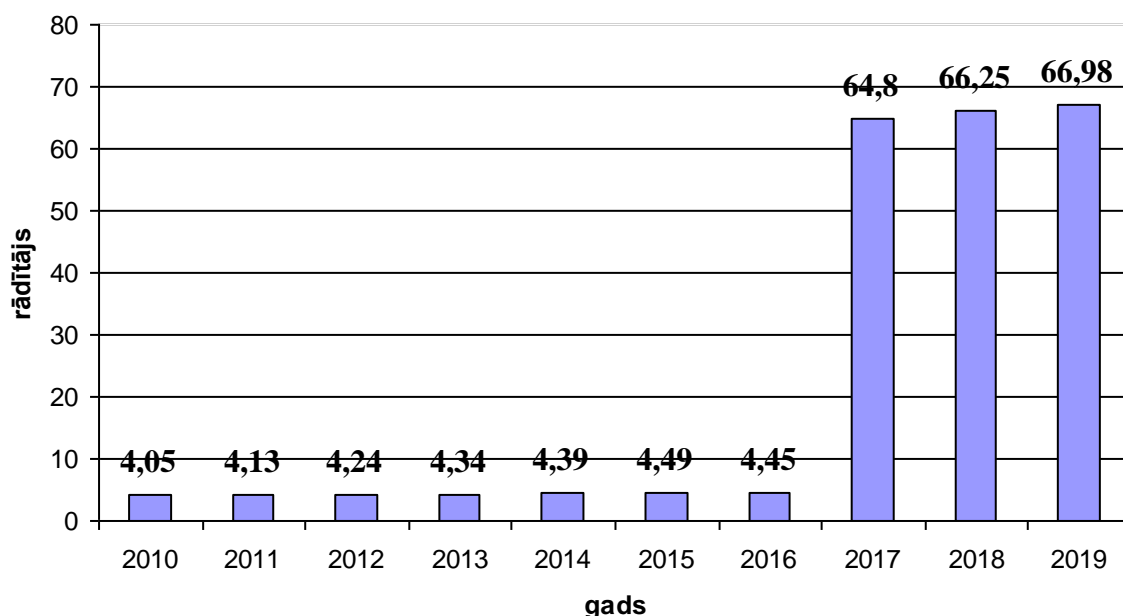
4.0 rezultāti 2019. gadā atklāj, ka vidēji lielākā daļa valstu ekonomiku joprojām ir tālu no konkurētspējas “robežas” - kopējā ideāla visiem konkurētspējas faktoriem. Arī indeksa 12 pīlāru rādītāji ir atšķirīgi. Ziņojumā parādīts, ka 10 gadus pēc finanšu krīzes, kamēr centrālās bankas ir ieskaitījušas gandrīz 10 triljonus dolāru pasaules ekonomikā, produktivitāti uzlabojošas investīcijas, piemēram, jauna infrastruktūra, pētniecība un attīstība, un prasmju pilnveidošana pašreizējam un nākamajam darbaspēkam, nav bijušas optimālas. Tā kā monetārajā politikā sāk trūkt laika, ekonomikai ir svarīgi paļauties uz fiskālo politiku, strukturālajām reformām un sabiedrības stimuliem, lai piešķirtu vairāk līdzekļu visam produktivitātes faktoru klāstam, lai pilnībā izmantotu konkurētspējas iespējas.³²

Latvijas konkurētspējas indekss – dati, vēsturiskā diagramma un izlaidumu kalendārs – pēdējo reizi tika atjaunināts 2020. gada februārī no tā oficiālā avota, skat. 1.2. att.

³⁰ Schwab, K. *The Global Competitiveness Report*, World Economic Forum, 2019, p. 7.

³¹ Ebid, p. 18.

³² Ebid, p.7.

1.2. attēls. Latvijas konkurētspējas indekss, 2010-2019. gads³³

1.2. attēlā apkopotie dati rāda, ka laika posmā no 2010.-2016. gadam Latvijas globālā konkurētspējas indekss 4.0 bija robežās no 4,05-4,49, savukārt ar 2017. gadu tā strauji pieauga uz 64,8. Skaidrojot šīs straujās izmaiņas, var minēt indeksa aprēķināšanas kārtības izmaiņas.

2019. gada GCI aprēķināšana tika balstīta uz jauno metodoloģiju, ko pētnieki ir pamatojuši ar fundamentālām izmaiņām pasaules ekonomikā. Saskaņā ar jauno konceptu globālās konkurētspējas indekss vērtē valstu gatavību 4IR, uz ko norāda indeksa apzīmējums GCI 4.0. Jaunā metodoloģija atspoguļo visus literatūras un ekspertu identificētos faktorus, kas ir būtiski produktivitātes palielināšanai 4IR laikmetā. Eksperti atzīmē, ka daudzi faktori, kas nākotnē visvairāk ietekmēs konkurētspējas pārvaldīšanu, nekad agrāk nav bijuši ņemti vērā nozīmīgos politiskos lēmumos, kā, piemēram, idejas veidošanas process, uzņēmējdarbības kultūra, atvērtība un dinamiskums (spēja ātri pielāgoties mainīgiem apstākļiem). Galvenais ziņojuma vēstījums konkurētspējas paaugstināšanai ir nepieciešama vispusīga un plašāka pieeja – spēcīgs sniegums vienā jomā nevar kompensēt vāju veikumu citā. Tas jo īpaši attiecas uz inovāciju. Lai gan ir taisnība, ka valstīm ar salīdzinoši zemu un vidēju ienākumu līmeni izaugsmes iespējas ir būtiski saistītas ar tehnoloģijām, tomēr politikas veidotāji nedrīkst aizmirst „vecās” problēmas, kā, piemēram, vājas institūcijas, infrastruktūras nepilnības un nepietiekams darba ņēmēju prasmju un izglītības līmenis. Tāpēc ekonomiskās

³³ Trading Economics. (2020). Latvijas konkurētspējas indekss, pieejams: <https://tradingeconomics.com/latvia/competitiveness-index> [skatīts 30.01.2020.]

attīstības posma svēršanas shēma no iepriekšējās GCI metodoloģijas vairs netiek pielietota. Tā vietā kopējā GCI vērtības aprēķināšanai visām valstīm tiek pielietota vienāda aprēķināšanas pieeja, kur visiem faktoriem (pīlāriem) ir vienādi svāri. Galvenais arguments šādu pieeju ir tas, ka 4. industriālās revolūcijas kontekstā visiem faktoriem būs līdzvērtīga ietekme uz valstu konkurētspēju, neatkarīgi no tās attīstības (ienākumu) līmeņa. Automatizācija, iespējams, samazinās attīstības iespējas uzturēt konkurētspēju, kuras pamatā ir zemas darbaspēka izmaksas ražošanā. Tajā pašā laikā IKT samazina informācijas barjeras un ļauj ātri pārnest idejas, tehnoloģijas un nemateriālos produktus visā pasaulē, radot jaunas iespējas jaunattīstības ekonomikā. Tāpat kā iepriekš globālais konkurētspējas indekss balstās uz pasaules valstu salīdzinājumu pēc 12 kritēriju grupām, jeb pīlāriem, kas sagrupēti četrās kategorijās. GCI aprēķināšana balstīta uz 98 rādītājiem, no tiem 34 ir saglabāti no iepriekšējās metodoloģijas, bet pārējie 64 rādītāji ir jauni. Jāatzīmē, ka atšķirībā no iepriekšējiem ziņojumiem, kas pārsvarā tika balstīti uz aptaujas datiem, GCI 4.0 kopējā snieguma novērtēšanai vairāk tiek izmantoti statistikas rādītāji (54), savukārt uz apsekojumiem balstīto rādītāju skaits ir mazāks (44). Kopējais GCI rādītājs ir aritmētiskais vidējais no 12 pīlāriem, tāpēc katra pīlāra netiešais svārs ir 8,3% (jeb 1/12).³⁴ 1.1. tabulā autore apkopoja globālā konkurētspējas indeksa 4.0 2019. gada klasifikāciju valstīm, tabulā ievietojot piecas valstis ar augstāko, piecas ar zemāko rādītāju, kā arī Baltijas valstis.

1.1. tabula

Globālā konkurētspējas indeksa 4.0 2019. gada klasifikācija³⁵

Rangs	Valsts	Vidējais rādītājs (OECD valstīs)	Rangs 2018. gadā	Rezultāta pieaugums / samazinājums
1	Singapūra	84,8	1	1,3
2	ASV	83,7	-1	-2
3	Hong Kong SAR	83,1	4	0,9
4	Nīderlande	82,4	2	0
5	Šveice	82,3	-1	-0,3
31	Igaunija	70,9	1	0,2
39	Lietuva	68,4	1	1,2
41	Latvija	67,0	1	0,7
137	Mozambika	38,1	-4	-1,7
138	Hati	363,3	0	-0,1
139	Kongo	36,1	-4	-2,1
140	Jemena	35,5	-1	-0,9
141	Čada	35,1	-1	-0,4

³⁴ Ekonomikas Ministrija. (2018). Latvijas konkurētspēja pasaulē, pieejams: https://www.em.gov.lv/files/tautsaimniecibas_attistiba/Latvijas%20konkuretspeja%20GCI%204.0.pdf [skatīts 30.01.2020.]

³⁵ Schwab, K. *The Global Competitiveness Report*, World Economic Forum, 2019, p. 15.

1.1. tabulā redzamais globālais konkurētspējas indekss 4.0, kas aptver 141 ekonomiku, mēra valstu konkurētspēju - to definē kā institūciju, politikas un faktoru kopumu, kas nosaka produktivitātes līmeni.

Redzams, ka Latvija ierindojas viszemāk attiecībā pret Baltijas valstīm, tās indekss ir 67,0, pret 2018. gadu tā apkāpusies par vienu vietu augstāk jeb rādītājs pieaudzis par 0,7 procentpunktiem.

Pasaules ekonomikas foruma publicētajā 2019. gada globālās konkurētspējas ziņojumā Latvija ieguva 66,98 (*noapaļojot 67,0 1.1. tab. – autora piezīme*) punktus no 100.

Detalizēts Latvijas globālā konkurētspējas indekss 4.0 2019. gadā redzams 1.3. attēlā. Šajā attēlā sniegta sīkāka informācija par ekonomikas veiktspēju ar galvenajiem globālās konkurētspējas indeksa 4.0 (GCI) komponentiem. Šī attēla joslu diagramma parāda ekonomikas rādītājus attiecībā uz kopējo GCI un katru no tā divpadsmit pīlāriem. Katra pīlāra ekonomikas rangs (no 141 ekonomikas) ir parādīts diagrammas apakšā. Diagrammas augšpusē ir parādīts vislabākā izpildītāja trīs burtu kods (ISO-3). Katrā joslā pa labi tiek parādīti attiecīgo etalonu rādītāji: ekonomikas rādītājs 2018. gada izdevumā (*apzīmējums - dimants*); ekonomikas ienākumu grupas vidējais vērtējums, pamatojoties uz Pasaules Bankas klasifikāciju (*apzīmējums - trīsstūris*); un vidējais rādītājs reģionā, kuram pieder ekonomika (*apzīmējums - kvadrāts*).

1.3. attēls. Latvijas globālās konkurētspējas indekss 4.0 2019. gadā³⁶

³⁶ Schwab, K. *The GlobalCompetitiveness Report*, World Economic Forum, 2019, p. 354.

Pēc attēlā apkopotajiem datiem, redzams, ka Latvijas globālās konkurētspējas indekss attiecībā uz iespēju vidi uzrāda sekojošus rādītājus – institūcijas ir novērtētas ar rādītāju 59, infrastruktūra ar rādītāju 76, IKT ieviešana ar rādītāju 80, bet visaugstākais rādītājs ir makroekonomiskai stabilitātei, kur šis rādītājs ir 100, tātad attiecībā uz makroekonomisko stabilitāti Latvija ierindojas 1. vietā. Līdz ar to var secināt, ka vidējais rādītājs attiecībā uz iespēju vidi ir vidēji 78,75.

Daudz zemāki rādītāji ir cilvēkkapitālam, kur ar rādītāju 77 ir novērtēta veselība, bet ar rādītāju 76 novērtētas cilvēkkapitāla prasmes un pieredze, līdz ar to vidējais rādītājs šai kategorijai ir 76,5.

Attiecībā uz tirgus situāciju, ar vidējo rādītāju 59 ir novērtētas produktu tirgus, augstāks rādītājs ir darba tirgum, kur tas novērtēts ar rādītāju 57, savukārt finanšu sistēmas rādītājs ir 57, bet tirgus lieluma rādītājs 44 – tātad vidējais rādītājs tirgus situācijai ir 56,75.

Attiecībā uz inovāciju ekosistēmu, biznesa ekonomika novērtēta ar rādītāju 66, bet inovācijas ar 42, tātad vidējais rādītājs šai grupai ir 54.

Nodaļas ietvaros autore apkopos rādītājus, izdalot tos pa pīlāriem. Globālā konkurētspējas indeksa pīlāra „Vide” rādītāji 2019. gadā Latvijā redzami 1.2 tab.

1.2. tabula

Globālā konkurētspējas indeksa pīlāra „Vide” rādītāji 2019. gadā Latvijā³⁷

Pīlāra grupa	Vidējais rādītājs OECD valstīs	Latvijas rādītājs/141
<i>1. pīlārs - Institūcijas</i>	59,3	47
Drošība	80	51
Sociālais kapitāls	45,5	112
Pārbaude un bilance	53,2	48
Publiskā sektora darbs	49,7	79
Caurspīdīgums	58	39
Īpašuma tiesības	64,8	45
Korporatīvā pārvaldība	64	49
Valdības orientācija nākotnē	59	50
<i>2. pīlārs - Infrastruktūra</i>	76	43
Transporta infrastruktūra	57,3	52
Komunālo pakalpojumu infrastruktūra	94,7	33

³⁷ Schwab, K. *The GlobalCompetitiveness Report*, World Economic Forum, 2019, p. 355.

3. pīlārs - IKT ieviešana	79,7	15
4. pīlārs Makroekonomiskā stabilitāte	100	1

Līdzīgi kā 2018. gadā, arī 2019. gada globālā konkurētspējas indeksa rezultāti liecina, ka **kategorijā “vide”**, pīlārā “Makroekonomiskā stabilitāte”, Latvija kopā ar citām 33 valstīm daļa 1. vietu pasaulē. Izcili augstu novērtēti abi šī pīlāra indikatori: gan inflācija, gan valsts parāda dinamika. Latvija ieņem augsto 15. vietu arī IKT adaptācijas pīlārā (11. vieta 2018. gadā), kur tiek vērtēta Interneta lietošanas kvantitāte, Interneta pieslēguma kvalitāte un mobilo tālrunu izmantošanas tendences. Tomēr izteikti sliktāki rezultāti kategorijā “vide” Latvijai ir novērtēta tādos pīlāros kā “institūcijas” (47. vieta no 141., kāpums par 2. vietām salīdzinājumā ar 2018. gadu) un “infrastruktūra” (43. vieta 2019. gadā, salīdzinoši ar 47. vietu 2018. gadā). No pīlāra “Institūcijas” viszemāk novērtētie indikatori Latvijai ir sociālais kapitāls (112. vieta pasaulē, salīdzinājumā ar 99. vietu 2018. gadā), uz nākotni orientēta valdība (99. vieta, salīdzinājumā ar 111. vietu pērn), valdības spēja nodrošināt politikas stabilitāti (96. vieta), tiesiskā regulējuma efektivitāte strīdu izšķiršanā (93. vieta), tiesiskā regulējuma spēja pielāgoties digitāliem biznesa modeļiem (91. vieta). Savukārt relatīvi labāk novērtēti tādi indikatori kā preses brīvība (22. vieta) un korupcijas sastopamība (39. vieta). Savukārt no pīlāra “infrastruktūra” viszemāk vērtētie indikatori 2018. gadā ir ceļu kvalitāte (95. vieta, salīdzinājumā ar 92. vietu pērn), līnijpārvadājumu (kuģu) savienojamības indekss (94. vieta), un lidostas savienojuma indekss (82. vieta).³⁸

Globālā konkurētspējas indeksa pīlāra „Cilvēkkapitāls” rādītāji 2019. gadā Latvijā redzami 1.3. tab.

1.3. tabula

Globālā konkurētspējas indeksa pīlāra „Cilvēkkapitāls” rādītāji 2019. gadā Latvijā³⁹

Pīlāra grupa	Vidējais rādītājs OECD valstīs	Latvijas rādītājs/141
5. pīlārs - Veselība	76,8	84
6. pīlārs - Prasmes	76,3	22
Pašreizējais darbaspēks	71,7	23
Darbaspēka pieredze	55,3	47
Nākotnes darbaspēks	80,8	26

³⁸ SSE Riga ilgspējīga biznesa centrs. (2019). Latvija pakāpjas par vienu vietu "Globālajā konkurētspējas indeksā", pieejams: <https://www.reitingi.lv/lv/news/latvijapasaule/131991-latvija-pakapjas-par-vienu-vietu-globalaja-konkuretspejas-indeksa.html> [skatīts 02.02.2020.]

³⁹ Schwab, K. *The Global Competitiveness Report*, World Economic Forum, 2019, p. 356.

Nākotnes darbaspēka pieredze	71,7	30
------------------------------	------	----

Kategorijā “cilvēkkapitāls” uz citu valstu fona augstu novērtēts pīlārs “prasmes” (22. vieta, kāpums par 1. pozīciju). Visaugstāk novērtētākais indikators zem šī pīlāri ir vidēji skolā (apmācībā) pavadītie gadi (9. vieta), skolēnu un skolotāju īpatsvara proporcija sākumskolas izglītībā (18. vieta). Savukārt viszemāk vērtēta vienkāršība atrast prasmīgus darbiniekus (100. vieta). Problēmas saskatāmas arī vairākos citos indikatoros, tomēr tajos arī vērojams būtisks uzlabojums salīdzinājumā ar 2018. gadu. Piemēram, arodapmācības kvalitāte ierindojusies 64. vietā (82. vieta 2018. gadā), absolventu prasmju līmenis - 58. vietā (68. vieta pērn) un kritiskā domāšana apmācību procesā 46. vietā (59. vieta pērn). Kategorijas “Cilvēkkapitāls” pīlārā “veselība” Latvija ierindojas tikai 84 vietā (76. vieta pērn).

Globālā konkurētspējas indeksa pīlāra „Tirgus” rādītāji 2019. gadā Latvijā redzami 1.4. tab.

1.4. tabula

Globālā konkurētspējas indeksa pīlāra „Tirgus” rādītāji 2019. gadā Latvijā⁴⁰

Pīlāra grupa	Vidējais rādītājs OECD valstīs	Latvijas rādītājs/141
<i>7. pīlārs - Produktu tirgus</i>	58,6	47
Vietēja konkurence	58,1	42
Atvērta tirdzniecība	59,2	65
<i>8. pīlārs - Darbaspēka tirgus</i>	67,3	28
Elastība	65,4	24
Stimulēšana	69,2	42
<i>9. pīlārs - Finansiālā sistēma</i>	57,1	85
Finanšu iespējas	35,4	80
Stabilitāte	84,2	96
<i>10. pīlārs - Tirgus izmērs</i>	44,4	95

Kategorijā “tirgi” visaugstāk novērtētais pīlārs Latvijai 2018. gadā ir “darba tirgus efektivitāte” (28. vieta). Šajā pīlārā kritiski zemu tiek vērtēti tādi indikatori kā darbaspēka nodokļu likme (114. vieta) un vienkārša ārzemju darbaspēka pieņemšana darbā (113. vieta). 2019. gadā būtiski uzlabojusies situācija indikatorā “darbā pieņemšanas un no darba atlaišanas prakses” (52. vieta salīdzinājumā ar 98. vietu pērn). Savukārt visaugstāk pīlārā

⁴⁰ Schwab, K. *The GlobalCompetitiveness Report*, World Economic Forum, 2019, p. 356.

“darba tirgus efektivitāte” Latvijā vērtēta algu noteikšanas elastībā (10. vieta), sieviešu dalībā darba tirgū (22. vieta) un darbinieku tiesību ievērošanā (26. vieta).⁴¹

Kategorijas “tirgi” pīlārs “produktu tirgus efektivitāte” 140 valstu konkurencē ierindots 47. vietā (49. vieta 2018. gadā) ar viszemāk novērtētu komponenti tarifu sarežģītuma pakāpe (113. vieta). Savukārt indikators “tirdzniecības tarifi” ierindots augstajā 7. vietā.

Tradicionāli un objektīvu iemeslu dēļ zemu - 95. vietā ierindojas pīlārs “tirgus lielums”, kur gan indikators “imports % no IKP” novērtēts salīdzinoši augstu: 29. vietā. Zemu tiek vērtēts arī kategorijas “tirgi” pīlārs “finanšu sistēma” (85. vieta), kas gan ir piedzīvojuši kāpumu no 94. vietas salīdzinājumā ar vērtējumu pērn. Šajā pīlārā cienjami vērtēts vienīgi indikators “banku normatīvā kapitāla rādītājs” (31. vieta salīdzinājumā ar 24. vietu 2018. gadā), savukārt neviens cits indikators netiek vērtēts augstāk par 48. vietu. Kritiski zemu novērtēti indikatori “kredīta plaša” (134. vieta), tirgus kapitalizācija (111. vieta). Savukārt indikatorā mazo un vidējo uzņēmumu finansēšana Latvijā gada laikā pakāpusies no 101. vietas uz 55. vietu.⁴²

Globālā konkurētspējas indeksa pīlāra „Inovāciju ekosistēma” rādītāji 2019. gadā Latvijā redzami 1.5. tab.

1.5. tabula

Globālā konkurētspējas indeksa pīlāra „Inovāciju ekosistēma” rādītāji 2019. gadā

Latvijā⁴³

Pīlāra grupa	Vidējais rādītājs OECD valstīs	Latvijas rādītājs/141
<i>11. pīlārs - Biznesa dinamika</i>	65,9	40
Administratīvās prasības	78,4	45
Uzņēmējdarbības kultūra	53,4	50
<i>12. pīlārs - Inovācijas</i>	42,4	54
Pētniecība un attīstība	31,3	57
Komercializācija	64,9	44

⁴¹ SSE Riga ilgspējīga biznesa centrs. (2019). Latvija pakāpjas par vienu vietu "Globālajā konkurētspējas indeksā", pieejams: <https://www.reitingi.lv/lv/news/latvijapasaule/131991-latvija-pakapjas-par-vienu-vietu-globalaja-konkuretspejas-indeksa.html> [skatīts 02.02.2020.]

⁴² SSE Riga ilgspējīga biznesa centrs. (2019). Latvija pakāpjas par vienu vietu "Globālajā konkurētspējas indeksā", pieejams: <https://www.reitingi.lv/lv/news/latvijapasaule/131991-latvija-pakapjas-par-vienu-vietu-globalaja-konkuretspejas-indeksa.html> [skatīts 02.02.2020.]

⁴³ Schwab, K. *The Global Competitiveness Report*, World Economic Forum, 2019, p. 356.

Arī **kategorijā “inovāciju ekosistēma”** Latvijas vērtējumi nav īpaši augsti: pīlārā “biznesa vitalitāte” 40. vietā (47. vieta pērn), bet pīlārā “inovāciju kapacitāte” - 54. vietā (52. vieta 2018. gadā). Biznesa vitalitātes pīlārā ļoti zemu novērtēts tāds būtisks indikators kā attieksme pret uzņēmējdarbības risku (90. vieta). Salīdzinoši augstu vērtēts maksātnespējas regulējums (26. vieta) un laiks, kādā var uzsākt biznesu (27. vieta). Visbeidzot pīlārā inovāciju kapacitāte viszemāk vērtēti tādi indikatori kā darbaspēka diversifikācija (102. vieta), pircēju sofistikācija (81. vieta), zinātniskās publikācijas (79. vieta), pētniecības institūciju kvalitāte (73. vieta), kā arī ieguldījums zinātnē un attīstība % no IKP (68. vieta).⁴⁴

Balstoties uz minētajiem rādītājiem, var secināt, ka Latvijas pozīcija un tās izmaiņas GCI reitingā var būt vērtēta divējādi - pirmkārt, pēc ieņemtās vietas, otrkārt, pēc vērtējuma (score), t.i., cik tālu Latvija ir no līderiem un kādā jomā.

Uzņēmēju spējas stiprināšana visās minētajās jomās lielā mērā saistītas ar investīcijām, tāpēc augstāku konkurētspēju var panākt, veicot strukturālās reformas, kuras novērš šķēršļus uzņēmējdarbībai un investīcijām.

1.3. Ietekmējošo faktoru identifikācija, nozīmīgums

Eiropas Komisija (EK) 2010. gadā ierosināja stratēģiju “Eiropa 2020” kā līdzekli, lai koncentrētu ES un tās dalībvalstis uz uzdevumu uzlabot ES konkurētspēju. Saskaņā ar stratēģiju tās mērķis ir pārveidot ES par “viedu, ilgtspējīgu un iekļaujošu ekonomiku, nodrošinot augstu nodarbinātības, produktivitātes un sociālās kohēzijas līmeni”. Ņemot vērā, aizgājušās ekonomikas un finanšu krīzes fāzi, kā arī ar mēreno, bet nevienmērīgo izaugsmi un lēno darbavietu atjaunošanos, kas saistītas ar vairākiem riskiem un nestabilitāti Eiropā, ir ārkārtīgi svarīgi radīt atjaunotu impulsu ilgtermiņa perspektīvām jeb ilgtermiņa strukturālajām izmaiņām, kas vajadzīgas šo mērķu sasniegšanai. Konkurētspējas centrā ir ekonomikas produktivitātes līmenis, savukārt konkurētspējīgas ekonomikas ir tās, kuras spēj nodrošināt augstu un arvien pieaugošu dzīves līmeni, ļaujot sabiedrībai gan dot ieguldījumu, gan gūt labumu no šīs labklājības. Turklāt EK stratēģiskās plānošanas dokumentos uzsver, ka konkurētspējīgai ekonomikai jābūt arī ilgtspējīgai - apmierinot pašreizējās paaudzes vajadzības, vienlaikus neapdraudot nākamo paaudžu iespējas apmierināt savas vajadzības. ES, salīdzinot ar ASV un citām attīstītām ekonomikām, turpina attīstīt gudru, uz inovācijām un zināšanām balstītu ekonomiku. ES seko ASV un citām progresīvām ekonomikām visās četrās

---

⁴⁴ SSE Riga ilgtspējīga biznesa centrs. (2019). Latvija pakāpjas par vienu vietu "Globālajā konkurētspējas indeksā", pieejams: <https://www.reitingi.lv/lv/news/latvijapasaule/131991-latvija-pakapjas-par-vienu-vietu-globalaja-konkuretspejas-indeksa.html> [skatīts 02.02.2020.]

“viedajās” jomās, kuras noteiktas stratēģijā “Eiropa 2020”, jo mazāk konkurētspējīgi tirgi, lielākas normatīvās prasības un mazāk pieejamo finanšu avotu dēļ, Eiropas darbības vide uzņēmumiem ir salīdzinoši mazāk labvēlīga uzņēmējdarbībai. ES arvien vairāk atpaliek no pasaules, veidojot digitālo infrastruktūru un novatoriskas spējas, kas ļautu tās ekonomikai atklāt jaunus izaugsmes avotus.⁴⁵

Konkurētspējīgi tirgi, labi attīstītas kopas (*clusters*) un uzņēmējdarbības vide ir veiksmīgas uzņēmējdarbības vides stūrakmens Eiropas ziemeļu un ziemeļrietumu ekonomikā. Šāda atšķirība ir problemātiska reģionam kopumā un ne tikai tām ES dalībvalstīm, kuras ir mazāk inovatīvas. Lai veiksmīgi risinātu atšķirības ES valstu starpā, ir vajadzīgas diferencētas stratēģijas, kurās ņemtas vērā nacionālās un reģionālās īpatnības. Tomēr visās Eiropas ekonomikās ieguldījumi ir nozīmīgi virzītājspēki turpmākam produktivitātes pieaugumam - šie virzītāji ir veiksmīgas inovāciju ieviešanas izglītības, informācijas un komunikāciju tehnoloģijās, digitālās programmās un reformās, lai uzlabotu vispārējo uzņēmējdarbības vidi visā Eiropā. Turklāt izmaiņām, kas ietekmē konkurētspēju un produktivitāti, ir nepieciešams, apvienots valdības, uzņēmējdarbības un pilsoniskās sabiedrības atbalsts.⁴⁶

Atšķirīgie ienākumu modeļi starp Eiropas un citu valstu ekonomikām norāda uz nepieciešamību palielināt Eiropas konkurētspēju. Atšķirības produktivitātē rada atšķirīgus ienākumus.⁴⁷ Inovāciju ieviešanas veicināšanai Eiropas uzņēmējdarbības sektorā ir nepieciešams visaptverošs skatījums uz uzņēmējdarbības dzīves ciklu, ko var sadalīt trīs posmos⁴⁸:

1. Uzsākšana. Tādas attieksmes un prasmju veicināšana, kas nepieciešama, lai mobilizētu eiropiešus, gan ar vēlmi, gan ar spēju radīt konkurētspējīgu uzņēmējdarbību.
2. Uzņēmējdarbības uzsākšana. Resursu apkopošana uzņēmējdarbības uzsākšanai, īpašu uzmanību pievēršot kapitāla pieejamībai uzņēmējiem visā Eiropas Savienībā.
3. Darbības paplašināšana. Dot iespēju uzņēmumiem paplašināties, īpašu uzmanību pievēršot sadarbībai, kas vienlaikus uzlabo partneru inovācijas spējas, lai visā reģionā radītu izaugsmi un darba vietas.

---

⁴⁵ *The Europe 2020 Competitiveness Report*. (2014). Building a More Competitive Europe. World Economic Forum, p.9.

⁴⁶ *The Europe 2020 Competitiveness Report*. (2014). Building a More Competitive Europe. World Economic Forum, p.10

⁴⁷ *Ebid*, p.14-15.

⁴⁸ Kearney, A.T. (2014). *Enhancing Europe's Competitiveness. Fostering Innovation-driven Entrepreneurship in Europe*. World Economic Forum, p. 5.

Iepriekš minētos posmus īpaši ietekmē konkrētajā ekonomikā pastāvošās ekosistēmas kvalitāte. Ekosistēmu veido vairāku elementu kopums, to ietekmē atbilstošās likumdošanas ietvars, konkrētā tirgus ietvars un uzņēmēju piekļuve tīklam. Autore raksturos detalizētu modeli dzīves cikla fāzē, parādot galvenos ietekmējošos faktoros, apspriežot galvenās problēmas un vadošās iniciatīvas, lai uzlabotu uzņēmējdarbības apstākļus. Katra fāze izceļ dažādus galvenos ietekmējošos faktoros⁴⁹:

1. Attieksme attiecas uz indivīda domāšanu, jo īpaši uz risku uzņemšanos un neatlaidības pakāpi, īpašībām, kuras uzņēmēji uzskata par būtiskām.
2. Kvalifikācijas attiecas uz ar darbu saistīto un uzvedības prasmju kopumu, kas nepieciešams, lai veiksmīgi strādātu strauji augošā, inovatīvā organizācijā.
3. Kulturālā / sociālā sistēma attiecas uz sociālo un kultūras faktoru kopumu, kas vai nu atbalsta, vai kavē indivīda lēmumu iesaistīties uzņēmējdarbības ekosistēmā, nevis citos profesionālos veidos.
4. Tiesiskais regulējums attiecas uz administratīvajiem procesiem un noteikumiem, kas nepieciešami uzņēmuma dibināšanai un darbībai, ieskaitot licencēšanas, nodokļu un darba tirgus noteikumus.
5. Tirgus ietvars attiecas uz nepieciešamo ieguldījumu pieejamību, pārveidošanas procesiem un klientu pieprasījumu, kas nepieciešami, lai vadītu un attīstītu uzņēmējdarbību.
6. Piekļuve tīklam ir atbalsta partneru, konsultantu pieejamība, kuri sniedz informāciju, konsultācijas un rada izaugsmes iespējas.

Pirms nolemt uzsākt uz inovācijām balstītu uzņēmējdarbību, iepriekš aprakstītajiem faktoriem ir galvenā nozīme, savukārt ekosistēmas faktori galvenokārt ietekmē lēmumu pieņemšanas procesu, nosakot normatīvās un tirgus cerības. Nākamajā uzņēmējdarbības uzsākšanas posmā svarīgāka loma ir ekosistēmas faktoriem, kur uzmanība tiek pievērsta kapitāla pieejamībai kā galvenajam faktoram uzņēmuma dibināšanā, jo 79% eiropiešu piekļuvi finansējumam norāda, kā problēmu, kas neļauj viņiem sākt vai paplašināt uzņēmējdarbību, lai gan arī normatīvie akti bieži tiek minēti kā šķērslis uzņēmējdarbības izveidošanai un darbībai Eiropā, piemēram, dažās valstīs visas nepieciešamas licences, kas vajadzīgas uzņēmējdarbības sākšanai mazu IT ierīču ražošanai, tās var iegūt mazāk nekā 10 dienu laikā; citās tas var ilgt vairāk nekā 80 dienas.⁵⁰ Lai izstrādātu visaptverošu pieeju inovācijas virzītas uzņēmējdarbības veicināšanai Eiropā, ir jārisina galvenās problēmas visos

---

⁴⁹ Ebid, p.9.

⁵⁰ Kearney, A.T. (2014). *Enhancing Europe's Competitiveness. Fostering Innovation-driven Entrepreneurship in Europe*. World Economic Forum, p. 15.

trīs sagatavošanās, darbības uzsākšanas un palielināšanas posmos. Eiropas politika liecina par lielu apņemšanos veicināt uz inovācijām balstītu uzņēmējdarbību.

Produktivitāte un konkurētspēja, divi savstarpēji saistīti jēdzieni, ir starp publisko politiku svarīgākajām prioritātēm. Īpaši pēdējās desmitgades kontekstā, kuru raksturoja nestabilitāte saistībā ar vienu no mūsdienu smagākajām finanšu un ekonomiskajām krīzēm. Viens no lielākajiem izaicinājumiem ekonomiskās attīstības ilgtspējas nodrošināšanā ir saistīts ar produktivitātes un darba ražīguma kāpināšanu. Vidēja ienākuma valstīs, pie kurām pieskaitāma arī Latvija, tieši pieaugoša produktivitāte ir izšķirīgs faktors konverģences nodrošināšanā un vispārējā sabiedrības labklājības līmeņa celšanā.⁵¹ Produktivitātes izaugsmes palēnināšanās un to atšķirības starp valstīm ir globāla parādība, bet ar atsevišķām īpatnībām dažādās pasaules daļās. Arī Eiropai ir raksturīgi savi īpaši šķēršļi produktivitātes izaugsmē. Tās politiskais un institucionālais ietvars prasa atbilstošu politiku izstrādi. Endogēnie faktori, piemēram, jauno tehnoloģiju ieviešanas palēnināšanās, šeit ieņem svarīgu lomu un ir kļuvuši izteiktāki gan krīzes laikā, gan pēckrīzes periodā.⁵² Vēl vairāk – atsevišķās Eiropas valstīs (Itālijā, Spānijā, Francijā) vērojamas indikācijas, ka darbaspēka un produktu tirgus kombinācija kopā ar zemām reālajām procentu likmēm ir izraisījusi lielākas novirzes ražošanas faktoru izvietojumā.⁵³

Konkurētspēja kā jēdziens joprojām raisa plašas diskusijas, un ir vairāki veidi, kā to mērīt. Atkarībā no konteksta un tā, kādā līmenī tiek mērīta konkurētspēja (valsts, nozares, sektora vai uzņēmuma), lielāka vai mazāka nozīme var tikt piešķirta izmaksu konkurētspējai vai, piemēram, tirgus daļām, kas vienlaikus raksturo arī ekonomikas eksportspēju.⁵⁴ Arī Eiropas konkurētspējas ziņojumā atzīmēta tieša saikne starp konkurētspēju un produktivitāti, definējot, ka “konkurētspēja nozīmē produktivitātes kāpināšanu, jo tas ir vienīgais veids, kā sasniegt ilgtspējīgu ienākumu (uz vienu iedzīvotāju) izaugsmi, kas savukārt paaugstina dzīves līmeni”.⁵⁵

Ir daudz faktoru, kuru attīstībai un mijiedarbībai ir tieša ietekme gan uz konkurētspēju, gan produktivitāti, piemēram, biznesa vide, inovācijas, finanšu pieejamība, maksātspējas procesa efektivitāte, darba tirgus regulējums un kopējais normatīvais ietvars. Baltijas valstīs būtiska nozīme produktivitātes un konkurētspējas veicināšanā ir divām jomām – investīcijām

⁵¹ Dombrovskis, V. (2019). Produktivitāte un konkurētspēja – ekonomisko izaugsmi noteicošie faktori, *Produktivitātes celšana: tendences un nākotnes izaicinājumi*, 15-16.

⁵² Anzoategui, D., Comin, D., Gertler, M., Martinez, J. (2015). Endogenous Technology Adoption and R&D as Sources of Business Cycle Persistence, *NBER Working Paper*, No. 2. 1-49.

⁵³ Cetto, G., Fernald, J., Mojona, B. (2016). The pre-Great Recession slowdown in productivity, *Federal Reserve Bank of San Francisco, Working Paper*, 1-49.

⁵⁴ Dombrovskis, V. (2019). Produktivitāte un konkurētspēja – ekonomisko izaugsmi noteicošie faktori, *Produktivitātes celšana: tendences un nākotnes izaicinājumi*, 22.

⁵⁵ *European Competitiveness Report*. 2011. European Commission, p. 31

un institucionālajam ietvaram jeb institūciju kvalitātei. Viens no faktoriem, kas var negatīvi ietekmēt produktivitātes un konkurētspējas attīstību, ir zemais ienākošo ārējo tiešo investīciju līmenis, kā arī zemais investīciju līmenis kopumā īpaši sektoros, kuri ir svarīgi attiecībā uz produktivitātes kāpināšanu. Otrās faktors ir kvalificēta darbaspēka trūkums, un darba tirgū pieejamo prasmju neatbilstība darba tirgus pieprasījumam ir viens no būtiskiem šķēršļiem investīciju ienākšanā un ierobežo potenciālo produktivitātes izaugsmi.⁵⁶

Kā norāda, Kasjanovs I. rakstā „Produktivitātes dažādās nokrāsas un nākotnes izaicinājumi ilgtspējīgas augsmes kontekstā”, ne tikai ekonomikas zinātnes kontekstā, bet vispār ar **produktivitāti** saprot attiecību starp ražošanas faktoru ieguldījumu (*input*) un izlaidi (*output*). Ekonomiskās analīzes kontekstā visplašāk lietotais rādītājs ekonomistu vidū ir darbaspēka produktivitāte, kas visbiežāk izteikta kā pievienotā vērtība (retāk – izlaide) uz vienu nodarbināto (precīzāk būtu lietot nostrādāto stundu skaitu, bet ne vienmēr šāda veida uzticama statistika ir pieejama, īpaši pa nozarēm vai reģioniem). Darbaspēka produktivitāte ir kapitalizācijas rādītājs, kas norāda uz to, cik daudz kapitāla ir pieejams uz vienu darbinieku (protams, ņemot vērā šā kapitāla utilizācijas līmeni). Tāpēc vairums ekonomistu, analizējot produktivitātes jautājumus, biežāk raugās uz KFP – rādītāju, kas izriet no ražošanas funkcijas, kurā izaugsme ir atkarīga no kapitāla, darbaspēka resursiem un KFP. KFP dinamika ir cieši saistīta ar ekonomisko izaugsmi un tādējādi ar sabiedrības labklājības pieaugumu.⁵⁷

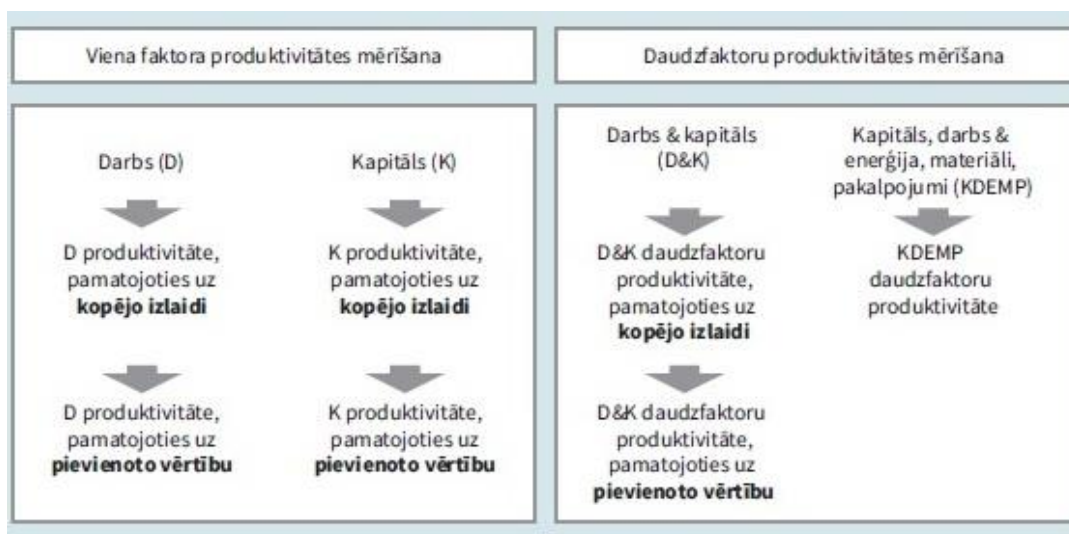
Produktivitāte ir viens no nozīmīgākajiem ekonomiskās izaugsmes faktoriem, kas ir iedzīvotāju labklājības paaugstināšanas svarīgs priekšnosacījums. Tāpēc produktivitātes rādītājs bieži tiek izmantots, lai novērtētu valsts ekonomisko sniegumu. Mūsdienās, kad demogrāfiskās un ekoloģiskās problēmas rada papildu spiedienu uz resursu pieejamību, produktivitātes nozīme izaugsmes veicināšanā kļūst arvien lielāka. Produktivitātei ir cieša saikne ar konkurētspēju. Pētnieki, izstrādājot GCI, definē valsts konkurētspēju kā produktivitāti. Tiek atzīmēts, ka labklājību un dzīves līmeni nosaka produktivitātes līmenis, kas savukārt ir atkarīgs no ekonomikas spējas mobilizēt un efektīvi izmantot pieejamos resursus. Produktivitāte ļauj valstij uzturēt augstas algas, stipru valūtu un augstu kapitāla atdevi un saistībā ar tiem – arī augstu dzīves līmeni. Protams, var būt arī citi konkurētspējas uzturēšanas un palielināšanas mehānismi (paņēmieni), piemēram, atbilstoši korigējot valūtas kursu, uzturot zemas resursu izmaksas u.c. Tomēr nesenā krīze parādīja arī to, ka globālajā ekonomikā ilgstoši uzturēt izmaksu konkurētspēju nav iespējams, īpaši vienotās valūtas zonas valstīm, kas ir vairāk pakļautas ārējo šoku riskiem, jo nepastāv elastīgi nominālie valūtas

---

⁵⁶ Dombrovskis, V. (2019). Produktivitāte un konkurētspēja – ekonomisko izaugsmi noteicošie faktori, *Produktivitātes celšana: tendences un nākotnes izaicinājumi*, 23.

⁵⁷ Kasjanovs, I. (2019). Produktivitātes dažādās nokrāsas un nākotnes izaicinājumi ilgtspējīgas augsmes kontekstā, *Produktivitātes celšana: tendences un nākotnes izaicinājumi*, 32.

maiņas kursi reaģēšanai uz globālajiem satricinājumiem.⁵⁸ 1.4. attēlā redzamas produktivitātes mērīšanas alternatīvās pieejas.

1.4. attēls. Produktivitātes mērīšanas alternatīvās pieejas⁵⁹

Produktivitāti var iedalīt: vienfaktora produktivitātē, ar ko saprot izlaides un viena konkrēta resursa veida (darbaspēka, kapitāla) ieguldījuma attiecību, un daudzfaktoru jeb KFP, kas ir izlaides un vairāku ieguldījuma veidu attiecība. Kā vienfaktora produktivitātes piemēru var minēt darbaspēka produktivitāti jeb darba ražīgumu, kas parāda, kādu produkta daudzumu var saražot konkrētā laika posmā, izmantojot noteiktu darba daudzumu. Tā atspoguļo darbaspēka ieguldījuma apjomu (laiku, pūles un prasmes), kuras patērētas ražošanas procesā. Makrolīmenī darbaspēka produktivitāti izsaka ar preču un pakalpojumu daudzumu, kas saražots vienā darba stundā (pievienotā vērtība uz vienu nostrādāto stundu), vai izlaidi uz vienu strādājošo (reālā IKP apjoms uz vienu nodarbināto). Atsevišķu nozaru līmenī produktivitāti vērtē, dalot nozares pievienoto vērtību ar tajā nodarbināto cilvēku skaitu, savukārt darbaspēka produktivitātes vērtēšanai uzņēmumu līmenī bieži izmanto dažādus fiziskos rādītājus, piemēram, saražoto detaļu skaitu uz vienu nodarbināto. Pie vienfaktora produktivitātes pieskaita arī kapitāla produktivitāti (izlaidi uz vienu kapitāla vienību). KFP atspoguļo vispārējo efektivitāti, ar kuru darba un kapitāla ieguldījumi vienlaikus tiek izmantoti ražošanas procesā. Kopējā faktoru produktivitāte ir rādītājs, ar kuru izskaidro

⁵⁸ Barānova, D., Barānovs, O., Bērziņš, O., Skribāne, I. (2019). Produktivitāte Latvijā: tendences, izaicinājumi, politika, *Produktivitātes celšana: tendences un nākotnes izaicinājumi*, 45.

⁵⁹ OECD. (2001). Measuring Productivity – OECD Manual: Measurement of Aggregate and Industry- Level Productivity Growth, OECD Publishing, Paris, p. 12, pieejams: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264194519-en> [skatīts 05.02.2020.]

iekšzemes kopprodukta pieaugumu, kas nav pamatojams ar kapitāla uzkrāšanos vai darbaspēka pieaugumu.⁶⁰

Latviešu pētnieki Počs R. un Ozoliņa V. 2016. gada Latvijas Zinātņu akadēmijas vēstīs publicētajā rakstā „Latvijas ekonomikas konkurētspējas izpētes instrumentārijs” ir raksturojuši un pētījuši konkurences jēdzienu, kas ietver ne tikai uzņēmumu, bet pamatā valsts līmeņa konkurētspējas izpēti, to raksturojošos rādītājus, līdz ar to nodaļas ietvaros autore minēs arī šo pētnieku apkopotos pētījumus par konkurētspējas ietekmējošo faktoru identifikācijas veiktajiem pētījumiem dažādu autoru un pētnieku skatījumā.

Konkurētspēja, tajā skaitā starptautiskā konkurētspēja, ir komplekss jēdziens, kas var tikt analizēts gan dažādos līmeņos (valstu, nozaru, uzņēmumu u.c.), gan no dažādiem aspektiem. Pašlaik nav vienotas konkurētspējas definīcijas, tās atšķiras atkarībā no aspektiem, kas ir analizēti attiecīgajos konkurētspējas pētījumos, atšķirības vērojamas arī konkurētspējas jēdziena pielietojumā dažādos pētījuma objektos — reģionos, valstīs, nozarēs, organizācijās u.tml.⁶¹ Sirikrai un Tang (*Sirikrai, Tang*)⁶² uzskata, ka konkurētspējas analīzē nepieciešams pētīt dažādus aspektus un izmantot dažādas teorijas un metodes, lai pilnīgāk atspoguļotu tās komplicēto dabu. Daniļovs (*Данилов*)⁶³ uzskata, ka analīzē ir jāietver ne tikai ekonomiskie aspekti, bet arī filozofiskie (kā sabiedrības attīstības rādītāji), juridiskie (atbilstība tiesiskiem pamatiem) un pat psiholoģiskie (kā atbilstība iedzīvotāju gaidām). Porters (*Porter*)⁶⁴ uzskata, ka konkurētspēja ir tikai ekonomisko priekšrocību kopums salīdzinājumā ar konkurentiem.

Tādējādi konkurētspējas izpētes metodoloģija aptver plašu problēmu loku — pētījuma objekta definēšanas jautājumus, jautājumus par vērtēšanas aspektiem, arī par konkurētspējas izpētes metodēm, par pielietojamo instrumentāriju, modeļiem, rādītājiem, kritērijiem, informatīvo nodrošinājumu, arī metožu izvēles jautājumus u.c. Pētījuma objekts Latvijā arī var būt plašs un daudzveidīgs. Konkurētspēju var analizēt gan tautsaimniecības līmenī, gan reģionu, gan nozaru, atsevišķu tirgu (darbaspēka, kapitāla), klasteru, uzņēmumu u.c. līmeņos. Jebkurā gadījumā jāņem vērā objekta specifika. Uzņēmumu līmenī jāņem vērā, ka konkurētspējīgie uzņēmumi Latvijā ir gan ražošanas, gan pakalpojumu sektoros, tie var būt gan privāti, gan publiski, tiem ir dažāda kapacitāte un atšķirīgas pozīcijas vietējā un starptautiskā tirgū, atšķiras arī konkurentu raksturojums. Tādēļ dažādās nozarēs un sektoros ir

---

⁶⁰ Barānova, D., Barānovs, O., Bērziņš, O., Skribāne, I. (2019). Produktivitāte Latvijā: tendences, izaicinājumi, politika, *Produktivitātes celšana: tendences un nākotnes izaicinājumi*, 47-48.

⁶¹ Počs, R., Ozoliņa, V. (2016) Latvijas ekonomikas konkurētspējas izpētes instrumentārijs, *Latvijas Zinātņu akadēmijas vēstis*, 11.

⁶² Sirikrai, S.B., Tang, J.C.S. (2006). Industrial competitiveness analysis: Using the analytic hierarchy process, *Journal of High Technology Management Research*. 17(1): 71–83.

⁶³ Данилов, И. П. (2007). Конкурентоспособность регионов России, Теоретические основы и методология. Канон+РООИ, “Реабилитация”, 368 с.

⁶⁴ Porter, M.E. (1987). From Competitive Advantage to Corporate Strategy, *Harvard Business Review*. 1987. 65(3): 43–59.

nepieciešams pielietot dažādas metodes un to modifikācijas, kas ļauj vispilnīgāk atspoguļot un analizēt situāciju katrā no tām. Konkurētspējas kvantitatīvo analīzi bieži apgrūtinā statistisko datu trūkums. Ja valsts līmenī pieejama daudzveidīga informācija, tad uzņēmumu, nozaru un sektoru līmenī par daudziem rādītājiem informācija nav pieejama vispār, vai tā ir novēlota. Attiecīgi jāpielāgo arī metodoloģija vai izvēlēto rādītāju loks, lai izdarītie secinājumi būtu aktuāli.⁶⁵

Tradicionāli konkurētspējas analīzē dažādos līmeņos tiek izmantots Portera “Dimanta modelis”⁶⁶, kurā nozīmīgākā loma tiek piešķirta produktivitātei, nosakot, ka produktivitāti ietekmē četri savstarpēji saistīti elementi (uzņēmumu stratēģija, struktūra un konkurence, saistītās un atbalstošās nozares, ražošanas faktori un pieprasījums) un divi atbalstoši elementi (iespējas un valsts ietekme). Porters savā modelī ir izdalījis četras konkurētspējas attīstības iespējas, kuras veicina ražošanas faktori, investīcijas, inovācijas un bagātība.⁶⁷ Vēlākos pētījumos, ko veica Porters⁶⁸ novērtēts, ka „Dimanta modeli” sekmīgi ir iespējams pielietot, vērtējot arī klasteru darbību. Autore atzīmē, ka modelis vairāk tiek attiecināta uz konkurētspējas objekta izvēli, uzskatot, ka konkurē uzņēmēji, nevis valstis.

Valsts līmenī ir atrodamu daudzi konkurētspējas pētījumi, kuros izmantota atšķirīga metodoloģija un analizēti atšķirīgi aspekti. Piemēram, Bellaks (*Bellak*)⁶⁹ un viņu pētnieku grupa konkurētspēju analīzē saistībā ar investīciju piesaisti, Kanvs (*Kanvs*)⁷⁰ savos pētījumos akcentu liek uz darbaspēka migrāciju, Ozceliks un Taimazs (*Ozcelik, Taymaz*)⁷¹ savā pētījumā arī atzīmē, ka augsta tehnoloģiskā attīstība parasti nozīmē augstāku konkurētspējas līmeni, tādēļ attīstības valstīm ir svarīgi palielināt pamatkapitāla apjomu. Valsts līdzsvarotai attīstībai būtiska ir arī nozaru perspektīva, piemēram, atbilstoša rūpniecības politika var nodrošināt ekonomiskās efektivitātes un izlaides pieaugumu, tomēr tā jāīsteno paralēli līdzsvarojošai politikai, kas nodrošinātu vienlīdzīgāku ienākumu sadali, piemēram, izmantojot progresīvo iedzīvotāju ienākuma nodokli.⁷² Daļa pētījumu ir veltīti arī dažādu līmeņu

---

⁶⁵ Počs, R., Ozoliņa, V. (2016) Latvijas ekonomikas konkurētspējas izpētes instrumentārijs, *Latvijas Zinātņu akadēmijas vēstis*, 11.

⁶⁶ Porter, M.E. *The Competitive Advantage of Nations*, New York: Free Press, 1990. p.875.

⁶⁷ Počs, R., Ozoliņa, V. (2016) Latvijas ekonomikas konkurētspējas izpētes instrumentārijs, *Latvijas Zinātņu akadēmijas vēstis*, 11.

⁶⁸ Porter, M. E. (2000). Location, competition, and economic development: Local clusters in a global economy. *Economic Development Quarterly*. 14(1): 15–34.

⁶⁹ Bellak, C., Leibrecht, M., Damijan, J.P. (2009). Infrastructure Endowment and Corporate Income Taxes as Determinants of Foreign Direct Investment in Central and Eastern European Countries, *The World Economy*. 32(2): 267–290.

⁷⁰ Kanvs, d’A. (2011). The economic geography of labour migration: Competition, competitiveness and development, *Applied Geography*. 31(1): 191–200.

⁷¹ Ozcelik, E., Taymaz, E. (2004). Does innovativeness matter for international competitiveness in developing countries? The case of Turkish manufacturing industries, *Research Policy*. 33(3): 409–424.

⁷² Počs, R., Ozoliņa, V. (2016) Latvijas ekonomikas konkurētspējas izpētes instrumentārijs, *Latvijas Zinātņu akadēmijas vēstis*, 11.

konkurētspējas saiknēm - spēcīga konkurētspējīgo nozaru attīstība var palīdzēt valsts reģionālajā attīstībā⁷³, tomēr pētnieks Estebans (*Esteban*)⁷⁴ secina, ka reģionālās attīstības politikā akcents jāliek uz tādām darbībām, kas nodrošina vienādu produktivitātes pieaugumu, piemēram, uz infrastruktūras un cilvēkkapitāla attīstību.

Analizējot konkurētspēju kvantitatīvi, ir iespējams izmantot rādītājus, kas tieši raksturo konkurētspēju un tās dinamiku. Biežāk konkurētspēja tiek analizēta ar rādītājiem, kas parāda konkurentu tirgus daļas, kā arī izmantojot dažādus relatīvos rādītājus.⁷⁵ Arī Latvijas Banka ir izstrādājusi savu SKR, kura pamatā izmantoti Eiropas Centrālās bankas publicētie rādītāji (patēriņa cenu indekss, ražotāju cenu indekss, vienības darbaspēka izmaksas apstrādes rūpniecībā, vienības darbaspēka izmaksas tautsaimniecībā un iekšzemes kopprodukts), tomēr izmantotie rādītāji pilnībā neizskaidro ārējās tirdzniecības attīstību un pastāv arī ar cenu nesaistīti faktori. Tāpēc šādi indeksi var tikt izmantoti tikai vispārīgai konkurētspējas analīzei.⁷⁶

Ito un Šimizu (*Ito, Shimizu*) veiktajos pētījumos⁷⁷ analizēta konkurētspēja pa nozarēm. Tiek izmantoti tādi rādītāji kā preču un pakalpojumu eksports (% no IKP), eksporta pieauguma temps salīdzināmās cenās, darbaspēka produktivitāte, pievienotā vērtība pret darbaspēka izmaksām, darbaspēka izmantošanas koeficients, pievienotā vērtība pret izlaidi, eksporta atkarība (eksporta attiecība pret izlaidi) un strukturālo izmaiņu ātrums (augstas pievienotās vērtības pieaugums eksporta struktūrā). Darbspēka vienības izmaksas un nominālais efektīvais valūtas kurss tiek analizēts tehnoloģijas pārneses procesā. Arī ārvalstu tiešās investīcijas (gan plūsmas, gan uzkrātās vērtības), pētniecības un attīstības izdevumi, kapitāla produktivitāte, tehnoloģiju imports un inovācijas tiek analizētas kā ar konkurētspēju saistīti rādītāji. Vairākos pētījumos⁷⁸ būtiska nozīme tiek piešķirta arī starpnozaru saiknēm kā konkurētspēju veicinošam faktoram.

Kopumā var secināt, ka valsts konkurētspējas izpēte jāveic atbilstoši izvēlētajam pētījuma mērķim un objektam, ņemot vērā dažādus konkurētspējas aspektus un ietekmējošos faktorus. Produktivitātes jēdziens ir daudzdimensionāls, un tā definīcijas var atšķirties atkarībā no tā, kādi ekonomikas izaugsmes aspekti tiek pētīti.

---

⁷³ Chico, J. R., Sánchez, A.R.P., García, M.J. (2014). Analysis of the competitiveness of Spanish agri-food exports at a regional level facing the current crisis, *Revista de Estudios Regionales*. 101: 71–99.

⁷⁴ Esteban, J. (2000). Regional convergence in Europe and the industry mix: A shift-share analysis, *Regional Science and Urban Economics*. 30(3): 353–364.

⁷⁵ Počs, R., Ozoliņa, V. (2016) Latvijas ekonomikas konkurētspējas izpētes instrumentārijs, *Latvijas Zinātņu akadēmijas vēstis*, 12.

⁷⁶ Turpat, 12.

⁷⁷ Ito, K., Shimizu, J. (2015). Industry-Level competitiveness, productivity and effective exchange rates in East Asia, *Asian Economic Journal*. 29(2): 181–214.

⁷⁸ Evangelista, R., Lucchese, M., Meliciani, V. (2015). Business services and the export performances of manufacturing industries, *Journal of Evolutionary Economics*. 25(5): 959–981.

1.4. Valsts atbalsta sistēmu identificēšana

Latvijas ekonomikas ilgtspējīgas izaugsmes problēma ir jārisina kompleksi ar konkurētspējas palielināšanas problēmām, kas savukārt nav iespējams bez esošā ekonomikas modeļa maiņas. Jauna uz zināšanām un inovācijām balstītā ekonomikas modeļa veidošanā, īpaša uzmanība ir jāpievērš esošajām problēmām, kā institucionālās vides kvalitāte, uzņēmējdarbības dinamisma palielināšana, inovācijas spējas stiprināšana.⁷⁹

Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam (NAP 2027) ir galvenais valsts vidēja termiņa attīstības plānošanas dokuments Latvijā. Tas ir izstrādāts, īstenojot Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam (Latvija 2030) un ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķus, lai nākamajos septiņos gados ikviens Latvijas iedzīvotājs un Latvijas sabiedrība kopumā panāktu dzīves kvalitātes uzlabošanos. Latvija 2030 nosaka Latvijas ilgtermiņa attīstības redzējumu. Tas ir valsts augstākais ilgtermiņa attīstības dokuments un galvenais plānošanas dokuments, kas nosaka telpisko attīstības perspektīvu – iezīmē integrētu skatījumu valsts teritorijas līdzsvarotai un ilgtspējīgai attīstībai.⁸⁰ NAP 2027 prioritātes “Uzņēmumu konkurētspēja un materiālā labklājība” mērķis ir inovācijas rezultātā gūts produktivitātes kāpums kā pamats Latvijas uzņēmumu izaugsmei globālajā tirgū un materiālās labklājības pieaugums.

Tādi globālie izaicinājumi kā sabiedrības novecošanās, pārrobežu migrācija un iekšējā mobilitāte, mākslīgais intelekts, industrija 4.0, ilgtspējīga resursu izmantošana un aprites ekonomika, klimata pārmaiņas un zaļās tehnoloģijas u.c. piedāvā iespējas, kuras Latvija var izmantot savai izaugsmei un konkurētspējai pasaules tirgos. Dzīves līmeņa celšanās un individuālā materiālā labklājība būs atkarīga no tautsaimniecības spējas transformēties no darbietilpīgas un resursu ietilpīgas ekonomikas uz zināšanu un tehnoloģiju ietilpīgu ekonomiku, t.sk. aprites ekonomiku un bioekonomiku.⁸¹

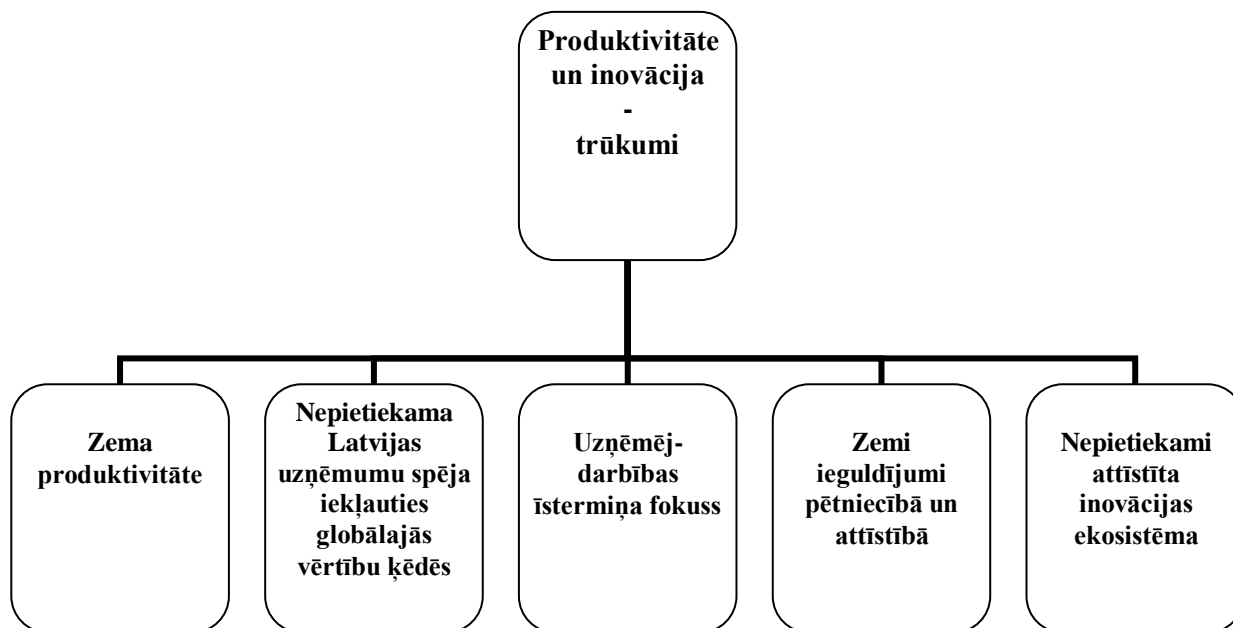
NAP 2027 prioritātes ietvaros “Uzņēmumu konkurētspēja un materiālā labklājība”, izpētot rīcības virzienu “**Produktivitāte un inovācija**”, autore 1.5. attēlā apkopojā galvenos trūkumus, kas Latvijai būtu jānovērš.

---

⁷⁹ Ekonomikas Ministrija. (2018). Latvijas konkurētspēja pasaulē, pieejams: https://www.em.gov.lv/files/tautsaimniecibas_attistiba/Latvijas%20konkuretspeja%20GCI%204.0.pdf [skatīts 30.01.2020.]

⁸⁰ Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam gala redakcijas projekts 20.12.2019, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20191223_NAP_2021_2027_gala_redakcija_projekts_pdf.pdf [skatīts 03.02.2020.]

⁸¹ Turpat

1.5. attēls. Prioritātes “Uzņēmumu konkurētspēja un materiālā labklājība” rīcības virziena “Produktivitāte un inovācija” trūkumi⁸²

Zema produktivitāte tautsaimniecībā, produktivitātes pieauguma temps atpaliek no atalgojuma pieauguma, radot riskus ārējai konkurētspējai. Latvijas produktivitāte straujā tempā tuvinās ES vidējam rādītājam, taču joprojām ir viena no zemākajām ES. Produktivitātes pieaugums 2017. gadā sasniedza 4.7%, izvirzot Latviju to valstu vidū, kurām ir visaugstākais produktivitātes pieaugums ES. Produktivitātes pieaugums ir vērojams visās galvenajās ekonomikas nozarēs. Rezultātā darbaspēka vienības izmaksu pieaugums 2017. gadā samazinājās līdz 3.2%, salīdzinot ar vidējo pieaugumu aptuveni 5% apmērā kopš 2012. gada. Tomēr 3 gadu laikā šo izmaksu pieauguma līmenis 14.7% apmērā joprojām ir viens no augstākajiem ES.⁸³

Nepietiekama Latvijas uzņēmumu spēja iekļauties globālajās vērtību ķēdēs – spēja radīt augstākas pievienotās vērtības produktus un pakalpojumus un tos pārdot t.sk. dārgāk, kā arī atrasties pēc iespējas tuvāk gala klientam. Latvijas tautsaimniecību raksturo liels starpproduktu ražošanas apjoms, vienlaikus dalība globālajās pievienotās vērtības ķēdēs ir priekšnosacījums pievienotās vērtības produktu kāpināšanai.⁸⁴

Uzņēmumu darbības īstermiņa fokuss, t.sk. šauri vietējs skatījums uz tautsaimniecības attīstības izaicinājumiem (īstermiņa rentabilitāte un ilgtermiņa

⁸² Autores veidots pēc NAP 2027

⁸³ Komisijas paziņojums Eiropas parlamentam, Eiropadomei, Eiropas Centrālajai bankai un Eurogrupai. 2019. gada Eiropas pusgads - novērtējums par progresu strukturālo reformu īstenošanā, makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanā un koriģēšanā, un saskaņā ar Regulu (ES) Nr. 1176/2011 veikto padziļināto pārskatu rezultāti, 2019. gada ziņojums par Latviju, 81.lpp.

⁸⁴ NAP 2020 vidusposma novērtējuma ziņojums, (2017) PKC, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2020%20vidusposma%20zinojums_0.pdf [skatīts 05.02.2020]

produktivitāte), biznesa stratēģijas nav orientētas uz inovāciju. Latvijas uzņēmumu rentabilitāte relatīvi ir augstāka nekā uzņēmumu rentabilitāte Eiropā, vienlaikus uzņēmumi Latvijā būtiski mazāk investē ar produktivitāti saistītajās ieguldījumu pozīcijās. Vismaz daļai Latvijas uzņēmēju ir brīvie līdzekļi, kurus varētu investēt produktivitātes celšanā, kas nozīmētu mazāku peļņu īstermiņā, taču ievērojami palielinātu iespēju turpināt darbu un secīgi pelnīt arī ilgtermiņā, nodrošinot uzņēmuma pārrobežu konkurētspēju.⁸⁵

Zemi ieguldījumi pētniecībā un attīstībā, nepietiekama valsts, uzņēmējdarbības un zinātnes sadarbība. Latvija ļoti maz iegulda pētniecībā uz attīstībā – izdevumi pētniecībā un attīstībā 2017. gadā bija 0.51% no IKP (pret vidēji 2.1% ES). Šis līmenis bija viens no zemākajiem ES, un tas pēdējo desmit gadu laikā nav būtiski mainījies, turklāt pētniecības finansējums gandrīz pilnībā ir atkarīgs no ES līdzekļiem. 2017. gadā pētniecības un attīstības intensitāti Latvijā veidoja 27% privātās investīcijas (0.14% no IKP) un 73% publiskās investīcijas (0.37% no IKP). Zemo privāto investīciju apjomu var skaidrot ar to, ka uzņēmumiem trūkst motivācijas (ES fondu finansējuma un citu ārvalstu finanšu instrumentu pieejamība tiek uzskatīta par nesamērīgu administratīvo slogu), uzņēmumu biznesa attīstības stratēģijas nav orientētas uz inovāciju un tās ieviešanu, kā arī pastāv kvalificēta darbaspēka trūkums. Kopš 2016. gada Eiropas inovācijas reitingos Latvija ir vidēja inovatore (inovācijas veiktspēja – 50% līdz 90% no ES vidējā rādītāja) ar dažām stiprajām pusēm, piemēram, informācijas, komunikāciju un tehnoloģiju infrastruktūru, taču tās sniegums atpauk cīvēkresursu, publiskā un privātā sektora sadarbības, kā arī ieguldījumu intelektuālā īpašuma jomās.⁸⁶

Nepietiekami attīstīta inovācijas ekosistēma. Latvijas uzņēmējdarbības struktūru galvenokārt veido mikrouzņēmumi un MVU ar ierobežotu kapacitāti ieguldīt pētniecībā un attīstībā. Ir vērojams uzņēmumu zināšanu un uzņēmējdarbības prasmju trūkums par inovācijas lomu uzņēmējdarbības attīstībā un konkurētspējā. Inovatīvo mazo un vidējo uzņēmumu īpatsvars Latvijā ir viens no zemākajiem ES 30.3% (2014.–2016. gads), salīdzinot ar vidēji 49.1% ES-28 (2012.-2014. gads). Latvijas rūpniecības struktūru galvenokārt raksturo zemo tehnoloģiju uzņēmumi – gan vidēja augstuma, gan augsto tehnoloģiju uzņēmumu īpatsvars ir 15% no kopējās ražošanas nozares, savukārt attiecīgais ES vidējais rādītājs ir 47%. Latvijas uzņēmumiem lielākoties ir nepietiekami attīstītas savstarpējās sadarbības prasmes nozares

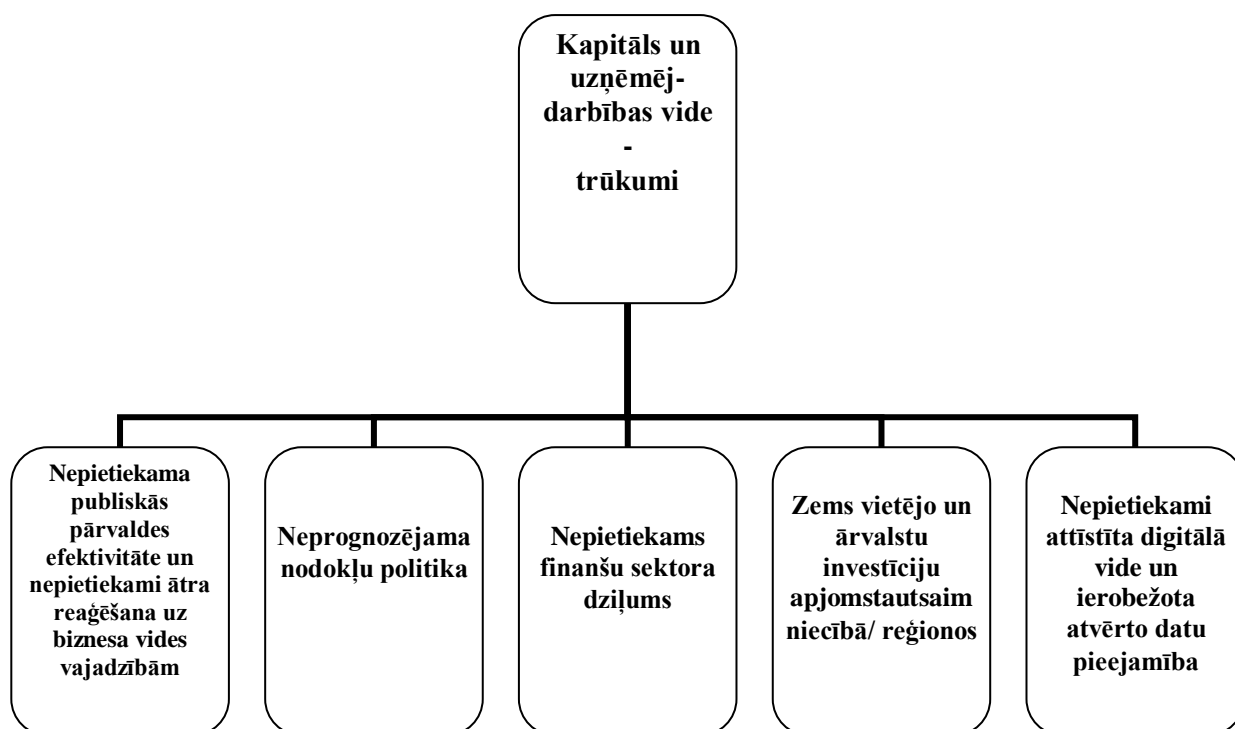
---

⁸⁵ *NAP 2020 vidusposma novērtējuma ziņojums*, (2017) PKC, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2020%20vidusposma%20ziņojums_0.pdf [skatīts 05.02.2020]

⁸⁶ *Komisijas paziņojums Eiropas parlamentam, Eiropadomei, Eiropas Centrālajai bankai un Eurogrupai*. 2019. gada Eiropas pusgads - novērtējums par progresu strukturālo reformu īstenošanā, makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanā un koriģēšanā, un saskaņā ar Regulu (ES) Nr. 1176/2011 veikto padziļināto pārskatu rezultāti, 2019. gada ziņojums par Latviju, 81.lpp.

vai starpnozarū aspektā, bet jo īpaši – nepietiekami attīstīta sadarbība ar pētniecības institūcijām Latvijā un ārvalstīs. Nepietiekami izmantots arī publiskais jeb valsts sektors kā inovācijas pasūtītājs – valsts nerīkojas kā inovatīvu, modernu risinājumu pasūtītājs (piemēram, publiskā iepirkuma procedūrās), kā arī nepietiekami attīstīta valsts kapitāldaļu uzņēmumu inovācijas spēja un iespējas īstenot inovatīvus projektus. Sadrumstalots pētniecības un attīstības un inovācijas atbalsta institucionālais ietvars – pārāk liels pētniecības un attīstības un inovācijas atbalstā iesaistīto institūciju skaits.⁸⁷

NAP 2027 prioritātes ietvaros “Uzņēmumu konkurētspēja un materiālā labklājība”, izpētot rīcības virzienu “**Kapitāls un uzņēmējdarbības vide**”, autore 1.6. attēlā apkopoja galvenos trūkumus, kas Latvijai būtu jānovērš.

1.6. attēls. Prioritātes “Uzņēmumu konkurētspēja un materiālā labklājība” rīcības virziena “**Kapitāls un uzņēmējdarbības vide**” trūkumi⁸⁸

Nepietiekama publiskās pārvaldes efektivitāte un nepietiekami ātra reaģēšana uz biznesa vides vajadzībām. Ņemot vērā ārējās vides straujās izmaiņas, valsts pārvaldes spēja operatīvi reaģēt, nodrošinot atbilstošos uzņēmējdarbības vides nosacījumus, ir apgrūtināta. Pēdējos gados ir vērojama regulējošā ietvara un administratīvo šķēršļu negatīvās ietekmes uz uzņēmējiem palielināšanās, par ko liecina Latvijas rādītāju pazemināšanās starptautiskajos konkurētspējas un citos ekonomiskajos reitingos un Latvijas uzņēmēju aptauju rezultāti. Iekšējā un ārējā administratīvā sloga mazināšanas darbību efektivitāti traucē sadrumstalotība,

⁸⁷ 2019. gada Ekonomikas pārskats: Latvija, ESAO, pieejams: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-latvia-2019_f8c2f493-en [skatīts 05.02.2020]

⁸⁸ Autores veidots pēc NAP 2027

izstrādāto metožu praktiskās pielietojamības un kapacitātes trūkums. Institucionālā vide jau ilgstoši tiek minēta kā Latvijas konkurētspējas vājā puse, tieši tāpēc izaugsmei, ko balsta produktivitāte, ir nepieciešamas reformas un investīcijas tieši šajā jomā. Kā būtiskākas institucionālās vides nepilnības, kas ierobežo konkurētspēju, Latvijas uzņēmēji atzīmē neefektīvu valdības birokrātiju, nestabilu (tuvredzīgu) politikas veidošanas praksi, neefektīvu tiesu sistēmu.⁸⁹

Neprognozējama nodokļu politika. Straujas un nepārdomātas izmaiņas nodokļu politikā valsts budžeta apstiprināšanas procesā kavē valsts ekonomisko attīstību. Nodokļu politikas un uzņēmējdarbības vides stabilitātes trūkuma apstākļos uzņēmumiem ir sarežģīti ilgtermiņā plānot darbību, budžetus un investīcijas. Nestabila nodokļu politika ir viens no iemesliem, kādēļ samazinās piesaistīto ārvalstu tiešo investīciju apmērs.⁹⁰

Nepietiekams finanšu sektora dziļums. Finanšu sektorā kā finansējuma avots galvenokārt dominē kredītiestādes, savukārt alternatīvi finansējuma avoti ir nepietiekamā apjomā, uzņēmumiem nav pieejama pietiekama finanšu instrumentu daudzveidība. Kapitāla tirgus attīstības līmenis ir būtiski zem optimālā, tādējādi netiek nodrošināta iekšzemē uzkrātā kapitāla (piemēram, noguldījumu un pensiju fondu līdzekļu) tālāka ieguldīšana tautsaimniecībā, kā arī nepietiekami aktīvais kapitāla tirgus, nav pievilcīgs ārvalstu investoriem.⁹¹

Zems vietējo un ārvalstu investīciju apjoms tautsaimniecībā/ reģionos. Lai nodrošinātu turpmāku produktivitātes kāpumu, nepieciešams turpināt investīcijas uzņēmumu darbības attīstībai, jo īpaši digitalizācijas jomā. Relatīvi zemais investīciju līmenis galvenokārt ir saistīts ar privāto investīciju lēno atgūšanos. Laika posmā no 2011. līdz 2016. gadam privātās investīcijas veidoja vidēji 17.7% no IKP, t.i. par gandrīz 11 procentpunktiem zemāks līmenis nekā straujās izaugsmes gados. Zemo līmeni un vājo dinamiku galvenokārt noteica vājā kredītēšana, zems pieprasījums, salīdzinoši augsts privātā sektora parādsaistību līmenis, kā arī ekonomiskās un politiskās situācijas nenoteiktība ārējā vidē.⁹²

Nepietiekami attīstīta digitālā vide un ierobežota atvērto datu pieejamība. Latvija turpina uzrādīt nevienmērīgus rezultātus digitālās pārveides jomā un atpaliek attiecībā uz digitālo tehnoloģiju integrāciju uzņēmumos. Digitālo pakalpojumu izmantošana ir plaša, taču pastāv problēmas saistībā ar digitālo tehnoloģiju integrāciju, piekļuvi finansējumam un

---

⁸⁹ Ekonomikas Ministrija; Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam gala redakcijas projekts 20.12.2019, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20191223_NAP_2021_2027_gala_redakcija_projekts_pdf.pdf [skatīts 03.02.2020.]

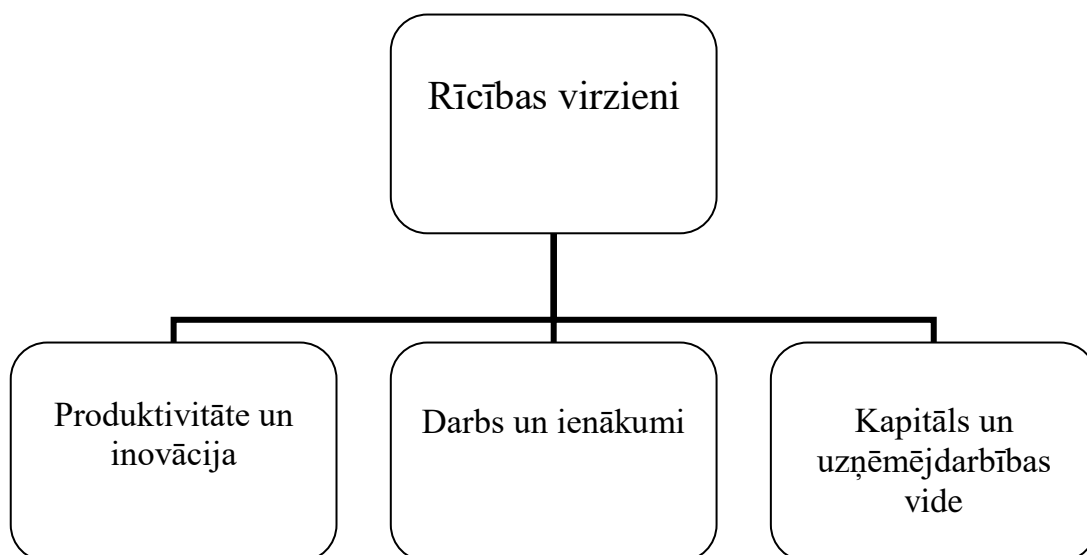
⁹⁰ Turpat.

⁹¹ Turpat.

⁹² CSP, Eurostat; Ekonomikas Ministrija; Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam gala redakcijas projekts 20.12.2019, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20191223_NAP_2021_2027_gala_redakcija_projekts_pdf.pdf [skatīts 03.02.2020.]

digitālo prasmju piedāvājumu un pieprasījumu. Uzņēmumu digitalizācijas turpmākus uzlabojumus ierobežo arī augsti kvalificētu speciālistu trūkums un pastāvīgi zems IKT speciālistu īpatsvars – nodarbināto IKT speciālistu īpatsvars 2017. gadā ir viens no zemākajiem ES – 2,3 % no kopējā nodarbināto skaita – salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 3,7%. Lai arī DESI rādītājā “Atvērtie dati” Latvija ir 2% virs ES vidējā, sniegums šajā jomā ir uzlabojams. Galvenās problēmas atvērto datu pieejamībā – nepietiekama atvērto datu potenciāla izmantošana valsts pārvaldē, izpratnes trūkums, atvērto datu publicēšanas sākotnējās izmaksas, augstvērtīgo datu kopu nepieejamība, nepilnīgs normatīvā un metodiskā atbalsta ietvars un nepietiekama atgriezeniskā saite no datu atkal izmantotājiem, kas sekmētu valsts pārvaldes un privātā sektora mijiedarbību datu savstarpējā apmaiņā, efektīvāku produktu izstrādē un nozīmīgāku datu iegūšanā.⁹³

NAP 2027 tiek **izvirzīti sekojoši rīcības virzieni**, kas uzlabotu nodaļas ietvaros apskatītos un pētītos globālos konkurētspējas indeksus, skat. 1.7. att.

1.7. attēls. **NAP 2027 izvirzītie rīcības virzieni, globālo konkurētspējas indeksu uzlabošanai Latvijā⁹⁴**

Rīcības virziens “**Produktivitāte un inovācija**” mērķis - uzņēmumu izaugsme un konkurētspēja ir balstīta spējā uz zinātnes bāzes radīt un pārdot pieprasītus, zināšanu ietilpīgus produktus un pakalpojumus, iekļaujoties arvien augstākas pievienotās vērtības globālajās ķēdēs. Viedā specializācija, inovācija, tehnoloģiju attīstība un modernizācija, kā arī mērķtiecīgi ieguldījumi cilvēkkapitālā ir pamats produktivitātes kāpumam.

Turpmākā tautsaimniecības izaugsme un spēja nodrošināt augstāku dzīves līmeni Latvijas iedzīvotājiem ir atkarīga no spējas strauji mainīgajā vidē veidot jaunas, zināšanās

⁹³ Eiropas Komisijas *Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksa (DESI) 2019. gada ziņojums par Latviju*, pieejams: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi> [skatīts 05.02.2020]

⁹⁴ Autores veidots, balstoties uz NAP 2027

balstītas konkurētspējas priekšrocības, proti, kāpināt produktivitāti caur ieguldījumiem cilvēkkapitālā, pētniecībā un inovācijā, jaunu, digitālu tehnoloģiju ieviešanā. Valstij jākoncentrē ierobežotie attīstības resursi tajās zināšanu jomās, kurās uzņēmējiem ir augstākais potenciāls attīstīt zināšanu un tehnoloģiju ietilpīgus un eksportspējīgus produktus un pakalpojumus, tajā skaitā attīstot apstrādes rūpniecību un sekmējot augsto tehnoloģiju izplatību tradicionālajās nozarēs. Atbalsta fokuss uz piecām viedās specializācijas jomām⁹⁵:

- zināšanu ietilpīga bioekonomika;
- biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas;
- viedie materiāli, tehnoloģijas un inženiersistēmas;
- viedā enerģētika; informācijas un komunikācijas tehnoloģijas.

Prioritāri paredz investīcijas aktivitātēs ar lielāko strukturālo izmaiņu efektu augstas pievienotās vērtības virzienā. Arī pētniecībā, attīstībā un inovācijā balstītu ārvalstu investīciju piesaiste, kā arī produktīvu investīciju veikšana ārpus Latvijas, ļaus Latvijas uzņēmumiem konkurēt starptautiskajos tirgos, iekļaujoties globālajās vērtību ķēdēs ar augstākas pievienotās vērtības produkciju, tādā veidā palielinot eksporta ienesīgumu. Svarīga ir inovācijas ekosistēmas veidošana, finansējot privātā, publiskā un akadēmiskā sektora sadarbību un tās rezultātā salāgojot pētniecības un inovācijas kapacitāti ar uzņēmējdarbības vajadzībām, kā arī mērķtiecīgas, sabalansētas un pēctecīgas investīcijas pilnā ciklā no zināšanu radīšanas līdz tajās balstītu produktu un pakalpojumu izstrādei un to pārdošanai. Arī dizains ir uzskatāms par inovācijas ekosistēmas būtisku sastāvdaļu. Publiskajam sektoram jāuzņemas aktīva loma kā inovācijas veicinātājam un pasūtītājam. Jaunu konkurētspējas priekšrocību veidošanā izšķirīga būs uzņēmumu biznesa modeļa maiņa no īstermiņa rentabilitātes uz ilgtermiņa produktivitāti un secīgi ilgspējīgu rentabilitāti, kā arī starpnozaru partnerība, veidojot zināšanu un tehnoloģiju ietilpīgu ekonomiku.⁹⁶ Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2021.–2027. gadā ietvaros rīcības virziena “Produktivitāte un inovācija” ietvaros paredzēts izpildīt rīcības virzienu mērķa indikatorus attiecībā uz globālās konkurences indeksu, skat. 1.6. tab.

---

⁹⁵ Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam gala redakcijas projekts 20.12.2019, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20191223_NAP_2021_2027_gala_redakcija_projekts_pdf.pdf [skatīts 03.02.2020.]

⁹⁶ Turpat.

“Produktivitāte un inovācija” rīcības virzienu mērķa indikatori⁹⁷

Progresā rādītājs	Bāzes gads	Bāzes gada vērtība	Mērķa vērtība 2024	Mērķa vērtība 2027
Zināšanu un tehnoloģiju izlaide	2019	45	42	39
Tirgus izsmalcinātība	2019	40	22	21
Uzņēmējdarbības izsmalcinātība	2019	41	32	30

Lai sasniegtu minētos „produktivitāte un inovācija” virziena mērķus, jāveic⁹⁸:

- viedās specializācijas stratēģijas ieviešanu 5 specializācijas jomās: zināšanu ietilpīga bioekonomika; biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas; viedie materiāli, tehnoloģijas un inženiersistēmas; viedā enerģētika; informācijas un komunikācijas tehnoloģijas;
- valsts, uzņēmēju un zinātnes sadarbības, zināšanu pārneses, jaunu produktu un pakalpojumu attīstības un cilvēkresursu piesaistes reģionos atbalstīšana, koncentrējot pieejamo atbalstu un neveicinot privāto investīciju aizvietošanu;
- stratēģisku inovācijas partnerību un ekosistēmu attīstības atbalstīšana, t.sk. reģionālo zināšanu partnerību attīstībai un dizaina inovācijai;
- finansējuma struktūras sabalansēšana visā pētniecības un inovācijas ciklā, samērojot pētniecības un inovācijas kapacitāti ar uzņēmējdarbības vajadzībām jaunu iespēju izmantošanai un tirgus attīstībai;
- vidējas un augstas pievienotās vērtības preču un pakalpojumu eksporta palielināšana, vietējo un ārvalstu investīciju piesaistes zināšanu un tehnoloģiski ietilpīgai uzņēmējdarbībai Latvijā atbalstīšana, t.sk. atbalsts investīcijām ārpus Latvijas un sadarbība ar diasporas uzņēmējiem;
- digitālās transformācijas (digitalizācija, automatizācija, robotizācija, mākslīgais intelekts u.c.) sekmēšana uzņēmējdarbībā, t.sk. apstrādes rūpniecībā;
- produktivitāti paaugstinošu darbību atbalstīšana privātajā sektorā augsto tehnoloģiju pielietošanai.

⁹⁷ Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam gala redakcijas projekts 20.12.2019, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20191223_NAP_2021_2027_gala_redakcija_projekts_pdf.pdf [skatīts 03.02.2020.]

⁹⁸ Turpat.

Rīcības virziena “**Darbs un ienākumi**” mērķis - iespējas Latvijas iedzīvotājiem ar aktīvu līdzdalību iekļaujošā darba tirgū strādāt atbilstoši savām spējām mūsdienīgās augstas kvalitātes darba vietās un adekvāti iesaistīties sociālās aizsardzības sistēmā. Ar darba vides kvalitātē balstītu darba dzīves ilguma pieaugumu celt ienākumus indivīda līmenī un tautsaimniecībā kopumā. Ar ienākumu pieaugumu un finanšu pratības celšanu motivēt iedzīvotājus zinoši pārvaldīt savus finanšu aktīvus (t.sk. samazinot parādu slogu un attīstot produktīvu uzkrāšanu). Veicot iepriekš minēto, sekmēt katra Latvijas iedzīvotāja labklājību.⁹⁹

Izpētot rīcības virziena “Darbs un ienākumi” rīcības virziena mērķa indikatorus, kā arī rīcības plānu, autore secina, ka NAP 2027 nav minēts, kā uzlabot globālās konkurētspējas vietu reitingā, uzlabojot minētā rīcība virziena aktivitātes, bet autore uzskata, ka šis arī ir ļoti svarīgs rīcības virziens konkurētspējas uzlabošanai, jo darbinieki ir vieni no vērtīgākajiem uzņēmuma resursiem, un, jo uzņēmumā darbinieki būs motivēti un pietiekami atalgoti, tie arī kvalitatīvāk un ar lielāku atdevi veiks uzticētos darba pienākumus, kā rezultātā uzlabosies uzņēmuma rādītāji, kā arī kopējie nozares rādītāji.

Rīcības virziens “**Kapitāls un uzņēmējdarbības vide**” rīcības virziena mērķis - tādas tiesiskās, administratīvās un finanšu vides veidošana, kura veicina konkurētspējīgas uzņēmējdarbības attīstību visā Latvijas teritorijā. Pienācīgi apzinot un, efektīvi izmantojot nacionālo resursu un iespēju potenciālu, nodrošināt ārvalstu kapitāla ieplūšanu un izvietošānu Latvijas tautsaimniecībā, kā arī iedrošināt iekšzemes kapitāla lielāku piesaisti uzņēmējdarbības attīstībā.

Kapitāls ir vitāli svarīgs produktivitātē un augstas pievienotās vērtības precēs un pakalpojumos balstītas konkurētspējas attīstībai. Kapitāls ir nepieciešams visos posmos ceļā uz augstāku pievienoto vērtību – no zināšanu radīšanas un to izmantošanas preču un pakalpojumu izstrādē līdz to ražošanas vai sniegšanas nodrošināšanai un pārdošanai. Kapitāls ir neatņemama sastāvdaļa arī klasisko nozaru ceļā uz augstāku produktivitāti caur modernizāciju. Vienlaikus, lai kapitālu piesaistītu un izmantotu, ir jārada tiesiski un administratīvi apstākļi tā sekmīgai izmantošanai un aizsardzībai. Latvijai ir raksturīgs relatīvi zems investīciju līmenis, kas galvenokārt ir saistīts ar vājo kreditēšanu, zemo kapitāla tirgus attīstības līmeni, salīdzinoši augstu privātā sektora parādsaistību līmeni, kā arī ekonomikas un politiskās situācijas nenoteiktību. Lai celtu investīciju līmeni, būtiski būs nodrošināt kreditēšanas tempu pieaugumu un alternatīvu finansējuma avotu pieejamību pietiekamā apjomā, ceļot pieejamo finanšu instrumentu klāstu. Būtiska uzmanība jāpievērš arī kapitāla tirgus attīstībai, lai nodrošinātu iekšzemē uzkrātā kapitāla tālāku ieguldīšanu tautsaimniecībā,

---

⁹⁹ Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam gala redakcijas projekts 20.12.2019, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20191223_NAP_2021_2027_gala_redakcija_projekts_pdf.pdf [skatīts 03.02.2020.]

kā arī celtu tā pievilcību ārvalstu investoriem, vienlaikus nodrošinot ārvalstu investīciju kontroles mehānismus, mazinot drošības riskus stratēģiskiem uzņēmumiem un nozarēm. Vienlaikus, svarīga ir mērķtiecīgāka koncentrācija uz publisko investīciju atdevi un ieguldījumiem ar vislielāko pienesumu ekonomikas izaugsmei ilgtermiņā. Ņemot vērā ārējās vides straujās izmaiņas, ir apgrūtināta institucionālās vides spēja operatīvi reaģēt, nodrošinot atbilstošos uzņēmējdarbības vides nosacījumus. Ir vērojama normatīvā ietvara un administratīvo šķēršļu negatīvās ietekmes uz uzņēmējiem palielināšanās. Līdz ar to nepieciešams novērst uzņēmējdarbības vides pārregulāciju, attīstīt ātru lēmumu pieņemšanu un stabilitāti pieņemtajos lēmumos, īpaši attiecībā uz nodokļu sistēmu, un efektīvizēt uzņēmējdarbības un tās tiesību aizsardzību orientētās tiesu sistēmas daļu. Svarīgi ir veidot atvērtu regulējumu inovatīviem biznesa modeļiem un nākotnes tehnoloģiju izstrādei un ieviešanai, kā arī pilnvērtīgi izmantot atvērto datu potenciālu.¹⁰⁰ Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2021.–2027. gadā ietvaros rīcības virziena “Kapitāls un uzņēmējdarbības vide” ietvaros paredzēts izpildīt rīcības virzienu mērķa indikatorus attiecībā uz globālās konkurences indeksu, skat. 1.7. tab.

1.7. tabula

“Kapitāls un uzņēmējdarbības vide” rīcības virzienu mērķa indikatori globālās konkurences indeksa uzlabošanai¹⁰¹

Progresā rādītājs	Bāzes gads	Bāzes gada vērtība	Mērķa vērtība 2024	Mērķa vērtība 2027
Institūciju rādītājs	2018	57,89	68	72

Lai sasniegtu minētos „kapitāls un uzņēmējdarbības vide” virziena mērķus, jāveic¹⁰²:

- vietējās un ārvalstu investīcijas atbalstošas vides attīstīšana (t.sk. tiesu procesu efektīvizācija, tiesas spriešanas kvalitātes un tieslietu sistēmā strādājošo zināšanu pilnveide, alternatīvu strīdu atrisināšanas iespēju popularizēšana biznesa vidē, intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzība, mazākuma akcionāru tiesību aizsardzība, izmeklēšanas kvalitātes celšana), preventīvo pasākumu īstenošana noziedzīgi iegūtu finanšu līdzekļu nokļūšanas valsts ekonomikā un ēnu ekonomikas ierobežošanai, sadarbības ar starptautiskajiem partneriem nodrošināšana, stabilas un prognozējamas nodokļu politikas īstenošana,

¹⁰⁰ Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam gala redakcijas projekts 20.12.2019, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20191223_NAP_2021_2027_gala_redakcija_projekts_pdf.pdf [skatīts 03.02.2020.]

¹⁰¹ Turpat.

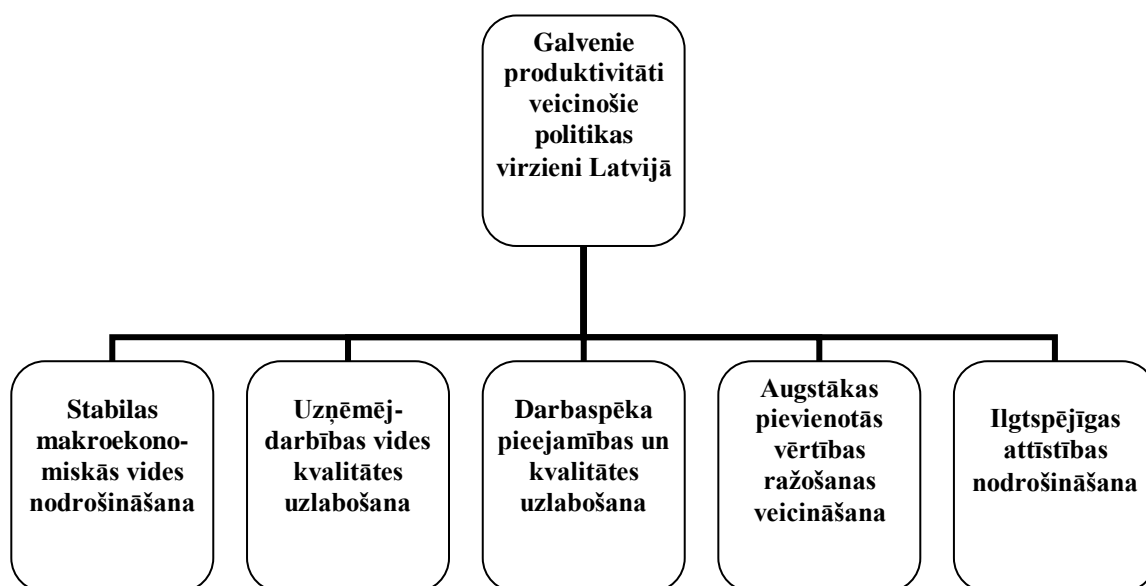
¹⁰² Turpat.

uzlabojot uzņēmējdarbības vidi Latvijā. Labas korporatīvās pārvaldības stiprināšana uzņēmējdarbībā;

- uzņēmējdarbības vides pārregulācijas novēršana, vērtējot Latvijas konkurētspēju reģionā, pieņemot lēmumus par uzņēmējdarbības regulāciju un ātri reaģējot uz nepieciešamajām izmaiņām;
- konkurētspējīga un atvērta regulējuma nākotnes tehnoloģijām nodrošināšana (t.sk. digitālo risinājumu ieviešana informācijas apmaiņā gan starp pašiem uzņēmējiem, gan valsts un pašvaldības iestādēm).

Izpētot NAP 2027 izvirzītos rīcības virzieni, kas uzlabotu globālos konkurētspējas indeksus, autore secina, ka Latvijā, attiecībā uz valsts atbalsta sistēmas ietekmi uz produktivitāti un konkurētspēju, svarīgi tālāk darba ietvaros detalizētāk apskatīt prioritātes “Uzņēmumu konkurētspēja un materiālā labklājība” rīcības virzienus – „produktivitāte un inovācija” un „kapitāls un uzņēmējdarbības vide”.

Galvenie produktivitāti veicinošie politikas virzieni Latvijā apkopoti 1.8. attēlā.

1.8. attēls. Galvenie produktivitāti veicinošie politikas virzieni Latvijā¹⁰³

Stabilas makroekonomiskās vides uzturēšana ir svarīgs ekonomikas attīstības priekšnoteikums. Lai ekonomika attīstītos stabili, ir jānodrošina zema inflācija, sabalansēta ārējā bilance, darba izmaksu un produktivitātes kāpumam jābūt samērīgam, valsts fiskālajai pozīcijai jābūt salāgotai atbilstoši ekonomiskajam ciklam u. tml.

Galvenie **uzņēmējdarbības vides kvalitātes uzlabošanas** virzieni, kas aktuāli Latvijai, ir šādi¹⁰⁴:

¹⁰³ Autores veidots

- uzņēmējdarbības regulējošo administratīvo procedūru samazināšana;
- korupcijas samazināšana;
- tiesiskuma un maksātspējas procesa uzlabošana;
- ēnu ekonomikas samazināšana;
- konkurences veicināšana.

Galvenie **darbaspēka pieejamības un kvalitātes uzlabošanas** virzieni, kas aktuāli Latvijai, ir šādi¹⁰⁵:

- demogrāfijas un migrācijas jautājumu risināšana;
- izglītības pieejamības un kvalitātes uzlabošana visos līmeņos;
- augstākās izglītības eksporta veicināšana;
- zinātnes veicināšana;
- pārkvalifikācijas un kvalifikācijas paaugstināšanas veicināšana.

Galvenie **augstākas pievienotās vērtības ražošanas veicināšanas** virzieni, kas aktuāli Latvijai, ir¹⁰⁶:

- iekļaušanās globālajās vērtību ķēdēs veicināšana;
- inovāciju veicināšana;
- digitalizācijas veicināšana.

Veicinot produktivitāti, ir jāņem vērā minētais **ilgtspējīgas attīstības aspekts**¹⁰⁷:

- jāsamazina nevienlīdzība;
- jāsamazina nabadzība.

Produktivitātes pieaugums ir svarīgs faktors, lai nodrošinātu augstākus dzīves standartus. Lielā atšķirība starp valstīm ienākumos uz vienu iedzīvotāju ir tieši saistīta ar atšķirībām produktivitātes rādītājos, kas, līdz ar citiem produktivitāti raksturojošiem rādītājiem, tiks pētīti nākamās nodaļas ietvaros.

---

¹⁰⁴ Barānova, D., Barānovs, O., Bērziņš, O., Skribāne, I. (2019). Produktivitāte Latvijā: tendences, izaicinājumi, politika, *Produktivitātes celšana: tendences un nākotnes izaicinājumi*, 81.lpp.

¹⁰⁵ Turpat, 94. lpp.

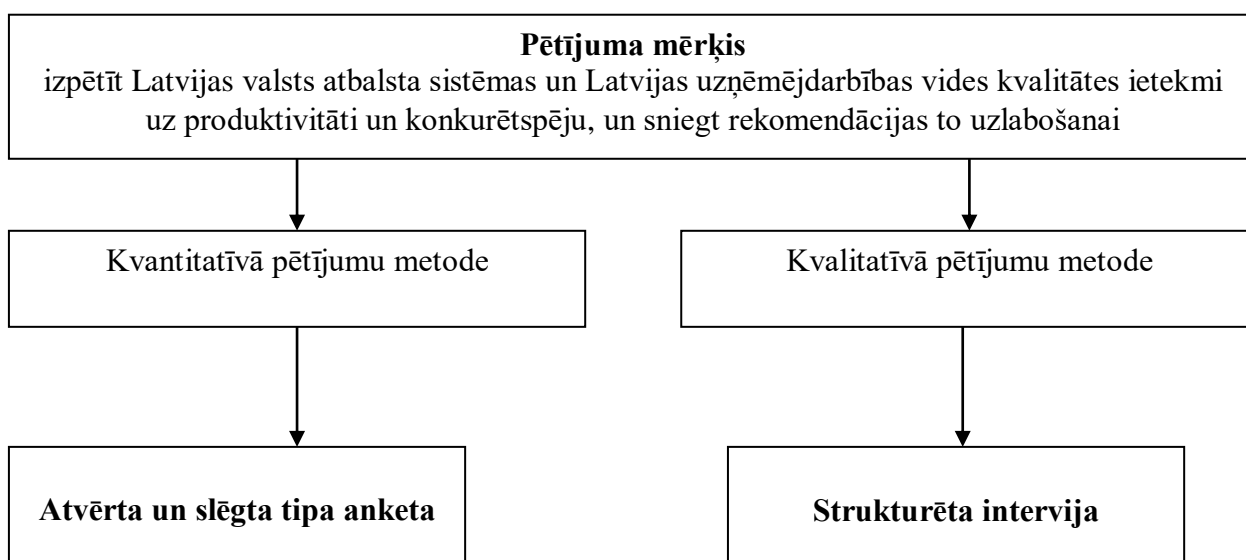
¹⁰⁶ Turpat, 111. lpp.

¹⁰⁷ Turpat, 128. lpp.

2. PĒTĪJUMS PAR VALSTS ATBALSTA SISTĒMAS IETEKMI UZ UZŅĒMUMU PRODUKTIVITĀTI UN KONKURĒTSPĒJU

2.1. Pētījuma metodoloģija

Lai pierādītu maģistra darbā izvirzīto hipotēzi “apzināti un atbilstoši mūsdienu ekonomikai veidota valsts atbalsta sistēma, kas nodrošina uzņēmējiem labvēlīgu vidi, ir būtiska produktivitātes un konkurētspējas līmeņa celšanai Latvijā”, tika izvirzīts pētījuma mērķis – izpētīt Latvijas valsts atbalsta sistēmas un Latvijas uzņēmējdarbības vides kvalitātes ietekmi uz produktivitāti un konkurētspēju, un sniegt rekomendācijas to uzlabošanai. Maģistra darba konceptuālais modelis redzams 2.1. attēlā.

2.1. attēls. Pētījuma konceptuālais modelis

Lai izpētītu Latvijas valsts atbalsta sistēmas un Latvijas uzņēmējdarbības vides kvalitātes ietekmi uz produktivitāti un konkurētspēju, un sniegt rekomendācijas to uzlabošanai, autore veica empīrisku pētījumu, kas ietver aptauju un interviju.

Pētījuma ierobežojums – mērīta vienfaktora produktivitāte, šī pētījuma ietvaros – darbaspēka produktivitāte. Atsaucoties uz Mārtiņu Zemīti, ekonomikas padomnieku Eiropas Komisijas pārstāvniecībā Latvijā: “Darbaspēka produktivitāte ir tas produktivitātes veids, kas visbiežāk tiek mērīts ES un OECD valstīs”. Kā arī, jau iepriekš teorijā minēts, ka produktivitāti var iedalīt vienfaktora produktivitātē, ar ko saprot izlaides un viena konkrēta resursa veida (darbaspēka, kapitāla) ieguldījuma attiecību, un daudzfaktoru jeb KFP, kas ir izlaides un vairāku ieguldījuma veidu attiecība. Kā vienfaktora produktivitātes piemēru var

minēt darbaspēka produktivitāti jeb darba ražīgumu, kas parāda, kādu produkta daudzumu var saražot konkrētā laika posmā, izmantojot noteiktu darba daudzumu. Tā atspoguļo darbaspēka ieguldījuma apjomu (laiku, pūles un prasmes), kuras patērētas ražošanas procesā.

Maģistra darba izstrādes ietvaros, autore veica **aptaujas pētījumu** ar mērķi noskaidrot, kā Latvijas uzņēmēji plāno nodrošināt produktivitāti krīzes apstākļos, un, kas ir galvenie ierobežojumi „Covid-19” apstākļos. Aptauja tika izvietota tiešsaistē, google.com platformā, bet aicinājums piedalīties pētījumā tika nosūtīta Latvijas uzņēmēju asociācijām, kas apvieno uzņēmējus šādās nozarēs: intelektuālie pakalpojumi, koksnes produkti un mēbeles, metāli un mašīnas, elektronika un remonts, aviācija un tūrisms, autopārvadājumi, dzelzceļš un ostas, pārtika un dzērieni, ķīmija un farmācija, dabas resursu nozaru tiešais eksports. Pētījumam atsaucās un aptaujas anketu aizpildīja 154 respondenti. Aptauja tika veikta laika posmā no 2020. gada 8. aprīļa līdz 8. maijam. Aptaujas jautājumu atbildes ir iedalītas trīs kategorijās:

- pēckrīzes periods 2016-2020. gads;
- 2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē;
- nākotnes prognozes.

Jautājumus respondentiem autore lūdza novērtēt pēc Likerta skalas principa 10 baļļu sistēmā (1 – ļoti slikti...10 – izcili). Anketa kopumā sastāv no 22 jautājumiem – 20 slēgta tipa un 2 atvērta tipa aptaujas jautājumiem. Aptaujas anketas paraugs pievienots 1. pielikumā. Aptaujas rezultātā iegūtie dati tika apstrādāti ar datorprogrammu Ms Excel, katram jautājumam tika aprēķināts vidējais novērtējums un izveidots attēls.

Otra pētījumu metode, kas tika izmantota darbā, ir ekspertmetode – ekspertu intervijas. Autore izstrādāja strukturētu interviju, kas sastāv no 14 jautājumiem. Intervijas mērķis bija noskaidrot ekspertu viedokli par valsts atbalsta sistēmas ietekmi uz produktivitāti un konkurētspēju. Intervijas tika veikta laika posmā no 2020. gada 27.aprīļa līdz 8. maijam. Ņemot vērā ar “Covid-19” situāciju saistītos ierobežojumus, ar ekspertiem autore tikās tiešsaistē, intervija tika ierakstīta diktofonā. Pēc intervijas veikti intervijas transkripti, tie pievienoti maģistra darba pielikumos. Autore veica intervijas ar 7 ekspertiem:

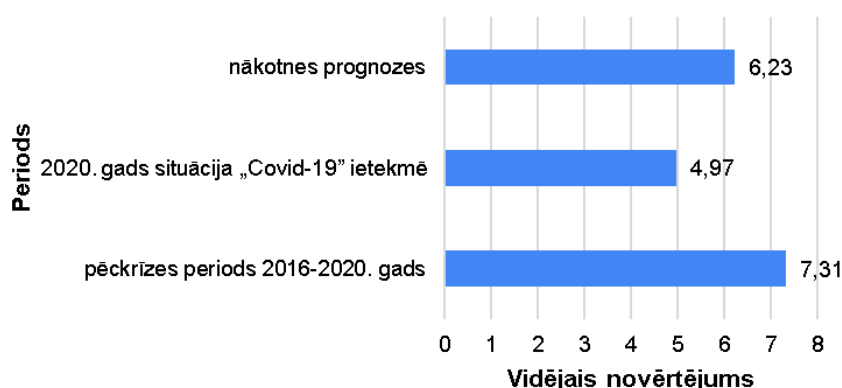
1. Oļegs Barānovs – Ekonomikas ministrijas analītikas dienesta vecākais analītiķis (2. pielikums).
2. Jānis Hermanis - Latvijas Darba devēju konfederācijas (LDDK) finanšu un nodokļu eksperts (3. pielikums).
3. Egita Kalēja - Altum Kredītu un garantiju departamenta vadītāja (4. pielikums).

4. Kārlis Gūtmanis – Pāresoru koordinācijas centra Attīstības plānošanas nodaļas konsultants (5. pielikums).
5. Mārtiņš Zemītis - ekonomikas padomnieks Eiropas Komisijas pārstāvniecībā Latvijā (6. pielikums).
6. Mārtiņš Āboliņš - Citadele banka ekonomists (7. pielikums).
7. Dainis Gašpuitis - SEB bankas ekonomists Latvijas un pasaules makroekonomikā, tirgus un nozaru analīzē (8. pielikums).

Interviju rezultātā iegūtā informācija, izdalot un apkopojot ekspertu viedokļus pa uzdotajiem jautājumiem, aprakstīta darba ietvaros.

2.2. Aptaujas rezultāti un interpretācija

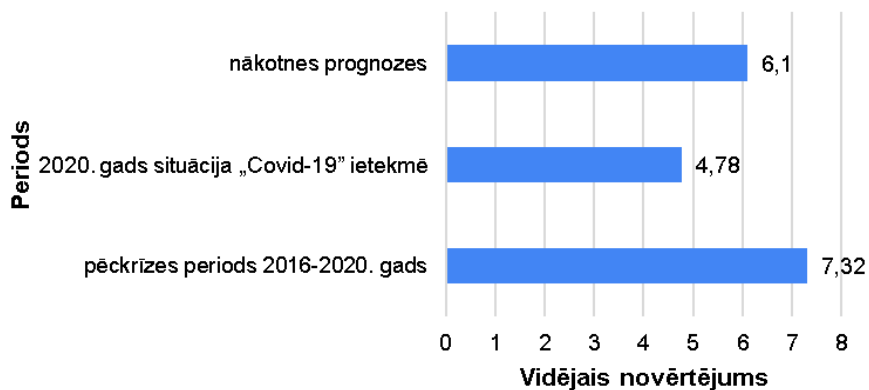
2.2. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma produktivitātes novērtējums norādītajos periodos.

2.2. attēls. Pārstāvētā uzņēmuma produktivitātes novērtējums norādītajos periodos

Autore secina, ka respondenti sava pārstāvētā uzņēmuma produktivitāti pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 7,31 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā labs līmenis, savukārt 2020. gada situāciju “Covid-19” ietekmē novērtējuši ar 4,97 vidējo novērtējumu, kas ir zem vidējā līmeņa. Nākotnes prognozes respondenti pārstāvētā uzņēmuma produktivitātei novērtējuši ar 6,23 vidējo novērtējumu, kas norāda uz to, ka nākotnē aptaujātos uzņēmumus gaida pakāpeniska atkopšanās no “Covid-19” ietekmes, tomēr dažādu apstākļu dēļ nebūs viegli sasniegt iepriekšējā perioda līmeni. Jāatzīmē, ka teorijas nodaļā izpētīts, ka produktivitāti pasaules mērogā mēra ar globālo konkurētspējas indeksu, kas ietver 12 pīlārus, kas apskatīti 1.1. attēlā.

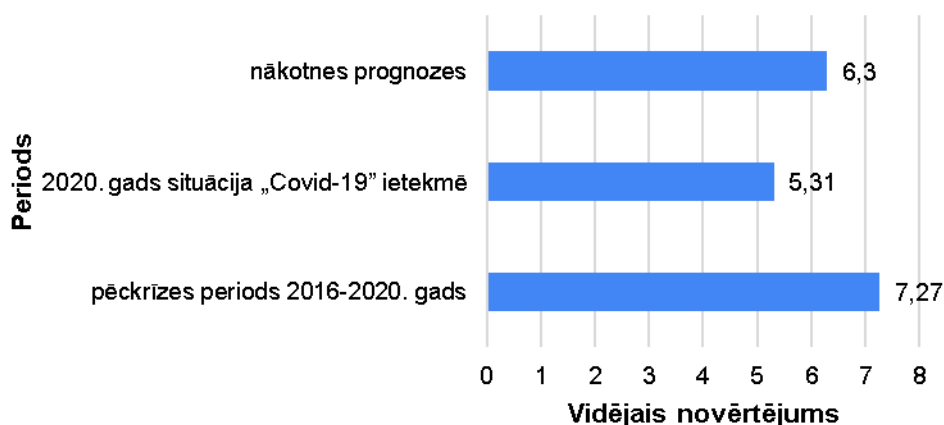
2.3. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma apgrozījuma tendenču novērtējums norādītajos periodos.

2.3. attēls. Respondentu pārstāvētā uzņēmuma apgrozījuma tendenču novērtējums norādītajos periodos

Autore secina, ka respondenti sava pārstāvētā uzņēmuma apgrozījuma tendences pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 7,32 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā labs līmenis, savukārt 2020. gada situācijas “Covid-19” ietekmē apgrozījuma tendences ir ievērojami samazinājušās un novērtētas ar 4,78 vidējo vērtējumu. Nākotnes prognozes respondenti pārstāvētā uzņēmuma apgrozījuma tendencēm novērtējuši ar 6,10 vidējo novērtējumu. Autore uzskata, ka sasniegt apgrozījuma līmeni pirms “Covid-19” ietekmes izteikti grūti būs nozarēm, kurām apgrozījums šobrīd ir ievērojami krities, piemēram, tūrisma, kultūras un viesmīlības nozarēm.

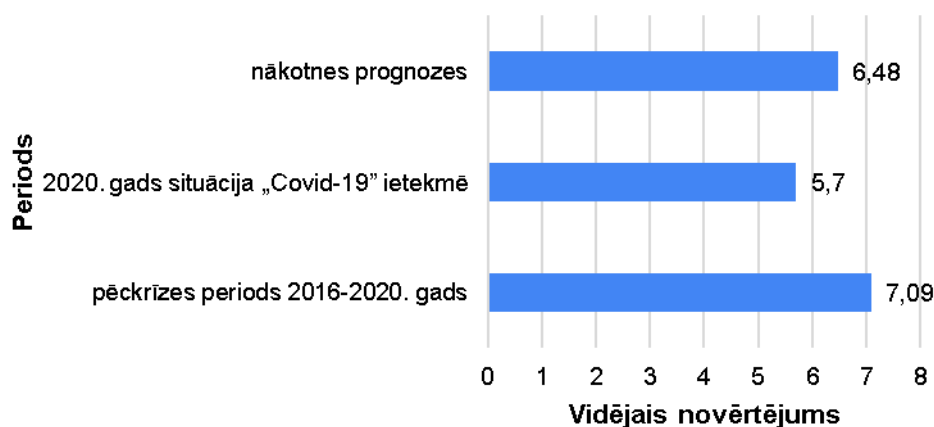
2.4. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma darba ražīguma novērtējums norādītajos periodos, salīdzinājumā ar konkurentu uzņēmumiem.

2.4. attēls. Respondentu pārstāvētā uzņēmuma darba ražīguma novērtējums norādītajos periodos, salīdzinājumā ar konkurentu uzņēmumiem

Autore secina, ka respondenti sava pārstāvētā uzņēmuma darba ražīgumu salīdzinājumā ar konkurentu uzņēmumiem pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 7,27 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā labs līmenis, savukārt 2020. gada situāciju “Covid-19” ietekmē novērtējuši ar 5,31 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā vidēji labs līmenis. Nākotnes prognozes respondenti pārstāvētā uzņēmuma darba ražīgumam salīdzinājumā ar konkurentu uzņēmumiem novērtējuši ar 6,30 vidējo novērtējumu. Autore norāda, ka šobrīd daudzu uzņēmumu darbinieki darba pienākumus veic attālināti, un, iespējams, pēkšņā pāreja uz attālinātu darbu var veicināt produktivitātes līmeņa krišanos. Darba ražīgums pasaules mērogā tiek apskatīts arī pie globālā konkurētspējas indeksa 7-10 pīlāra ar nosaukumu „Tirgus”, kas ietver produktu tirgu, darba tirgu, finanšu sistēmu un tirgus lielumu.

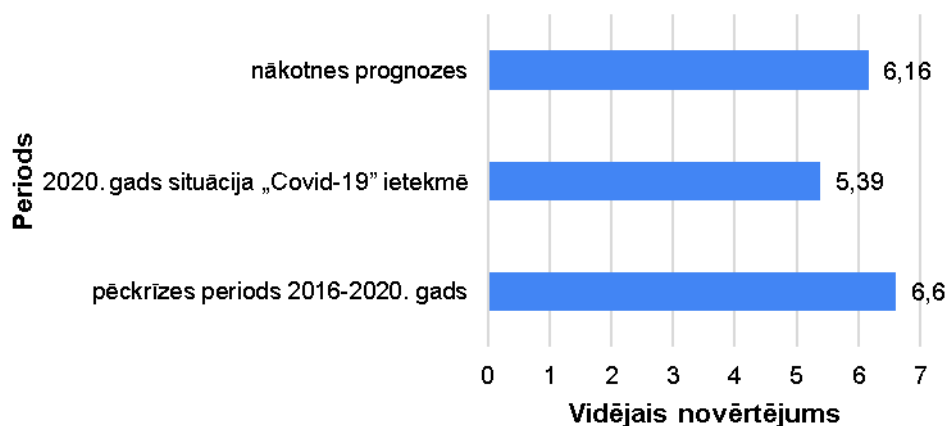
2.5. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma biznesa infrastruktūras novērtējums norādītajos periodos.

2.5. attēls. Respondentu pārstāvētā uzņēmuma biznesa infrastruktūras novērtējums norādītajos periodos

Autore secina, ka respondenti sava pārstāvētā uzņēmuma biznesa infrastruktūru pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 7,09 vidējo novērtējumu, savukārt 2020. gada situāciju “Covid-19” ietekmē novērtējuši ar 5,7 vidējo novērtējumu, kas liecina par biznesa infrastruktūras samazinājumu. Nākotnes prognozes respondenti pārstāvētā uzņēmuma biznesa infrastruktūrai novērtējuši ar 6,48 vidējo novērtējumu, ko, pēc autores domām, ietekmē nozare, kurā uzņēmums darbojas. Infrastruktūras mērījumi globālā mērogā tiek apskatīti globālā konkurētspējas indeksa 2 pīlāra ietvaros, kur Latvijas rādītājs ir novērtēts ar 76 pie maksimālā vērtējuma 100.

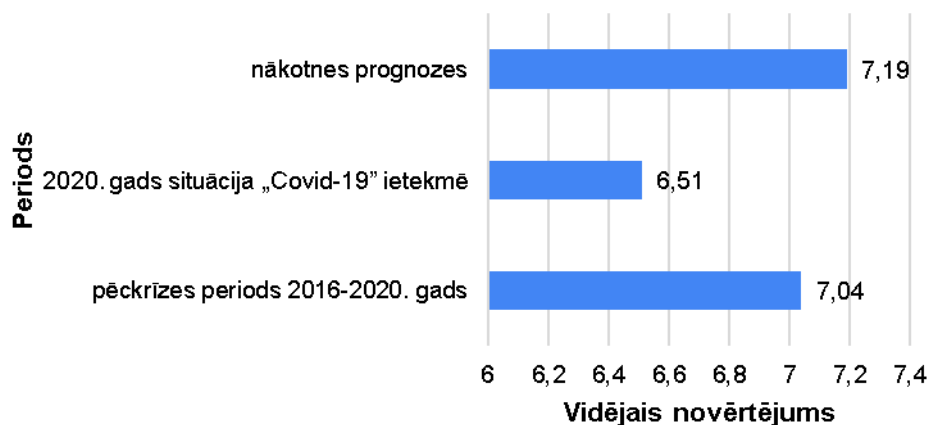
2.6. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma IKT novērtējums, to ieviešanas un uzlabošanas iespējas norādītajos periodos.

2.6. attēls. Respondentu pārstāvētā uzņēmuma IKT novērtējums, to ieviešanas un uzlabošanas iespējas norādītajos periodos

Autore norāda, ka respondenti sava pārstāvētā uzņēmuma IKT pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 6,6 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā labs līmenis, savukārt 2020. gada situācijas “Covid-19” ietekmē IKT ir samazinājies un novērtēts ar 5,39 vidējo vērtējumu. Nākotnes prognozes respondenti pārstāvētā uzņēmuma IKT novērtējuši ar 6,16 vidējo novērtējumu. Autore secina, ka, pēc respondentu vērtējuma, “Covid-19” situācija nav lielā mērā ietekmējusi respondentu pārstāvēto uzņēmumu IKT attīstību. Arī IKT ieviešana tiek aprēķināta globālā konkurētspējas indeksa ietvaros, kas tiek izvirzīts, kā 3 pīlārs „IKT ieviešana”. Attiecībā uz Latviju, šis GCI rādītājs ir novērtēts ar 80 pie maksimālā vērtējuma 100.

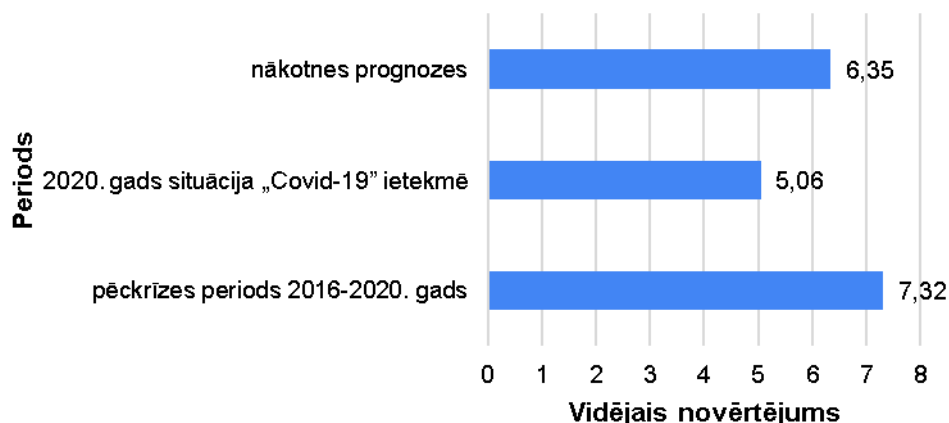
2.7. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma darbinieku kompetences novērtējums un to uzlabošanas iespējas norādītajos periodos.

2.7. attēls. Respondentu pārstāvētā uzņēmuma darbinieku kompetences novērtējums un to uzlabošanas iespējas norādītajos periodos

Autore secina, ka respondenti sava pārstāvētā uzņēmuma darbinieku kompetences pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 7,04 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā labs līmenis, savukārt 2020. gada situācijas “Covid-19” ietekmē darbinieku kompetences ir novērtētas ar 6,51 vidējo vērtējumu, kas arī vērtējamas labā līmenī. Nākotnes prognozes respondenti pārstāvētā uzņēmuma darbinieku kompetencēm novērtējuši ar 7,19 vidējo novērtējumu, kas ir vēl augstāks, kā pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā un liecina par to, ka aptaujāto uzņēmumu darbinieki būs guvuši papildus pieredzi ārkārtas situācijā. Šajā sakarā īpaši jāatzīmē, ka pētījuma laikā aptaujātie uzņēmumi lielākoties neuzskata, ka “Covid-19” laikā konkrētā uzņēmuma darbinieku kompetences līmenis būtu neatbilstošs. Tas var liecināt, ka liela daļa aptaujāto uzņēmumu spējuši salīdzinoši veiksmīgi pielāgoties krīzes situācijai, rodot individuālus risinājumus uzņēmuma iekšienē. Tajā pašā laikā tas varētu liecināt par to, ka vairumam pataujāto uzņēmumu darba ikdiena “Covid-19” krīzes situācijā nav ievērojami mainījusies. Izpētot teorijas nodaļā apkopoto informāciju par GCI, var secināt, ka Latvijā 6 pīlārs jeb „pieredze/prasmes” tiek novērtētas ar 76 pie maksimālā vērtējuma 100 punkti.

2.8. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma mērķtirgus novērtējums norādītajos periodos.

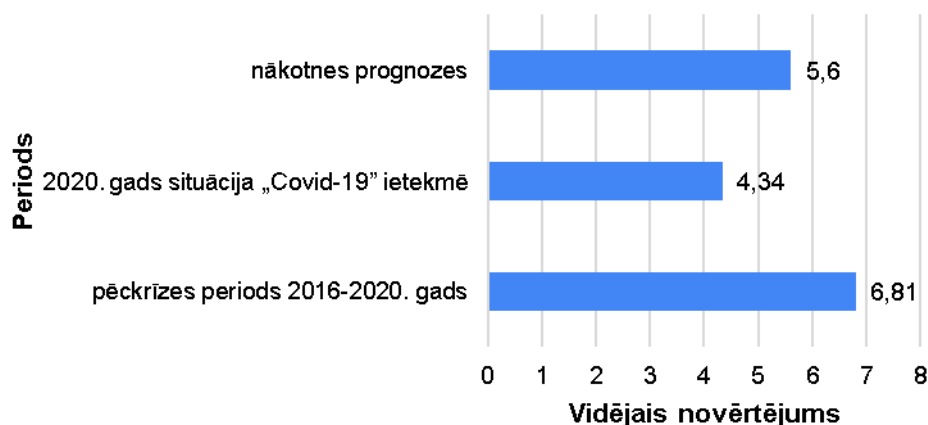
2.8. att. Respondentu pārstāvētā uzņēmuma mērķtirgus novērtējums norādītajos periodos

Autore secina, ka respondenti sava pārstāvētā uzņēmuma mērķtirgu pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 7,32 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā labs līmenis, savukārt 2020. gada situāciju “Covid-19” ietekmē novērtējuši ar 5,06 vidējo novērtējumu, kas ir nedaudz virs vidējā līmeņa. Nākotnes prognozes respondenti pārstāvētā uzņēmuma mērķtirgum novērtējuši ar 6,35 vidējo novērtējumu. Autore uzskata, ka daļai uzņēmumu būs nepieciešams liels darbs, lai pēc “Covid-19” situācijas beigām atgūtu sākotnējo mērķtirgu. Piemēram, jau šobrīd ir ieviestas vairākas alternatīvas kā klientiem saņemt sev vēlamu

piedāvājamu, piemēram, zemnieki un lauksaimnieki paši piedāvā klientiem līdz mājām atvest dažādus produktus par pieņemamām cenām, tādējādi izvairoties no veikala apmeklēšanas. Līdzīga situācija novērojama ēdināšanas nozarē, kad veiksmīgi attīstījusies pārtikas un gatavo ēdienu piegāde. Tāpat strauja attīstība vērojama arī tiešsaistes veikalu piedāvājumā. Iespējams, ka šīs tendences turpinās attīstību un saglabās popularitāti arī pēc “Covid-19” situācijas beigām tādējādi mainot mērktirgu.

Izpētot GCI, Latvija attiecībā uz pārstāvēto tirgus daļu globālā mērogā ar GCI ir novērtēta, piešķirot 59 punktus, kas ir samērā zems vērtējums, kopumā no 100 maksimālajiem punktiem.

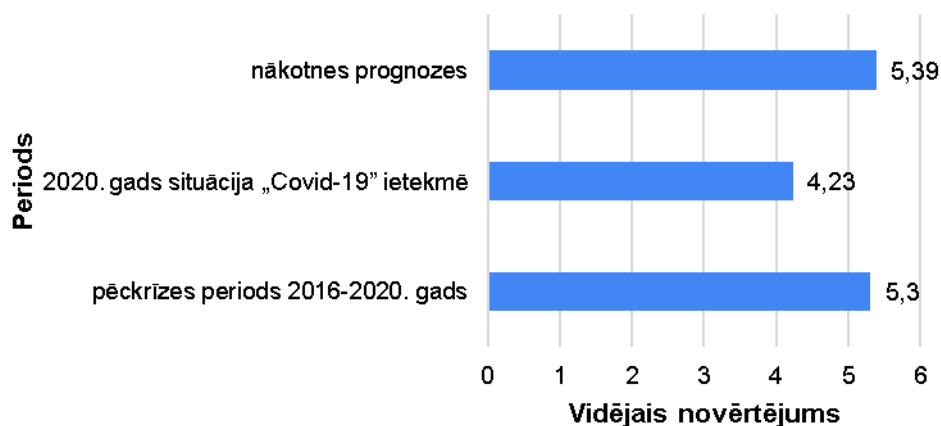
2.9. attēlā redzamas respondentu pārstāvētā uzņēmuma iespējas, finansēt attīstību novērtējums attiecīgajos periodos.

2.9. attēls. Respondentu pārstāvētā uzņēmuma iespējas finansēt attīstību novērtējums attiecīgajos periodos

Autore secina, ka respondenti sava pārstāvētā uzņēmuma iespējas finansēt attīstību pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 6,81 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā labs līmenis, savukārt 2020. gada situāciju “Covid-19” ietekmē novērtējuši ar 4,34 vidējo novērtējumu, kas ir zem vidējā līmeņa. Nākotnes prognozes respondenti pārstāvētā uzņēmuma attīstības finansēšanai novērtējuši ar 5,60 vidējo novērtējumu, kas liecina par to, ka tuvākajā laikā pēc “Covid-19” situācijas beigām aptaujātie uzņēmumi nebūs spējīgi labā līmenī finansēt tā tālāku attīstību. Finanšu sistēma jeb Latvijas uzņēmumu iespējas finansēt attīstību nosaka GCI, konkrēti 9 pīlārs, kurš globālā mērogā attiecībā uz Latvijas uzņēmējiem novērtēts samērā zemā līmenī, ar 57 punktiem no maksimālā 100 punktu skaita.

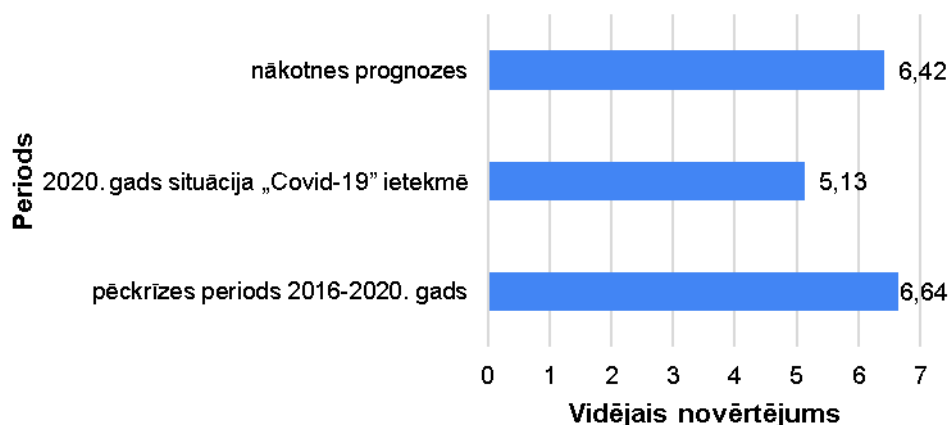
2.10. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma tirgus daļu Latvijā novērtējums.

2.10. att. Respondentu pārstāvētā uzņēmuma tirgus daļu Latvijā novērtējums

Autore secina, ka respondenti sava pārstāvētā uzņēmuma tirgus daļu pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 5,3 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā vidējs līmenis, savukārt 2020. gada situācijas “Covid-19” ietekmē tirgus daļa ir novērtēta ar 4,23 vidējo vērtējumu, kas ir zem vidējā līmeņa. Nākotnes prognozes respondenti pārstāvētā uzņēmuma tirgus daļai novērtējuši ar 5,39, kas ir augstāks novērtējums kā pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā. Izpētot teorijas nodaļā aprēķinātos GCI pa pīlāriem, tirgus lielums ir novērtēts gandrīz viszemāk, ar vidējo vērtējumu 44 no kopējiem 100 punktiem, kas nozīmē, ka Latvijas uzņēmējiem ir jāpievēršas eksportam un preču tirdzniecībai ārpus Latvijas robežām, valsts ietvaros šie uzņēmēji papildus būtu jāatbalsta ar dažādām finansēšanas iespējām..

2.11. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma inovāciju iespēju novērtējums.

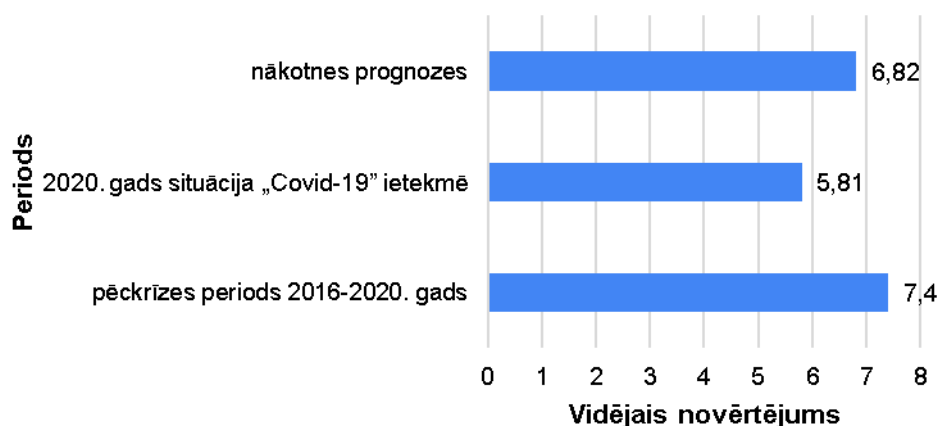

2.11. attēls. Respondentu pārstāvētā uzņēmuma inovāciju iespēju novērtējums

Autore secina, ka respondenti sava pārstāvētā uzņēmuma inovācijas iespējas pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 6,64 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā labs līmenis, savukārt 2020. gada situāciju “Covid-19” ietekmē novērtējuši ar 5,13 vidējo

novērtējumu, kas ir vērtējams kā vidējs līmenis. Nākotnes prognozes respondenti pārstāvētā uzņēmuma inovāciju iespējām novērtējuši ar 6,42 vidējo novērtējumu. Autore uzskata, ka situācija “Covid-19” ļoti lielā mērā nav ietekmējusi aptaujāto uzņēmumu inovācijas iespējas, un, pēc šīs ārkārtas situācijas beigām, inovāciju iespējas būs līdzīgā līmenī kā pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā. Kā rāda GCI, 12 pīlāra vērtējums attiecībā uz Latviju, tad no GCI viesiem pīlāriem inovācijas tiek, vērtētas viszemāk, ar 42 punktiem no maksimāli 100 iespējamajiem punktiem.

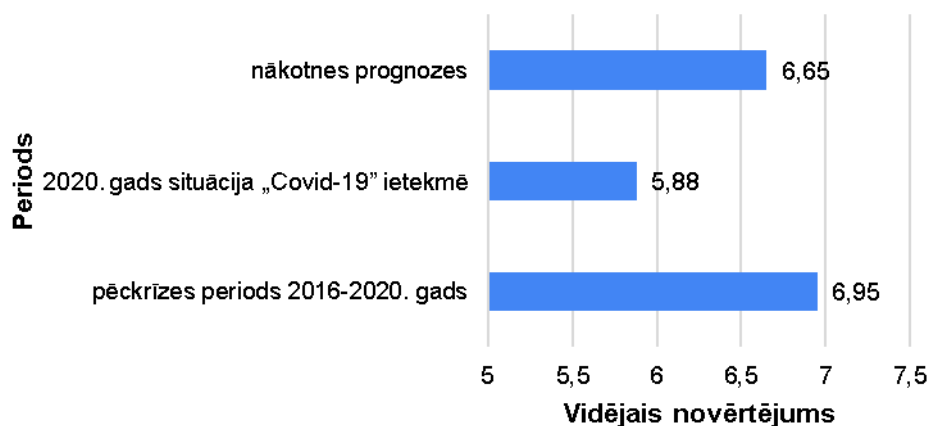
2.12. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma ilgspējības iespēju nākotnē novērtējums.

2.12. attēls. **Respondentu pārstāvētā uzņēmuma ilgspējības iespēju nākotnē novērtējums**

Autore secina, ka respondenti sava pārstāvētā uzņēmuma ilgspējības iespējas nākotnē pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 7,4 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā ļoti labs līmenis, savukārt 2020. gada situāciju “Covid-19” ietekmē novērtējuši ar 5,81 vidējo novērtējumu, kas ir vērtējams kā labs līmenis. Nākotnes prognozes respondenti pārstāvētā uzņēmuma ilgspējības iespējām novērtējuši ar 6,82 vidējo novērtējumu. Autore secina, ka arī situācijas “Covid-19” ietekmē, aptaujātajiem uzņēmumiem ir labas ilgspējības iespējas, jo Latvijā, kā jau teorijas nodaļā izpētīts, tiek īstenot NAP 2027, kas ir izstrādāts, īstenojot Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam un ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķus, lai nākamo gadu ietvaros Latvijas sabiedrība kopumā panāktu dzīves kvalitātes uzlabošanos.

2.13. attēlā redzams respondentu vērtējums par uzņēmuma konkurētspēju Latvijas tirgū.

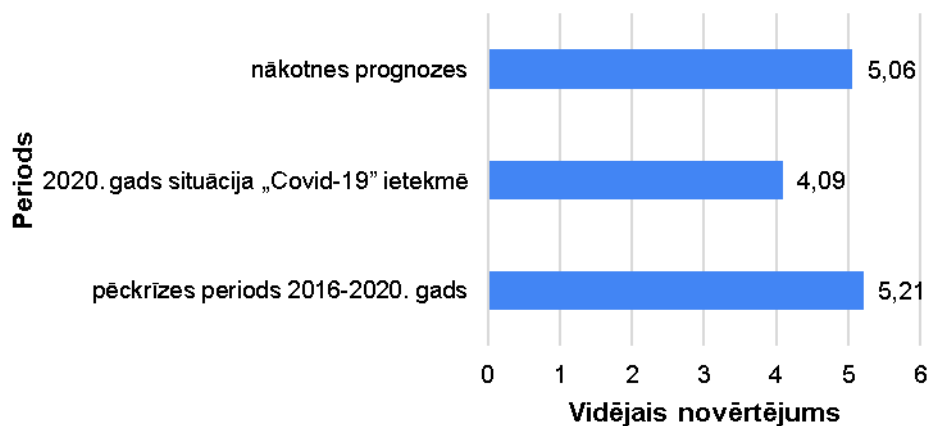

2.13. attēls. Respondentu vērtējums par uzņēmuma konkurētspēju Latvijas tirgū

Autore secina, ka respondenti sava pārstāvētā uzņēmuma konkurētspēju Latvijas tirgū pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 6,95 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā labs līmenis, savukārt 2020. gada situāciju “Covid-19” ietekmē novērtējuši ar 5,88 vidējo novērtējumu, kas arī ir vērtējams kā labs līmenis. Nākotnes prognozes respondenti pārstāvētā uzņēmuma konkurētspējai Latvijas tirgū novērtējuši ar 6,65 vidējo novērtējumu. Autore uzskata, ka respondentu pārstāvēto uzņēmumu konkurētspēja Latvijas tirgū “Covid-19” ietekmē ir tikai nedaudz samazinājusies, kuru uzņēmumi cer atgūt pilnā apjomā pēc šīs ārkārtas situācijas beigām.

Uzņēmumu konkurētspēja ir atkarīga no katra uzņēmuma iespējām un izvirzītās stratēģijas, to mērķiem un uzdevumiem. Globāli konkurētspējas indekss tiek aprēķināts Latvijas uzņēmējiem kopumā un, balstoties uz GCI aprēķiniem, kā jau tika minēts teorijas nodaļā, Latvija ierindojas 41 vietā no 141, ar vērtējumu 67,0 punkti.

2.14. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma konkurētspējas globālā tirgū novērtējums.

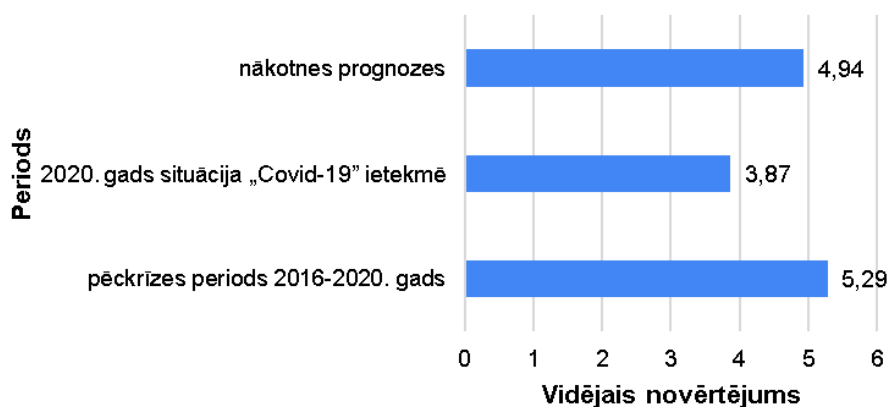

2.14. attēls. Respondentu pārstāvētā uzņēmuma konkurētspējas globālā tirgū novērtējums

Autore secina, ka respondenti sava pārstāvētā uzņēmuma konkurētspēju globālā tirgū pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 5,21 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā vidējs līmenis, savukārt 2020. gada situāciju “Covid-19” ietekmē novērtējuši ar 4,09 vidējo novērtējumu, kas ir vērtējams zem vidējā līmeņa. Nākotnes prognozes respondenti pārstāvētā uzņēmuma konkurētspējai globālajā tirgū novērtējuši ar 5,06 vidējo novērtējumu. Autore secina, ka respondentu pārstāvētajiem uzņēmumiem konkurētspēja globālajā tirgū samazinājusies vēl vairāk, ņemot vērā dažādos ierobežojumus attiecībā uz eksporta iespējām.

Kā jau aptaujas pētījumā izpētīts un to apliecina arī GCI 10 pīlāra „tirgus lielums” zemais vērtējums, Latvijai attiecībā uz globālo tirgu ir jāizvirza mērķis – palielināt eksportu un piesaistīt jaunus ārvalstu tirgus uzņēmējiem.

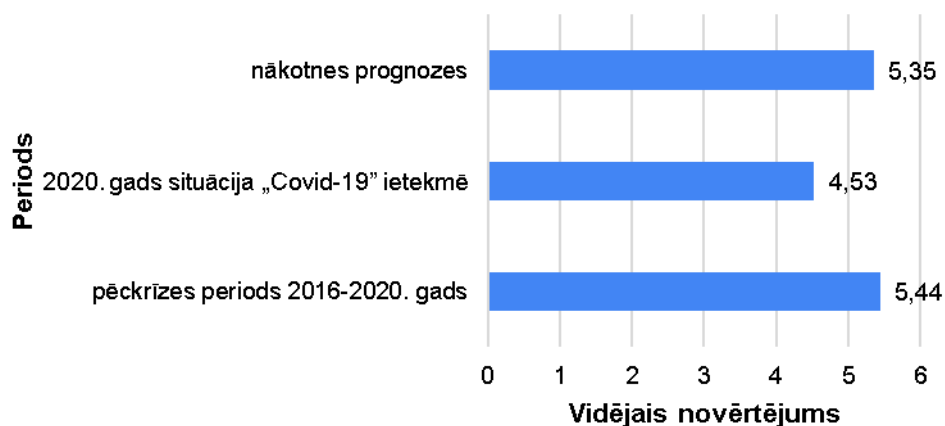
2.15. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma eksporta iespēju novērtējums.

2.15. att. Respondentu pārstāvētā uzņēmuma eksporta iespēju novērtējums

Autore secina, ka respondenti sava pārstāvētā uzņēmuma eksporta iespējas pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 5,29 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā vidējs līmenis, savukārt 2020. gada situāciju “Covid-19” ietekmē novērtējuši ar 3,87 vidējo novērtējumu, kas ir vērtējams kā slikts līmenis. Nākotnes prognozes respondenti pārstāvētā uzņēmuma eksporta iespējām novērtējuši ar 4,94 vidējo novērtējumu. Autore secina, ka “Covid-19” situācija stipri ir ietekmējusi aptaujāto uzņēmumu eksporta iespējas, un arī pēc šīs situācijas beigām, eksporta iespēju atjaunošana būs laikietilpīgs process, jo dažādās valstīs būs spēkā dažādi ierobežojumi, kā arī ir iespējama sabiedrības uzskatu un paradumu maiņa, kas pieminēta jau iepriekš.

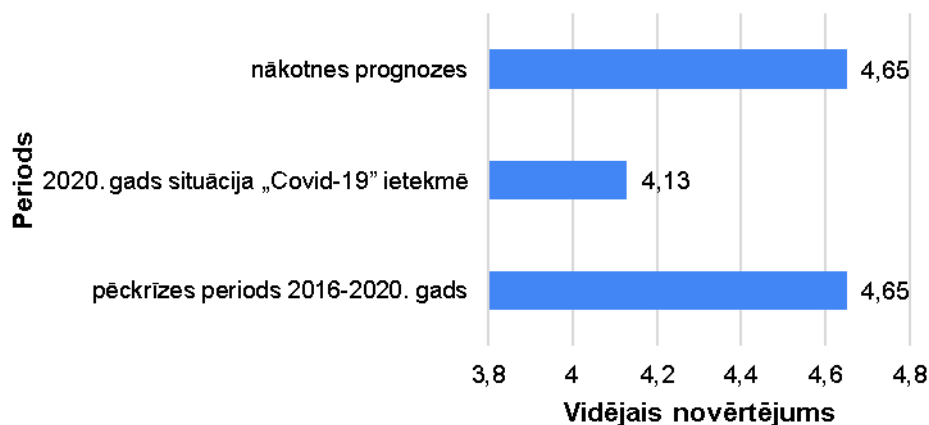
2.16. attēlā redzams respondentu novērtējums par darba tirgu Latvijā.

2.16. attēls. Respondentu novērtējums par darba tirgu Latvijā

Autore secina, ka respondenti darba tirgu Latvijā pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 5,44 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā vidējs līmenis, savukārt 2020. gada situāciju “Covid-19” ietekmē novērtējuši ar 4,53 vidējo novērtējumu, kas ir vērtējams zem vidējā līmeņa. Nākotnes prognozes respondenti darba tirgum Latvijā novērtējuši ar 5,35 vidējo novērtējumu. Autore uzskata, ka arī pirms “Covid-19” situācijas bija jūtams profesionāļu trūkums dažādās nozarēs, tādēļ šī situācija ļoti stipri darba tirgu Latvijā nav ietekmējusi. Latvijas darba tirgus globāli tiek novērtēts ar GCI 8 pīlāru „darba tirgus”, kopumā šis pīlārs vērtēts kā gandrīz labs, tam tiek piešķirti 67 punkti no kopējiem 100 iespējamajiem.

2.17. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma finansiālā atbalsta no dažādām valsts un Eiropas savienības institūcijām novērtējums norādītajos periodos.

2.17. attēls. Respondentu pārstāvētā uzņēmuma finansiālā atbalsta no dažādām valsts un Eiropas Savienības institūcijām novērtējums norādītajos periodos

Autore secina, ka respondenti pārstāvētā uzņēmuma finansiālā atbalsta no dažādām valsts un Eiropas savienības institūcijām pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā novērtējuši ar 4,65 vidējo novērtējumu, kas vērtējams kā vidējs līmenis. Arī nākotnes prognozes respondenti pārstāvētā uzņēmuma finansiālā atbalstam no dažādām valsts un Eiropas savienības institūcijām novērtējuši ar tādu pašu 4,65 vidējo novērtējumu, savukārt 2020. gada situāciju "Covid-19" ietekmē novērtējuši ar 4,13 vidējo novērtējumu. Autore uzskata, ka novērtējums ir diezgan zemā līmenī, kas liecina par to, ka respondentu pārstāvētie uzņēmumi nav saņēmuši pietiekoši lielu finansiālo atbalstu no dažādām valsts un Eiropas savienības institūcijām.

Kā pēdējos no jautājumiem, autore piedāvāja atvērta tipa aptaujas jautājumu, kur respondenti varēja izteikt savu viedokli.

Uz jautājumu, vai respondentu pārstāvētā uzņēmuma darbība „krīzes situācijā” uzlabojās vai pasliktinājās, respondenti sniedza sekojošas atbildes:

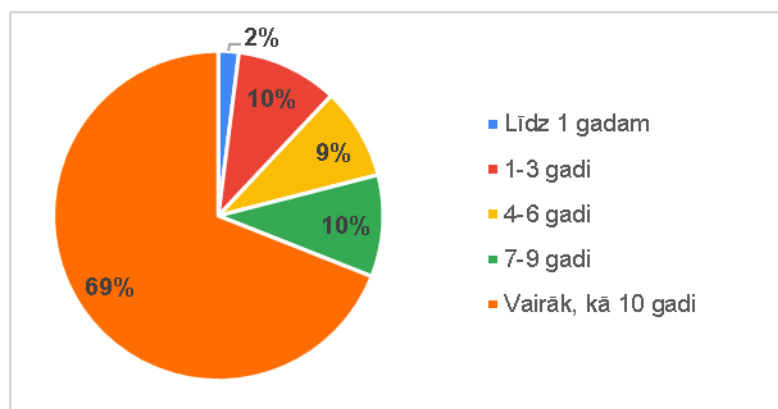
- pasliktinājās – šādu atbildi sniedza 50% respondentu, kas minēja arī dažādus raksturojumus, piemēram, ievērojami ir apturēta valsts pasūtījumu izpilde un izsludināto iepirkumu apmērs, ka arī, palielinoties konkurencei, samazinājusies cenas. Uzņēmumiem, cīnoties par izdzīvošanu, tiek piedāvātas ļoti zemas cenas tirgū. Tūrisma jomā uzņēmējdarbība ir pasliktinājusies vismaz par 80%. Nav atbalsta no valsts, ir VID plaši reklamētā sistēma, bet nevar uzticēt vērtēt dzīvotspēju, perspektīvas represīvai sistēmai, jo pašreizējā politiskā ievirzē ir galvenā tendence sodīt par atpakaļejošu pārkāpumu, nestrādā arī nevainīguma prezumpcija, vadāmies pēc vainīguma prezumpcijas. Uz pēckrīzes laiku tas smagi atsauksies uz mazo uzņēmējdarbību, jo galvenā lieta ir nešķirot, bet radīt izdzīvošanas iespēju. Bet, rīkojoties pēc šķirošanas, tiks zaudēts darbaspēks. Ja pēc 12.05. valsts atbalsts nebūs pieejams, tad iespējams pat uzņēmuma bankrots;
- uzlabojās – šādu atbildi sniedza 12% respondentu, tomēr norādot, ka iespējams gaidāms kritums;
- situācija nav mainījusies – šādu atbildi sniedza 38% respondentu, norādot, ka uzņēmuma darbība nav mainījusies, bet ir, nācies veikt dažādus pielāgojumus.

Uz jautājumu, kas kļuvis nozīmīgs respondentu pārstāvētā uzņēmuma darbībā „krīzes situācijā”, kādas ir galvenās prioritātes tam, piemēram, attālināts darbs, digitalizācija, respondenti visbiežāk minēja šādas atbildes:

- darbinieku veselība, labsajūta uzņēmumā, "Covid-19" vides nodrošināšana un iespēju ievērot drošības pasākumus;
- apgrozījuma noturēšana un kāpināšana, uzņēmuma dzīvotspējas noturēšana;

- meklēt jaunas nišas uzņēmuma attīstībai, attīstīt inovācijas;
- eksporta atjaunošana;
- noturēt esošos un piesaistīt jaunus klientus;

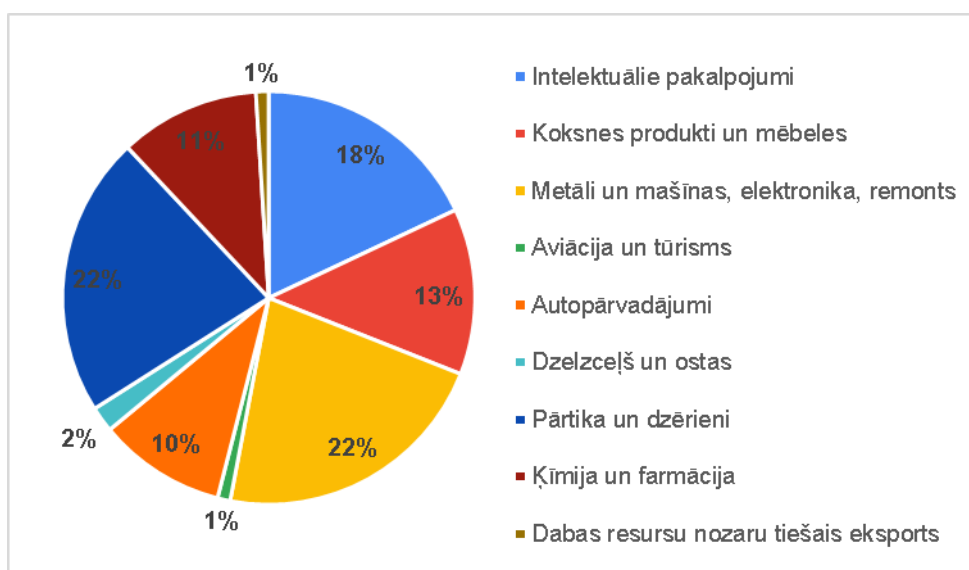
2.18. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma vecums.

2.18. attēls. **Respondentu pārstāvētā uzņēmuma vecums**

Autore secina, ka 69% respondentu pārstāvētā uzņēmuma vecums ir vairāk, kā 10 gadi, 10% respondentu pārstāvētā uzņēmuma vecums ir no 1 līdz 3 gadiem, 10% respondentu pārstāvētā uzņēmuma vecums ir 7-9 gadi, 9% respondentu pārstāvētā uzņēmuma vecums ir 4-6 gadi, 2% respondentu pārstāvētā uzņēmuma vecums ir līdz 1 gadam. Pēc apkopotajiem datiem redzams, ka lielākā daļa respondentu pārstāvēto uzņēmumu tirgū darbojas jau vairāk, kā 10 gadus.

2.19. attēlā redzams, kādā darbības jomā respondentu pārstāvētais uzņēmums darbojas.

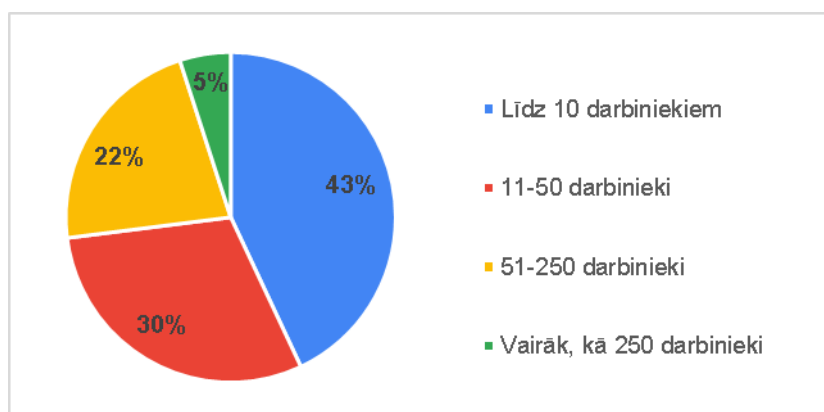

2.19. attēls. **Darbības joma, kurā respondentu pārstāvētais uzņēmums darbojas**

22% respondentu pārstāvētais uzņēmums darbojas metālu un mašīnas, elektronikas, remontu jomā, 22% respondentu pārstāvētais uzņēmums darbojas pārtikas un dzērienu jomā, 18% respondentu pārstāvētais uzņēmums darbojas intelektuālo pakalpojumu jomā, 13% respondentu pārstāvētais uzņēmums darbojas koksnes produktu un mēbeļu jomā, 11% respondentu pārstāvētais uzņēmums darbojas ķīmijas un farmācijas jomā, 10% respondentu pārstāvētais uzņēmums darbojas autopārvadājumu jomā, 2% respondentu pārstāvētais uzņēmums darbojas dzelzceļa un ostas jomā, 1% respondentu pārstāvētais uzņēmums darbojas aviācijas un tūrisma jomā, savukārt 1% respondentu pārstāvētais uzņēmums darbojas dabas resursu nozaru tiešā eksporta jomā. Pēc apkopotajiem datiem redzamas, ka respondenti pārstāv dažādu nozaru uzņēmumus.

Nākamie divi jautājumi norāda uz uzņēmuma klasifikāciju (MVU).

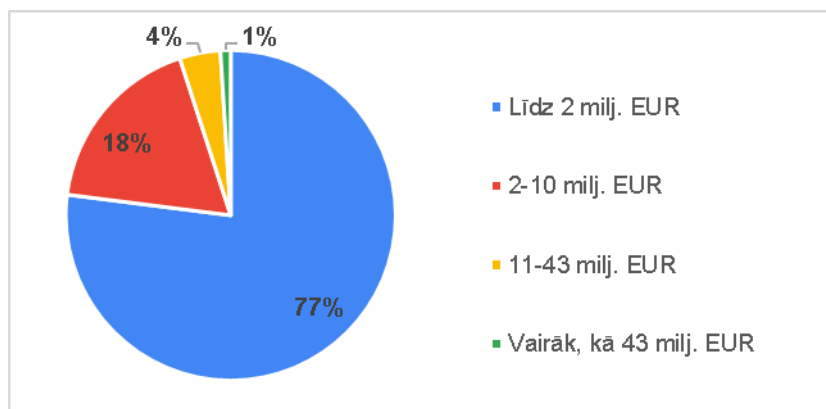
2.20. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma darbinieku skaits.

2.20. attēls. **Respondentu pārstāvētā uzņēmuma darbinieku skaits**

Autore secina, ka 43% respondentu pārstāvētā uzņēmuma darbinieku skaits ir līdz 10 darbiniekiem, 30% respondentu pārstāvētā uzņēmuma darbinieku skaits ir 11-50 darbinieki, 22% respondentu pārstāvētā uzņēmuma darbinieku skaits ir 51-250 darbinieki, savukārt 5% respondentu pārstāvētā uzņēmuma darbinieku skaits ir vairāk, kā 250 darbinieki. Pēc apkopotajiem datiem redzams, ka lielākā daļa uzņēmumu ir raksturojami kā mazie un vidējie uzņēmumi.

2.21. attēlā redzams respondentu pārstāvētā uzņēmuma neto apgrozījums.

2.21. attēls. **Respondentu pārstāvētā uzņēmuma neto apgrozījums**

Autore secina, ka 77% respondentu pārstāvētā uzņēmuma neto apgrozījums ir līdz 2 milj. EUR, 18% respondentu pārstāvētā uzņēmuma neto apgrozījums ir 2-10 milj. EUR, 4% respondentu pārstāvētā uzņēmuma neto apgrozījums ir 11-43 milj. EUR, savukārt 1% respondentu pārstāvētā uzņēmuma neto apgrozījums ir vairāk, kā 43 milj. EUR. Pēc apkopotajiem datiem redzams, ka lielākajai daļai respondentu pārstāvētā uzņēmuma neto apgrozījums ir līdz 2 milj. EUR.

Aptaujas pētījuma rezultāti rāda, ka uzņēmuma produktivitāte, apgrozījums un darba ražīgums visos trīs periodos novērtēti līdzīgi, augstākos rādītājus uzrādot pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā, pretējus rezultātus uzrāda IT tehnoloģijas, kad augstāks vērtējums, kā pēckrīzes situācijā 2010.-2020. gadā, ir nākotnes prognozēm, jo „Covid-19” situācijā uzņēmēji saprata IT nozīmīgumu, piemēram, darbs attālināti, tirdzniecība internetā un tml. Attiecībā uz bezdarbu un darbinieku kompetencēm, likumsakarīgi, ka „Covid-19” situācijā rādītāji novērtēti viszemāk, nākotnē gan plānots to uzlabojums, ņemot vērā, ka finansiālais atbalsts no dažādām valsts un Eiropas Savienības institūcijām pirms un pēc „Covid-19” krīzes situācijas novērtēts vienādā līmenī, paredzams, ka, izmantojot finanšu instrumentus, iespējams celt darbinieku kompetenci, lai gan aptaujas pētījums rāda, ka arī pirms “Covid-19” situācijas bija jūtams profesionāļu trūkums dažādās nozarēs, tādēļ šī situācija ļoti stipri darba tirgu Latvijā nav ietekmējusi.

2.3. Intervijas rezultāti un interpretācija

Nodaļas ietvaros autore veikto interviju apkopojumu - tēzes un svarīgāko informāciju apkopos tabulās, kā arī teksta veidā apkopos ekspertu interviju laikā iegūto autoresprāt citu nozīmīgu informāciju.

2.1. tabulā autore apkopja informāciju saistībā par ekspertu raksturoto Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmeni.

2.1. tabula

Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmenis

Eksperts	Eksperta atbilde
O. Barānovs	Latvija sastāda apmēram 50% no Eiropas Savienības vidējā produktivitātes līmeņa, produktivitāte atšķiras pa sektoriem / nozarēm
J. Hermanis	Latvijas produktivitāte ar laiku aug dinamiskā, tomēr ir zemāka par kaimiņvalstīm
Kalēja E.	Produktivitāte atšķiras pa sektoriem / nozarēm, tā ir dažāda
Gūtmanis K.	Latvijas izaugsme pēdējo 10 gadu griezumā ir bijusi salīdzinoši strauja, tomēr kopējā situācija nav spīdoša - atpaliekam gan pētniecības, gan inovāciju rādītājos
Zemītis M.	Produktivitātes līmenis viduvējs, bet aug divreiz straujāk, nekā vidēji ES līmenis
Āboliņš M.	Latvijas produktivitātes līmenis, salīdzinot ar pasaules līmeni, ir vidēji augsts
Gašpūitis D.	Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmenis ir zems

Intervijas pētījums rāda, ka, attiecībā uz to, kā eksperti raksturotu Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmeni, Oļegs Barānovs norāda, ka faktiskajās cenās pašreiz Latvija sastāda apmēram 50% no Eiropas Savienības vidējā produktivitātes līmeņa. Savukārt, ja aplūko pirktspējas paritātes standarta cenas, tad šis līmenis ir tuvu 70%. Šie dati liecina, ka Latvija būtiski atpaliek no attīstīto valstu līmeņa. Vērtējot produktivitāti dažādos sektoros un nozaru griezumā, augstāka produktivitāte Latvijā ir sabiedriskajiem pakalpojumiem, šajos sektoros tā ir divreiz augstāka, nekā tā ir vidēji tautsaimniecībā. Tāpat arī IKT pakalpojumu nozarē Latvijā produktivitāte ir 1,5 reizes augstāka nekā citās nozarēs vidēji. Bet savukārt zemākais produktivitātes līmenis ir lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, zivsaimniecībā, kur tā sastāda tikai 56%. Vērtējot šīs nozares attiecībā pret Eiropas Savienības vidējiem rādītājiem, Latvijas rādītāji ir tuvāk vidējiem nekā, piemēram, informācijas-tehnoloģijas nozarē. Vērojams zināms paradokss, bet tas ir ļoti būtiski, lai izprastu vispārējo līmeni Latvijā, jo dinamiskā pēdējos gados produktivitāte attīstās straujāk nekā vidēji Eiropas Savienībā, un līdz ar to samazinās plaisa ar vidējo Eiropas Savienības līmeni. Bet jāuzsver, ka līmenis joprojām ir zems. Arī Jānis Hermanis uzskata, ka kopumā Latvijas produktivitāte ar laiku aug dinamiskā, tomēr eksperts norāda, ja Latvijas produktivitāti salīdzina, piemēram, ar Eiropas valstīm vai ar kaimiņvalstīm, Latvijas produktivitātes līmenis ir zemāks, un to nosaka daudzi faktori. Egita Kalēja Latvijas ekonomikas un uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmeni raksturo kā ļoti dažādu, un šī dažādība bieži izpaužas, pirmkārt, uzņēmumu lielumos, jo ir jāreķinās, ka mazos uzņēmumos ne vienmēr produktivitāte, ir augstā līmenī. Kaut gan, arī mazos

uzņēmumos var būt divas galējības, ļoti slikta produktivitāte vai darba efektivitāte un ir tieši otrādi, ka ar ļoti mazajiem resursiem un ļoti modernām tehnoloģijām cilvēki sasniedz ļoti labus rezultātus. Tas pats attiecas arī uz vidējo un lielo uzņēmumu segmentu, kas, protams, atkarīgs, kādās nozarēs uzņēmumi strādā, cik sarežģītas un inovatīvas tehnoloģijas tiek izmantotas. Kārlis Gūtmanis norāda, ka Latvijas izaugsme pēdējo 10 gadu griezumā ir bijusi salīdzinoši strauja, ja salīdzina ar bāzes gadu pirms desmit gadiem, tomēr kopējā situācija nevar tikt vērtēta kā ļoti laba, jo Latvija atpaliek gan pētniecības, gan inovāciju rādītājos, kas ir tās nozares, kas bieži sevī iekļauj produktivitātes celšanu. Mārtiņš Zemītis raksturo Latvijas ekonomikas un uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmeni kā viduvēju, bet kā tādu, kas diezgan strauji aug, to pamatojot ar faktu, ka joprojām Latvijas produktivitātes līmenis aug divreiz straujāk, nekā vidēji ES līmenis. Mārtiņš Āboliņš norāda, ka, no aptuveni, 200 valstīm pasaulē Latvija pēc ienākumu līmeņa ieņem ap 50 vietu, līdz ar to eksperts uzskata, ka pasaules līmenī tas ir vidēji augsts, savukārt Dainis Gašpuitis uzskata, ka Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmenis ir zems.

Autore secina, ka Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmenis strauji pieaug, taču tas joprojām ir vidējā līmenī, salīdzinot ar citām ES valstīm un kaimiņvalstīm. Pēc ekspertu viedokļiem Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmeni ļoti lielā mērā ietekmē dažādas tautsaimniecības nozares.

Intervijas gaitā tikai D. Gašpuitis skaidri norāda, ka pēc viņa domām Latvijas produktivitātes līmenis ir zems. Ja apskata teorijas nostādnēs izpētīto NAP 2027, tad var secināt, ka pie produktivitātes un inovācijas trūkumiem ir norādīta nepietiekama Latvijas uzņēmumu spēja iekļauties globālajās vērtību ķēdēs, uzņēmējdarbības īstermiņa fokuss, zemi ieguldījumi pētniecībā un attīstībā, kā arī nepietiekami attīstīta inovācijas ekosistēma. Visi šie trūkumi veicina zemo produktivitātes līmeni Latvijā.

2.2. tabulā apkopotas ekspertu atbildes uz jautājumu, kādi faktori pēc eksperta domām ir nozīmīgi Latvijas produktivitātes līmeņa celšanai.

2.2. tabula

Faktori, kas ir nozīmīgi Latvijas produktivitātes līmeņa celšanai

Eksperts	Eksperta atbilde
O. Barānovs	uzņēmējdarbības vides kvalitātes uzlabošana, darbaspēka pieejamības un kvalitātes uzlabošana, augstākas pievienotās vērtības ražošanas veicināšana, ilgtspējīgās attīstības nodrošināšana, Latvijas reģionu un Rīgas konkurētspējas stiprināšana un stabila makroekonomiskās vides nodrošināšana
J. Hermanis	palielināt preces cenu, respektīvi, palielināt pārdošanas ieņēmumus, piemēram, ražojot dārgāku preci, kas var būt gudrāka, sarežģītāka
Kalēja E.	izglītība, naudas resursu pietiekamība, stabila nodokļu politika, skaidri spēles noteikumi starp uzņēmējdarbību, uzņēmumiem un valsts sektoru.

Gūtmanis K.	modernizācija, digitalizācija, automatizācija
Zemītis M.	izglītības kvalitāte, finanšu resursi, firmu pārvaldība, menedžmenta kultūra, nodokļu politika.
Āboliņš M.	tehnoloģiskais līmenis, valsts un sabiedrības institūciju kvalitāte, infrastruktūras kvalitāte, darbaspēka izglītība, pieeja tirgiem u.c.
Gašpuitis D.	vairāk eksporta – liek kļūt konkurētspējīgākiem, jāaudzē apgrozījums, kas ļauj palielināt investīcijas, jāinvestē kapitālā, darbinieku izglītošanā, tehnoloģijās

Attiecība uz to, kādi faktori, pēc ekspertu domām, ir nozīmīgi Latvijas produktivitātes līmeņa celšanai, Oļegs Barānovs uzskata, ka nav viens "zelta pasākums", kas varētu celt Latvijas produktivitāti. Pēc eksperta domām, ir jāskatās kompleksi uz produktivitātes problēmu, un arī kompleksi uz visu ekonomikas attīstību. Eksperts min sešus virzienus, kas ir ļoti svarīgi un reizē arī plaši, bet tie ekspertaprāt vairāk vai mazāk aptver visus galvenos faktoros. Pirmkārt, uzņēmējdarbības vides kvalitātes uzlabošana, otrkārt, darbaspēka pieejamības un kvalitātes uzlabošana, treškārt, augstākas pievienotās vērtības ražošanas veicināšana, ceturtkārt, ilgtspējīgās attīstības nodrošināšana, piektkārt Latvijas reģionu un Rīgas konkurētspējas stiprināšana un, protams, tāds virziens, kas kalpo arī kā nosacījums tam visam, ir stabilas makroekonomiskās vides nodrošināšana. Protams, jāsaprot, ka katrs šis virziens ir ļoti plašs, tāpēc eksperts sīkāk raksturo tikai vienu – uzņēmējdarbības vides kvalitāti. O.Barānovs uzsver, ka ir ļoti būtiski saprast, kur Latvijai ir priekšrocības uzņēmējdarbības vidē un kur Latvija atpaliek. Latvijas priekšrocība, viņaprāt, ir tā, ka Latvijai ir salīdzinoši labas uzņēmējdarbības uzsākšanas iespējas, laba kredītu pieejamība, nodokļu nomaksa un līgumsaistību izpilde, bet tajā pašā laikā ir zemi rādītāji būvniecības atļauju iegūšanā, ir ilgi tiesvedību procesi, kā arī maksātnespējas procesi. Un vēl ir būtiski, ka Latvijā ir ļoti liela ēnu ekonomika un korupcijas uztveres indekss ir augsts. Viss ko eksperts nosauca, tiek salīdzināts starp dažādām valstīm, un no tā var izsecināt, kādas priekšrocības un problēmas ir uz citu valstu fona. Jānis Hermanis uzskata, ka vislabākais un visilgtspējīgākais risinājums produktivitātes līmeņa celšanai ir palielināt preces cenu, respektīvi, palielināt pārdošanas ieņēmumus, piemēram, ražojot dārgāku preci, kas var būt gudrāka, sarežģītāka. Ekspertaprāt, īstenojot šo risinājumu, gala produktu var pārdot turīgākiem pircējiem, turīgākās valstīs ar augstāku labklājības līmeni. Eksperta skatījumā tas ir tas faktors ar vislielāko potenciālu – Latvijai jāveicina sarežģītāku, dārgāku, zināšanu ietilpīgāku preču ražošana un eksportēšana. Egita Kalēja, kā īpaši svarīgu faktoru šajā jautājumā norāda izglītības sistēmas reformāciju. Savukārt no uzņēmējdarbības vides viedokļa, - naudas resursu pietiekamību, stabilu nodokļu politiku, skaidrus spēles noteikumus starp uzņēmējdarbību, uzņēmumiem un valsts sektoru. Kārlis Gūtmanis uzskata, ka modernizācija, digitalizācija, automatizācija ir tās

jomas, kas būtu jāattīsta, lai maksimizētu produktivitāti zemo tehnoloģiju nozarēs. Eksperts uzskata, ka arī inovācijas, pētniecība, attīstība un investīcijas darbaspēka izglītībā, ir vajadzīgas Latvijas tautsaimniecības struktūras pārmaiņām, lai ietu virzienā uz augstāku pievienoto vērtību un produktivitāti. Mārtiņš Zemītis uzskata, ka ir ļoti daudzi faktori, kas ir svarīgi, bet nav iespējams tieši aprēķināt šo faktoru reālo devumu. Eksperts min tādus faktorus kā izglītības kvalitāte, finanšu resursi, firmu pārvaldība, menedžmenta kultūra, nodokļu politika. Arī Mārtiņš Āboliņš norāda, ka produktivitāti ietekmē ļoti daudzi faktori, un grūti pateikt, kurš no tiem ir būtiskāks. Viņš min tehnoloģiskā līmeņa celšanu, valsts un sabiedrības institūciju kvalitātes uzlabošanu, infrastruktūras kvalitātes veicināšanu, darbaspēka izglītības atbilstību tirgus prasībām, pieeju tirgiem un daudzus citus faktorus. Austrumeiropas gadījumā pieeja ES vienotajam tirgum ir bijis būtisks faktors produktivitātes kāpināšanā. Dainis Gašpuitis uzskata, ka, lai celtu Latvijas produktivitātes līmeni, valstij jāveicina eksports – viņaprāt, eksporta veicināšana uzņēmējiem liek kļūt konkurētspējīgākiem un audzēt apgrozījumu, kas savukārt ļauj palielināt investīcijas, investēt kapitālā, darbinieku izglītošanā, tehnoloģijās. Visi eksperti ir vienprātis, ka produktivitātes līmeņa celšana ir jāskata kompleksi.

Autore secina, ka, pēc ekspertu domām, Latvijas produktivitātes līmeņa celšanu ietekmē ļoti daudzi faktori, un ir grūti nosakāms, kurš no tiem ir būtiskāks. Tomēr par svarīgākiem eksperti min tādus faktorus, kā izglītības sistēmas reformēšana visos tās līmeņos, uzņēmējdarbības vides kvalitātes uzlabošana, darbaspēka pieejamības un kvalitātes uzlabošana, augstākas pievienotās vērtības ražošanas veicināšana, ilgtspējīgās attīstības nodrošināšana, Latvijas reģionu un Rīgas konkurētspējas stiprināšana un stabila makroekonomiskās vides nodrošināšana, stabila nodokļu politika un eksporta iespēju paplašināšana. Savukārt teorijas daļā, izpētot NAP 2027 galvenos izvirzītos produktivitāti veicinošos politikas virzienus, var secināt, ka tie atšķiras no eksperta viedokļiem, jo NAP 2027 nosaka, ka Latvijā galvenie produktivitātes veicinošie politikas virzieni ir stabila makroekonomiskās vides nodrošināšana, uzņēmējdarbības vides kvalitātes uzlabošana, darbaspēka pieejamības un kvalitātes uzlabošana, augstākas pievienotās vērtības ražošanas veicināšanas un ilgtspējīgas attīstības nodrošināšana.

2.3. tabulā autore apkopojā atbildes uz jautājumu, kādēļ pēc eksperta domām Latvijas produktivitātes līmenis ir zemāks, nekā vidēji ES un arī Lietuvā un Igaunijā.

2.3. tabula

Iemesli, kādēļ Latvijas produktivitātes līmenis ir zemāks salīdzinājumā ar ES un Baltijas valstīm

Eksperts	Eksperta atbilde
O. Barānovs	vēsturiskā attīstība, globālās finanšu krīzes 2008.-2009. gadā ietekme
J. Hermanis	eksporta apjoms, vājāka rūpniecība, mazāks rūpniecības īpatsvars ekonomikā
Kalēja E.	vēsturiskā attīstība
Gūtmanis K.	eksports, investīcijas augstvērtīgu produktu un pakalpojumu ieviešanā, ēnu ekonomika, nodokļu politika
Zemītis M.	vēsturiskā attīstība, globālās finanšu krīzes 2008.-2009. gadā ietekme, attīstītās nozares nav ar tik lielu pievienoto vērtību
Āboliņš M.	relatīvi maz "augstas pievienotās vērtības" nozares it īpaši ražošana, kura Latvijā ir vairāk uz resursiem vērsta
Gašpuitis D.	mazāks uzsvars uz eksportu, mazāk lielu uzņēmumu, kā arī mazāk konkurētspējīga, produktīva apstrādes rūpniecība

Uz jautājumu, kāpēc, pēc ekspertu domām, Latvijas produktivitātes līmenis ir zemāks, nekā vidēji ES un arī Lietuvā un Igaunijā, Oļegs Barānovs norāda, ka pirmkārt, jāņem vērā vēsturiskā attīstība, jo izmaiņas produktivitātes līmenī, tāpat kā ekonomikas attīstībā un iekšzemes kopprodukta pieaugumā, notiek salīdzinoši lēni. Eksperts skaidro un uzsver, ka produktivitāte nevar pieaugt viena vai divu gadu laikā, bieži ir nepieciešamas desmitgades. Kā arī, ne vienmēr produktivitātes līmeņa pieauguma process ir lineārs – to ietekmē krīzes, kuru laikā produktivitātes līmenis bieži samazinās, savukārt pēc tām nereti vērojami pacēluma brīži. O. Barānovs min, ka tas, kā dažādas valstis reaģē uz krīzēm, var būt viens no iemesliem, kāpēc produktivitātē rodas atšķirības starp valstīm. Skaidrojot Latvijas produktivitāte līmeņa attiecību pret Lietuvu un Igauniju, O.Barānovs uzsver vēsturisko aspektu, proti norādot uz faktu, ka, kad Latvija atguva neatkarību deviņdesmito gadu sākumā, jau tad Latvijas produktivitātes līmenis bija nedaudz zemāks, nekā tas bija Lietuvā un Igaunijā. Pēc eksperta domām arī turpmākajos gados šis līmenis ir svārstījies, jo Igaunija vienmēr ir bijusi nedaudz izvirzījies gan produktivitātes, gan ienākumu ziņā. Savukārt Lietuva tieši pēdējā laikā ir veikusi ievērojamu "uzrāvienu". Pamatojot iepriekš minēto par krīžu ietekmi uz valsts produktivitātes līmeni, O. Barānovs norāda, ka Latvija, salīdzinot ar Lietuvu un Igauniju, globālajā finanšu krīzē 2008.-2009. gadā cieta daudz vairāk.

Jānis Hermanis uzskata, ka galvenie iemesli, kāpēc Latvijas produktivitātes līmenis salīdzinājumā ar ES un Baltijas valstīm ir zemāks, ir zemāks eksporta apjoms, vājāka rūpniecība un mazāks rūpniecības īpatsvars ekonomikā.

Savukārt Egita Kalēja uzskata, ka, lai skaidrotu Latvijas atšķirības, ir jārēķinās ar vēsturisko aspektu, proti Padomju Savienības laika atstāto iespaidu uz Latvijas ekonomiku. E.Kalēja norāda, ka pēc neatkarības atgūšanas 90. gadu sākumā Latvijas, Lietuvas un Igaunijas "starta pozīcijas" bija atšķirīgas – Latvijai no šīm valstīm atrodoties sliktākajā

pozīcijā. Eksperte uzskata, ka turpmākajos gados Igaunijas izrāviens neapšaubāmi ir bijis IT tehnoloģijas, kas neapšaubāmi arī veicinājis citu nozaru attīstību Igaunijā.

Kārļa Gūtmaņa viedoklis šajā jautājumā ir, ka nav jāpilnīgi salīdzināt Latvijas produktivitātes līmeni ar Eiropas – viņaprāt, Eiropas Savienībai ir pilnīgi citādāka tautsaimniecības struktūra ar salīdzinoši mazu zemo tehnoloģiju uzņēmumu īpatsvaru un lielāku augsto un vidējo tehnoloģiju uzņēmumu īpatsvaru. Eksperts min tādas radītājus, kā eksports, investīcijas augstvērtīgu produktu un pakalpojumu ieviešanā, ēnu ekonomika, nodokļu politika, kuros Latvija atpaliek no Lietuvas un Igaunijas.

Mārtiņš Zemītis norāda, ka absolūtais Latvijas produktivitātes līmenis ir zemāks, tāpēc, ka Latvija nāk no zemākas bāzes, ekspertaprāt Latvijā ir bijusi tāda krīze, kāda Rietumeiropā nav bijusi, ir sabrucis viens režīms, ir izveidojusies kapitālisma sistēma pēc 91. gada, daudzas rūpnīcas ir slēgtas, ir veidojusies jauna ekonomika, kas pēc būtības ir pakalpojumu ekonomika. Tāpat eksperts min, ka Latvijā attīstītās nozares nav ar tik lielu pievienoto vērtību, kā Lietuvā un Igaunijā.

Arī Mārtiņš Āboliņš min, ka salīdzinājumā ar Rietumeiropas valstīm, mums ir relatīvi maz “augstas pievienotās vērtības” nozares it īpaši ražošana, kura Latvijā ir vairāk uz resursiem vērsta.

Savukārt Dainis Gašpuitis uzskata, ka Latvijai ir mazāks uzsvars uz eksportu, mazāk lielu uzņēmumu, kā arī mazāk konkurētspējīga, produktīva apstrādes rūpniecība.

Autore secina, ka Latvijas produktivitātes līmeni, kas ir zemāks nekā vidēji ES un arī Lietuvā un Igaunijā, ietekmējusi vēsturiskā saite ar Padomju Savienības laiku, kā arī 2008.-2009. gada globālā finanšu krīze. Lietuva un Igaunija ir spējušas attīstīt tās nozares, kuras sniedz augstāku pievienoto vērtību, savukārt Latvijai nepieciešams likt lielāks uzsvars uz eksportu, tādā veidā ceļot valsts produktivitāti. Šī darba literatūras analīzes daļā apskatītie pētījumi, neklasificē precīzus cēloņus, kāpēc Latvijas produktivitātes līmenis ir zemāks salīdzinājumā ar ES un Baltijas valstīm, tāpēc šajā sakarā, pētot Latvijas produktivitātes līmeni salīdzinājumā ar ES un Baltijas valstīm, tiek ņemts vērā vien ekspertu viedoklis.

2.4. tabulā apkopotas ekspertu atbildes uz jautāju, kuriem no trūkumiem Latvijai būtu jāpievēršas iespējami ātri, lai veicinātu produktivitātes līmeņa celšanu.

2.4. tabula

Trūkumi, kuri Latvijai jānovērš, lai veicinātu produktivitātes līmeņa celšanu

Eksperts	Eksperta atbilde
O. Barānovs	ēnu ekonomika un korupcija, izglītība plašā nozīmē, Latvijas pāreju uz augstākas pievienotās vērtības ražošanu veicināšana
J. Hermanis	<i>nav atbildes</i>
Kalēja E.	kvalificētu darbinieku trūkums, Eiropas fondu iepludināšana ekonomikā
Gūtmanis K.	fundamentāls atbalsts visam inovāciju ciklam - no izglītības līdz

	pētniecībai un attīstībai
Zemītis M.	izglītības sistēmas mainīšana, darba tirgus kvalitāte
Āboliņš M.	ieguldījums zinātnē un pētniecībā, fiskālā politika
Gašpuitis D.	pievienotā vērtības radīšana

Attiecība uz to, kuriem no trūkumiem Latvijai būtu jāpievēršas iespējami ātri, lai veicinātu produktivitātes līmeņa celšanu, Oļegs Barānovs norāda, ka viņam nepatīk šāda jautājumu nostādne, jo pēc viņa uzskatiem ir jābūt kompleksai pieejai, bet, ja vajadzētu prioritizēt šajā brīdī, tad eksperts nosauktu trīs jomas. Pirmkārt, tā ir ēnu ekonomika un korupcija, otrkārt, tā būtu izglītība plašā nozīmē, t.i., ne tikai augstākā, bet arī vidējā un vidējā profesionālā, treškārt, kā veicināt Latvijas pāreju uz augstākas pievienotās vērtības ražošanu, jo tas ekspertaprāt noteiktu Latvijas produktivitātes līmeni un attīstības perspektivitāti.

Egita Kalēja norāda, ka tas ir ļoti sarežģīts jautājums, jo ekspertesprāt ir svarīgi kādos segmentos uzņēmums strādā, uzsverot, ka dažādām nozarēm, tie indikatori, kas veicina produktivitātes pieaugumu, var būt atšķirīgi. Pēc ekspertes domām, viens no apstākļiem, uzņēmumiem šobrīd ir kvalificētu darbinieku trūkums. Tāpat eksperte min, ka ikdienas darbā Altum novēro, ka daudzi uzņēmēji šobrīd domā par dažāda veida inovāciju aktivitātēm, kas veicinātu kvalitatīvāku, arī pēc apjoma lielāku produkcijas vienību pieaugumu ražošanas procesā. Ekspertesprāt, lai veicinātu inovāciju ieviešanu, Eiropas fondu ietekme ir ļoti būtiska un Eiropas fondu iepludināšana ekonomikā ir jāturpina, jo tas veicinās uzņēmēju un noslieksanos par jaunu tehnoloģiju iegādi.

Kārlis Gūtmanis uzskata, ka ir vajadzīgs fundamentāls atbalsts visam inovāciju ciklam - no izglītības līdz pētniecībai un attīstībai, un zināšanu komercializācijai un, protams, tam visam paralēli jābūt spēcīgam eksporta atbalstam, tas būtu tas virziens, uz ko eksperts ieteiktu koncentrēties jau tuvākajā laikā.

Arī Mārtiņš Zemītis uzskata, ka izglītības sistēmas mainīšana Latvijas situācijā ir īpaši svarīga prioritāte – gan mūžizglītība, gan profesionālā izglītības kvalitāte, gan augstskolu kvalitāte, ārvalstu pasniedzēji, talantu piesaiste. Otrs M. Zemīša prāt ļoti svarīgs aspekts Latvijas produktivitātes celšanai ir darba tirgus kvalitātes uzlabošana, kas arī ir saistīta ar izglītības sistēmu, jo viņaprāt labāka izglītība un apmācības uzlabos darbaspēka kvalitāti. Mārtiņš Āboliņš norāda, ka ļoti zemais ieguldījums zinātnē un pētniecībā varētu būt vislielākais šķērslis ilgtermiņa produktivitātes pieaugumam, bet īstermiņā valstij nav daudz instrumentu ar ko ietekmēt ekonomikas attīstību un it īpaši piedāvājuma pusi. Fiskālā politika var stimulēt izaugsmi.

Dainis Gašpuitis uzskata, ka produktivitātes līmeņa celšanā ātri neko nevar izdarīt, bet viņaprāt galvenais Latvijai būtu jāceļ ambīcijas, jākļūst progresīvākiem, jābūt interesei audzēt uzņēmuma apjomus, jāiegulda vairāk naudas digitālo, tehnoloģiju virzienā, jāattīsta nozares,

kas ražo ar augstu pievienoto vērtību. Eksperts ir pārliecināts, ka Latvijai jāprot ne tikai ražot, bet arī tirgot.

Autore secina, ka viens no galvenajiem trūkumiem, kas ietekmē produktivitātes līmeņa celšanu, ir pašreizējā izglītības sistēma un darbaspēka kvalitāte. Pēc ekspertu domām, Latvijai ir nepieciešams veikt ieguldījumus izglītībā, zinātnē un pētniecībā, tādējādi veicinot produktivitātes pieaugumu. Kā jau iepriekš minēts, trūkumi, kuri Latvijai jānovērš, lai veicinātu produktivitātes līmeņa celšanu tie minēti arī NAP 2027 1.5. attēlā teorijas nodaļā.

2.5. tabulā redzams ekspertu viedoklis par to, kāda rīcība valstij būtu jāveic, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu.

2.5. tabula

Valsts rīcība produktivitātes līmeņa celšanai

Eksperts	Eksperta atbilde
O. Barānovs	nav viennozīmīgas atbildes no teorijas viedokļa
J. Hermanis	būvatļauju saņemšanas procesa, nodokļu sistēmas uzlabošana
Kalēja E.	valstij jārada vienādi apstākļi visiem uzņēmumiem, iespēja iegūt uz līdzvērtīgiem spēles noteikumiem valsts un Eiropas fondu atbalstu, valsts iejaukšanās, kādā konkrētā nozarē atstāj ietekmi, veicina noteiktiem tirgus spēlētājiem lielākas attīstības iespējas
Gūtmanis K.	tiešie atbalsta veidi (dažāda veida finanšu instrumentus, kapitāla pieejamība, garantijas, portfeļa garantijas un aizdevumus, riska kapitāla akselerācijas fondus, eksporta kredītu garantijas utt.), netiešā atbalsta veidi (biznesa infrastruktūra, kas ir ceļi, jaudu pietiekamība, biznesa attīstībai labvēlīgu nodokļu sistēma, tiesiskais ietvars un tiesu darbs)
Zemītis M.	jāspecializējas un jānosaka trīs līdz piecas nozares, kurās Latvija tiešām ir izcila, un pēc tam jāskatās, vai tās atbalsta pietiekami, jāpielāgo tās atbalsts
Āboliņš M.	institūciju kvalitāte
Gašpuitis D.	jāmeklē ārējās investīcijas, jāpiesaista intelektuālais potenciāls un jāveicina jauno uzņēmumu izaugsme

Attiecībā uz ekspertu viedokli par to, kādas rīcības valstij būtu jāveic, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu, vai Latvija var koncentrēt finanšu resursus konkrētās nozarēs/ jomās (domājot par konkurences kropļošanu), vai sabiedrības neuzticība valstij un korupcijas risks šo aspektu ietekmē, Oļegs Barānovs norāda, ka ekonomiskā teorija saka, ka valsts iejaukšanās kropļo konkurenci, bet tajā pašā laikā valstīm bieži ir attiecīgas ekonomiskās priekšrocības nozaru griezumā, kā, piemēram, kokapstrāde, kas ir raksturīga tieši Latvijai. Līdz ar to veidojas zināma pretruna, jo no vienas puses teorija saka, ka būtu jāattīsta kādas konkrētas jomas, piemēram, inovācijas un eksporta attīstīšana, bet konkrētas nozares valstij nevajadzētu atbalstīt. Jābilst, ka, vērtējot Latvijas Viedās specializācijas stratēģiju, arī tajā ir

nosauktas konkrēti atbalstāmās jomas. Tāpēc, secinot jāatzīst, ka šis ir daudzdimensionāls jautājums, uz kuru nav konkrētas atbildes no teorijas viedokļa.

Vai korupcija valstī šo aspektu ietekmē? Ēnu ekonomika un korupcija, ir viens no tiem virzieniem, kas var sekmēt kopējo ekonomikas attīstību un produktivitātes celšanu. Jānis Hermanis uzskata, ka valstij ne vienmēr viss ir jādara ar iejaukšanos vai tirgus kropļošanu, bet, vienkārši mazinot, kaut kādas lietas, kas šobrīd ir kavējošas. Kā piemērus eksperts min būvatļauju saņemšanas procesu – būtu jāatvieglo šī izskatīšanas kārtība. Eksperts min arī nodokļu sistēmu Latvijā – viņš uzskata, ka tā būtu jāpadara “draudzīgāka”.

Egita Kalēja uzskata, ka valsts iejaukšanās kādā konkrētā nozarē noteikti atstāj ietekmi, veicina noteiktiem tirgus spēlētājiem lielākas attīstības iespējas. Viņasprāt, valstij jārada vienādi apstākļi visiem uzņēmumiem. Kā būtiskāko eksperte uzsver uzņēmējdarbības vides sakārtošanu, un veicināt, lai uzņēmēji uz līdzvērtīgiem spēles noteikumiem vari iegūt valsts un Eiropas fondu atbalstu.

Kārlis Gūtmanis norāda, ka valsts atbalsta veidiem būtu jā saglabājas gan tiešiem, gan netiešiem. Ar tiešajiem atbalsta veidiem saprot dažāda veida finanšu instrumentus, kapitāla pieejamība, garantijas, portfeļa garantijas un aizdevumus, riska kapitāla akselerācijas fondus, eksporta kredītu garantijas un tā tālāk. Un pie netiešā atbalsta, jāturpina un domāt par biznesa infrastruktūru, kas ir ceļi, jaudu pietiekamības, biznesa attīstībai labvēlīgu nodokļu sistēma, tiesisko ietvaru un tiesu darbu. Eksperts uzskata, ka šis nav konkurences kropļošanas jautājums, bet gan valsts atbalsta jautājums.

Mārtiņš Zemītis uzskata, ka valstij ir jāspecializējas un jānosaka trīs līdz piecas nozares, kurās tā var būt izcila, un pēc tam jāvērtē, vai tās atbalsta pietiekami, atbalsts jāpielāgo. Attiecībā uz sabiedrības neuzticību valstij, eksperts norāda, ka korupcijas risks šo aspektu ietekmē, jo, ja cilvēki neuzticas valstij ar sliktu pārvaldi, tad viņi neuzticas arī tiem lēmumiem, ko valsts pielemj tostarp arī ekonomiskajā politikā.

Mārtiņš Āboliņš uzskata, ka institūciju kvalitāte noteikti ir nozīmīgs faktors ekonomikas attīstībā un korupcija, kā arī neuzticība valstij to, protams, neveicina. Vienlaikus, eksperts nedomā, ka pašreizējais korupcijas apmērs ir tāds, pie kura tālāka attīstība nav iespējama, taču Eiropas līmeni Latvijai būs grūti sasniegt.

Dainis Gašpuitis uzskata, ka, lai veicinātu produktivitātes līmeņa celšanu, Latvijas valstij būtu jāveic šādas darbības: jāmeklē ārējās investīcijas, jāpiesaista intelektuālais potenciāls un jāveicina jaunuzņēmumu izaugsme.

Autore secina, ekspertu viedokļi dalās par finanšu resursu koncentrēšanu, kādai konkrētai nozarei, Latvijas produktivitātes līmeņa celšanai. No vienas puses, koncentrējoties uz dažām, nozīmīgākajām nozarēm, produktivitātes līmenis tiktu celts, no otras puses valsts

iejaukšanās sekmētu konkurences kroplošanu, nodrošinot nozares uzņēmumiem labvēlīgākus apstākļus. Attiecībā uz valsts rīcību produktivitātes līmeņa celšanai, jāpiemin NAP 2027 prioritāte „Uzņēmumu konkurētspēja un materiālā labklājība” rīcības virziens „kapitāls un uzņēmējdarbības vide”, kur minēti trūkumi, kas jānovērš, lai attīstītu uzņēmējdarbību Latvijā, kas savukārt veicina produktivitātes līmeņa celšanos, jo, līdzīgi kā norāda eksperti, arī NAP 2027 nosaka rīcības virzienus, kuri norāda uz trūkumiem – nepietiekama publiskās pārvaldes efektivitāte un nepietiekami ātrā reaģēšana uz biznesa vides vajadzībām, neprognozējama nodokļu politika, nepietiekams finanšu sektora dziļums, zems vietējo ārvalstu investīciju apjoms tautsaimniecībā un reģionos, nepietiekami attīstīta digitālā vide un ierobežota atvērto datu pieejamība.

2.6. tabulā autore apkopoja ekspertu viedokļus, attiecībā uz to, kādus finanšu resursus un atbalsta sistēmas valsts varētu piedāvāt uzņēmējiem, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu.

2.6. tabula

Finanšu resursi un atbalsta sistēmas, ko valsts var piedāvāt uzņēmējiem, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu

Eksperts	Eksperta atbilde
O. Barānovs	Altum programma, darbaspēka apmācības (mūžizglītība), eksporta veicināšana, digitalizācija un jauno tehnoloģiju ieviešana
J. Hermanis	specifiski finanšu instrumenti, kas dod garantijas aizdevumiem
Kalēja E.	Eiropas fondi, LIA piedāvātie produkti, Altum piedāvātie produkti
Gūtmanis K.	Eiropas Savienības fondu un atbalsta instrumenti, budžeta attīstības daļa, ārvalstu finanšu instrumenti (piemēram, Šveices instruments, Norvēģijas un EEZ instruments), valsts parāda instrumenti
Zemītis M.	Altum - jādod nevis, grantus, bet aizdevumus
Āboliņš M.	ar nodokļu sistēmu motivēt investēt pētniecībā, ar Altum atbalstīt eksportu, kā arī perspektīvus jaunus uzņēmumus
Gašpūitis D.	vides veidošana – atbalstošs nodokļu režīms, infrastruktūra

Attiecībā uz to, kādus finanšu resursus un atbalsta sistēmas valsts varētu piedāvāt uzņēmējiem, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu, Oļegs Barānovs norāda, ka tādi ir ļoti daudz, kas jau šobrīd ir, piemēram, Altum un citi. Šie instrumenti ir līdzīgi kā citās valstīs, bet, ja būtu jāpasaka tieši tas, kas ir svarīgs produktivitātes celšanai, tad eksperts minētu trīs jomas: pirmā būtu saistīta ar darbaspēka apmācībām. Šeit ir runa nevis par formālo, bet gan mūžizglītību. Salīdzinot eksperts min, ka NVA piedāvājums attiecas pamatā uz bezdarbniekiem, bet tas, kas ekspertaprāt būtu vajadzīgs, ir veiksmīgāks un plašāks mūžizglītības piedāvājums. O.Barānovs uzskata, ka svarīgi regulāri apmācīt arī tos, kas stādā, nodrošinot kvalifikācijas celšanu. Otrs O.Barānova minētais virziens ir saistīts ar eksporta veicināšanu, jo eksperts ir pārliecināts, ka eksporta veicināšana vairumā gadījumu cel

eksportējošo uzņēmumu produktivitāti. Un trešais eksperta minētais virziens ir saistīts ar valsts atbalstu digitalizācijas un jauno tehnoloģiju ieviešanā.

Jānis Hermanis uzskata, ka te nepieciešami specifiski finanšu instrumenti, kas dod garantijas aizdevumiem, piemēram, tehnoloģiju finansēšanai. Tas pēc eksperta domām nepieciešams, lai atvieglotu aizdevumu pieejamību, un, lai tiem uzņēmumiem, kas vēlas ieguldīt tehnoloģiskajās iekārtās, būtu pieejami šie līdzekļi. Arī tad, ja viņiem trūkst ķīlas, tiktu piedāvāta garantija.

Egita Kalēja uzskata, ka šobrīd no valsts puses atbalsts ir ļoti daudzveidīgs, galvenais, esot uzņēmējiem to visu apzināt - Eiropas fondi, LIA piedāvātie produkti, Altum piedāvātie produkti. E. Kalēja uzskata, ka valsts piedāvātā atbalsta segments ir ļoti plašs un arī pieejamība ir plaša. Eksperte gan atzīst, ka uzņēmumiem ir jāiegulda laiks, enerģija un resursi, lai pilnvērtīgi izmantotu piedāvātos finanšu pakalpojumus.

Kārlis Gūtmanis min četrus būtiskākos resursus - Eiropas Savienības fondu un atbalsta instrumenti, budžeta attīstības daļa, ārvalstu finanšu instrumenti, piemēram, Šveices instruments, Norvēģijas un EEZ instruments un ceturtais lielākais ienākumu avots ir valsts parāda instrumenti.

Mārtiņš Zemītis uzskata, ka vislabākais atbalsts tomēr nāk ar nosacījumiem, proti, tas, ko, piemēram, dara arvien vairāk Altum - dod nevis grantus, vai tiešo naudu, bet aizdevumus.

Savukārt Mārtiņš Āboliņš norāda, ka ir skeptisks par valsts atbalsta programmām un spēju atrast pareizos instrumentus. Viņaprāt, nevajadzīgi netraucēt uzņēmējdarbībai būtu labs sākums. Āboliņš uzskata, ka ar nodokļu sistēmu var mēģināt motivēt investēt pētniecībā un ar Altum atbalstīt eksportu, kā arī perspektīvus jaunuzņēmumus.

Dainis Gašpuitis uzskata, ka valsts varētu radīt labākus nosacījumus vides veidošanā – atbalstošs nodokļu režīms, infrastruktūra.

Autore secina, ka, pēc respondentu domām, Altum ir veiksmīga atbalsta sistēma, ko valsts piedāvā uzņēmējiem, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu. Tomēr eksperti norāda, ka ir arī citi pieejamie finanšu instrumenti, kurus uzņēmumi var izmantot savas produktivitātes līmeņa celšanai. Teorijas nodaļas ietvaros autore izpētīja, ka NAP 2027 kā trūkumu uzskaita nepietiekamu finanšu sektora dziļumu. Lai gan vairums ekspertu, kā finansēšanas avotu uzskaita Altum, NAP 2027 norādīta, ka finanšu sektorā kā finansējuma avots galvenokārt dominē kredītiestādes, savukārt alternatīvi finansējuma avoti ir nepietiekamā apjomā, uzņēmumiem nav pieejama pietiekama finanšu instrumentu daudzveidība.

2.7. tabulā autore apkopojā eksperta atbildes uz jautājumu, kuras pēc eksperta domām ir tās nozares un/ vai jomas, kurās uzņēmējiem būtu jākoncentrē resursi sava uzņēmuma/ nozares ietvaros, lai veicinātu tā/ tās produktivitātes līmeņa celšanos.

2.7. tabula

Nozares un jomas, kurās uzņēmējiem jākoncentrē resursi, lai veicinātu produktivitātes celšanu

Eksperts	Eksperta atbilde
O. Barānovs	jomas ir - eksporta veicināšana, darbaspēka apmācība un inovācijas, digitalizācija
J. Hermanis	resursi jākoncentrē tehnoloģijās, darbinieku apmācībā un, protams, pārdot dārgākus produktus
Kalēja E.	resursi jākoncentrē IT tehnoloģijās, ražošanas iekārtu modernizācijā, automatizācijā, ražošanas procesa vienkāršošanā, racionāla darba plūsmas pārskatīšanā
Gūtmanis K.	investēšana jaunākajos IT resursos
Zemītis M.	zaļās tehnoloģijas un automatizācija
Āboliņš M.	savu produktu un brendu veidošana
Gašpuitis D.	jāmeklē gala patērētājs, jāveido gala produkts ar pēc iespējas augstāku pievienoto vērtību

Uz jautājumu, kuras ir tās nozares un/ vai jomas, kurās uzņēmējiem būtu jākoncentrē resursi sava uzņēmuma/ nozares ietvaros, lai veicinātu tā/ tās produktivitātes līmeņa celšanos, Oļegs Barānovs norāda, ka nepiekrīt jautājuma nostādnei, jo uzņēmējs nestrādā, lai celtu produktivitāti, bet gan, lai gūtu peļņu. Eksperts uzskata, ka daudziem uzņēmējiem produktivitāte ir mazsvarīga. Viņiem ir konkrēta niša, un, kamēr nav radusies konkurence, viņi ražo produktu, par kuru nāk peļņa un viņi ir apmierināti. Viņiem produktivitātes celšana nav pašmērķis. Tomēr, O.Barānovs piekrīt, ka pienāk tāds brīdis, un pārsvarā tas ir lielajiem uzņēmumiem, kad viņiem ir jādomā, kā racionalizēt un uzlabot produktivitāti ar, piemēram, jaunām tehnoloģijām. Minot konkrētas jomas, kurās uzņēmējiem būtu jākoncentrē resursi sava uzņēmuma/ nozares ietvaros, lai veicinātu tā/ tās produktivitātes līmeņa celšanos, eksperts min – eksporta veicināšanu, darbaspēka apmācību un inovācijas, digitalizāciju.

Jānis Hermanis uzskata, ka resursi jākoncentrē tehnoloģijās, darbinieku apmācībā un, protams, pārdot dārgākus produktus. Respektīvi, ekspertaprāt uzņēmumam jāpievēršas

jomām, kas sola vairāk nopelnīt eksporta tirgos, uzlabot esošo produktu portfeli, lai pārdotu dārgāk, jeb ar augstāku pievienoto vērtību.

Arī Egita Kalēja norāda, ka resursi jākoncentrē IT tehnoloģijās, ražošanas iekārtu modernizācijā, automatizācijā, ražošanas procesa vienkāršošanā, racionāla darba plūsmas pārskatīšanā.

Līdzīgi uzskata arī Kārlis Gūtmanis, minot investēšanu, jaunākajos IT resursos un regulārā darbinieku apmācību nodrošināšanā.

Mārtiņš Zemītis min divas jomas – zaļās tehnoloģijas un automatizāciju, savukārt Mārtiņš Āboliņš uzskata, ka nepieciešama savu produktu un brendu veidošana, viņaprāt, pārdošanas spēja produktivitātē ir tikpat, ja ne svarīgāka par efektīvu ražošanu. Dainis Gašpuitis uzskata, ka jāmeklē gala patērētājs, jāveido gala produkts ar pēc iespējas augstāku pievienoto vērtību.

Autore secina, ka vairākums ekspertu norāda, ka uzņēmējiem būtu jākoncentrē resursi uz eksporta veicināšanu, darbinieku kvalifikācijas celšanu un iekārtu modernizāciju. Līdz ar to būs efektīvāka ražošana, kas radīs jaunu pievienoto vērtību. Attiecībā uz dažādām teorētiskajām nostādnēm, pētījumos un ilgtspējības stratēģijās nav norādītas konkrētas nozares un jomas, kurās uzņēmējiem jākoncentrē resursi, lai veicinātu produktivitātes celšanu, galvenokārt uzsvars likts uz produkcijas ražošanu ar augstu pievienoto vērtību un eksportu.

2.8. tabulā apkopoti kādi ir eksperta viedokļi par pašreizējās „Covid-19” situācijas saistību ar produktivitātes līmeņa celšanos vai kritumu Latvijas uzņēmējdarbības sektorā.

2.8. tabula

**Covid-19 situācijas saistība ar produktivitātes līmeņa celšanos vai krišanu
uzņēmējdarbības sektorā**

Eksperts	Eksperta atbilde
O. Barānovs	ja nav ražošana, tad nav arī produktivitāte
J. Hermanis	Celšanās (piemēram, IT tehnoloģijas) vai krišanās (piemēram, ēdināšana, tūrisms) atkarīgs no nozares specifikas
Kalēja E.	cilvēkiem, kas var darīt darbu pie datora produktivitāte ir cēlusies, protams, nozares kā transports, sabiedriskā ēdināšana, medicīna u.c. jūt negatīvu ietekmi un sekas
Gūtmanis K.	skatoties no IKP puses, skaidrs, ka tautsaimniecības izaugsme palēnināsies, tāpat darbinieku produktivitāte samazināsies
Zemītis M.	Covid-19 ietekmē visu ekonomiku, bet katru valsti tas ietekmē citādāk
Āboliņš M.	Celsies kopējā produktivitāte, bet vienlaikus būs ekonomikas kritums
Gašpuitis D.	produktivitāte uzlabosies, jo darba devēji mazinās darbinieku skaitu

Attiecībā uz ekspertu viedokli par pašreizējās „Covid-19” situācijas saistību ar produktivitātes līmeņa celšanos/ kritumu Latvijas uzņēmējdarbības sektorā, Oļegs Barānovs norāda, ja nozarē nenotiek ražošana, tad arī nozares produktivitāte ir neesoša. Eksperts vērs

uzmanību uz to, ka ļoti neskaidrs ir jautājums - kas notiks, kad pārrobežu tirgus atkal atvērsies. Ekspertaprāt uzņēmējiem pastiprināti jāplāno pēc-pandēmijas laiks, kad šī pandēmija būs beigusies un uzņēmēji atsāks savu darbu. O.Barānova prāt starp uzņēmumiem būs ļoti liela konkurence ne tikai Latvijas mērogā, bet domājot par atkārtotu savas tirgus pozīcijas iekarošanu. Eksperts paredz, ka situācija būs mainījiesies, jo daudzi uzņēmumi būs bankrotējuši. Viņaprāt mainīsies arī globālās vērtību ķēdes, iespējams, paliekot īsākas un mazinot uzsvaru uz Ķīnu un uz citām jaunatīstības Āzijas valstīm. Kā vienu no iespējam O. Barānovs paredz, ka varētu attīstīties reģionālie tirgi un tādā gadījumā ieguvēji būs reģionālie uzņēmēji, kas dotu iespēju arī Latvijai.

Jānis Hermanis norāda, ka rūpniecības sektorā Latvijā 2020. martā Covid-19 ietekmē gandrīz visas nozares uzrādīja kritumu, izņēmums bija iekārtu ražošana, iekārtu remonts un farmācijas nozares. Eksperts skaidro, ka arī IT pakalpojumu nozarēm Covid-19 ietekmē Latvijā nebija vērojams ievērojams kritums, kas ir likumsakarīgi, jo liela daļa valsts iedzīvotāju šajā laikā strādāja attālināti. Eksperts dalās ar saviem novērojumiem pētniecībā, minot, ka jaunākie pētījumi paredz, ka pēc Covid-19 krīzes būs noteiktas izmaiņas, mudinot cilvēkus, vairāk pievērsīsies darbam no mājām. Tāpēc eksperts pieļauj, ka varētu samazināties kopējā mobilitāte, un līdz ar to arī samazināsies pieprasījums, piemēram, pēc birojiem vai publiskajām ēdināšanas vietām. Savukārt vairāk varētu attīstīties piegāde uz mājām. Eksperts secina, ka tādā veidā mainīsies biznesa modeļi.

Egita Kalēja norāda, ka tādas nozares kā transports, sabiedriskā ēdināšana, medicīna u.c. jūt negatīvu ietekmi un sekas, bet viņa norāda, ka nereti krīzes situācijās esošie apstākļi spiež pieņemt jaunus spēles noteikumus un sākt skatīties uz lietām citādāk, kas ne vienmēr ir slikti.

Kārlis Gūtmanis norāda, ka vērtējot IKP, ir skaidrs, ka Covid-19 ietekmē tautsaimniecības izaugsme palēnināsies, tāpat darbinieku produktivitāte samazināsies. Mārtiņš Zemītis piekrīt, ka Covid ietekmē visu ekonomiku, bet nepiekrīt citu ekspertu viedokļiem, ka Covid-19 ir simetrisks šoks, jo pēc viņa domām katru valsti Covid-19 ietekmē citādāk. Kā arī kādu nozari skar ātrāk, citu vēlāk. Pēc eksperta domām, globāli spēcīgākajiem krīze palīdz celt produktivitāti un beigu beigās izdzīvo produktīvākie uzņēmumi. Arī Mārtiņš Āboliņš uzskata, ka krīzes laikā neizdzīvo tieši vājākie tirgus spēlētāji. Viņš uzskata, ka Covid-19 cels kopējo produktivitāti, bet vienlaikus ekonomikas kritums ietekmēs investīciju apjomu un tas savukārt pasliktinās ilgtermiņa izaugsmes potenciālu. Dainis Gašpuitis uzskata, ka teorētiski Covid-19 ietekmē produktivitāte varētu uzlaboties, jo darba devēji mazinās darbinieku skaitu, bet pēc būtības produktivitātes līmenis var mainīties maz. Viņš uzskata, ka ir potenciāls, ka produktivitāte var augt lielākas efektivizācijas dēļ, izmantojot attālinātos risinājumus. Taču

eksperts nav pārliecināts, cik adekvāti to var izmērīt un vai šie procesi tiešām dos vēlamu rezultātu. Pēc eksperta domām, darbā no mājām produktivitātes pieaugums ir apšaubāms.

Autore secina, ka pašreizējās Covid-19 situācijas ietekmē izdzīvos stiprākie uzņēmumi, tomēr par produktivitātes līmeņa celšanos/ kritumu Latvijas uzņēmējdarbības sektorā ir grūti spriest, jo šobrīd ir nozares, kurām produktivitāte pieaug, piemēram, farmācijas nozare, bet ir nozares, kuras ir apstājušās pavisam, piemēram, tūrisma, viesmīlības nozares. Attiecībā uz pētījumiem, saistībā ar Covid-19, jāmin, ka tādu darba tapšanas procesā ir maz vai nav paviem, jo statistika vēl nav tikusi apkopota. Šī iemesla dēļ šī darba tapšana šlaikā nevar izdarīt precīzus secinājumus par Covid-19 situācijas saistību ar produktivitātes līmeņa celšanos vai kritumu kādā no uzņēmējdarbības sektoriem. Ekspertu prognozes liecina, ka galvenokārt kritums būs vērojams tūrisma un viesmīlības u.c. pakalpojumu sniegšanas nozarēs, ko darba tapšanas brīdī apliecina presē un publiskajā telpā pieejamā informācija (dažādas uzņēmēju intervijas, provizoriskie statistikas dati).

2.9. tabulā apkopotas atbildes uz jautājumu par to, vai Covid-19 rezultātā tiek paredzēts bezdarbs Latvijā plašā nozaru grupā vai tikai smagāk skartajās - apkalpojošā, pakalpojumu, izklaides un tūrisma nozarēs.

2.9. tabula

Bezdarba prognozes pēc Covid-19 ietekmes

Eksperts	Eksperta atbilde
O. Barānovs	vidējais bezdarbs varētu būt apmēram 8 līdz 10 %
J. Hermanis	Klāt nāk aptuveni ~ 15 000 bezdarbnieki
Kalēja E.	ļoti neprognozējami
Gūtmanis K.	tas noteikti izvērtīsies plašāka mērogā
Zemītis M.	neprognozējami
Āboliņš M.	pieaugums būs gana plašs, bet tas ir atkarīgs arī no šīs krīzes ilguma
Gašpuitis D.	bezdarbs pieaugs visās jomās

Uz jautājumu, vai Covid-19 rezultātā eksperti paredz bezdarbu Latvijā plašā nozaru grupā vai tikai smagāk skartajās - apkalpojošā, pakalpojumu, izklaides un tūrisma nozarēs, Oļegs Barānovs norāda, ka Ekonomikas ministrija cenšas izvirzīt savas prognozes par iespējamajām iekšzemes kopprodukta apjoma svārstībām un par to, kā tas ietekmē dažādas nozares, tajā skaitā arī nodarbinātību, bet eksperts atzīst, ka striktas prognozes pašreiz ir grūti izvirzīt, jo esošā Covid-19 situācija šobrīd ir ļoti neskaidra, jo nav iespējams paredzēt, vai esošā pandēmija beigsies pēc pāris mēnešiem, jeb tomēr būs atkārtoti pandēmijas uzliesmojumi. Eksperts dalās ar aptuvenajām šī brīža Ekonomikas ministrijas prognozēm, t.i., ja nebūs pandēmijas otrais vilnis, Ekonomikas ministrija paredz, ka Latvijas iekšzemes kopprodukts varētu kristies par četriem līdz astoņiem procentiem. Kas attiecas uz nodarbinātību uz bezdarbu, O.Barānovs min, ka nozares, kas pašreiz nevar darboties,

piemēram, starptautiskais transports, tūrisms, māksla utt., protams, cieš, bet eksperts vērs uzmanību uz šo nozaru īpatsvaru kopējā tautsaimniecībā, kas ir apmēram 5% līdz 6%. Eksperts paredz, ka šogad vidējais bezdarbs valstī varētu būt apmēram 8 līdz 10 %, atkārtoti uzsverot, ka šīs prognozes ir spēkā pie scenārija, ka pandēmija tuvākajos mēnešos pamazām beidzas, un atsākās izaugsme. Eksperts skaidro, ka Ekonomikas ministrijas šī brīža vērtējums ir – ja būs otrais pandēmijas vilnis, tad kritums būs dziļāks. Arī Starptautiskā Valūtas fonda un Eiropas Komisijas vērtējums un prognozes ir līdzīgas. Visas iepriekš minētās iestādes šobrīd paredz U veida vai W veida krīzi.

E.Kalēja paredz bezdarba celšanos galvenokārt smagāk skartajās nozarēs, un domā, ka tas varētu būt īsu laika periodu. Viņa gan spriež, ka daudz atkarīgs no tā, cik ātri šīs nozares atkopsies, un tas šobrīd ir ļoti neprognozējami. Kārlis Gūtmanis pretēji paredz, ka bezdarbs Latvijā izvērtīsies plašākā mērogā, kā pamatojumu tam eksperts min to, ka tautsaimniecība ir savstarpēji saistīts organisms. Arī Mārtiņš Zemītis norāda, ka eventuāli krīze izplatīsies pa visu ekonomiku, pēc M.Zemīša domām tas ir kā “domino efekts”, jo liela daļa pasaules ekonomiku ir savstarpēji saistītas – citās nozarēs krīze izplatās ātrāk, citās vēlāk, citās smagāk, citās vieglāk.

M. Āboliņš paredz bezdarba līmeņa celšanos smagāk skartajās nozarēs, bet, šo pieaugumu eksperts paredz gana plašu. Eksperts, līdzīgi pārējiem, paredz, ka tas ir atkarīgs no šīs krīzes ilguma, līdz ar to ir iespējami dažādi scenāriji. M. Āboliņš domā, ka, jo ilgāks laiks paies cīņā ar vīrusu, jo vairāk ekonomikā tiks radīti neatgriezeniski zaudējumi, un jo vairāk tas skars gandrīz visas nozares. Tāpat norāda arī Dainis Gašpuitis, ka bezdarbs pieaugs visās jomās, viņš norāda, ka cik tālu, to noteiks panākumi cīņā ar vīrusu, viņaprāt, ja neizdosies vīrusu apkarot līdz rudenim, tas pletīsies pa nozarēm.

Autore secina, ka vairums ekspertu prognozē bezdarbu Latvijā plašākā nozaru mērogā, jo liela daļa pasaules ekonomiku ir savstarpēji saistīti. Tomēr bezdarba ilgumu un apmērus ietekmēs esošās pandēmijas ilgums, kā arī tas, vai tiks piedzīvots otrais pandēmijas vilnis. Jebkurā gadījumā, izpētot NAP 2027, kurš sagatavots jau pirms Covid-19 krīzes, tika iekļauts rīcības virziens „Darbs un ienākumi”, kas paredz iespējas Latvijas iedzīvotājiem ar aktīvu līdzdalību iekļaujošā darba tirgū strādāt atbilstoši savām spējām mūsdienīgās augstas kvalitātes darba vietās un adekvāti iesaistīties sociālās aizsardzības sistēmā, tādējādi mazinot bezdarba līmeni.

2.10. tabulā apkopots ekspertu viedoklis par to, kuru nozaru uzņēmumus valstij ir vērts “glābt” krīzes situācijā, veicot atbalsta un/vai regulējošos pasākumus, bet kuru nozaru uzņēmumos valstij būtu jāļauj bankrota procedūrai noritēt dabiski.

2.10. tabula

Atbalsts nozaru uzņēmumiem krīzes situācijā

Eksperts	Eksperta atbilde
O. Barānovs	dīkstāves pabalsti, kredītgarantijas, nodokļu brīvdienas, kas ir jāpiemēro visiem uzņēmumiem, neatkarīgi no nozares
J. Hermanis	noteikti ir jāatbalsta produktīvākie uzņēmumi - tādi, kas maksā nodokļus, kas daudz eksportē
Kalēja E.	uzņēmuma lielums, strādājošo skaits, ietekme uz ekonomiku ir svarīgi faktori, kuri jāizvērtē, pirms atbalstīt uzņēmumu
Gūtmanis K.	primāri, lai izvērtētu atbalstīt vai nē uzņēmumu, būtu jāskatās uz investīciju ietilpīgām, ražojošiem un eksportējošiem uzņēmumiem
Zemītis M.	atbalsta apjoms ir ļoti atkarīgs no valsts finanšu resursiem
Āboliņš M.	primāri jākoncentrējas uz ekonomikas produktīvākajiem uzņēmumiem/nozarēm, kas Latvijā pārsvarā ir eksportējošās
Gašpuitis D.	jāvērtē sistēmiski svarīgi uzņēmumi, eksportējošie, ar augstu pievienoto vērtību un jāizvērtē, cik nodarbina darbiniekus

Uz jautājumu, kuru nozaru uzņēmumus valstij ir vērts “glābt” krīzes situācijā, veicot atbalsta un/vai regulējošos pasākumus, bet kuru nozaru uzņēmumus valstij būtu jāļauj bankrota procedūrai noritēt dabiski, Oļegs Barānovs norāda, ka valsts pārvaldes institūcijas šo jautājumu tā nav nostādījušas. Eksperts min aspektu, ka esošā krīzes situācija daļēji ir izveidojusies tāpēc, ka valdība ir ieviesusi ierobežojumus un līdz ar to valdībai ir jāpalīdz jebkuram uzņēmējam, nešķirojot vai šis uzņēmums kādam šķiet vajadzīgs vai nevajadzīgs, svarīgs vai nesvarīgs. Pēc eksperta domām tāpēc šobrīd valdība izvērtē par atbilstošu vienu no trīs atbalsta virzieniem – dīkstāves pabalstus, kredītgarantijas vai trešais - nodokļu brīvdienas. Eksperts saka, ka tas, ka šis atbalsts netiek sadalīts pa nozarēm, viņaprāt, ir pareizi. Tajā pašā laikā O.Barānovs atzīst, ka šajā jautājumā tomēr ir zināma daļa taisnības tādā ziņā, ka no valstiskā viedokļa ir ļoti būtiski, lai pēc pandēmijas beigām, kad valstis atvērs savas robežas, Latvija saglabātu savas eksporta nišas, lai varētu iekļauties globālajās vērtību ķēdēs. Eksperts informē, ka tāpēc šobrīd Ekonomikas ministrija strādā pie atveseļošanās plāna, kurā tieši jautājumiem par eksportu ir pievērsta vislielākā uzmanība.

Savukārt Jānis Hermanis uzskata, ka tie noteikti ir produktīvākie uzņēmumi - tādi, kas maksā nodokļus, kas daudz eksportē un ir ar ilgstošu pieredzi tirgū, kuriem ir iekarotas eksporta pozīcijas, kuri veidojuši zīmolu gadu gadiem, kuriem ir laba reputācija. Šie ir tie uzņēmumi, kas Jāņa Hermaņa prāt būtu jāuztur, lai tie varētu turpināt savu darbību.

Egita Kalēja uzskata, ka uzņēmuma lielums, strādājošo skaits, ietekme uz ekonomiku ir svarīgi faktori. Kārlis Gūtmanis norāda, ka katrs uzņēmums ir valstij svarīgs, bet realitāte ir, ka uzņēmēji darbojas ierobežotu resursu prizmā, un arī atbalsta stāsts sevī ietver ierobežotu resursu scenāriju, tāpēc, iespējams, visus izglābt. Šajā gadījumā eksperts uzskata, ka primāri būtu jāskatās uz investīciju ietilpīgām, ražojošiem un eksportējošiem uzņēmumiem. Mārtiņš Zemītis uzskata, ka nav tā, ka nebūtu vērts kādu atbalstīt, bet atbalsta apjoms ir ļoti atkarīgs

no valsts finanšu resursiem. Eksperts uzskata, ka primāri jāatbalsta lielās stratēģiskās nozares, valsts atslēgas industrijas. Mārtiņš Āboliņš uzskata, ka primāri jākoncentrējas uz ekonomikas produktīvākajiem uzņēmumiem/nozarēm, kas Latvijā pārsvarā ir eksportējošās, tāpat norāda arī Dainis Gašpuitis, ka jāvērtē sistēmiski svarīgi uzņēmumi, eksportējošie, ar augstu pievienoto vērtību un jāapsver arī tajos nodarbināto skaits.

Autore secina, ka valstij svarīgi ir visi uzņēmumi, tomēr krīzes situācijā, veicot atbalsta un/vai regulējošos pasākumus, jāglābj būtu nozīmīgākie uzņēmumi, kuri nes valstij lielāku piensumu, maksājot lielākus nodokļu apjomus, nodarbinot lielāku skaitu darbinieku, kā arī nodrošinot lielākus eksporta apjomus.

Teorijas nodaļā, izpētot NAP 2027 sagatavoto rīcības virzienu attiecībā uz atbalstu nozaru uzņēmumiem krīzes situācijā, tur tiek minēts, ka Latvijai ir raksturīgs relatīvi zems investīciju līmenis, kas galvenokārt ir saistīts ar vājo kreditēšanu, zemo kapitāla tirgus attīstības līmeni, salīdzinoši augstu privātā sektora parādsaistību līmeni, kā arī ekonomikas un politiskās situācijas nenoteiktību, bet, lai celtu investīciju līmeni, ir nodrošina kreditēšanas tempu pieaugums un alternatīvu finansējuma avotu pieejamība pietiekamā apmērā, ceļot pieejamo finanšu instrumentu klāstu.

2.11. tabulā apkopoti ekspertu viedokļi, kādas likumdošanas un politiskās vides izmaiņas tiek paredzētas Latvijā un ES līmenī pēc Covid-19 krīzes.

2.11. tabula

Likumdošanas un politiskās vides izmaiņas Latvijā un ES līmenī pēc Covid-19 krīzes

Eksperts	Eksperta atbilde
O. Barānovs	kopējā politika Eiropas Savienībā, vīrusu ierobežošanai, Latvijas atveseļošanās plāns, Finanšu atbalsts uzņēmumiem
J. Hermanis	digitalizācija
Kalēja E.	jautājumu nekomentē
Gūtmanis K.	pasauls valstu reaģēšanas spējas potenciālam pandēmijām
Zemītis M.	veselības aprūpes kaut kādi X aspekti varētu kļūt par ES kompetenci
Āboliņš M.	tas atkarīgs no tā, kā šī krīze beigsies, iespējams nekas daudz nemainīsies
Gašpuitis D.	lielāka valsts kontrole, populisms, Eiropas Savienībā - cīņa par lielāku integrāciju, federalizāciju

Jautājumā, kādas likumdošanas un politiskās vides izmaiņas eksperti paredz Latvijā un ES līmenī pēc Covid-19 krīzes, Oļegs Barānovs uzskata, ka lielākās izmaiņas būs saistībā ar Eiropas Savienības kopējo politiku iespējamo pandēmiju ierobežošanā. Tāpat eksperts uzsver nepieciešamību pēc Latvijas un ES atveseļošanās plānu izstrādes nozīmīguma, piedāvājot uzņēmējiem krīzes līdzekļus, lai saglabātu ražošanu un nodrošinātu eksporta sektora saglabāšanu un paplašināšanu. Eksperts min, ka vērtējot iniciatīvas, ko Eiropas Komisija paziņoja pagājušā gada sākumā, viņš novērojis, ka netiek plānots tās atcelt, kas var liecināt

par to, ka arī Eiropas Komisija plāno, ka esošā Covid-19 krīze būs U veida ar salīdzinoši strauju atkopšanos.

Jānis Hermanis norāda, ka Covid-19 dos vairākas mācības, eksperts norāda uz faktu, ka valdībām nācies risināt situāciju, kad lielam skaitam cilvēku līdz šim nebija tā sauktā “sociālā spilvena, attiecībā uz digitāliem jautājumiem eksperts norāda uz to, ka lielāka sabiedrības daļa pieņēmusi, ka daudzas lietas var darīt elektroniski gan valsts pārvaldē, gan veicot citas procedūras attālināti. J.Hermanis pauž cerību, ka šī tendence turpināsies un tādā veidā tiks optimizēts vairāku valsts pārvaldes iestāžu darbs.

Egita Kalēja diemžēl šo jautājumu nevar komentēt, savukārt Kārlis Gūtmanis uzskata, ka globālā mērogā likumdošanas izmaiņas vairāk skars tādus aspektus, kas uzlabotu valstu reaģēšanas spējas potenciālām pandēmijām nākotnē. Mārtiņš Zemītis norāda, ka šis jautājums kopīgi jārisina medicīnas zinātnei, ekonomikas zinātnei un politikas zinātnei. Īpaši svarīgi, kā uz esošo krīzi reaģēs dažādu valstu politiskās sistēmas. Kā piemēru autore min novēroto Ungārijas reakcijā, kad valsts premjerministrs Viktors Orbāns saņem pilnvaras ārkārtas situāciju uzturēt neierobežotu laiku. Šis piemērs parāda varas centralizāciju, kas esošajā Covid-19 situācijā nav uzskatāms par veiksmīgu pārvaldību.

Turpinot par likumdošanas un politiskās vides izmaiņām ES līmenī, Mārtiņš Zemītis norāda uz to, ka šobrīd ir apturēti visi ierobežojumi saistībā uz ekonomikas stimulēšanu, kas nozīmē, ka ekonomikā tiks veicinātas investīcijas. M.Zemītis paredz iespēju, ka atsevišķi veselības aprūpes aspekti varētu kļūt par ES kompetenci, jo ekspertaprāt šobrīd redzams, ka pievienotā vērtība pandēmijas apkarošanā būtu bijusi lielāka, ja veselības aprūpe būtu vairāk koordinēta joma.

Mārtiņš Āboliņš norāda, ka likumdošanas un politiskās vides izmaiņas atkarīgas no tā, kā šī krīze beigsies. Eksperts ir nepārliecināts un uzskata, ka iespējams nekas daudz nemainīsies, bet iespējami arī diezgan pesimistiski scenāriji. Savukārt Dainis Gašpuitis paredz lielāku valsts kontroli, populismu. Eiropas Savienībā - cīņu par lielāku integrāciju, federalizāciju.

Autore secina, ka līdz šim pasaule nav bijusi pietiekoši sagatavota “Covid-19” apmēra pandēmijas veiksmīgai apkarošanai. Turpmākā attīstība paredz sagatavošanos šādiem krīzes apstākļiem, lai valstis spētu ātrāk reaģēt uz globāliem apstākļiem. Iespējama centralizācijas vecināšana veselības aprūpes jautājumos, sliktākajā gadījumā – populisma attīstība, lielāka valsts kontrole.

Informācija par to, kā eksperts vērtē, kurā krīzes etapā Latvija šobrīd atrodas (likviditātes krīze, pieprasījuma krīze vai finanšu sektora krīze), apkopota 2.12. tabulā.

2.12. tabula

Ekspertu viedoklis par to, kurā krīzes etapā šobrīd atrodas Latvija

Eksperts	Eksperta atbilde
O. Barānovs	atsevišķās nozarēs ir pieprasījuma krīze
J. Hermanis	pamatā pieprasījuma krīze
Kalēja E.	grūti teikt
Gūtmanis K.	no pieprasījuma krīzes atsevišķās nozarēs līdz likviditātes krīzei
Zemītis M.	nav konkrēta viedokļa
Āboliņš M.	kaut kur starp likviditāti un pieprasījuma krīzi
Gašpūitis D.	šobrīd ir attīstības stadija

Uz jautājumu, kā eksperti vērtē, kurā krīzes etapā Latvija šobrīd atrodas (likviditātes krīze, pieprasījuma krīze vai finanšu sektora krīze), Oļegs Barānovs domā, ka šobrīd mēs nevaram runāt par nevienu no šiem krīžu veidiem. Eksperts atzīst, ka, protams, atsevišķās nozarēs ir vērojama pieprasījuma krīze, bet ir pārliecināts, ka šodienas stāvokli nevar salīdzināt ar to, kāds tas bija 2008., 2009. gadā, kad tiešām novērojām finanšu krīzi un apstākļi finanšu sektorā bija ievērojami nestabilāki. Līdzīgi eksperts pamato arī, runājot par likviditātes krīzi, minot, ka atsevišķos uzņēmumos darbības pārtraukuma dēļ šobrīd varam novērot likviditāti, bet eksperts norāda, ka šiem uzņēmējiem valsts piedāvā vairākus atbalsta līdzekļus un pasākumus. Ņemot vērā iepriekš minēto, var secināt, ka iespējamais krīzes veids šajā krīzes situācijā ir atkarīgs no nozares un konkrētā uzņēmuma.

Arī Jānis Hermanis norāda, ka nestabilitāte finanšu sektorā nav esošās krīzes cēlonis., tam neesot pamatojuma, piemēram, netiek novērotas bezatbildīgas aizņemšanās, kā tas bija pirms 2008/09. gada krīzes. Analizējot pieprasījuma krīzi, eksperts atzīst, ka uzskata, ka pieprasījums ir esošs, bet tas ierobežojumu dēļ nevar tikt apmierināts, tāpēc esošā situācija, viņaprāt, nevar tikt klasificēta arī kā pieprasījuma krīze.

Arī Egita Kalēja atzīst, ka ir grūti klasificēt esošo situāciju, jo Covid-19 radītā krīze ir unikāla. Eksperte norāda, ka tieši neziņa, kas šobrīd valda, ir liels izaicinājums gan publiskajam, gan privātajam sektoram. Krīzes veidu un dziļumu ekspertesprāt šoreiz ir īpaši grūti paredzēt, jo rezultāts nav atkarīgs tikai no Latvijas spējas atgriezties pie iepriekšējiem izaugsmes tempiem, to ļoti ietekmē cieši saistītā globālā ekonomika. Tāpat E.Kalēja norāda, ka jāņem vērā atšķirības dažādās nozarēs, ko esošā krīze skārusi atšķirīgi.

Kārlis Gūtmanis ir pārliecināts, ka esošajā situācijā finanšu sektors uz pirktspējas kritumu un likviditātes problēmām uzņēmumiem ir reaģējis normas robežās. Runājot par likviditātes un pieprasījuma problēmām, eksperts norāda, ka tās ir savstarpēji saistītas, proti atsevišķās nozarēs, kur, krītoties pieprasījumam, uzņēmumam rodas problēmas norēķināties par uzņemtajām saistībām. Šāda situācija veicina, ka no pieprasījuma krīzes uzņēmums vai nozare nonāk pie likviditātes krīzes. Eksperts gan norāda, ka, viņaprāt, tā šobrīd nav globāla problēma, bet atsevišķām nozarēm specifiska problēma.

Mārtiņš Zemītis norāda, ka, viņaprāt, salīdzinot ar iepriekšējo krīzi, kas lielās pārkreditēšanas un vājo banku dēļ, zināmā mērā bija pašu radīta, Latvijas finanšu sektors šobrīd ir labāk kapitalizētas, ir stabilāks. Šī iemesla dēļ eksperts nevērtē esošo situāciju kā finanšu sektora krīzi. Eksperts vairāk šo situāciju vērtē, kā pieprasījuma krīzi, kombinācijā ar ārēju šoku.

Mārtiņš Āboliņš vērtējot šo jautājumu, norāda, ka viņaprāt pašreizējā situācija ir starp likviditātes un pieprasījuma krīzi. Viņaprāt, finanšu sektors pagaidām, šķiet, pietiekoši noturīgs. Savukārt Dainis Gašpuitis vērtē, ka šobrīd ir attīstības stadija, ko veicinājusi pieprasījuma/piedāvājuma sarežģījumi valdības noteikto ierobežojumu dēļ.

Autore secina, ka par finanšu krīzi runāt ir pārāgri, jo nestabilitāte finanšu sektorā nav pie šīs krīzes vainīga, un pagaidām finanšu sektors ir pietiekoši noturīgs. Eksperti norāda uz pieprasījuma krīzi, ko lielā mērā ietekmē valdības noteiktie ierobežojumi.

Ekspertu vērtējums, par to, cik ilga un smaga Latvijai būs esošā krīze, apkopots 2.13. tabulā.

2.13. tabula

Krīzes smagums un ilgums Latvijā

Eksperts	Eksperta atbilde
O. Barānovs	U veida krīze, 2020. gadam apmēram 4-8% kritums, 2021. gadam tiek prognozēts pa 6-7% pieaugums
J. Hermanis	Krīzes laiks līdz gadam, šajā laikā ekonomikas daļa turpinās darboties ar mazāku jaudu
Kalēja E.	sekas noteikti vēl kādus divus trīs gadus varēs manīt, it sevišķi smagāk skartajās nozarēs
Gūtmanis K.	pašreiz ir neiespējami prognozēt
Zemītis M.	šī būs dziļa un pamatīga krīze, krīzes dziļums būs dziļāks nekā pirms 10 gadiem
Āboliņš M.	krīze būs mazāk smaga kā 2008-2009. gada krīze, jo iekšēji valsts ir daudz labāk sagatavota, arī atkopšanās notiks straujāk
Gašpuitis D.	Krīze būs ne tik smaga, kā pirms 10 gadiem

Attiecībā uz ekspertu prognozēm, cik ilga un smaga Latvijai būs esošā krīze, Oļegs Barānovs norāda, ka neparedz, bet drīzāk seko epidemiologiem. Ekspertaprāt, ja epidemiologi, dotu slēdzienu, ka Covid-19 ir apkarots un varam pavisam drīz atsākt apturētos procesus, tad esošā krīze būtu vērtējama kā V veida. Eksperts gan norāda, ka viņaprāt ticamāka ir U veida krīze, to pamatojot ar faktu, ka ir ierobežojumi, kuri pastāvēs diezgan ilgu laika periodu, kas nozīmē, ka atsevišķos sektoros un jomās atkopšanās process būs lēns. Eksperts informē, ka šobrīd Ekonomikas ministrijas plāni tiek veidoti, paredzot tieši U veida krīzi. Tas nozīmē, ka šim gadam tiek paredzēts apmēram 4-8% kritums, nākamajam gadam tiek prognozēts, ka tas jau varētu pieaugt par 6-7%, gandrīz atgriežoties iepriekšējā līmenī.

Eksperts atkārtoti min, ka Valūtas fondam un Eiropas Komisijai par Latviju un par pasauli ir līdzīgas prognozes, neslēpjot, ka institūcijām pastāv bažas, ka situācija var izvērsties radot W veida krīzi vai L veida krīze. Ekspertaprāt W veida krīze veidotos, ja notiktu otrais pandēmija vilnis, savukārt L veida krīze veidotos, ja ilgstoši lielā pasaules daļā tiku saglabāti tādi ierobežojumi, kas bremzē ražošanu, eksportu un cilvēku kustību.

Arī Jānis Hermanis norāda, ka šobrīd nav iespējams precīzi paredzēt krīzes ilgumu un dziļumu. Viņaprāt līdz vīrusa apstādināšanai daļa pasaules ekonomikas turpinās darboties ar “mazāku jaudu”, savukārt ilgstošas dīkstāves gadījumā eksperts paredz noteiktas daļas ekonomikas dalībnieku finansiālu novājināšanu, kas viņaprāt rezultēsies ar ilgstošu pirkjspējas un patēriņa samazināšanos tūrisma, restorānu un izklaides nozarēs.

Egita Kalēja domā, ka sekas būs jūtamas divus līdz trīs gadus, it sevišķi smagāk skartajās nozarēs. Eksperte gan uzskata, ka šīs krīzes sekām nevajadzētu būt tik smagām kā 2008./2009. gada krīzei, jo ekspertesprāt apstākļi šobrīd ir citi, un uzņēmēji šobrīd ir daudz spēcīgāki.

Kārlis Gūtmanis piekrīt citiem ekspertiem, sakot, ka šo pašreiz ir neiespējami prognozēt, jo ir vairāki ietekmējoši faktori - viens no tiem ir sabiedrības rīcība esošajā situācijā un potenciālā paradumu maiņa. Konkretizējot eksperts min, ka atsevišķi eksperti spekulē, ka Covid-19 krīzes ietekmē, varētu būt vērojama sabiedrības paradumu maiņa, lai gan eksperts personiski tam nepiekrīt. K.Gūtmanis atzinīgi vērtē valsts atbalstu, kas, viņaprāt, ir bijis savlaicīgs, tāpat eksperts vēlas uzteikt savlaicīgo ierobežojumu ieviešanu. Viņaprāt, šie abi faktori salīdzinoši ātrāk ļaus Latvijai atkopties. Eksperts uzsver, ka situāciju īpaši sarežģī notikumi ārējos tirgos, jo to Latvija nekādi nevar ietekmēt.

Mārtiņš Zemītis norāda, ka, analizējot ekonomikas indikatorus, piemēram, bezdarba pieauguma straujumu un, ņemot vērā, ka šobrīd ekonomikā ir daudz nezināmo, kas veicinājuši patērētāju un investoru uzticības sabrukumu, viņš paredz, ka esošās krīzes dziļums būs dziļāks nekā pirms 10 gadiem. Ekspertaprāt reāla prognoze ir U veida krīze. Tomēr viņš uzsver, ka, neskatoties uz to, ka Latvijas rādītāji, ir bijuši labāki, nekā iepriekšējās krīzes laikā, šī krīze pārsteidza mūs nesagatavotus. Eksperts pieļauj, ka uzņēmumi, jūtoties stabili, bija veikuši ilgtermiņa aizdevumus, kas ilgstošas dīkstāves gadījumā var radīt finansiālu novājinājumu. Tajā pašā laikā eksperts min, ka arī tad, ja epidemioloģiski krīzes zemākais punkts Latvijai ir aiz muguras, neskatoties uz to Latvijas peļņa ap 60% veidojas no eksporta. Tāpēc ekspertaprāt ir ļoti būtiski, kā situācija attīstīsies Latvijas galvenajos eksporta tirgos - Zviedrijā, Vācijā, Lietuvā, Igaunijā, Krievijā. Viņaprāt, Latvijai mazāk nozīmīga ir situācijas attīstība Ķīnā un ASV, jo reāli vērtību ķēdēs Latvija nav tik ļoti saistīta ar šīm valstīm.

Savukārt Mārtiņš Āboliņš uzskata, ka šī krīze būs mazāk smaga kā 2008-2009. gada krīze, jo iekšēji esam daudz labāk sagatavoti un noturīgāki. Arī atkopšanās notiks straujāk. Arī Dainis Gašpuitis uzskata, ka esošā krīze Latvijai nebūs tik smaga kā pirms 10 gadiem un viņš, līdzīgi kā citi, paredz U veida krīzes veidu.

Autore secina, ka krīze būs dziļa un smaga, tomēr ne tik smaga, kā pirms 10 gadiem piedzīvotā globālā finanšu krīze. Atveseļošanās no krīzes sekām būs vidēji lēna un pakāpeniska, un būs nepieciešams laiks, lai pirkjspēja un ekonomika atgūtos, iespējams, pat vairāki gadi.

2.14. tabulā apkopoti dati par to, kā eksperts paredz Latvijas ekonomikas izaugsmi pēc Covid-19 krīzes beigām.

2.14. tabula

Latvijas ekonomikas izaugsmes prognozes pēc Covid-19 krīzes beigām

Eksperts	Eksperta atbilde
O. Barānovs	Latvijai izaugsme būs salīdzinoši strauja pēc krīzes beigām
J. Hermanis	līdzīgi kā pēc 2008/09. gada krīzes
Kalēja E.	ja pareizi izmantos šo laiku, tad var sagaidīt zināmu uzrāvienu
Gūtmanis K.	ne strauja, bet atjaunota izaugsme
Zemītis M.	Latviju uz ilgāku laiku sagaida diezgan problemātiska situācija - būs nozares, kuras būs balstītas uz online risinājumiem, kuras varēs atkopties straujāk, bet būs nozares, kuras, iespējams, pazudīs vispār
Āboliņš M.	ilgākā termiņā izaugsmes potenciāls ir zem 3% gadā, taču tas ir tad, ja pasaules kopumā pēc krīzes daudz nemainās
Gašpuitis D.	atgūsies labā tempā, pakāpeniski, bet ne ļoti strauji

Attiecībā uz to, kā eksperti paredz Latvijas ekonomikas izaugsmi pēc Covid-19 krīzes beigām, Oļegs Barānovs norāda, ka U veida scenārijs paredz, ka pēc krīzes beigām Latvijas izaugsme būs salīdzinoši strauja. Eksperts skaidro, ka Ekonomikas ministrijas prognozes ar U veida scenāriju ir veidots, balstoties arī uz citu valstu situācijām un Latvijas saistību ar tām. O.Barānovs, līdzīgi kā citi eksperti, uzsver, ka, izvirzot prognozes, nedrīkst vērtēt valsti kā no citām valstīm atrautu vienību, kas var attīstīties individuāli. O.Barānovs norāda, ka saprotams, ka valstu līmeņi nav vienādi, bet tomēr caurmērā globālās prognozes nosliecas par labu U veida krīzes scenārijiem un attīstībai, proti, pēc strauja krituma valstis spēj atgūties tā, lai jau nākamajā gadā gandrīz sasniegtu iepriekšējos attīstības tempus. Eksperts atkārtoti uzsver, ka šīs prognozes ir spēkā tikai tad, ja nenotiks pandēmijas otrais vilnis.

Jānis Hermanis norāda, ka ir optimistisks, un, ņemot vērā to, ka Latvija ļoti smagi cieta pagājušajā krīzē pirms 10 gadiem, eksertaprāt pēc tās krīzes Latvija kļuva stiprāka, eksports palielinājās un arī ekonomikas struktūra mainījās un dzīves līmenis uzlabojās. Eksperts uzskata, ka līdzīgi būs arī pēc šīs krīzes.

Arī Egita Kalēja uzskata, ja valstis, tajā skaitā Latvija, pareizi izmantos šo laiku, tad var sagaidīt zināmu uzrāvienu. Protams, eksperte atzīst, ka to ietekmē ļoti daudzi apstākļi, ir daudz nezināmo. Kārlis Gūtmanis paredz ne strauju, bet atjaunotu izaugsmi. Ekspertaprāt jau tagad valsts ir padarījusi daudz, lai noturētu uzņēmumu īstermiņa likviditāti un sabiedrības pirktspēju, līdz ar to var sagaidīt, ka, uzlabojoties situācijai, cilvēkiem būs ko tērēt un tas būs labi biznesam. K. Gūtmaņa prāt biznesam savukārt pakāpeniski būs atrisinājušās īstermiņa problēmas un lēnām varēs atgriezties pie plānotās izaugsmes, ja to atbalstīs patēriņš.

Savukārt Mārtiņš Zemītis norāda, ka šajā krīzē cieš visi, līdz ar to eksperts paredz, ka Latviju uz ilgāku laiku sagaida diezgan problemātiska situācija. Būs nozares, kuras būs balstītas uz tiešsaistes risinājumiem, kuras varēs atkopties straujāk, bet būs nozares, kuras, iespējams, pazudīs vispār. M. Zemītis ir pārliecināts, ka šī krīze radīs ievērojamas strukturālas pārmaiņas.

Mārtiņš Āboliņš uzskata, ka Latvijas ekonomikas izaugsme pēc Covid-19 beigām ir atkarīga no tā, cik ilgi krīze turpināsies, bet sākotnējā periodā, visticamāk, eksperts paredz gana strauju izaugsmi. Zoiņš informē, ka ilgākā termiņā izaugsmes potenciāls ir zem 3% gadā, taču šīs prognozes ir spēcīgas, ja pasaule kopumā pēc krīzes daudz nemainās. Arī Dainis Gašpuitis paredz, ka Latvija atgūsies labā tempā, pakāpeniski, bet ne ļoti strauji.

Autore secina, ka gandrīz visi eksperti paredz pakāpenisku, bet ne izteikti strauju Latvijas ekonomikas izaugsmi pēc Covid-19 krīzes beigām. Ekonomikas izaugsme tiek plānota vairākos valsts attīstības dokumentos, tajā skaitā NAP 2027, kur izvirzīti trīs galvenie rīcības virzieni attiecībā uz produktivitātes un konkurētspējas paaugstināšanu, un tie ir produktivitāte un inovācijas, darbs un ienākumi, kapitāls un uzņēmējdarbības vide. Šie trīs rīcības virzieni, kā noteikts NAP 2027, palīdzēs celt GCI nākamajiem gadiem.

Šis pētījums tika veikts, lai izzinātu valsts atbalsta ietekmi uz produktivitāti un konkurētspēju, un sniegtu priekšlikumus šīs sistēmas pilnveidei. Pētījuma sākumā izvirzītais mērķis “izpētīt Latvijas valsts atbalsta sistēmas un Latvijas uzņēmējdarbības vides kvalitātes ietekmi uz produktivitāti un konkurētspēju, un sniegt rekomendācijas to uzlabošanai” ir ticis sasniegts, un izvirzītā hipotēze “apzināti un atbilstoši mūsdienu ekonomikai veidota valsts atbalsta sistēma, kas nodrošina uzņēmējiem labvēlīgu vidi, ir būtiska produktivitātes un konkurētspējas līmeņa celšanai Latvijā” ir apstiprinājusies.

Darbā tika apskatīta teorija un jēdzieni, kas skaidro produktivitāti un konkurētspēju, to savstarpējo saistību, veikts Latvijas konkurētspējas novērtējums, kā arī izpētīta valsts atbalsta sistēmas ietekme uz konkurētspējas un produktivitātes līmeņa celšanu. Šī pētījuma ietvaros konkurētspēja un produktivitāte tika apskatītas, kā savstarpēji saistīti jēdzieni, kas nepieaug proporcionāli viens otram. Lai iegūtu precīzākus, padziļinātākus un pilnīgākus datus, tika

izmantota gan kvantitatīva, gan kvalitatīva pētniecības metode, konkrētāk, aptaujas anketa un ekspertintervijas. Šis pētījums un iegūtie secinājumi var kalpot tālākai izziņai par esošo problēmu un kā informācijas avots tālākajiem pētījumiem šajā jomā.

Balstoties uz pētījumu – veikto aptaujas anketu un ekspertintervijām, kuru rezultātā autore izpētīja valsts atbalsta sistēmas ietekmi uz uzņēmumu produktivitāti un konkurētspēju, darba nobeigumā autore izvirzīs secinājumus un sniegs priekšlikumus atbalsta sistēmas pilnveidei produktivitātes un konkurētspējas celšanai Latvijā.

SECINĀJUMI

1. Laika posmā no 2010.-2016. gadam Latvijas globālās konkurētspējas indekss 4.0 bija robežās no 4,05-4,49, savukārt ar 2017. gadu tā strauji pieauga uz 64,8, skaidrojot šīs straujās izmaiņas, var minēt indeksa aprēķināšanas kārtības izmaiņas, kad GCI aprēķināšana tika balstīta uz jaunu metodoloģiju, ko pētnieki ir pamatojuši ar fundamentālām izmaiņām pasaules ekonomikā. Neskatoties uz aprēķināšanas metodoloģiskajām izmaiņām, Latvija šajā rādītājā attiecībā pret abām pārējām Baltijas valstīm ierindojas viszemāk – 2019.gadā Latvijas GCI indekss bija 67,0. NAP 2027 izvirzītie rīcības virzieni globālo konkurētspējas indeksu uzlabošanai Latvijā ir produktivitāte un inovācija, darbs un ienākumi, kapitāls un uzņēmējdarbības vide.
2. Tādi globāli izaicinājumi kā sabiedrības novecošanās, pārrobežu migrācija un iekšējā mobilitāte, mākslīgais intelekts, ceturtā industriālā revolūcija, ilgtspējīga resursu izmantošana un aprites ekonomika, klimata pārmaiņas un zaļās tehnoloģijas u.c. piedāvā iespējas, kuras Latvija var izmantot savai izaugsmei un konkurētspējai pasaules tirgos.
3. Pētījuma ietvaros veiktās aptaujas rezultāti rāda, ka pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā aptaujāto uzņēmuma produktivitāte, apgrozījums un darba ražīgums novērtēts no 7,27-7,32, 2020. gada situācija „Covid-19” ietekmē attiecīgi 4,78-5,31, savukārt nākotnes prognozes novērtētas 6,1-6,3 robežās. Minētie faktori novērtēti gandrīz līdzvērtīgi, kas norāda uz to, ka pēckrīzes periodā aptaujātie uzņēmumi atguvās no 2008./2009.gada krīzes, savukārt 2020. gada sākumā piedzīvoja strauju kritumu. Latvijas ekonomikas/uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmenis aug divreiz straujāk, nekā vidēji ES, taču, tas ir zemāks, nekā ES vidēji. Arī, salīdzinot ar kaimiņvalstīm, Latvijas produktivitātes līmenis ir zemāks jau kopēs iestāšanās ES. Pēc intervēto ekspertu domām, Latvijas ekonomikas/uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmeni lielā mērā ietekmē dažādas tautsaimniecības nozares.
4. Pētījuma ietvaros veiktās aptaujas rezultāti rāda, ka aptaujātajiem uzņēmumiem 2020. gada situācijā „Covid-19” ietekmē svarīgs elements ir IT tehnoloģiju pārzināšana un pielietošana ikdienā. Attālinātu darbu “Covid-19 laikā” veica lielākā daļa aptaujāto uzņēmumu un valsts iestāžu, savukārt intervētie eksperti norāda, ka pašreizējās “Covid-19” situācijas ietekmē uzņēmumiem, kas darbu var veikt attālināti, izmantojot IT tehnoloģijas, produktivitātes kāpums nav garantēts, taču IT tehnoloģiju pārzināšana un pielietošana ikdienā veicina darba procesu atvieglošanu un lielāku iespēju apguvi. Eksperti ir vienprātis, ka par produktivitātes līmeņa celšanos/ kritumu Latvijas uzņēmējdarbības sektorā “Covid-19” laikā ir grūti spriest, jo “Covid-19” laikā ir

nozares, kurām produktivitāte pieaug, piemēram, farmācijas un piegādes nozare, bet ir nozares, kuras ir apstājušās pavisam, piemēram, tūrisma, viesmīlības nozares.

5. Pētījuma ietvaros veiktās aptaujas rezultāti rāda, ka darbinieku kompetences, salīdzinot pēckrīzes periodu (2010.-2020.) ar nākotnes prognozēm, aptaujātie uzņēmumi novērtējuši pozitīvi, tās attiecīgi novērtētas no 7,04 uz 7,19 ar vidējo novērtējumu. Aptaujātie uzņēmēji gan atzīst, ka, nepieciešami dažādi veicinošie pasākumi un darbinieku iesaiste tajos, piemēram, mūžizglītības veicināšana ar mērķi regulāri iesaistīt aptuveni 15% no visiem Latvijas iedzīvotājiem darbaspējas vecumā.
6. Pētījuma ietvaros veiktās aptaujas rezultāti rāda, ka uzņēmumu konkurētspēja Latvijas tirgū ir novērtēta ar augstāku vidējo rādītāju pēckrīzes periodā 2010.-2020. gadā, uzrādot augstākus rādītājus nekā tie prognozēti nākotnē. Līdzīgas tendences ir arī konkurētspējai globālā tirgū. Savukārt Latvijas globālo tirgus konkurētspēju aptaujātie uzņēmēji novērtējuši zemāk, nekā konkurētspēju Latvijas tirgos. Līdzīgi norāda arī pētījuma ietvaros intervētie eksperti, viņi pauž, ka, lai veicinātu ražošanas efektivizāciju un celtu ražošanu ar augstāku pievienoto vērtību, uzņēmējiem būtu jākoncentrē resursi eksporta veicināšanā, darbinieku kvalifikācijas celšanā un iekārtu modernizācijā.
7. Pētījuma ietvaros veiktās aptaujas rezultāti rāda, ka aptaujāto uzņēmumuprāt arī pirms “Covid-19” krīzes Latvijas darba tirgū bija jūtams profesionāļu trūkums dažādās nozarēs, un eossā krīze situācija ļoti stipri darba tirgu Latvijā nav ietekmējusi. Tomēr eksperti norāda uz situāciju, kad arī krīzes laikā parādās daudz jaunu vakanču, kas liecina par Latvijas darba tirgus neatbilstību esošajai situācijai, proti darba meklētāju skaits ir audzis, taču trūkst nepieciešamie profesionāļi.
8. Lai gan vairums ekspertu neizvirza striktas prognozes par Covid-19 rezultātā radītā bezdarba apjomu, norādot, ka tas atkarīgs no krīzes ilguma, eksperti tomēr prognozē bezdarbu Latvijā plašākā nozaru mērogā, jo liela daļa pasaules ekonomiku ir savstarpēji saistītas, bet eksperts O. Barānovs izvirza konkrētu pēckrīzes bezdarba līmeni 8-10%.
9. Aptaujas ietvaros respondenti pamatā uzskata, ka pārstāvētā uzņēmuma darbība „krīzes situācijā” pasliktinājās, piemēram, ievērojami ir apturēta valsts pasūtījumu izpilde un izsludināto iepirkumu apmērs, ka arī, palielinoties konkurencei, samazinājusies cenas, uzņēmumiem, cīnoties par izdzīvošanu, tiek piedāvātas ļoti zemas cenas tirgū, tūrisma jomā uzņēmējdarbība ir pasliktinājusies vismaz par 80%.
10. Interviju rezultāti rāda, ka Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmenis aug divreiz straujāk, nekā vidēji ES, taču, tas ir zemāks, nekā ES vidēji, kas norāda uz to, ka Latvija būtiski atpaliek no attīstīto valstu līmeņa. Latvijas gadījumā vērojams, ka produktivitātes līmenis dažādos sektoros un nozaru griezumā ir atšķirīgs.

Piemēram, produktivitāte sabiedrisk pakalpojumu nozarē ir divreiz augstāka, nekā tā ir vidēji tautsaimniecībā, bet zemākais produktivitātes līmenis Latvijā ir lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, zivsaimniecībā.

11. Intervētie eksperti norāda, ka Latvijas produktivitātes līmeņa celšanai nozīmīgi ir vairāki faktori, kā svarīgākos minot izglītības sistēmas reformāciju, uzņēmējdarbības vides kvalitātes uzlabošanu, darbaspēka pieejamības un kvalitātes uzlabošanu, augstākas pievienotās vērtības ražošanas veicināšanu, ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanu, Latvijas reģionu un Rīgas konkurētspējas stiprināšanu un stabilas makroekonomiskās vides nodrošināšanu, stabilu nodokļu politiku un eksporta iespēju paplašināšanu.
12. Intervētie eksperti norāda, ka Latvijai ir salīdzinoši labas uzņēmējdarbības uzsākšanas iespējas, laba kredītu pieejamība, nodokļu nomaksa un līgumsaistību izpilde, bet tajā pašā laikā ir zemi rādītāji būvniecības atļauju iegūšanā, ir ilgi tiesvedību procesi, kā arī maksātnespējas procesi, liels ēnu ekonomiks īpatsvars un augsts korupcijas uztveres indekss.
13. Ekspertu interviju rezultāti rāda, ka iemesli, kāpēc Latvijas produktivitātes līmenis ir zemāks salīdzinājumā ar ES un Baltijas valstīm, galvenokārt ir vēsturiskā attīstība, 2008.-2009.gada globālās finanšu krīzes ietekme, maz attīstīta pievienotās vērtības ražošana, nepietiekami attīstīts eksports, zems ārvalstu tiešo investīciju apjoms, nepietiekami finansēta un attīstīta zinātne un pētniecība.
14. Pēc ekspertu domām galvenie trūkumi, kuri Latvijai būtu jānovērš, lai veicinātu produktivitātes līmeņa celšanu, ir ēnu ekonomikas un korupcijas līmeņa mazināšana, izglītības sistēmas mainīšana, darba tirgus kvalitātes veicināšana un atbilstība, Latvijas pāreja uz augstākas pievienotās vērtības ražošanu, ieguldījumi zinātnē un pētniecībā, fiskālā politika, līdzīgi arī NAP 2027 prioritātes ietvaros “Uzņēmumu konkurētspēja un materiālā labklājība”, izpētot rīcības virzienu “Produktivitāte un inovācija”, redzami nepieciešami rīcību virzieni produktivitātei, inovācijām, ieguldījumi pētniecībā un attīstībā.
15. Ekspertu viedokļi dalās par finanšu resursu koncentrēšanu, kādai konkrētai nozarei, Latvijas produktivitātes līmeņa celšanai. No vienas puses, koncentrējoties uz dažām, nozīmīgākajām nozarēm, produktivitātes līmenis tiktu celts, no otras puses valsts iejaukšanās sekmētu konkurences kroplošanu, nodrošinot attiecīgās nozares uzņēmumiem labvēlīgākus apstākļus.
16. Kā norāda vairums intervēto ekspertu, lai gan Altum Latvijā ir populārākā atbalsta sistēma, ko valsts piedāvā uzņēmējiem, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu, ir pieejami arī citi finanšu instrumenti, kurus uzņēmumi var izmantot savas produktivitātes

līmeņa celšanai, piemēram, tomēr pētījuma ietvaros analizējot NAP 2027 prioritātes “Uzņēmumu konkurētspēja un materiālā labklājība” sadaļā un izpētot rīcības virzienu “Kapitāls un uzņēmējdarbības vide”, redzams, ka viens no trūkumiem ir nepietiekams finanšu sektora dziļums.

17. Kā norāda ekspertu intervijas, līdz šim pasaule nav bijusi pietiekoši sagatavota “Covid-19” apmēra pandēmijas veiksmīgai apkarošanai, tāpēc daļa valstu nav veikušas optimālas un savlaicīgas rīcības. Intervētie eksperti uzskata, ka turpmākās likumdošanas un politiskās vides izmaiņas paredz sagatavošanos šāda tipa krīzes apstākļiem, lai valstis spētu ātrāk reaģēt uz šādiem globāliem apstākļiem, piemēram, nododot atsevišķus medicīnas aprūpes aspektus ES kompetencē vai veidojot kopēju E politikau vīrusu ierobežošanai.
18. Eksperti prognozē, ka Covid-19 krīze būs dziļa, tomēr ne tik smaga, kā pirms 10 gadiem piedzīvotā globālā finanšu krīze, atgūšanās no krīzes sekām būs pakāpeniska, ņemot vērā, ka daļa tirgus spēlētāju dīkstāves dēļ būs finansiāli novājināti, eksperti paredz, ka būs nepieciešams laiks, lai pirktpēja un ekonomika atgūtos. Gandrīz visi intervētie eksperti paredz pakāpenisku un vidēji strauju Latvijas ekonomikas izaugsmi pēc Covid-19 krīzes beigām.
19. Pētījuma sākumā izvirzītā hipotēze apstiprinājusies, respektīvi, anketas rezultātos redzams, ka aptaujātajiem uzņēmējiem ir būtiski produktivitāti un konkurētspēju veicinošie faktori, un intervētie eksperti apstiprina, ka apzināti un atbilstoši mūsdienu ekonomikai veidota valsts atbalsta sistēma, kas nodrošina uzņēmējiem labvēlīgu vidi, ir būtiska produktivitātes un konkurētspējas līmeņa celšanai Latvijā.

PRIEKŠLIKUMI ATBALSTA SISTĒMAS PILNVEIDEI PRODUKTIVITĀTES UN KONKURĒTSPĒJAS CELŠANAI LATVIJĀ

Priekšlikumi Finanšu ministrijai sadarbībā ar Altum:

1. Pētījuma ietvaros veiktais aptaujas dati, ekspertu intervijās iegūtie dati un literatūras analīzē apskatītie avoti norāda, ka IT tehnoloģiju ieviešana ir būtisks elements, kas veicina produktivitātes un konkurētspējas līmeņa celšanos. Iepriekš minētie avoti atzīst, ka Latvija nepietiekami izmanto IT tehnoloģiju piedāvātās iespējas. Šī iemesla dēļ, Finanšu ministrijai, sadarbībā ar Altum, ir jāizstrādā finansējuma programma, kas ietver MVU finansējumu IT ieviešanai MVU uzņēmumos, t.sk., jāparedz finanšu līdzekļi darbinieku apmācībai ar IT tehnoloģijām, uzņēmuma iekšējo intranet tīklu izveidei, interneta veikala izveidei u.c. individuāli nepieciešamajiem ar IT tehnoloģijām saistītajiem aspektiem.
2. Pieejamo finanšu instrumentu, ko kā atbalsta sistēmu valsts piedāvā uzņēmējiem, lai sekmētu produktivitātes un konkurētspējas līmeņa celšanu, iegūšanas nosacījumi dažādiem uzņēmumiem un mērķiem pēc to klasifikācijas atšķiras, tas var uzņēmējus atturēt no finansējuma piesaistes, bet, lai veicinātu uzņēmējus izmantot valsts piedāvātos atbalsta instrumentus, Finanšu ministrijai sadarbībā ar Altum visiem uzņēmējiem ir jāizvirza vienādas prasības, piemēram, jāatceļ īpašnieka privātais galvojums ar tam piederošo īpašumu, bet jānosaka, ka, kā ķīla tiek doti uzņēmuma apgrozāmie līdzekļi, arī citi nosacījumi ir jāpārskata, lai visiem uzņēmējiem būtu iespēja iegūt finansējumu pēc līdzvērtīgiem noteikumiem.
3. Pētījumā intervēto ekspertu un apskatīto informācijas avotu viedokļi dalās par valsts finanšu resursu koncentrēšanu konkrētā nozarē, lai veicinātu valsts produktivitātes un konkurētspējas līmeņa celšanu. Šī iemesla dēļ Latvijai nepieciešama tādas atbalsta sistēmas izveide, kas veicinātu uzņēmējiem labvēlīgas vides nodrošināšanu un augstākas pievienotās vērtības ražošanas attīstību, tāpēc Finanšu ministrijai sadarbībā ar Altum ir jārada jauns finansējuma projekts, kas paredz augstākas pievienotās vērtības ražošanas veicināšanu, projekta ietvaros jāpiedāvā finansējums uzņēmumiem, kuru produkcija tiks ražota Latvijā, un ražošanā tiks izmantotas izejvielas, kas pieejamas Latvijā, kā arī tiks radīts jauns zīmols, kas asociēsies ar Latvijā ražotu produkciju.

Priekšlikumi Finanšu ministrijai:

4. Kā norāda ekspertu intervijas, līdz šim pasaule nav bijusi pietiekoši sagatavota "Covid-19" apmēra pandēmijas veiksmīgai apkarošanai, tajā pašā laikā intervētie

eksperti paredz, ka "Covid-19" radītā krīze būs dziļa, atgūšanās no tās pakāpeniska, tāpēc Finanšu ministrijai, attiecībā uz uzņēmumos nodarbinātajiem darbiniekiem, ir jāpiemēro vienādi nosacījumi krīzes situācijās, dažādu atbalstu sistēmu, t.sk., dīkstāves pabalstu izsniegšanā, neatkarīgi no valsts un uzņēmuma attiecībām, respektīvi, neatkarīgi no tā vai uzņēmumam ir nodokļu parādu vai nav, darbiniekiem dīkstāves pabalsti ir jāmaksā.

5. Ņemot vērā, ka gandrīz visi eksperti pētījuma ietvaros intervētie eksperti, Eiropas Komisija, starptautiskais valūtas fonds un ekonomistu prognozes paredz pakāpenisku, bet ne ļoti strauju pasaules un Latvijas ekonomikas izaugsmi pēc "Covid-19" krīzes beigām, Finanšu ministrijai ir jāizstrādā plāns, kā pēc „Covid-19” krīzes beigām veicināt Latvijā ražotu preču eksporta veicināšanu, Finanšu ministrijai uzņēmumiem, kuri eksportē augstas pievienotās vērtības preces ir jānodrošina jaunu sadarbības partneru meklēšana, apmaksājot dažādas starptautiskas izstādes, kā arī, sadarbībā ar attiecīgās nozares asociācijām, jāorganizē tikšanās ar citu valstu attiecīgo nozaru asociācijām, kas strādā ar šo nozaru uzņēmumiem, kam būtu saistošas Latvijas eksportētās preces.

Priekšlikumi Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai sadarbībā ar Latvijas Ārvalstu ekonomiskās pārstāvniecību

6. GCI 4.0 rezultāti 2019. gadā atklāj, ka lielākā daļa valstu ekonomiku joprojām ir tālu no konkurētspējas "robežas" - kopējā ideāla visiem konkurētspējas faktoriem. Viens no produktivitāti un konkurētspēju veicinošiem faktoriem ir ārējo investīciju apjoms valstī, tāpēc, lai Latvija uzlabotu GCI, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai sadarbojoties ar Latvijas Ārvalstu ekonomisko pārstāvniecību, ir jāpiesaista tiešie ārvalstu investori, pamatā koncentrējoties uz Baltijas valstīm, ekonomiski stabilām un attīstītām valstīm, kurās tautsaimniecības nozaru attīstības potenciāls un vajadzības atbilst Latvijas perspektīvas sadarbības iespējām, kā arī valstīm, no kurām globāli ir lielākās izejošo investīciju plūsmas, piemēram, ASV, Francija, Vācija, Lielbritānijas un Ziemeļriijas Apvienotā Karaliste, Japāna, Ķīna, Krievija, Indija.

Priekšlikumi Centrālās statistikas pārvaldei:

7. Literatūras analīzes laikā noskaidrots, ka izglītības sistēmas uzlabošana visos tās līmeņos ir būtisks elements valsts konkurētspējas un produktivitātes līmeņa celšanai. Tajā pašā laikā ekspertinterviju rezultātā iegūtie dati liecina, ka visi aptaujātie eksperti uzskata, ka Latvijas izglītības sistēmai nepieciešamas būtiskas reformas. Īpaši gan literatūras avotos, gan ekspertinterviju laikā tiek izcelta mūžizglītības nozīme konkurētspējas un produktivitātes līmeņa celšanā, lai mūžizglītības

programmās iesaistītu vidēji 15% no Latvijas iedzīvotājiem (šobrīd iesaistījies 5%). Šī iemesla dēļ Centrālā statistikas pārvaldei ir jāveic uzņēmumu aptauja, lai noskaidrotu uzņēmuma esošo darbinieku vajadzības pēc mūžizglītības, dati ir jāapkopo un jāiesniedz Nodarbinātības valsts aģentūrai.

Priekšlikumi Nodarbinātības valsts aģentūrai:

8. Pētījuma ietvaros veikto ekspertinterviju rezultāti liecina, ka Latvijas darbaspēka kvalitāte ir neapmierinošā līmenī un Latvijas darbaspēkam pietrūkst prasmju atbilstība tam, ko šobrīd pieprasa darba tirgus. Tajā pašā laikā pētījuma ietvaros veiktās aptaujas rezultāti rāda, ka lielākā daļa aptaujāto uzņēmumu nākotnē paredz darbinieku kompetences līmeņa celšanos, Latvijai ir nepieciešami dažādi izglītības un atbilstības veicinoši pasākumi un darbaspēka iesaiste tajos. Šī iemesla dēļ Nodarbinātības valsts aģentūrai ir jāizstrādā mūžizglītības apmācību plāns darbiniekiem virs 25 gadu vecuma, kur tiek piesaistīts Altum finansējums ar uzņēmuma līdzfinansējumu ne vairāk, kā 10% apmērā no kopējām izmaksām.

Priekšlikumi Novada Domēm:

9. Pētījuma ietvaros intervētie eksperti "Covid-19" krīzes ietmē prognozē bezdarbu Latvijā plašākā nozaru mērogā, to pamatojot ar faktu, ka liela daļa pasaules ekonomiku ir savstarpēji saistītas. Šī iemesla dēļ, lai novadu lielākie uzņēmumi "Covid-19" seku dēļ nebankrotētu, novadu pašvaldībām, izvērtējot, lielākos novada uzņēmumus, kuri ir arī lielākie nodokļu maksātāji, ir jāpiemēro nodokļu atlaides „Covid-19” pēckrīzes periodā vismaz gadu pēc krīzes beigām, piemēram, vismaz 50% atlaide uz nekustamā īpašuma nodokļa atmaksu.

Priekšlikumi Biznesa inkubatoram:

10. Kā aptaujas ietvaros pamatā norāda respondenti, pārstāvētā uzņēmuma darbība „Covid-19” situācijā pasliktinājās. Lai nezaudētu MVU un nepieļautu to līdz bankrotu, ko var izraisīt pieprasījuma trūkums, biznesa inkubatoriem, sadarbībā ar Finanšu ministriju un Altum programmām ir jāatbalsta katra novada MVU, kuri lūdz palīdzību, lai atgūtos no „Covid-19” radītajām krīzes sekām. Kā palīdzība ir jāpiedāvā, piemēram, reklāmas aktivitāšu organizēšana pakalpojumu un preču virzīšanai tirgū gan Latvijā, gan arī, ar Biznesa inkubatora palīdzību, izveidojot interneta veikalu, pārrobežu tirgos.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. Akyüz, G., Kuruüzüm, O. (2011). A modelling approach in process industry for improving manufacturing performance, *International journal of Productivity and Quality Management*, Vol. 7, No. 1, 74–89.
2. Anzoategui, D., Comin, D., Gertler, M., Martinez, J. (2015). Endogenous Technology Adoption and R&D as Sources of Business Cycle Persistence, *NBER Working Paper*, No. 2. 1-49.
3. Barānova, D., Barānovs, O., Bērziņš, O., Skribāne, I. (2019). Produktivitāte Latvijā: tendences, izaicinājumi, politika, *Produktivitātes celšana: tendences un nākotnes izaicinājumi*, 43-148.
4. Bellak, C., Leibrecht, M., Damijan, J.P. (2009). Infrastructure Endowment and Corporate Income Taxes as Determinants of Foreign Direct Investment in Central and Eastern European Countries, *The World Economy*. 32(2): 267–290.
5. Billikopf, G.E. *Labor Management in Agriculture*, 2nd ed., ANR Publication 3417, California, 2003, p.462.
6. Boyle, R. (2006). Measuring public sector productivity: lessons from international experience, *CPRM Discussion Paper 35, Institute of Public Administration (IPA)*, Dublin, p.65.
7. Cette, G., Fernald, J., Mojona, B. (2016). The pre-Great Recession slowdown in productivity, *Federal Reserve Bank of San Francisco, Working Paper*, 1-49.
8. Chico, J. R., Sánchez, A.R.P., García, M.J. (2014). Analysis of the competitiveness of Spanish agri-food exports at a regional level facing the current crisis, *Revista de Estudios Regionales*. 101: 71–99.
9. Dombrovskis, V. (2019). Produktivitāte un konkurētspēja – ekonomisko izaugsmi noteicošie faktori, *Produktivitātes celšana: tendences un nākotnes izaicinājumi*, 15-30.
10. Drucker, P. (1963). Managing for business effectiveness, *Harvard Business Review*, May-June, 58-65.
11. Eiropas Komisijas Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksa (DESI) 2019. gada ziņojums par Latviju, pieejams: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi> [skatīts 05.02.2020]
12. Ekonomikas Ministrija. (2018). Latvijas konkurētspēja pasaulē, pieejams: https://www.em.gov.lv/files/tautsaimniecibas_attistiba/Latvijas%20konkuretspeja%20GCI%204.0.pdf [skatīts 30.01.2020.]

13. Esteban, J. (2000). Regional convergence in Europe and the industry mix: A shift-share analysis, *Regional Science and Urban Economics*. 30(3): 353–364.
14. *European Competitiveness Report*. 2011. European Commission, p. 31.
15. Evangelista, R., Lucchese, M., Meliciani, V. (2015). Business services and the export performances of manufacturing industries, *Journal of Evolutionary Economics*. 25(5): 959–981.
16. Gallouj, F. (2002). Knowledge-intensive business services: processing knowledge and producing innovation, *Productivity, Innovation and Knowledge in Services: New Economic and Socio-economic Approaches*, 257-84.
17. Gummesson, E. (1998). Productivity, quality and relationship marketing in service operations, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 10 No. 1, 4-15.
18. Holzer, M., Seok-Hwan, L. *Mastering public productivity and performance improvement from a productive management perspective*, Public Productivity Handbook, 2nd ed., New York, NY, 2004, p.1324.
19. Islam, Sh., Syed Shazali, S.T. (2011). Determinants of manufacturing productivity: pilot study on labor-intensive industries, *International Journal of Productivity and Performance Management*, Vol. 60, No. 6, 567–582.
20. Ito, K., Shimizu, J. (2015). Industry-Level competitiveness, productivity and effective exchange rates in East Asia, *Asian Economic Journal*. 29(2): 181–214.
21. Jackson, P.M. (1999). Productivity and performance of public sector organisations, *International Journal of Technology Management*, Vol. 19 Nos 7/8, 753-66.
22. Johnston, R., Jones, P. (2004). Service productivity: towards understanding the relationship between operational and customer productivity, *International Journal of Productivity and Performance Management*, Vol. 53 No. 3, 201-13.
23. Kancs, d'A. (2011). The economic geography of labour migration: Competition, competitiveness and development, *Applied Geography*. 31(1): 191–200.
24. Karisto, A. (2009). Innovative measures of health promotion: cultural participation enhancing health and well-being, *paper presented at the Workshop on Frontline Innovations in Health and Social Services in Advanced Silver Society*, Tohoku Fukushi University, Sendai, 3 March.
25. Kasjanovs, I. (2019). Produktivitātes dažādās nokrāsas un nākotnes izaicinājumi ilgspējīgas augsmes kontekstā, *Produktivitātes celšana: tendences un nākotnes izaicinājumi*, 31-42.

26. Kearney, A.T. (2014). *Enhancing Europe's Competitiveness. Fostering Innovation-driven Entrepreneurship in Europe*. World Economic Forum, p. 38.
27. *Komisijas paziņojums Eiropas parlamentam, Eiropadomei, Eiropas Centrālajai bankai un Eurogrupai*. 2019. gada Eiropas pusgads - novērtējums par progresu strukturālo reformu īstenošanā, makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanā un koriģēšanā, un saskaņā ar Regulu (ES) Nr. 1176/2011 veikto padziļināto pārskatu rezultāti, 2019. gada ziņojums par Latviju, 81.lpp.
28. Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam gala redakcijas projekts 20.12.2019, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20191223_NAP_2021_2027_gala_redakcija_projekts_pdf.pdf [skatīts 03.02.2020]
29. Linna, P., Pekkola, S., Ukko, J., Melkas, H. (2010). Defining and measuring productivity in the public sector: Managerial perceptions, *International Journal of Public Sector Management*, 300-320.
30. Marelli, E., Signorelli, M. (2010). Employment, productivity and models of growth in the EU, *International Journal of Manpower*, Vol. 31, No. 7, 731–754.
31. *NAP 2020 vidusposma novērtējuma ziņojums*, (2017) PKC, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2020%20vidusposma%20zinojums_0.pdf [skatīts 05.02.2020]
32. Noruzy, A., Hayat, A.A., Rezazadeh, A., Najafi, S., Hatami-Shirkouhi, L. (2011). Factors influencing the productivity of knowledge workers: a case study from an Iranian oil company, *International Journal of Productivity and Quality Management*, Vol. 8, No. 4, 459–479.
33. Phusavat, K., Nilmaneevana, S., Kanchana, R., Wernz, Ch., Helo, P. (2012). Identifying productivity indicators from business strategies' surveys', *International Journal of Productivity and Quality Management*, Vol. 9, No. 2, 158–176.
34. Počs, R., Ozoliņa, V. (2016) Latvijas ekonomikas konkurētspējas izpētes instrumentārijs, *Latvijas Zinātņu akadēmijas vēstis*, 10-19.
35. Porter, M.E. (1987). From Competitive Advantage to Corporate Strategy, *Harvard Business Review*. 1987. 65(3): 43–59.
36. Porter, M.E. *The Competitive Advantage of Nations*, New York: Free Press, 1990. p. 875.
37. Porter, M. E. (2000). Location, competition, and economic development: Local clusters in a global economy. *Economic Development Quarterly*. 14(1): 15–34.
38. Putnam, R.D., *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1993, p. 247.

39. Razak, I.H.A., Kamaruddin, Sh., Azid, I.A. (2011). Implementation of the workforce competency model for assessing maintenance workers' performance, *International Journal of Productivity and Quality Management*, Vol. 7, No. 4, 440–462.
40. OECD. (2001). *Measuring Productivity – OECD Manual: Measurement of Aggregate and Industry- Level Productivity Growth*, OECD Publishing, Paris, p. 12, pieejams: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264194519-en> [skatīts 05.02.2020.]
41. Ojasalo, K. (2003). Customer influence on service productivity, *SAM Advanced Management Journal*, Vol. 68 No. 3, 14-19.
42. Ozcelik, E., Taymaz, E. (2004). Does innovativeness matter for international competitiveness in developing countries? The case of Turkish manufacturing industries, *Research Policy*. 33(3): 409–424.
43. Schwab, K. *The Global Competitiveness Report*, World Economic Forum, 2019, p. 666.
44. Sirikrai, S.B., Tang, J.C.S. (2006). Industrial competitiveness analysis: Using the analytic hierarchy process, *Journal of High Technology Management Research*. 17(1): 71–83.
45. SSE Riga ilgstpējīga biznesa centrs. (2019). Latvija pakāpjas par vienu vietu "Globālajā konkurētspējas indeksā", pieejams: <https://www.reitingi.lv/lv/news/latvijapasaule/131991-latvija-pakapjas-par-vienu-vietu-globalaja-konkuretspejas-indeksa.html> [skatīts 02.02.2020.]
46. Stainer, A., Stainer, L. (2000). Performance in public services: a total productivity approach, *International Journal of Business Performance Management*, Vol. 2 No. 4, 263-75.
47. Tangen, S. (2005). Demystifying productivity and performance, *International Journal of Productivity and Performance Measurement*, Vol. 54 No. 1, 34-46.
48. *The Europe 2020 Competitiveness Report*. (2014). Building a More Competitive Europe. World Economic Forum, p. 92.
49. Thornhill, D. (2006). Productivity attainment in a diverse public sector. *Paper presented at the Institute of Public Administration Seminar on Promoting Productivity in a Diverse Public Sector*, Dublin.
50. Tilton, J.E. (2001). Labor productivity, costs, and mine survival during a recession, *Resources Policy*, Vol. 27, No. 2, 107–117.
51. Trading Economics. (2020). Latvijas konkurētspējas indekss, pieejams: <https://tradingeconomics.com/latvia/competitiveness-index> [skatīts 30.01.2020.]
52. Waller, M. (2006). Fast track municipal and service restructuring to help meet new challenges, *Journal for Local Democracy Development*, 10-11.

53. Yadav, P., Marwah, C.S. (2005). The Concept of Productivity, *International Journal of Engineering and Technical Research (IJETR)*, Vol.3, Issue 5, 192-196.
54. Данилов, И. П. (2007). *Конкурентоспособность регионов России, Теоретические основы и методология*. Канон+РООИ, “Реабилитация”, 368 с.
55. 2019. gada Ekonomikas pārskats: Latvija, ESAO, pieejams: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-latvia-2019_f8c2f493-en [skatīts 05.02.2020]

PIELIKUMI

Aptaujas anketa

Labdien, pētījums paredzēts maģistra darba izstrādes ietvaros, anketas mērķis ir noskaidrot, kā Latvijas uzņēmēji plāno nodrošināt produktivitāti krīzes apstākļos un, kas ir galvenie ierobežojumi „Covid-19” apstākļos.

Aptaujas dati ir anonīmi, tie tiks apkopoti tikai maģistra darba ietvaros.

Aptaujas jautājumu atbildes ir iedalītas trīs kategorijās:

1. *pēckrīzes periods 2016-2020. gads*
2. *2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē*
3. *nākotnes prognozes*

Jautājumus tiek lūgts atbildēt pēc Likerta skalas principa 10 baļļu sistēmā (1-ļoti slikti....10-izcili)

1. Lūdzu, novērtējiet Jūsu pārstāvētā uzņēmuma produktivitāti norādītajos periodos.

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

2. Lūdzu, novērtējiet Jūsu pārstāvētā uzņēmuma apgrozījuma tendences norādītajos periodos.

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

3. Lūdzu, novērtējiet Jūsu pārstāvētā uzņēmuma darba ražīgumu norādītajos periodos, salīdzinājumā ar konkurentu uzņēmumiem.

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

4. Lūdzu, novērtējiet Jūsu pārstāvētā uzņēmuma biznesa infrastruktūru norādītajos periodos.

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

5. Lūdzu, novērtējiet Jūsu pārstāvētā uzņēmuma jūsu pārstāvētā uzņēmuma IKT, to ieviešanas un uzlabošanas iespējas norādītajos periodos.

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

6. Lūdzu, novērtējiet Jūsu pārstāvētā uzņēmuma darbinieku kompetenci un to uzlabošanas iespējas norādītajos periodos.

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

7. Lūdzu, novērtējiet Jūsu pārstāvētā uzņēmuma mērktirgu norādītajos periodos.

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

8. Lūdzu, novērtējiet Jūsu pārstāvētā uzņēmuma iespējas finansēt attīstību attiecīgajos periodos.

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

9. Kā Jūs novērtētu Jūsu pārstāvētā uzņēmuma tirgus daļu Latvijā?

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

10. Kā jūs raksturotu Jūsu pārstāvētā uzņēmuma inovāciju iespējas?

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

11. Kā Jūs raksturotu Jūsu pārstāvētā uzņēmuma ilgtspējības iespējas nākotnē?

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

12. Kā Jūs vērtējat uzņēmuma konkurētspēju Latvijas tirgū?

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

13. Kā Jūs vērtējat Jūsu pārstāvētā uzņēmuma konkurētspēju globālā tirgū?

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

14. Kā Jūs vērtējat Jūsu pārstāvētā uzņēmuma eksporta iespējas?

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

15. Kā jūs raksturotu darba tirgu Latvijā?

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

16. Lūdzu, novērtējiet Jūsu pārstāvētā uzņēmuma finansiālo atbalstu no dažādām, valsts un Eiropas savienības institūcijām norādītajos periodos?

pēckrīzes periods 2016-2020. gads	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2020. gads situācija „Covid-19” ietekmē	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
nākotnes prognozes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Kā pēdējos no jautājumiem, autore piedāvā atvērta tipa aptaujas jautājumu, kur varat izteikt savu viedokli.

17. Jūsu pārstāvētā uzņēmuma darbība „krīzes situācijā” uzlabojās vai pasliktinājās?

18. Kas kļuvis nozīmīgs Jūsu pārstāvētā uzņēmuma darbība „krīzes situācijā”, kādas ir galvenās prioritātes tam, piemēram, attālināts darbs, digitalizācija?

19. Jūsu pārstāvētā uzņēmuma vecums?

- Līdz 1 gadam
- 1-3 gadi
- 4-6 gadi
- 7-9 gadi
- Vairāk, kā 10 gadi

20. Kādā darbības jomā Jūsu pārstāvētais uzņēmums darbojas?

- Intelektuālie pakalpojumi
- Koksnes produkti un mēbeles
- Metāli un mašīnas, elektronika, remonts
- Aviācija un tūrisms
- Autopārvadājumi
- Dzelzceļš un ostas
- Pārtika un dzērieni
- Ķīmija un farmācija
- Dabas resursu nozaru tiešais eksports

Nākamie divi jautājumi norāda uz uzņēmuma klasifikāciju (MVU).

21. Jūsu uzņēmuma darbinieku skaits?

- Līdz 10 darbiniekiem
- 11-50 darbinieki
- 51-250 darbinieki
- Vairāk, kā 250 darbinieki

22. Jūsu pārstāvētā uzņēmuma neto apgrozījums?

- Līdz 2 milj. EUR
- 2-10 milj. EUR
- 11-43 milj. EUR
- Vairāk, kā 43 milj. EUR

Paldies par atsaucību!

Intervija ar Oļegu Barānovu - Ekonomikas ministrijas analītikas dienesta vecāko analītiķi

Autore: "Kā Jūs raksturotu Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmeni?"

Oļegs Barānovs: "Pašreiz Latvija sastāda apmēram 50% no Eiropas Savienības vidējā produktivitātes līmeņa - tas ir faktiskajās cenās. Ja skata pirktspējas paritātes standarta cenās, tad tas ir tuvu 70%. Tātad šie cipari rāda, ka mēs diezgan būtiski atpaliekam no attīstīto valstu līmeņa. Ja mēs paskatāmies dažādos sektoros un nozaru griezumā, tad mēs varam redzēt, ka augstāka produktivitāte ir sabiedriskajiem pakalpojumiem, tā ir divreiz augstāka nekā tā ir vidēji tautsaimniecībā. Tad vēl arī informācijas un komunikācijas pakalpojums, kur produktivitāte ir pusotru reizi augstāka Latvijā. Bet savukārt zemākais produktivitātes līmenis ir lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, zivsaimniecībā, kur tā sastāda tikai 56%. Bet, ja mēs paskatāmies šīs nozares attiecībā pret Eiropas Savienības vidējiem rādītājiem, tad interesanti ir tas, ka mūsu rādītāji ir tuvāk vidējiem nekā, piemēram, informācijas-tehnoloģijas nozarē. Tā kā šeit vērojams tāds zināms paradokss, bet tas ir ļoti būtiski, lai izprastu vispārējo līmeni Latvijā, jo mēs šo līmeni varam vērtēt divējādi - vai nu dinamikā, kas mums ir ļoti laba, jo pēdējos gados mums produktivitāte attīstās straujāk nekā vidēji Eiropas Savienībā, un līdz ar to samazinās plaisa ar vidējo Eiropas Savienības līmeni. Bet jāsaprot, ka šis līmenis joprojām ir ļoti zems, bet mēs tuvojāmies Eiropas Savienības līmenim, un, ja mēs paskatāmies, tad arī dzīves līmeņa ziņā mēs tuvojāmies, bet ļoti lēni, jo viss process ir lēns."

Autore: "Kādi faktori Jūsaprāt ir nozīmīgi Latvijas produktivitātes līmeņa celšanai?"

Oļegs Barānovs: "Nav viens "zelta pasākums", kas varētu celt mūsu produktivitāti. Manuprāt, ir jāskatās kompleksi uz produktivitātes problēmu, un arī kompleksi uz visu ekonomikas attīstību. Minēšu sešus virzienus, kas ir ļoti svarīgi un reizē arī plaši, bet viņi vairāk vai mazāk aptver visus galvenos faktoros. Pirmkārt, uzņēmējdarbības vides kvalitātes uzlabošana, otrkārt, darbaspēka pieejamības un kvalitātes uzlabošana, treškārt, augstākas pievienotās vērtības ražošanas veicināšana, ceturtkārt, ilgtspējīgās attīstības nodrošināšana, piektkārt Latvijas reģionu un Rīgas konkurētspējas stiprināšana un, protams, tāds virziens, kas kalpo arī kā nosacījums tam visam, ir stabilas makroekonomiskās vides nodrošināšana. Protams, jāsaprot, ka katrs šis virziens ir ļoti plašs, un par katru no tiem varētu ilgi un dikti runāt, tāpēc varbūt es iesākam raksturošu tikai vienu - uzņēmējdarbības vides kvalitāte. Un šeit ir ļoti būtiski saprast, kur mums ir priekšrocības šajā uzņēmējdarbības vidē un kur mēs atpaliekam. Mūsu priekšrocība ir tā, ka mums ir salīdzinoši labas uzņēmējdarbības uzsākšanas iespējas, laba kredītu pieejamība, nodokļu nomaksa un līgumsaistību izpilde, bet tajā pašā laikā mums

ir zemi rādītāji uz būvniecības atļauju iegūšanu, ir ilgi tiesvedību procesi, kā arī maksātnespējas procesi. Un vēl pie šīs uzņēmējdarbības vides ir būtiski norādīt, ka mums ir ļoti liela ēnu ekonomika un korupcijas uztveres indekss ir augsts. Viss ko es šeit nosaucu, tiek salīdzināts starp dažādām valstīm, un no tā mēs varam izsecināt, kādas priekšrocības un problēmas mums ir uz citu valstu fona.”

Autore: “Kāpēc Jūsaprāt Latvijas produktivitātes līmenis ir zemāks, nekā vidēji ES un arī Lietuvā un Igaunijā?”

Oļegs Barānovs: “Pirmkārt, jāņem vērā vēsturiskā attīstība, jo produktivitāte, tāpat kā ekonomikas attīstība, ir iekšzemes kopprodukta pieaugums, un tas viss notiek salīdzinoši lēni. Produktivitāte nevar pieaugt viena vai divu gadu laikā, tās ir desmitgades. Un arī ne vienmēr ir tā, ka tas viss notiek lineāri, jo ir kaut kādas krīzes, kur produktivitāte samazinās un tad atkal ir kaut kādi pacēluma brīži. Un tas arī ir tas iemesls, kāpēc rodas atšķirības starp valstīm. Ja mēs konkrēti runājam tieši par Lietuvu un Igauniju, tas ir vēsturiski, jo tad, kad mēs atgūvām neatkarību deviņdesmito gadu sākumā, jau tad mūsu produktivitātes līmenis bija nedaudz zemāks nekā tas bija Lietuvā un Igaunijā. Un tad turpmākajos gados šis līmenis ir svārstījies, jo teiksim Igaunija vienmēr ir bijusi nedaudz priekšā gan produktivitātes, gan ienākumu ziņā. Lietuva tieši pēdējā laikā ir diezgan stingru uzrāvienu veikusi. Un tas ir lielā mērā saistīts ar to, ka Latvija, salīdzinot ar Lietuvu un Igauniju, globālajā finanšu krīzē 2008.-2009. gadā cieta daudz vairāk. Un tas bija ļoti redzams iekšzemes kopprodukta krituma ziņā. Tā kā nu šie ir galvenie faktori, kas noteikuši mūsu atpalcību.”

Autore: “Kuriem no trūkumiem Latvijai būtu jāpievēršas iespējami ātri, lai veicinātu produktivitātes līmeņa celšanu?”

Oļegs Barānovs: “Man nepatīk tāda jautājumu nostādne, jo es uzskatu, ka ir jābūt kompleksai pieejai, bet, ja vajadzētu prioritizēt šajā brīdī un ja jūs man jautātu, kā ekspertam, tad es varētu nosaukt trīs jomas. Pirmkārt, tā ir ēnu ekonomika un korupcija, otrkārt, tā būtu izglītība plašā nozīmē, t.i., ne tikai augstākā, bet arī vidējā un vidējā profesionālā, treškārt, kā veicināt mūsu pāreju uz augstākas pievienotās vērtības ražošanu, jo tas jau pamatā arī noteiks to mūsu produktivitātes līmeni un attīstības perspektīvi.”

Autore: “Kādas rīcības Jūsaprāt valstij būtu jāveic, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu? (Papildu - vai Latvija var koncentrēt finanšu resursus konkrētās nozarēs/ jomās (domājot par konkurences kropļošanu)? Vai sabiedrības neuzticība valstij un korupcijas risks Jūsaprāt šo aspektu ietekmē?)”

Oļegs Barānovs: “Vai Latvija var koncentrēt finanšu resursus konkrētās nozarēs? Ekonomiskā teorija saka, ka tas nav īsti labi un tas tiešām kropļo konkurenci, un mēs jau nezinām, kā ekonomika attīstīsies, bet tajā pašā laikā mums ir kaut kādas ekonomiskās priekšrocības

nozaru griezumā, kā, piemēram, kokapstrāde vai vēl kādas nozares, kas ir raksturīgas tieši Latvijai. Līdz ar to šeit ir tāda zināma pretruna, jo no vienas puses teorijā saka, ka būtu jāattīsta kādas konkrētas jomas, piemēram, inovācijas un eksporta attīstīšana, bet konkrēti nozares nevajadzētu. Un tajā pašā laikā, ja mēs paskatāmies uz mūsu inovāciju stratēģiju Latvijā, kura šobrīd tiek pilnveidota, tad tur ir nosauktas šī te jomas. Tā kā šis ir ļoti interesants jautājums, uz kuru nav konkrētas atbildes no teorijas viedokļa. Vai korupcija valstī šo aspektu ietekmē? Jā, protams, es jau minēju iepriekš, ka, ja man būtu jānosauc prioritātes, tad tā būtu ēnu ekonomika un korupcija, kas būtu viens no tiem virzieniem, kas varētu sekmēt kopējo ekonomikas attīstību un produktivitātes celšanu.”

Autore: “Kādus finanšu resursus un atbalsta sistēmas Jūsaprāt valsts varētu piedāvāt uzņēmējiem, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu?”

Oļegs Barānovs: “Godīgi sakot, tādi ir ļoti daudz, kas jau šobrīd ir, piemēram, Altum un citi. Šie instrumenti ir līdzīgi kā citās valstīs, un mēs šeit diez vai izdomāsim ko jaunu. Bet, ja būtu jāpasaka tieši tas, kas ir svarīgs produktivitātes celšanai, tad es minētu trīs jomas: pirmā būtu saistīta ar darbaspēka apmācībām. Šeit ir runa nevis par formālo, bet gan mūžizglītību. Tas, ko piedāvā NVA, tas attiecas pamatā uz bezdarbniekiem. Bet tas, kas būtu vajadzīgs ir šī mūžizglītība. Tātad būtu ļoti svarīgi turpināt apmācīt arī jau tos, kas stādā, tas ir ļoti būtisks faktors. Otrs virziens ir tas, kas būtu saistīts ar eksporta veicināšanu, jo eksporta veicināšana ceļ produktivitāti, vismaz pārsvarā. Un trešais virziens ir saistīts ar digitalizāciju un jauno tehnoloģiju ieviešanu un tamlīdzīgām lietām. Faktiski, tas viss jau šobrīd tiek piedāvāts, bet, ja mēs runājam tieši par produktivitāti, tad, manuprāt, šie ir tie trīs virzieni, kas ir visbūtiskākie.”

Autore: “Kuras Jūsaprāt ir tās nozares un/ vai jomas, kurās uzņēmējiem būtu jākoncentrē resursi sava uzņēmuma/ nozares ietvaros, lai veicinātu tā/ tās produktivitātes līmeņa celšanos?”

Oļegs Barānovs: “Es nepiekrītu jautājuma nostādnei, jo uzņēmējs nestrādā, lai celtu produktivitāti, bet gan, lai gūtu peļņu. Daudziem uzņēmējiem produktivitāte ir mazsvarīga. Viņiem ir konkrēta niša, un, kamēr nav radusies konkurence, viņi ražo produktu, par kuru nāk peļņa un viņi ir apmierināti. Viņiem produktivitātes celšana nav pašmērķis. Bet, protams, pienāk tāds brīdis, un pārsvarā tas ir lielajiem uzņēmumiem, kad viņiem par to ir jādomā, piemēram, kādā lielā farmācijas uzņēmumā vai jebkurā citā lielā uzņēmumā, kurā pastāvīgi tiek domāts par to, kā racionalizēt un uzlabot produktivitāti ar, piemēram, jaunām tehnoloģijām. Kā jau es teicu, tās jomas ir tās, ko es jau iepriekš pieminēju - eksporta veicināšana, darbaspēka apmācība un inovācijas, digitalizācija, bet tas nav automātiski. Jūs it

kā varat to uzņēmējam stāstīt, un viņš mās ar galvu, bet tas nav viņam svarīgi, jo viņam tāpat ir labi. Tas ir tādā gadījumā, ja mēs runājam par uzņēmējdarbību kā tādu.”

Autore: “Kāds ir Jūsu viedoklis par pašreizējās Covid-19 situācijas saistību ar produktivitātes līmeņa celšanos/ kritumu Latvijas uzņēmējdarbības sektorā?”

Oļegs Barānovs: “Tātad par Covid-19 šobrīd ir tā, ka, ja nekāda ražošana, tad nekāda produktivitāte nav, bet jautājums ir - kas notiks, kad tirgus vērsies vaļā? Protams, ir dažas nozares, kur tirgus nemaz nav bijis ciet, bet ir tādas nozares, piemēram, tūrisms, ēdināšana, māksla un kultūra, kur mēs tiešam varam apgalvot, kas tirgus ir ciet, un līdz ar to, ja nav ražošana, tad nav arī produktivitāte, kā tāda. Drīzāk šeit jautājums ir par to, ko mums vajadzētu darīt, kad šī pandēmija būs beigusies un uzņēmēji atsāks savu darbu. Un tā būs ļoti liela konkurence, pat ne tik daudz Latvijas mērogā, bet mērķis būt atkal iekarot savas tirgus nišas un varbūt pat iekarot jaunas citās valstīs, jo visa situācija būs mainījiesies, jo daudzi uzņēmumi būs bankrotējuši, mainīsies arī globālās vērtību ķēdes, iespējams, ka viņas paliks īsākas un nebūs tik liels uzsvars uz Ķīnu un uz citām jaunatīstības Āzijas valstīm, un ļoti iespējams, ka šeit mēs varētu būt ieguvēji, bet tas viss ir jautājums par to, kas būs pēc pandēmijas beigšanās. Tāpēc šobrīd šajā brīdī par produktivitāti pateikt kaut ko ir ļoti grūti.”

Autore: “Vai Covid-19 rezultātā Jūs paredziet bezdarbu Latvijā plašā nozaru grupā vai tikai smagāk skartajās - apkalpojošā, pakalpojumu, izklaides un tūrisma nozarēs?”

Oļegs Barānovs: “Mēs ekonomikas ministrijā izvirzām arī savas prognozes par iespējamo iekšzemes kopproduktu un par to, kā tas ietekmē dažādas nozares, tajā skaitā arī nodarbinātību, bet visa šī situācija par šo pandēmiju šobrīd ir ļoti neskaidra, jo nevaram zināt, vai viņa beigsies pēc pāris mēnešiem vai varbūt viņa beigsies, bet tomēr pēc pāris mēnešiem atgriezīsies. Scenāriji var būt visādi, tāpēc tādas ļoti striktas prognozes izvirzīt šobrīd ir grūti. Bet tas, ko mēs šobrīd redzam, t.i., mūsu prognozes ir tādas, ka iekšzemes kopprodukts varētu kristies par četriem līdz astoņiem procentiem, tas ir tādā gadījumā, ja nebūs otrs vilnis. Šobrīd runā, ka otrs pandēmijas vilnis varētu būt kaut kad vēl rudenī, ja tā, tad, protams, ka situācija vēl ir neskaidra, jo nevar zināt, cik šis vilnis būs liels, tāpēc tādā gadījumā šī prognozes būs jāpārskata. Kas attiecās uz nodarbinātību uz bezdarbu, tad, protams, ir šīs nozares, kas pašreiz nevar darboties, piemēram, starptautiskais transports, tūrisms, māksla utt. Šīs nozares ir cietējas, bet, ja mēs paskatāmies viņu īpatsvaru kopējā tautsaimniecībā, tad tas nav nemaz tik liels - tie ir apmēram kādi 5 līdz 6%. Ja runājam par to, cik liels bezdarbs varētu būt, tad šogad vidējais bezdarbs varētu būt apmēram 8 līdz 10 %. Bet tas ir pie scenārija, ja šī pandēmija tuvākajos mēnešos pamazām beidzas un atsākās izaugsme. Ja būs otrais pandēmijas vilnis, tad tie kritumi būs dziļāki. Tas ir Ekonomikas ministrijas šī brīža vērtējums. Ja mēs paskatāmies uz to, ko saka Starptautiskais Valūtas fonds vai Eiropas

Komisija par šo situāciju, tad var secināt, ka ir diezgan līdzīgas prognozes Ekonomikas Ministrijas prognozēm. Varbūt tie cipari nedaudz atšķiras, bet scenāriji ir līdzīgi, tātad šobrīd izskatās, ka būs U veida krīze. Bet varbūt arī L veida. V veida, protams, nebūs, un varbūt W veida, bet šobrīd nav skaidrs, kāds tas scenārijs būs.”

Autore: “Kuru nozaru uzņēmumus valstij ir vērts “glābt” krīzes situācijā, veicot atbalsta un/vai regulējošos pasākumus, bet kuru nozaru uzņēmumos valstij būtu jāļauj bankrota procedūrai noritēt dabiski?”

Oļegs Barānovs: “Man patīk šis jautājums, bet es nepiekrītu šī jautājuma nostādnei, bet tieši tāpēc man viņš patīk. Nevienš šobrīd šo jautājumu tā nav nostādījis, un paldies Dievam arī valdība šo jautājumu tā nav nostādījusi, un es arī nekur citur neesmu dzirdējis, ka kāds tā būtu jautājis: "Kuru ir vērts glābt?" Tātad situācija ir izveidojusies lielā mērā tāpēc, ka ir šie ierobežojumi, ko ir ieviesusi valdība, un līdz ar to valdībai ir jāpalīdz jebkuram uzņēmējam, un šeit neiet runa par to, vai šis uzņēmums kādam šķiet vajadzīgs vai nevajadzīgs, svarīgs vai nesvarīgs. Un tāpēc tas, ko šobrīd valdība dara ir izvērtē par atbilstošu vienu no trīs virzieniem. Viens ir šie dīkstāves pabalsti, tātad palīdzēt ar to, lai cilvēki nepaliek bez iztikas līdzekļiem. Otrs ir kredītgantijas, un trešais ir saistīts ar nodokļu brīvdienām, t.i., lai būtu nodokļu atvieglojumi šajā brīdī. Tātad šie ir tie pamati, un tie netiek kaut kādā mērā sadalīti pa nozarēm un, manuprāt, tas ir pareizi. Bet šajā jautājumā tomēr ir zināma daļa tainības tādā ziņā, ka no valstiskā viedokļa tas, kas mums būtu jādara, kad atkal viss ieiesies normālās sliedēs un kad valstis atvērs savas robežas, tad ir ļoti svarīgi, lai mēs tās savas eksporta nišas saglabātu, par to jau es runāju iepriekš. Tas ir tāpēc, lai mēs varētu iekļauties šajās globālajās vērtību ķēdēs. Un tāpēc arī šobrīd Ekonomikas ministrija strādā pie atveseļošanās plāna, un tur tieši šiem jautājumiem par eksportu ir pievērsta vislielākā uzmanība, protams, arī inovāciju veicināšanai utt.”

Autore: “Kādas likumdošanas un politiskās vides izmaiņas Jūs paredziet Latvijā un ES līmenī pēc Covid-19 krīzes?”

Oļegs Barānovs: “Uzskatu, ka lielākās izmaiņas būs tieši vairāk saistībā ar šo vīrusu ierobežošanu ar tādu kopējo politiku Eiropas Savienībā, ja nu gadījumā nākamreiz kaut kas līdzīgs būtu, lai būtu kaut kāda kopējā politika. Ja mēs runājam par kaut kādām īpašām likumdošanas izmaiņām, es šobrīd ļoti tam sekoju, tad tāpat kā Latvija izstrādā savu atveseļošanas plānu, tāpat arī Eiropas Savienība piedāvā savu. Tas, kas ir šobrīd piedāvāts, tie ir krīzes līdzekļi, lai saglabātu ražošanu kā tādu. Un pēc tam, kad sāksies atkopšanās, ir ļoti svarīgi, lai nozares virzītos uz kaut ko. Tātad Latvijā, ka jau teicu, ir svarīgi, lai mūsu eksporta sektors tiktu saglabāts un vēl paplašināts. Eiropas Savienības līmenī visas iniciatīvas, ko jaunā Eiropas Komisija paziņoja pagājušā gada sākumā, tajā skaitā zaļā ekonomika, tas, cik es

skatos, netiks atcelts. Tātad liels uzsvars, protams, tiks dots finanšu atbalstiem uzņēmumiem, lai viņi saglabātu savu biznesu, bet tajā pašā laikā šī zaļā ekonomika ir ļoti plašs jēdziens. Tātad tas, kā politisks virziens šobrīd saglabāsies. Tā tas šobrīd ir.”

Autore: “Kā Jūs vērtējat, kurā krīzes etapā Latvija šobrīd atrodas (likviditātes krīze, pieprasījuma krīze vai finanšu sektora krīze)?”

Oļegs Barānovs: “Es domāju, ka šobrīd mēs nevaram runāt par likviditātes pieprasījumu vai finanšu krīzēm. Protams, atsevišķās nozarēs ir pieprasījuma krīze. Es nedomāju, ka ir finanšu krīze. Mēs nevaram salīdzināt šodienas stāvokli ar to, kāds bija 2008., 2009. gadā, kad tiešām bija šī finanšu krīze, kad mēs nevarējām dabūt līdzekļus un mums bija jāaizņemas no Starptautiskā valūtas fonda uz ļoti striktiem noteikumiem, tad šobrīd šādu problēmu nav. Un par likviditātes krīzi, ja uzņēmējs ir apstājies, tad viņam tāda varētu būt, bet šeit atkal ir vairāki atbalsta līdzekļi un pasākumi, lai tā nebūtu. Līdz ar to, ļoti atkarīgs no nozares.”

Autore: “Kā Jūs paredziet, cik ilga un smaga Latvijai būs esošā krīze?”

Oļegs Barānovs: “Es neparedzu, es drīzāk sekoju epidemiologiem, jo tas viss ir saistīts, jo, ja viņi, pasaka, ka viss rīt mēs atsākam, tad tas būtu vieglāk-tad tā būtu V krīze. Bet šobrīd tā neizskatās, šobrīd ticamāka ir U veida krīze, jo ir ierobežojumi, kuri pastāvēs diezgan ilgu laika periodu, un tad mēs lēnā garā iesim ārā. Šobrīd arī tie mūsu scenāriji uz to tiek būvēti. Tātad šim gadam apmēram 4-8% kritums, tad nākamajam gadam mēs prognozējam, ka mēs jau varētu pa 6-7% pieaugt, tātad jau gandrīz atgriezties iepriekšējā līmenī, un, kā jau es iepriekš teicu, tad Valūtas fondam un Eiropas Komisijai par Latviju un par pasauli ir līdzīgas prognozes, bet tomēr pastāv bažas, ka var būt W krīze vai L veida krīze. L veida krīze tas nozīmē, ka ir kritums un, ka mēs šajā kritumā ļoti ilgi pastāvam, jo epidemioloģiskā situācija ir tāda, ka tiem ierobežojumiem ir jāpastāv. Un W krīze ir tāda, ka nāk tas otrais pandēmijas vilnis un tad mums atkal ir jāievieš karantīnas un ierobežojošie pasākumi, un, protams, tas ietekmēs ekonomiku. Tā kā šobrīd ir ļoti daudz iespējamie varianti, bet mēs tomēr pieturamies pie U krīzes scenārija.”

Autore: “Kā Jūs paredziet Latvijas ekonomikas izaugsmi pēc Covid-19 krīzes beigām?”

Oļegs Barānovs: “U veida scenārijs paredz, ka Latvijai izaugsme būs salīdzinoši strauja pēc krīzes beigām. U veida scenāriju esam veidojuši, balstoties arī uz citu valstu situācijām, jo mēs neskatām Latviju, kā atsevišķu valsti, kas var attīstīties bez Eiropas, tā tas nav. Jā, protams, pa valstīm var atšķirties, bet, ja mēs paskatāmies, kādi ir globālie attīstības tempi, tad tur pārsvarā ir šie U veida scenāriji, kad ir kritums un nākamajā gadā jau atgriežas gandrīz sākotnējā stāvoklī. Pilnībā neatgriežas, bet gandrīz. Tas ir pie scenārija, ja nav šis otrais vilnis.”

Autore: “Paldies par atsaucību un intervijai veltīto laiku!”

**Intervija ar Jānis Hermani - Latvijas Darba devēju konfederācijas (LDDK)
finanšu un nodokļu ekspertu**

Autore: “Kā Jūs raksturotu Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmeni?”

Jānis Hermanis: “Kopumā Latvijas produktivitāte ar laiku aug dinamiskā, ja skatās pēdējos gados, ir palielinājusies, jo cilvēku skaits ir gandrīz nemainīgs bijis 10 gadus, bet IKP pieaug. Produktivitātei būs jāpalielinās turpmākajos gados, ņemot vērā to, ka cilvēku skaits būs vēl mazāks un tai ļaužu grupai, kas būs, būs jāuztur ekonomika. Ja Latvijas produktivitāti salīdzina, piemēram, ar Eiropas valstīm, arī ar mūsu kaimiņiem, mūsu produktivitātes līmenis ir zemāks, un to nosaka daudz faktori. Mums ir mazāks tirgus, mūsu tirgus spēja ir zemāka. Mēs it kā piedāvājam labas kvalitātes preces/pakalpojums, piemēram, IKT, telefona sakari mums ir izcili, ja skatās pēc tirgus parametriem, savukārt sabiedrība nav gatava maksāt tādas cenas kā Eiropā, līdz ar to mūsu produktivitāte, kas mērāma naudā, Latvijā ir zemāka salīdzinot ar EU.”

Autore: “Kādi faktori Jūsaprāt ir nozīmīgi Latvijas produktivitātes līmeņa celšanai?”

Jānis Hermanis: “Produktivitātes formula (produktivitāte un ražīgums uz vienu cilvēku) tiek mērīta tā, ka, piemēram, jūs pārdodat preci par 250 eiro, viņa izmaksā 200 eiro, ir kaut kādas materiāla izmaksas un tā pievienotā vērtība ir 50 eiro un, piemēram, ja to dara divi darbinieki, tad ražīgums ir 25 eiro uz vienu darbinieku, ja 5, tad ir 10 eiro. Formulā ir vairāki lielumi, tātad, tā ir spēlēšanās cipariem, viens tas ir ietaupīt izmaksas, vai izmantot inovatīvus materiālus, taupīgas tehnoloģijas. Darbojieties lielos apmēros, tādā veidā izmaksas uz vienu vienību samazināsies un līdz ar to tādā veidā produktivitāti var celt. Līdz zināmam brīdim tā ir laba lieta, bet ar to nevar bezgalīgi spēlēties. Otrs, var samazināt cilvēku skaitu, ja to darbu darīja pieci cilvēki, ieviešot tehnoloģijas, turpmāk darīs trīs cilvēki vai tamlīdzīgi. Tādā veidā var radīt pieaudzēt produktivitātes ražīgumu uz vienu cilvēku. Vislabākais un visilgtspējīgākais manā skatījumā, ir palielināt preces cenu, respektīvi, palielināt pārdošanas ieņēmumus, piemēram, ražojot dārgāku preci, kas var būt gudrāka, sarežģītāka. Tad jūs varat pārdot preces bagātākiem pircējiem, bagātākās valstīs ar augstāku labklājības līmeni. Manā skatījumā tas ir tas faktors ar vislielāko potenciālu, ko mums vajadzētu darīt, mums jāpārdod sarežģītākas, dārgākas, zināšanu ietilpīgākas preces. Pārdodot vienkāršas preces, piemēram, kokus – jā, nocirst koku un aizvest ir viens, bet, ja mēs daudz vairāk pārstrādātu, piemēram, finierī, granulās u.tml., tad tā jau ir cita pievienotā vērtība, un aiz tā arī stāv labākas algas.”

Autore: "Kāpēc Jūsaprāt Latvijas produktivitātes līmenis ir zemāks, nekā vidēji ES un arī Lietuvā un Igaunijā?"

Jānis Hermanis: "Eksports uz vienu iedzīvotāju, Latvijā, ja nemaldos, ir 9000 eiro. Igaunijā un Lietuvā tas ir par kārtu lielāks. Jo lielāku daļu valsts eksportē, jo lielāku daļu viņa saņem no citurienes. Jo vairāk naudas ienāk valstī, jo vairāk valsts nopelna. Un tādā veidā, lielāki pārdošanas ieņēmumi ceļ produktivitāti un, ja pārdodat dārgāku preci, tad veidojas lielāki eksporta ieņēmumi. Tas netiešā veidā arī ietekmē iekšējo nozaru ieņēmumus, jo, piemēram, ir nozares, kuras nekad neeksportēs (sadzīves pakalpojumi, apsardze utt.). Ir profesijas vai nozares, kas strādā tikai uz iekšējo tirgu, viņiem nav iespējas eksportēt, bet pateicoties tam, ka ir citi pilsoņi, kas veiksmīgi eksportē un rada lielu naudas masu, kas ienāk un apgrozās, netiešā veidā, tas arī dod produktivitāti iekšējās nozarēs. Eksporta apjoms, vājāka rūpniecība, mazāks rūpniecības īpatsvars ekonomikā, tas atšķir Latviju no kaimiņvalstīm. Igaunijā un Lietuvā rūpniecības īpatsvars ir lielāks. Rūpniecība ir tirgojamā nozare, tā ir tā nozare, kur kuras preces var starptautiski tirgot. Mūsu trumpis savukārt ir pakalpojumu nozare, kur mēs esam dažās lietās priekšā, piemēram, arī aviācijā, kas diemžēl tagad kritīsies, IT pakalpojumi u.c. Tomēr kaimiņi mums ir priekšā, viņiem lielāki būvniecības un eksporta ieņēmumi, viņiem lielāks ir autotransports, tūrismā arī viņi vairāk nopelna. Tagad es pieminu nozares, kas smagi cieš, bet lielos vilcienos mēs no kaimiņiem atpaliekam tāpēc, ka viņiem ir lielāks eksports. Domāju, ka ne tikai eksports, bet arī viņiem ir labvēlīgāka biznesa vide, mērķtiecīgāki infrastruktūrā ieguldīti līdzekļi, arī kreditēšana un ārvalstu investīcijas. Igaunijā jo sevišķi - viņi ļoti daudz ārvalstu investīciju piesaistījuši. Ārvalstu investīcijas ir viens no tiem faktoriem, kas varētu atnest jaunas tehnoloģijas, jaunas zināšanas, piekļuves jaunam tirgum – tas viss veicina produktivitāti. Šīs lietas nav nekāds jaunums, tās jau tika skatītas arī pirms krīzes, piemēram, mums banku kreditēšana ir ļoti kritusies. Pēdējā laikā mums bija arī Moneyval process, kas veicināja piesardzību ne tikai pret tiem, kas nogulda naudu, bet nu kur vēl lielāku piesardzību tiem, kas gatavojas aizņemties. Nodokļu sistēmas īpatnības – mums ir ļoti augsti darbaspēka nodokļi, salīdzinot ar pārējām Baltijas valstīm jebkurā algu līmenī, ja salīdzina, nodokļu slogs ir lielāks. Un tas savukārt nozīmē to, ka kaut kādās profesijās, kas rada augstāku, pievienoto vērtību - finanšu sektorā, IT, farmācijas nozarēs, tur jau tiem cilvēkiem ir diezgan mobilas darba vietas, viņi var arī strādāt zem cita karoga. Tas, kaut kādā mērā veicina, ka biznesus ir izdevīgāk attīstīt ne Latvijā, bet Igaunijā vai Lietuvā, tas arī ziņā dod priekšrocības kaimiņiem. Tāpat jāmin būvatļauju saskaņošanas process – tas ir ļoti garš, salīdzinot ar Lietuvu un Igauniju. Tas kavē ārvalstu investīcijas.

Autore: "Kādas rīcības Jūsaprāt valstij būtu jāveic, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšānu? (Papildu - vai Latvija var koncentrēt finanšu resursus konkrētās nozarēs/ jomās

(domājot par konkurences kropļošanu)? Vai sabiedrības neuzticība valstij un korupcijas risks Jūsaprāt šo aspektu ietekmē?)”

Jānis Hermanis: “Valstī ne vienmēr visas lietas ir jādara ar iejaukšanos vai tirgus kropļošanu, bet vienkārši mazinot, kaut kādas lietas, kas šobrīd ir kavējošas. Kaut vai pieminētai būvatļauju saņemšanas process – būtu jāatvieglo šo izskatīšanas kārtību. Arī nodokļu sistēmu Latvijā būtu jāpadara draudzīgāku, sevišķi lielo algu galā. Tad var ārvalstu investīcijas skatīties arī tajos visos indeksos, kur mēs esam novērtēti zemāki, lai mēs būtu pievilcīgāki ārvalstu investoriem. Tāpat arī šīs te visas iepriekšējās lietas sakārtot, jo tas jau neprasa arī kaut kādus milzīgus ieguldījumus, droši vien, tas nav nekas tāds par ko Eiropas Komisiju, aizrādītu, ka tirgu kropļo. Tās ir normālas lietas, ko var izdarīt priekš biznesa.”

Autore: “Kādus finanšu resursus un atbalsta sistēmas Jūsaprāt valsts varētu piedāvāt uzņēmējiem, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu?”

Jānis Hermanis: “Te nepieciešami specifiski finanšu instrumenti, kas dod garantijas aizdevumiem, piemēram, tehnoloģiju finansēšanai. Lai būtu vieglāka aizdevumu pieejamība, lai tie kas vēlas ieguldīt tehnoloģiskajās iekārtās, lai viņiem būtu pieejami šie līdzekļi, ja viņiem trūkst ķīlas, piedāvā garantiju. Kaut kā tādā veidā veicināt šo te aizņemšanos, lai varētu ieguldīt, jomā, kur uzņēmējam nepieciešams.”

Autore: “Kuras Jūsaprāt ir tās nozares un/ vai jomas, kurās uzņēmējiem būtu jākoncentrē resursi sava uzņēmuma/ nozares ietvaros, lai veicinātu tā/ tās produktivitātes līmeņa celšanos?”

Jānis Hermanis: “Apstrādes rūpniecībā pirms krīzes apjoms ir gājis uz augšu, bet nodarbināto skaits ir gājis uz leju, kas nozīmē uzņēmumi iegulda tehnoloģijās. Viņi iegulda ražīgākās iekārtās, automatizētās līnijās, un tas palīdz mazināt atkarību arī no cilvēku/speciālistu trūkuma. Ļoti veiksmīgs scenārijs ir, ja uzņēmums arī apmāca darbiniekus un dod viņam jaunas zināšanas vadīt šīs jaunās iekārtas. Tātad - tehnoloģijas un darbinieku apmācība. Un, protams, pārdot dārgākus produktus. Respektīvi, ja var vairāk nopelnīt eksporta tirgos, ja var kaut kādā mērā uzlabot esošo produktu portfeli, lai pārdotu dārgāk, jeb ar augstāku pievienoto vērtību. Un valstij šeit jāpalīdz, piemēram, nodrošinot uzņēmēju dalību dažādās starptautiskās izstādēs, lai palīdzētu apgūt jaunus tirgus.”

Autore: “Kāds ir Jūsu viedoklis par pašreizējās Covid-19 situācijas saistību ar produktivitātes līmeņa celšanos/ kritumu Latvijas uzņēmējdarbības sektorā?”

Jānis Hermanis: “Tikko skatījos apgrozījuma datus un rūpniecības sektorā Latvijā martā gandrīz jau visas nozares uzrādīja kritumu, izņemot, kas ir interesanti, iekārtu ražošanu, iekārtu remonts un farmācijā nebija redzami kritumi, bet visi pārējie vēl laikam kaut kur elektronikas ražošana bija nelielā plusā. To mēs arī varam loģiski izsecināt, ka šajos ārkārtas

apstākļos lielāks tirgus, protams, ir farmācijas un medicīnas ražojumiem. Tur dati, diemžēl, ir konfidenciāli, viņus npublicē Statistikas pārvaldē. Tāpat saprotams, ka salīdzinoši labi iet arī datoru, un elektronikas ražotājiem, jo, redziet, tagad viss notiek tiešsaistē un dažādi attālināti risinājumi ir nepieciešami. Arī tie, kas remontē iekārtas, salīdzinoši labi turas, jo tad, kad ir krīze, parasti nepērkam neko jaunu, bet mēģina salabot to, kas ir. Tāpat es domāju, arī IT pakalpojumi ir salīdzinoši labi, jo šo pakalpojumu vajag lielos daudzumos, lai varētu strādāt no mājām vajag stabilu pieslēgumu. Savukārt tās, kas ļoti cieši ir aviācija, tūrisms un viss, kas no tā izriet. Tāpat pasākuma rīkotāji un izglītības iestādes, kas cieš no tā, ka tiek ierobežota un pulcēšanās, lai pasargātu cilvēkus. Ir tādi minējumi un diezgan pamatoti, ka pēc šīs krīzes būs noteiktas izmaiņas, ka cilvēki vairāk pievērsīsies darbam no mājām, līdz ar to es pieļauju, ka būs mazāka mobilitāte. Piemēram, cilvēki varbūt vienu nedēļas daļu strādās darbā, bet pārējās strādās mājās. To, ko var individuāli izdarīt, darīs attālināti. Būs mazāka mobilitāte, līdz ar to arī varētu kaut kāds pieprasījums kristies, pēc birojiem centrā vai ēstuves, kas strādā tādās lielpilsētu centros. Savukārt vairāk attīstīsies piegāde uz mājām. Ja cilvēks strādā mājās. Tādā veidā biznesa modeļi mainīsies. Ja tādā globālā mērogā paskatās, mēs visi esam bijuši ļoti atkarīgi no Ķīnas tirgus un šī krīzes mudinās vairāk sarauties tādā reģionālā mērogā, respektīvi, ja Vācija iepriekš bija ļoti atkarīga no Ķīnas detaļām, viņa tagad skatīsies tuvākā reģiona valstīs. Piegādes ķēdes kļūs īsākas, un, tā varētu būt iespēja attīstīt reģionālos tirgus. Ja uzņēmējiem izdodas piedāvāt, kaut ko tādu, kas šeit ir vajadzīgs reģionā. Attīstīsies IT, attālinātie servisi un attālinātie biznes modeļi, jo tagad liela daļa gribot negribot ir spiesti šo te mācīties, apgūt jaunas prasmes. Šīs lietas ies arī vairumā, un viss, kas ar to saistītās, tad tie arī būs ieguvēji.”

Autore: “Vai Covid-19 rezultātā Jūs paredziet bezdarbu Latvijā plašā nozaru grupā vai tikai smagāk skartajās - apkalpojošā, pakalpojumu, izklaides un tūrisma nozarēs?”

Jānis Hermanis: “Bezdarbnieka skaits salīdzinot ar pirms krīzes līmeni bija par ~15000 pakāpies tur ir ne tikai tie, kas jau atlaisti, bet ~ 5000, kas ir atlaišanas procesā, kam pieteikts, ka viņus atlaidīs. Tās nozares bija transports, aviācija, ēdināšana, restorāni. Es domāju, ka tomēr, ja šobrīd kaut kādus ierobežojumus atcels, tas būs signāls biznesa aktivitātei, signāls, ka darbību var turpināt un tādā veidā varbūt bezdarbnieku skaits nepieaugs. Bet mana personīgā baža ir, ja šī ekonomiskā aktivitāte krītas, tad šis bezdarbs ies vairumā. Tas būtu ļoti nelāgi, ja būs ļoti liels bezdarbnieku skaits, tad viņus īsti nevarēs, tik ātri atgriezt darba tirgū un vēl tiem cilvēkiem nav iztikas līdzekļu ir ļoti liela baža, jo viņi var aizmigrēt, kaut kur citur, līdzko robežas atver, tāpēc būtu ļoti labi iespējami kontrolēt vīrusu un šos ierobežojumus vairs nepaplašināt, bet sašaurināt. Bezdarbnieki 13000, dīkstāves pabalstu saņem 24000. Tie ir tādi slēptie bezdarbnieki. Labā ziņa ir, ka viņi vismaz ir pie darba devēja,

viņi nestrādā, bet viņi vēl nav izklīdināti. Vēl ir tādi, kas nekur netiek uzskaitīti, viņi nekvalificējas dīkstāves pabalstam. Man aizdomas, ka tur arī kādi 10000 cilvēki. Tie faktiski ir slēptie bezdarbnieki. Tāpēc ļoti jāuzmanās ar lēmumiem, kas liek uzņēmējiem atlaist darbiniekus. Savādāk būs nepatikšanas, kuru sekas būs pēc tam negatīvas.”

Autore: “Kuru nozaru uzņēmumus valstij ir vērts “glābt” krīzes situācijā, veicot atbalsta un/vai regulējošos pasākumus, bet kuru nozaru uzņēmumos valstij būtu jāļauj bankrota procedūrai noritēt dabiski?”

Jānis Hermanis: “Tie noteikti ir produktīvākie uzņēmumi tādi, kas maksā nodokļus, kas daudz eksportē, kā arī tie, kas ir maksājuši nodokļus. Ja paskatās nodokļu maksas statistiku, ~5% no visiem Latvijas uzņēmumiem samaksā 90% nodokļu. Respektīvi, tie ir tie, kam ir ilgstoša pieredze tirgū, kuriem ir iekarotas eksporta pozīcijas, kuri veidojuši zīmolu gadu gadiem, kuriem ir laba reputācija. Šie ir tie, kas būtu jāuztur, lai viņi varētu turpināt savu darbību. Šķiet, arī VID ir šādi dati. Viņiem ir reitingu sistēma. Zelta saraksts, bronzas saraksts utt. - saraksti, kuros viņi atlasa kārtīgākos nodokļu maksātājus un starp tiem arī ir tie veiksmīgākie eksporta uzņēmumi, kam ir produkts, kas ir savas nozares līderi, kas ir galvenie šo nozaru un ekonomikas mugurkauls, kas būtu jāpatur pirmām kārtām, kas būtu jā saglabā.”

Autore: “Kādas likumdošanas un politiskās vides izmaiņas Jūs paredziet Latvijā un ES līmenī pēc Covid-19 krīzes?”

Jānis Hermanis: “Būs vairākas mācības. Piemēram, attiecībā uz sociālo spilvenu lielam skaitam cilvēku - simtos tūkstošos mērāmu, nebija sociālā spilvena līdz šim. Ļoti vieglprātīgi izturējāmies. Bija zināms, bet vienmēr bijis ļoti politiski grūti izdarīt, bet nu rezultāts ir tāds, ka arī mēs redzam, ka dīkstāves pabalstu cilvēks saņem ļoti mazu. Šo lietu tomēr vajag sakārtot. Vajadzētu būt, kaut kādam nacionālajam izlīgumam, cilvēkiem varbūt šobrīd palīdz šajos krīzes apstākļos, bet tomēr viņi pēc tam atgriežas, sāk maksāt vismaz minimālās algas līmenī, mums vajag šos minimālo nodokļa maksājumu, kā tas ir Lietuvā, kur ir noteikts minimālais sociālais maksājums. Bet tā nav Eiropas likumdošana, tā ir mūsu vietējā likumdošana. Domāju, arī attiecībā uz digitālām lietām redzams, ka daudzas lietas var elektroniski darīt gan valsts pārvaldē, ceru, ka beidzot tam būs lielāka popularitāte un respekts par to, ka kaut kādas procedūras var veikt attālinātā veidā. Un šodien mūsu sēdē runāja par ekonomikas izaugsmes stratēģiju, pieminēja arī būvatļaujas - tas ir nenormāli dārgs process, saskaņot būvatļauju un, ja būtu, piemēram, tā kā pienāk pasts no ārzemēm un var izsekot pasta sūtījumus, ja tā varētu izsekot būvatļaujas procesu - kurā stadijā ir, kas izskata. Mērķis būtu vairāk digitalizācijas un caurskatāmāku elektronisko risinājumu izmantošana.”

Autore: “Kā Jūs vērtējat, kurā krīzes etapā Latvija šobrīd atrodas (likviditātes krīze, pieprasījuma krīze vai finanšu sektora krīze)?”

Jānis Hermanis: “Skaidrs, ka finanšu sektors nav pie šīs krīzes vainīgs. Pieprasījums drīzāk ir, bet viņš vienkārši nevar izveidoties, jo nevar saņemt pretī, respektīvi, piemēram, tūrisma nozarē jau būtu bijis. Cilvēki bija gatavi, bija vai nu jau samaksājuši naudu, vai nu bija gatavi maksāt, lai atbrauktu uz Latviju, bet vienkārši situācija izvērtās tāda, ka tas nebija iespējams epidemioloģisku apsvērumu dēļ. Arī mūsu cilvēki, biju rezervējuši naudu, lai aizbrauktu uz Austriju vai Itāliju, bet vienkārši tas kļuva bīstami. Tāpat daudzi cilvēki būtu gatavi iet šobrīd uz kino, sporta zālēm, kas nozīmē, ka nauda un pieprasījums ir, bet viņiem neļauj to darīt, jo tas tagad ir aizliegts. Ar pieprasījumu ir viss kārtībā, bet tagad ir grūtības to izpildīt. Šajā krīzē arī nav nekādas finanšu pazīmes, vai bezatbildīgas aizņemšanās, kā tas bija pirms 10 gadiem, šajā situācijā tā lielai daļai tiem uzņēmumiem, kam darbība tiek apturēta, viņiem strikti apstājušies ieņēmumi, bet izdevumi skrien uz priekšu. Tādā veidā krīze noēd, pirmkārt, rezerves, ja tādas ir, un tad uzņēmējs iebrauc mīnusus un viņam ir jāaizņemas, tādā veidā rodas finanšu trieciens. Piespiedu apstāšanās krīze, dīkstāve. Tie, kas gribēja kaut ko nopirkt, vairs nevar nopirkt un tie, kas gribēja nopelnīt, viņiem arī tas nav ļauts, līdz ar to, apaug ar parādiem.”

Autore: “Kā Jūs paredziet, cik ilga un smaga Latvijai būs esošā krīze?”

Jānis Hermanis: “Lai precīzi pateiktu, ir jābūt epidemiologam. Mans minējums, ka gads līdz tam, kad vīrusu apstādinās tik tālu, ka viņš vairs netraucē. Šajā laikā ekonomikas daļa turpinās darboties iespējams ar mazāku jaudu. Ja ilgstoši būs dīkstāve, noteikta daļa ekonomikas dalībnieku tiek ievainoti, vairs nespēj darboties ar pilnu jaudu, piemēram, atceļot ierobežojumus, viņi atsāks savu darbību, bet viņi būs finansiāli novājināti, līdz ar to viņi mazāk, piemēram, ceļos, mazāk ies uz restorāniem, mazāk atveltīs finanses izklaidei, pasākumiem. Līdz ar to patēriņš kādu laiku būs vājāks un būs nepieciešams laiks, lai pirktpēja atgūtos.”

Autore: “Kā Jūs paredziet Latvijas ekonomikas izaugsmi pēc Covid-19 krīzes beigām?”

Jānis Hermanis: “Es būšu optimistisks, ņemot vērā to, ka mēs ļoti smagi cietām pagājušajā krīzē pirms 10 gadiem, pēc tās krīzes mēs kļuvām stiprāki, mums bija ļoti vājš eksports, apmēram 35% no IKP, un tad mēs viņu pieaudzējām aptuveni 60% no IKP, tātad eksports palielinājās un arī ekonomikas struktūra mainījās un dzīves līmenis uzlabojās, un es domāju, ka līdzīgi būs arī pēc šīs krīzes. Būs nozares, kas tik strauji neatgūsies līdz iepriekšējam līmenim, kā, piemēram, aviācija, tūrisms, bet cerams, ka viņu vietā augs citas nozares, piemēram, IT nozare. Ja dīkstāves laiku mēs izmantosim stratēģiski apzināti un izdarīsim, teiksim, mājasdarbus, ko mēs varam izdarīt līdz tam brīdim, kad ekonomika atsāks augt, tad mēs varam turpināt attīstīties. Ekonomikas struktūra mainīsies, nozares būs vājāks nekā iepriekš, bet izaugsme varētu būt labāka. Uzskatu, ka Latvijas iespēja ir arī piesaistīt ārvalstu

investīcijas, jo no epidēmijas apkarošanas viedokļa mēs salīdzinoši labi izskatāmies, un varbūt arī kaut kādas investīcijas varētu piesaistīt, ņemot vērā to, ka viņi redz, kā citās valstīs cīnās, bet mēs salīdzinoši viegli, tiekam cauri. Tas varētu likt mūs uzskatīt par drošāku vietu. Ja šo labo tēlu spēsīm radīt un izmantot un likvidēt traucēkļus, kas ir būvatļaujas, vai dokumentu kārtšanas process, korupcijas uztveres indekss, ja varam likvidēt šos šķēršļus, tad perspektīvas ir, varam tālāk arī augt.”

Autore: “Paldies par atsaucību un intervijai veltīto laiku!”

Intervija ar Egitu Kalēju - Altum Kredītu un garantiju departamenta vadītāju

Autore: “Kā Jūs raksturotu Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmeni?”

Egita Kalēja: “No sava redzes punkta es viņu raksturotu kā ļoti dažādu, un šī dažādība bieži izpaužas, pirmkārt, uzņēmumu lielumos, jo ir jāreķinās, ka mazos uzņēmumos ne vienmēr produktivitāte, ir augstā līmenī. Kaut gan arī mazos uzņēmumos var būt divas galējības, ļoti slikta produktivitāte vai darba efektivitāte un ir tieši otrādi, ka ar ļoti mazajiem resursiem un ļoti modernām tehnoloģijām cilvēki sasniedz ļoti labus rezultātus. Tas pats attiecas arī vidējā un lielo uzņēmumu segmentā, kas, protams, atkarīgs, kādās nozarēs viņi strādā, cik augstas tehnoloģijas tiek izmantotas. Un vēl viens apstāklis arī ir, kādā tirgū šie uzņēmumi strādā, vai viņu tirgus ir reģions, vai viņu tirgus ir Latvija, Eiropa, pasaule, jo plašāk šis tirgus, jo lielāka konkurence un attiecīgi uzņēmumi ir spiesti domāt par sava darba produktivitāti vai efektivitāti, jo konkurence pasaulē ir augstākā līmenī.”

Autore: “Kādi faktori Jūsaprāt ir nozīmīgi Latvijas produktivitātes līmeņa celšanai?”

Egita Kalēja: “Ja mēs skatāmies no pirmsākumiem, es gribētu teikt tā, ka tā pirmām kārtām ir izglītība. Es domāju, ka tomēr Latvijā ir nenovērtēta tā izglītības sistēma, ko Latvija dod. Ļoti svarīgi, lai šie talantīgie jaunieši, kas pabeidz vidusskolas, lai viņiem būtu interese palikt Latvijā, augstāko izglītību apgūt Latvijā un turpināt darbu Latvijā, bet strādājot uz visas pasaules tirgu. Protams, ir apsveicami, ka jaunieši augstāko izglītību iegūst ārzemēs un atgriežas, bet šādus pētījumus es neesmu lasījusi, proti, cik daudz no tiem, kas mācās augstskolās ārzemēs, atgriežas Latvijā, bet, protams, ja ir uzkrāta pieredze pasaulē, un, ja viņi ir atgriezušies šeit, tas dod lielu pievienoto vērtību Latvijas uzņēmumiem. Caur izglītības sistēmu es arī saprotu zinātnes attīstību. Tātad tehnoloģiju, inovatīvu produktu radīšanu. Attiecīgi nākamais solis ir inovāciju īstenošana reālā ražošanā. Piemēram, IT nozares attīstība. Tātad ir noteiktas nozares Latvijā, kur tieši pateicoties izglītības sistēmai, šīs inovācijas iegājušas arī ražošanas procesos un radījušas produktus ar augstu pievienoto vērtību. Ja mēs skatāmies no tādas uzņēmējdarbības vides viedokļa, protams, tas arī ir ļoti svarīgi. Naudas resursu pietiekamība, stabila nodokļu politika, skaidri spēles noteikumi starp uzņēmējdarbību, uzņēmumiem un valsts sektoru. Tad arī uzņēmēji var plānot savu biznesu. Ja ir nenoteiktība, ir zināmi, riska momenti jebkuram biznesam. Stabilitāte ir atkarīga no uzņēmējdarbības vides, no nodokļu politikas, no savstarpējās sadarbības. Uzņēmējiem ir jāsaprot spēles noteikumi un zināmā perspektīvā vismaz trijiem gadiem uz priekšu - nodokļi, regulējumi, normatīvo aktu izmaiņas. Tas viss ietekmē to, kā uzņēmēji, var plānot savu biznesu.”

Autore: “Kāpēc Jūsaprāt Latvijas produktivitātes līmenis ir zemāks, nekā vidēji ES un arī Lietuvā un Igaunijā?”

Egita Kalēja: “Ja mēs vērtējam pret Eiropas Savienību, gribētu teikt, ka jāreķinās ar vēsturisko aspektu. Padomju Savienības laiks Latvijas ekonomikai ir atstājis iespaidu. Protams, mēs šobrīd 30 gadus esam neatkarīgi, bet, ja skatāmies no globālās ekonomikas viedokļa, ir pietiekami īss laiks. Ja mēs skatāmies uz Lietuvu, Igauniju, manuprāt, šeit ir varbūt arī šī vēsturiskā saite ar Padomju Savienības laiku, kur Latvijā bija koncentrēti ļoti daudzas lielas rūpnīcas un mazais segments bija mazāk attīstīts. Tātad starta pozīcija Latvijā, Lietuvā un Igaunijā 90. gadu sākumā bija atšķirīga. Igaunijas izrāviens neapšaubāmi ar IT tehnoloģijas, un tas ir viens no viņu veiksmes stāstiem, kas neapšaubāmi arī veicina pārējo uzņēmumu attīstību. Un Lietuvā arī ir citas nozares, kas to veicina. Latvijā, gribas teikt, pēdējo 10 gadu laikā mūsu progress IT sistēmās ir ļoti straujš un es ļoti ceru, ka tas atstās iespaidu uz produktivitāti.”

Autore: “Kuriem no trūkumiem Latvijai būtu jāpievēršas iespējami ātri, lai veicinātu produktivitātes līmeņa celšanu?”

Egita Kalēja: “Tas ir ļoti sarežģīts jautājums, jo ir svarīgi kādos segmentos uzņēmums strādā un kas ir tie indikatori, kas strauji veicinātu produktivitātes pieaugumu. Neapšaubāmi, viens no apstākļiem, kas ir dzinējspēks, uzņēmumiem ir šobrīd darbinieku trūkums un pie tam vēl kvalificētu darbinieku trūkums. Ļoti daudzi uzņēmēji šobrīd domā par dažāda veida inovāciju aktivitātēm, kas veicinātu kvalitatīvāka, teiktu arī pēc apjoma lielāku produkcijas vienību pieaugumu ražošanas procesā. Šajā sakarā Eiropas fondu ietekme ir ļoti būtiska un Eiropas fondu iepludināšana ekonomikā ir jāturpina, jo tas veicinās uzņēmēju un nosliekšanos par jaunu tehnoloģiju iegādi. Jo tomēr, ja ir atbalsts, 60% apmērā, tas ir būtisks aspekts, lai izšķirtos par jaunu tehnoloģiju izmantošanu ražošanas procesā. Attiecībā uz stabilitāti, manuprāt, ir ļoti daudz pēdējo piecu gadu laikā izdarīts. Es gribētu teikt, ka šis kurss Latvijai ir jāturpina. Attiecībā uz nodokļiem, vidi uzņēmējdarbībai šobrīd arvien vairāk, arī valsts sektorā runā par sabiedrības labklājību un šī labklājība var veidoties no sakārtotas vides, labiem atalgojumiem u.c. faktoriem, kas liek iedzīvotājiem nosvērties par labu Latvijai, palikt šeit dzīvot un strādāt. Jo trūkums neapšaubāmi ir darbaspēka aizplūšana. Būtiskākais, šobrīd aizplūst gudri, zinoši, pieredzējuši speciālisti, jo atalgojuma līmeņa ziņā, viņiem noteikti lielākus atalgojumus var piedāvāt Eiropas uzņēmumi.”

Autore: “Kādas rīcības Jūsaprāt valstij būtu jāveic, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu? (Papildu - vai Latvija var koncentrēt finanšu resursus konkrētās nozarēs/ jomās (domājot par konkurences kropļošanu)? Vai sabiedrības neuzticība valstij un korupcijas risks Jūsaprāt šo aspektu ietekmē?)”

Egita Kalēja: “Šis aspekts ir ļoti pareizi atzīmēts, un līdz ar to es gribētu teikt tā, ka valstij jārada vienādi apstākļi visiem uzņēmumiem, būtiskākais, lai tā ir sakārtota vide, kurā uzņēmumi strādā. Iespēja iegūt uz līdzvērtīgiem spēles noteikumiem valsts un Eiropas fondu atbalstu. Būtiskākais - valstij vajadzētu sakārtot uzņēmējdarbības vidi, radīt uzņēmumiem stabilitāti un drošības sajūtu vismaz vidējā termiņā (3-5 gadi), jo pie jebkurām investīcijām, ko uzņēmums plāno 3-5 gadi ir tas periods, kurā uzņēmēji veic zināmas prognozes un aprēķinus. Šeit ir ļoti būtiska valsts loma un šobrīd ļoti apsveicama ir pēdējā nodokļu reforma, kurā bija vienošanās, ka valdībai ar sadarbības partneriem, ka turpmākajos trijos gados attiecībā uz nodokļiem, būtisku izmaiņu nebūs. Tas arī būtiski ir, arī viņi saprot. Tas arī ir būtiski investoru piesaistē, lai arī viņi saprot spēles noteikumus. Valsts iejaukšanās kādā konkrētā nozarē noteikti atstāj ietekmi. Veicina noteiktiem tirgus spēlētājiem lielākas attīstības iespējas. Ir gadījumi, kad tas ir ļoti labi, ja veicina pakārtoti arī citu nozaru attīstīšanos. Prakse rāda dažādās valstīs dažādas pieejas.”

Autore: “Kādus finanšu resursus un atbalsta sistēmas Jūsaprāt valsts varētu piedāvāt uzņēmējiem, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu?”

Egita Kalēja: “Es gribētu teikt, ka valsts atbalsts caur Altum programmām, ir vairāk vērsts tādiem tirgus segmentiem, kas ir nepilnīgi. Tie ir segmenti, kuros komercbankas nav gatavas "iet iekšā", viņas nav gatavas finansēt šādus projektus vai šādus uzņēmumus, jo ir augsti riski gan uzņēmuma veida, gan no uzņēmuma finansiālā stāvokļa vai noteikta segmenta viedokļa. Vēl Altum atbalsta noteiktas aktivitātes, piemēram, energoefektivitāti, virzienu, kurš neapšaubāmi arī atstāj iespaidu uz produktivitāti, jo ar energoefektivitātes paaugstināšanu var ne tikai ietaupīt elektroenerģiju, bet arī palielināt uzņēmuma jaudu. Es gribētu teikt, ka tie instrumenti, kas ir Altum, ir ļoti pārdomāti, jo nosedz tās tirgus nepilnības, kas Latvijā ir izkristalizējušās. Līdz ar to šobrīd kapitāls uzņēmējdarbības vidē nonāk gan caur Altum, gan caur komercbankām un resursi ir racionāli sadalīti pa nozarēm. Viens ir caur tiešo kredītiem, otrs ir ar Altum garantijām. Kā arī Altum aktīvi iesaistās riska kapitālfondos, kas iet jaundibinātos uzņēmumos iekšā ar ļoti inovatīviem ražošanas procesiem vai produktiem ar augstu pievienoto vērtību. Šajā segmentā ne vienmēr privātie investori ir gatavi iet. Uzskatu, ka šobrīd no valsts puses atbalsts ir ļoti daudzveidīgs, galvenais, uzņēmējiem to visu paņemt - Eiropas fondi, LIA piedāvātie produkti, Altum piedāvātie produkti. Segments ir ļoti plašs un arī pieejamība ir plaša. Protams, uzņēmumiem ir arī jāiegulda laiks, enerģija un resursi. Lai pilnvērtīgi izmantot piedāvātos finanšu pakalpojumus.”

Autore: “Kuras Jūsaprāt ir tās nozares un/ vai jomas, kurās uzņēmējiem būtu jākoncentrē resursi sava uzņēmuma/ nozares ietvaros, lai veicinātu tā/ tās produktivitātes līmeņa celšanos?”

Egita Kalēja: “Tās ir IT tehnoloģijas, jo tās dod iespēju ar ļoti maziem resursiem ļoti efektīvi pārvaldīt uzņēmumu. Gan arī IT tehnoloģija iesaistīšana pašā ražošanas procesā, pakalpojuma vai produkta radīšanā. Protams, tas ir atkarīgs no uzņēmuma lieluma un tirgus segmenta, kurā uzņēmums strādā, bet mana pārlicība arī mazajos uzņēmumos ar IT tehnoloģiju veiksmīgu ieviešanu var ļoti efektīvi strādāt. Kā piemēru varu minēt elementāru lietu - nevajag tērēt laiku braukt uz vietas, parakstīt. Tas viss maksā laiku, maksā auto degvielu utt. Tāpat virtuālās sapulcēs u.c. lietas, kas šobrīd “Covid” laikā ir aktuālas, ļoti daudziem liek pārdomāt ierasto darba organizāciju. Tātad - IT tehnoloģijas, ražošanas iekārtu modernizāciju, automatizāciju, ražošanas procesa vienkāršošanu, racionālu darba plūsmas pārskatīšanu. Mēs, kā cilvēki vairāk nevaram strādāt pa vecam. Tātad tās ir būtiskas izmaiņas jau pašos pamatos uzņēmuma ražošanas procesā. Attiecīgi tālāk jau viss pakārtojas - ja būs efektīva ražošana, uzņēmējs var atļauties klases darbiniekus un maksāt viņiem labākus atalgojumu, kā arī viņus spēs darba procesā radīt jaunus produktus, jaunas tehnoloģijas un radīt jaunu pievienoto vērtību.”

Autore: “Kāds ir Jūsu viedoklis par pašreizējās Covid-19 situācijas saistību ar produktivitātes līmeņa celšanos/ kritumu Latvijas uzņēmējdarbības sektorā?”

Egita Kalēja: “Mūsu prakse rāda, ka cilvēkiem, kas var darīt darbu pie datora šajā laikā produktivitāte ir cēlusies, cilvēki spēj mobilizēties starp darbu un mājām u.c. Protams, nozares kā transports, sabiedriskā ēdināšana, medicīna u.c. jūt negatīvu ietekmi un sekas, bet esoši apstākļi spiež pieņemt jaunus spēles noteikumus un sākt skatīties uz lietām mazliet citādāk. Domāju, ka šī krīze ir iespēja, kuru ir jāizmanto. Protams, lielās ražotnēs neapšaubāmi ir jāiegulda papildu resursi drošībā. Daļai uzņēmumu šis ir iespēju laiks, ražošanas apjomi sasniedz rekordus. Protams, ir uzņēmumi, kur nokrities ražošanas apjoms. Te ir jautājums, cik viņi ir bijuši spēcīgi iepriekšējā laika periodā. Jāsaprot, ka mēs neesam norobežoti Latvijā, bet esam vairāk vai mazāk atkarīgi no Eiropas un Pasauls. Tas neapšaubāmi atstās iespaidu uz eksportu. No otras puses, varbūt tā ir iespēja, jo, ja, piemēram, Itālijā vai Spānijā ir slēgtas rūpnīcas, tad kādai valstij tā ir iespēja piegādāt līdzvērtīgu produktu. Kāpēc tā nevarētu būt Latvija?”

Autore: “Vai Covid-19 rezultātā Jūs paredziet bezdarbu Latvijā plašā nozaru grupā vai tikai smagāk skartajās - apkalpojošā, pakalpojumu, izklaides un tūrisma nozarēs?”

Egita Kalēja: “Es domāju, ka smagāk skartajās nozarēs, un domāju, ka tas varētu būt īsu laika periodu. Jautājums, cik ātri šīs nozares atkopsies, protams, šobrīd ir ļoti neprognozējami. Un, protams, ir ļoti grūti arī noprognozēt, kādā veidā mēs pakāpeniski mīkstināsim ierobežojumus. Ir skaidrs, ka bezdarbs ļoti korelē ar saņemamo pakalpojumu apjomu. Arī mēs katrs, ja samazinās mūsu ieņēmumi, pārskatām mūsu izdevumus. Prakse un arī iepriekšējā krīze rāda, ka mēs varam pārskatīt savus izdevumus uz pus gadu, gadu, bet tomēr pēc

aptuveni gada mēs atgriezīamies pie zināma tērēšanas apjoma. Ja mēs runājam par tūrisma nozari, es domāju, ka viņai būs vissmagāk atkopties. Un diemžēl tieši šī ir nozare, kas pienesa Latvijas ekonomikai ļoti būtisku apjomu. Arī tieši darba spēka noslodzē. Pagaidām nav skaidrs, kā šī nozare atgūsies. It īpaši avio pārvadājumu jomā. Protams, mums ir zināma priekšrocība atrašanās vieta gan attiecībā uz kuģošānu, gan uz automašīnām, bet nevar paredzēt, cik tūristu pieplūdums Latvijā būs būtisks. Līdzīgi ir arī ar izklaides nozari.”

Autore: “Kuru nozaru uzņēmumus valstij ir vērts “glābt” krīzes situācijā, veicot atbalsta un/vai regulējošos pasākumus, bet kuru nozaru uzņēmumos valstij būtu jāļauj bankrota procedūrai noritēt dabiski?”

Egita Kalēja: “Uzņēmuma lielums, strādājošo, ietekme uz ekonomiku ir svarīgi faktori. Un, lai gan valsts atbalsts ir pieejams un daudzpusīgs, es uzskatu, ka tirgus ekonomika visu saliek pa plauktiņiem pati. Varbūt ir daļa uzņēmumu, kas tāpat būtu aizvērušies, neatkarīgi no krīzes.”

Autore: “Kādas likumdošanas un politiskās vides izmaiņas Jūs paredziet Latvijā un ES līmenī pēc Covid-19 krīzes?”

Egita Kalēja: “Nevar komentēt.”

Autore: “Kā Jūs vērtējat, kurā krīzes etapā Latvija šobrīd atrodas (likviditātes krīze, pieprasījuma krīze vai finanšu sektora krīze)?”

Egita Kalēja: “Grūti teikt, jo šī krīze ir unikāla. Liels izaicinājums ir neziņa - kad un kā beigsies, un tas nav atkarīgs no mums, jo globālā ekonomika ir ļoti cieši saistīta. Uzskatu, ka krīzes dziļums un ilgums būs atšķirīgs dažādās nozarēs. Jo, daļai uzņēmumu, šis ir iespēju laiks. Ļoti grūti paredzēt.”

Autore: “Kā Jūs paredziet, cik ilga un smaga Latvijai būs esošā krīze?”

Egita Kalēja: “Domāju, ka sekas mēs noteikti vēl kādus divus trīs gadus redzēsīm, it sevišķi smagāk skartajās nozarēs. Uzskatu gan, ka nevajadzētu būt tik smagām sekām. kā 2008./2009. gada krīzei, jo apstākļi šobrīd ir citi. Mūsu uzņēmēji šobrīd ir daudz spēcīgāki, salīdzinot ar 2008./09. gadu.”

Autore: “Kā Jūs paredziet Latvijas ekonomikas izaugsmi pēc Covid-19 krīzes beigām?”

Egita Kalēja: “Ja mēs pareizi izmantosim šo laiku, tad mēs varam sagaidīt zināmu uzrāvienu. Bet, protams, to ietekmē ļoti daudz apstākļi. Ir daudz nezināmo. Es ļoti ceru, ka šī izaugsme būs.”

Autore: “Paldies par atsaucību un intervijai veltīto laiku!”

Intervija ar Kārli Gūtmani – Pāresoru koordinācijas centra Attīstības plānošanas nodaļas konsultantu

Autore: “Kā Jūs raksturotu Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmeni?”

Kārlis Gūtmanis: “Latvijas izaugsme pēdējo 10 gadu griezumā ir bijusi salīdzinoši strauja, ja salīdzina ar bāzes gadu pirms desmit gadiem. Problēma ir ar to, ka atalgojuma kāpums ir bijis divreiz straujāks, kas liek mums zaudēt konkurētspēju attiecībā pret ārējiem tirgiem. Aptuveni 50% no visas Latvijas tautsaimniecības īpatsvara sastāda zemo tehnoloģiju nozares, kas savā būtībā ir ar limitētām izaugsmes iespējām nākotnē. Kopējā situācija nav spīdoša, jo atpaliekam gan pētniecības, gan inovāciju rādītājos, kas ir tās lietas, kas sevī iekļauj produktivitātes celšanu.”

Autore: “Kādi faktori Jūsaprāt ir nozīmīgi Latvijas produktivitātes līmeņa celšanai?”

Kārlis Gūtmanis: “Atslēgas vārdi būtu modernizācija, inovācija un eksports. Modernizācija, digitalizācija, automatizācija ir tās lietas, kas principā var strādāt, lai maksimizētu produktivitāti šajās zemo tehnoloģiju nozarēs. Inovācija, pētniecība, attīstība un investīcijas darbaspēka izglītībā utt., ir vajadzīgas Latvijas tautsaimniecības struktūras pārmaiņām, lai ietu virzienā uz augstāku pievienoto vērtību un produktivitāti. Eksports ir būtisks tajā aspektā, ka Latvijas tirgus ir maziņš un lieli spēlētāji gandrīz nenāk uz Latviju ar mērķi darboties lokāli tikai Latvijas tirgū, bet kā atspēriena punkts ceļam uz Skandināvijas vai citiem tirgiem. Eksports ir tā lieta, kur varam jaunizveidotos produktus ne tikai pārdot, bet pārdot dārgāk, kā arī esošos produktus pārdot dārgāk. Tie būtu trīs lieli ķēdes elementi, pie kā būtu jāstrādā nākotnē. Ja pie tā jau ir strādāts, tad var paskatīties uz tādām alternatīvām lietām par kurām tik bieži nerunā: piemēram, Latvijā ir diezgan nenovērtēts dizains kā produktivitātes dzinējspēks, pievienotās vērtības radītājs, kas ir estētiskais un funkcionālais dizains uz jebkuru produktu. Otrs ir, manā ieskatā, Latvijā vēl saglabājas biznesa vides fokuss uz īstermiņa rentabilitāti un ko vajadzētu mainīt uz ilgtermiņa izaugsmi, lai būtu motivācija virzīties produktivitātes virzienā un pašreiz faktiski liela daļa biznesu ir ļoti apmierināta ar peļņas rādītājiem, un ilgspējīga attīstība nav dienas kārtībā, vismaz tuvākajā nākotnē.”

Autore: “Kāpēc Jūsaprāt Latvijas produktivitātes līmenis ir zemāks, nekā vidēji ES un arī Lietuvā un Igaunijā?”

Kārlis Gūtmanis: “Īstenībā tepat Eiropā nav jēgas salīdzināties, jo Eiropas Savienībai ir pilnīgi citādāka tautsaimniecības struktūra, jo tur ir salīdzinoši mazs zemo tehnoloģiju uzņēmumu īpatsvars un jau stipri lielāks augsto un vidējo tehnoloģiju uzņēmumu īpatsvars.

Viņiem ir cita pieceja kapitālam, cita vēsture un cita vēsturiskā pieceja attīstībai, pētniecībai un inovācijai. Tam paskriet līdzī ir grūti. Lietuva un Igaunija vēsturiski ir vienā reģionā un mēs esam diezgan līdzīgā situācijā, Lietuva un Igaunija ir daudz interesantāks stāsts. Mēs atpaliēkam, bet esam salīdzinošu tuvi šīm valstīm. Tie galvenie faktori, ko es teiktu, kas varētu to nelielo starpību definēt ir eksports un tā struktūra. Igaunijai un Lietuvai kopējie eksporta rādītāji ir augstāki nekā Latvijai, plus viņiem ir lielāks īpatsvars augstajām tehnoloģijām eksportā, kas ir produktivitātes lielais dzinējspēks. Viņiem ir citāda investīciju struktūra, piemēram, Lietuva pēdējos gados liek lielu akcentu uz investīcijām pētniecībā un attīstībā, tāpat arī gan Lietuva, gan Igaunija būtiski investē, īpaši pēdējos gados, augstvērtīgu produktu un pakalpojumu ieviešanā. Latvija šajos rādītājos atpaliēk. Tāpat Igaunijā un Lietuvā ir mazāka ēnu ekonomika, jo nedeklarētie produkti un darbavietas ietekmē produktivitātes statistiku. Paskatoties mikro līmeni Igaunija 10 gadu laikā lieliski izgāja digitalizācijas procesu un Igaunijas VIDam ļoti labs darbs ar biznesa vidi. Lietuvai tie vēsturiski ir labi ceļi un ceļu infrastruktūra priekš uzņēmējdarbības vides attīstības. Viņiem būtisks ražošanas faktors ir darbaspēka izmaksas, kas bijušas viszemākās Baltijā. Pēdējos gados Lietuva veica arī fundamentālu darbaspēku nodokļu reformu, kas ir pievilcīga biznesa videi. Tie kopumā ir galvenie faktori ko es teiktu, ir labāki, Lietuvai un Igaunijai nekā Latvijai.”

Autore: “Kuriem no trūkumiem Latvijai būtu jāpievēršas iespējami ātri, lai veicinātu produktivitātes līmeņa celšanu?”

Kārlis Gūtmanis: “Ja skatāmies tautsaimniecības struktūru, ir ļoti augsts zemo un vidējo tehnoloģisko uzņēmumu īpatsvars un šis ir īstais brīdis virzīties uz pārmaiņām tautsaimniecības struktūrā, tieši virzienā uz augstu tehnoloģiju nozaru īpatsvara kāpināšanu. Te lūk ir vajadzīgs fundamentāls atbalsts visam inovāciju ciklam - no izglītības līdz pētniecībai un attīstībai, un to pašu zināšanu komercializācijai un, protams, tam visam paralēli jābūt spēcīgam eksporta atbalstam, tas būtu tas virziens uz ko es ieteiktu koncentrēties jau tuvākajā laikā. Tam visam pamatā ir tas, ka Latvija, faktiski, esošajā plānošanas periodā no 2014. gada daudz investēja modernizācijā, lai zemo tehnoloģiju nozares maksimāli pavilktu produktivitātē līdz griestiem, tur tā kapacitāte ir salīdzinoši izsmelta, lai gan vēl var kaut ko darīt un būtu jādara. Primāri, inovācijas, pētniecība, attīstība un tas ceļš nākotnē.”

Autore: “Kādas rīcības Jūsaprāt valstij būtu jāveic, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu? (Papildu - vai Latvija var koncentrēt finanšu resursus konkrētās nozarēs/ jomās (domājot par konkurences kroplošanu)? Vai sabiedrības neuzticība valstij un korupcijas risks Jūsaprāt šo aspektu ietekmē?)”

Kārlis Gūtmanis: “Jā, pirmkārt, valsts kaut ko jaunu un radikālu neizdomās. Tiem atbalsta veidiem būtu jā saglabājas gan tiešiem, gan netiešiem. Ar tiešajiem atbalsta veidiem mēs saprotam dažāda veida finanšu instrumentus, kapitāla pieejamība, garantijas, portfeļa garantijas un aizdevumus, riska kapitāla akselerācijas fondus, eksporta kredītu garantijas un tā tālāk. Un pie netiešā atbalsta, protams, jāturpina un domāt par biznesa infrastruktūru, kas ir ceļi, jaudu pietiekamības, biznesa attīstībai labvēlīgu nodokļu sistēmu, tiesisko ietvaru un tiesu darbu. No biznesa viedokļa tā ir klasiskā valsts administratīvā funkcija ko valsts var darīt. Un runājot par resursu koncertēšanu, tas ir absolūti normāli, ka valsts priortirizētu kaut kādas jomas, kur ir lielākais potenciāls, celtu tajās produktivitāti un radītu jaunu augstāku pievienoto vērtību. Valsts jau ir definējusi viedās specializācijas jomas uz ko tiks likts akcents nākamajā plānošanas periodā līdz 2027. gadam. Tas īsti nav konkurences kropļošanas jautājums, tas ir valsts atbalsta jautājums. Latvijas gadījumā to diezgan cieši regulē Eiropas Savienību un Eiropas Savienībā to regulē ar domu, ka valsts sniegtais atbalsts kaut kādai nozarei neiznīcina citas valsts to pašu nozari, respektīvi, neizkonkurē viņu. Klasiskie konkurences principi darbojas mazliet citādāk un valsts līmenī, ja īpaši atbalsta vienu nozari, tajā pašā laikā neatbalstām kādu citu nozari, bet viņai nekas slikts netiek nodarīts, tātad starp šīm abām nozarēm nepastāv konkurences saites un viena nozare tiek nostādīta prioritārāka. Un vēsturiski neuzticības jautājumi šīs lietas, manā pieredzē, nav fundamentāli ietekmējošas, jo iedzīvotāju izpratne par šiem specifiskajiem atbalsta instrumentiem. Netiešo atbalstu, kas ir infrastruktūra, to vēlas ikviens iedzīvotājs.”

Autore: “Kādus finanšu resursus un atbalsta sistēmas, Jūsaprāt, valsts varētu piedāvāt uzņēmējiem, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu?”

Kārlis Gūtmanis: “Pieskaroties finanšu resursiem - klasiskajā manierē lielākos, nākamajā plānošanas periodā un esošā plānošanas periodā vienmēr ir bijuši Eiropas Savienības fondu un atbalsta instrumenti. Ar šiem instrumentiem mēs jau veidojām minētos tiešos atbalsta mehānismus, kas finanšu un kapitāla pieejamība, arī atvēlot līdzekļus netiešajam atbalstam - būvējot ceļus un bērnudārzus un skolas utt. Otrs būtisks resurss, runājot par attīstību, mēs īpaši vērtējam budžeta attīstības daļu, kas ir tā nauda, kas katru gadu pienāk budžetā klāt no pieaugošas tautsaimniecības aktivitātes, no pieaugošas nodokļu nomaksas un tā tālāk. Un, protams, vienmēr ir arī citi ārvalstu finanšu instrumenti, kas neattiecas uz Eiropas Savienību, piemēram, Šveices instruments, Norvēģijas un EEZ instruments. Un ceturtais lielākais ienākumu avots ir valsts parāda instrumenti un var novirzīt šo tiešam vai netiešajam atbalstam.”

Autore: "Kuras, Jūsuprāt, ir tās nozares un/ vai jomas, kurās uzņēmējiem būtu jākoncentrē resursi sava uzņēmuma/ nozares ietvaros, lai veicinātu tā/ tās produktivitātes līmeņa celšanos?"

Kārlis Gūtmanis: "Investēšana jaunākajos IT resursos, vai tas būtu darbinieki, nepārtrauktu apmācību nodrošināšana. Ja biznesa vidē viss ir ok un uzņēmums ir rentabls, tad uzņēmums pats var piesaistīt aizņemamos līdzekļus, pats uzkrāt attīstības produktivitātes virzienā, tas nav šķērslis nevienam. Brīdī, kad runājam par valsts atbalstu, mēs runājam par to, ka valsts vēl vairāk piepalīdz, lai dienas beigās sabiedrībai ģenerētos lielāki ienākumi un tā tālāk. Ne jau visas nozares var par sevi parūpēties un valstij būtu jākoncentrē atbalsts prioritārajās jomās, kur būtu visvairāk nepieciešams, un palīdzēs sabiedrībai kopumā un dienas beigās."

Autore: "Kāds ir Jūsu viedoklis par pašreizējās Covid-19 situācijas saistību ar produktivitātes līmeņa celšanos/ kritumu Latvijas uzņēmējdarbības sektorā?"

Kārlis Gūtmanis: "Šis ir interesants jautājumu loks. Jautājums ir par produktivitātes līmeni un produktivitātes celšanu un kā mēs interpretējam produktivitāti. Ja mēs skatāmies no IKP puses, skaidrs, ka tautsaimniecības izaugsme palēnināsies, martā IKP varētu būt krities par 6,5% - 7,5%, lai gan gada sākumā bija IKP izaugsme, janvārī noteikti. Kopumā no šī aspekta kritums būs, ienākumi būs mazāki un nodokļi gada griezumā tiks iekasēti mazāk. Ja mēs paskatāmies no darbaspēka produktivitātes viedokļa, kur ir, teiksim, IKP pret nostrādāto stundu vai IKP pret nodarbināto, tīri statistiski, tur ir iespējams pat uzlabojums. Hipotētiskajā scenārijā darbu zaudēja cilvēki nozarēs ar zemu ienākumu un pievienoto vērtību, kamēr augstu pievienoto vērtību nozares turpināja strādāt, līdz ar to mums fundamentāli samazinās nodarbinātība, pievienotā vērtība palielinās un mēs vēl gūstam produktivitātes pieaugumu. Tas viss ir atkarīgs, kā mēs interpretējam produktivitāti šajā jautājumā. Objektīvi ir sagaidāms darbaspēka produktivitātes kritums, bet tā ir hipotētiska iespējamība, ja sakrīt vairāki faktori. Tirdzniecība ir viena no nozarēm ar zemu pievienoto vērtību, tur skaidrs, ka sagaidām kritums darbiniekiem. Statistiski darbinieku produktivitāte samazināsies, es tā teiktu."

Autore: "Vai Covid-19 rezultātā Jūs paredziet bezdarbu Latvijā plašā nozaru grupā vai tikai smagāk skartajās - apkalpojošā, pakalpojumu, izklaides un tūrisma nozarēs?"

Kārlis Gūtmanis: "Jā, tas noteikti izvērtīsies plašāka mērogā, tautsaimniecība diezgan savstarpēji ir saistīts organisms. Konkrēts piemērs par būvniecību - samazinās iedzīvotāju pirktspēja, cilvēki pārdomā savas izvēles par būvniecību un renovāciju, tāpat arī bankas izsniedz mazāk kredītus, jo, attīstot nekustamo īpašumu, to tagad būtu grūtāk pārdot. Secīgi samazinoties pieprasījumam pēc būvniecības, samazinās pieprasījums pēc būvmateriāliem, principā jau esam iebrāukuši apstrādes rūpniecībā, līdz ar to, es paredzu, ka kritums būs plašāks. Dati jau rāda kritumu pieņemsim arī tādās jomās kā tranzīts, jaunu auto tirdzniecība.

Parasti samazinoties sabiedrības pirktspējai cieš gan luksusa preču aprīte - dārglietas, pulksteņi, apģērbs.”

Autore: “Kuru nozaru uzņēmumus valstij ir vērts “glābt” krīzes situācijā, veicot atbalsta un/vai regulējošos pasākumus, bet kuru nozaru uzņēmumos valstij būtu jāļauj bankrota procedūrai noritēt dabiski?”

Kārlis Gūtmanis: “Tā pareizā atbilde ir, ka katrs uzņēmums ir valstij svarīgs, bet diemžēl tā skarbā realitāte ir, ka mēs darbojamies ierobežotu resursu prizmā, un arī šis, visticamākais, atbalsta stāsts sevī ietver ierobežotu resursu scenāriju un nav iespējams visus izglābt. Šajā gadījumā, manā ieskatā, primāri būtu jāskatās uz investīciju ietilpīgām, ražojošiem un eksportējošiem uzņēmumiem, kas klasiski, teiksim - ražošana apstrādes rūpniecība - jo zaudējot, uzņēmumus kuriem ir dārgas iekārtas un dārgs viss, tad cilvēks nav dārgākais ražošanas faktors un zaudējot uzņēmumus, kuriem ir jau vēsturiski izveidotas eksporta saites un nostabilizētas, kas nav vienkāršs process izrauties ārējos tirgos, to atgūt būs ļoti problemātiski, bet atsevišķos gadījumos neiespējami. Primāro akcentu es liktu uz šiem uzņēmumiem, kuri ir investīciju ietilpīgi, ražojoši un eksportējoši.”

Autore: “Kādas likumdošanas un politiskās vides izmaiņas Jūs paredziet Latvijā un ES līmenī pēc Covid-19 krīzes?”

Kārlis Gūtmanis: “Politiskās vides situāciju definēs viens no kritērijiem - sabiedrības izpratne par pašvaldības paveikto krīzes laikā - ko ir absolūti grūti prognozēt un reāli parādīs vēlēšanas gan pašvaldību, gan valdības. No likumdošanas puses, tādā globālākā mērogā, es domāju, likumdošanas izmaiņas vairāk skars tādus aspektus, kas ir tieši pasaules valstu reaģēšanas spējas potenciālam pandēmijām, jo pieredze rāda, ka atsevišķas valstis to pandēmijas stāstu ir likušas malā, jo tas vienkārši, pirms tam nenotika nekad. Tagad, kad mēs esam saskārušies ar reālu gadījumu, loģiski būtu, ka notiktu kādas pārmaiņas veselības aprūpes darbībā ārkārtas situācijā, stratēģiskās rezervēs, drošības dienestu darbību pielīdzināmās situācijās, bet fundamentāli likumdošanas es neredzu pamatu.”

Autore: “Kā Jūs vērtējat, kurā krīzes etapā Latvija šobrīd atrodas (likviditātes krīze, pieprasījuma krīze vai finanšu sektora krīze)?”

Kārlis Gūtmanis: “Par finanšu krīzi negribētos vēl runāt, jo finanšu sektors normāli reaģē uz esošo situāciju, pirktspējas kritumu, likviditātes problēmām uzņēmumiem. Kreditēšanas līmeņi nebija aizgājuši līdz burbuļa līmenim, tur fundamentālām problēmām būt nevajadzētu. Runājot par likviditātes un pieprasījuma problēmām, jāsaprot, ka tās ir savstarpēji saistītas lietas, un tā ir absolūta realitāte atsevišķās nozarēs, kur, krītoties pieprasījumam, uzņēmumam rodas problēmas norēķināties par uzņemtajām saistībām. No pieprasījuma krīzes nonākam pie

likviditātes krīzes, tas ir atsevišķās nozarēs fakts. Globāli tas nav, tas ir nozaru specifisks stāsts.”

Autore: “Kā Jūs paredziet, cik ilga un smaga Latvijai būs esošā krīze?”

Kārlis Gūtmanis: “Šo pašreiz ir neiespējami prognozēt, jo šeit ir vairāki faktori - viens no tiem ir sabiedrības rīcība esošajā situācijā un potenciālu un paradumu maiņa, atsevišķi eksperti spekulē, ka paradumu maiņa varētu būt diezgan spēcīga, lai gan es nepiekrītu personiski. Tad ir valsts atbalsts, kas manā ieskatā, bija visnotaļ savlaicīgs, gan atbalsts, gan ierobežojumi, kas salīdzinoši ātrāk ļaus atkopties. Smagākais ir notikumi ārējos tirgos un ko mēs nevaram ietekmēt, citās valstīs. Kā citās valstīs ies ar pandēmiju, kā tas ietekmēs eksportu, tūrisma atjaunošanos un biznesa saišu atjaunošanos. Joprojām gribētos būt optimistiskam un cerēt faktiski šogad Latvijā būs tautsaimniecības kritums, bet negribētos, lai gada ietvaros tas pārsniegtu 30% ar atjaunotu izaugsmi, teiksim, gada pašā nogalē vai nākamajā gadā.”

Autore: “Kā Jūs paredziet Latvijas ekonomikas izaugsmi pēc Covid-19 krīzes beigām?”

Kārlis Gūtmanis: “Nē, ne strauju, bet atjaunotu. Tā nebūs strauja, tie nebūs 4%, ja mēs atgriezīsimies pozitīvā 1%-1,5%, tas jau būtu lieliski. Kur mēs atrodamies pašreiz - no nākamā gada Eiropā sākas jauns plānošanas cikls, kad faktiski būs pieejami jauni resursi tautsaimniecības izaugsmes veicināšanai, kas ietver tādu pašu spektru, ko mēs jau pārrunājām - tiešus un netiešus atbalsta līdzekļus. Jau tagad valsts ir padarījusi daudz, lai noturētu uzņēmumu īstermiņa likviditāti un sabiedrības pirkjspēju, līdz ar to var sagaidīt, ka, uzlabojoties situācijai, cilvēkiem būs, ko tērēt un tas būs labi biznesam, un biznesam savukārt būs atrisinājušās īstermiņa problēmas un lēnām varēs atgriezties pie plānotās izaugsmes, ja to atbalstīs patēriņš. Tautsaimniecības struktūrai fundamentāli nevajadzētu mainīties, ja patiešām kolosāli radikāls paradumu maiņas sabiedrībām, un, līdz ar to, kopumā paskatoties uz to bildi no malas, pašreiz notiekošais ir nevis fundamentāla pārmaiņa, bet vairāk, kā pauze. Tagad mēs nedaudz nokritāmies, lai varētu atgriezties pie oriģinālajiem izaugsmes plāniem, es to interpretētu kā pauzi. Tagad trūkst aktuālas informācijas par šo situāciju, lai varētu pieņemt sakarīgus lēmumus uz nākotni. Klasiskā izpratnē, lai mazinātu bezdarbu, ļoti daudz ir jādara valstij. Tagad ir jāsaprot vai šī bezdarba situācija ir klasiska vai mākslīga, kas ietver sevī darba devēju, kurš godīgi pasaka savam darbiniekam, ka apgrozījums ir krities, es nevaru tev samaksāt, tad tagad es tevi atlaidīšu, lai tu vari iet un iegūt pabalstu, bet, tiklīdz situācija nokārtosies nāc atpakaļ un strādā, es tevi gaidu. Tas nav klasisks bezdarbs, tas ir diezgan interesants elements produktivitātes atkopšanās stāstā.”

Autore: “Paldies par atsaucību un intervijai veltīto laiku!”

**Intervija ar Mārtiņu Zemīti - ekonomikas padomnieku Eiropas Komisijas
pārstāvniecībā Latvijā**

Autore: "Kā Jūs raksturotu Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmeni?"

Mārtiņš Zemītis: "Kad mēs runājam par produktivitāti, es pieņemu, ka mēs runājam par darbaspēka produktivitāti. Tas ir tas produktivitātes veids, kas visbiežāk tiek mērīts ES un OECD valstīs. Uzskatu, ka tas ne vienmēr ir pamatoti, jo arī tas, cik efektīvi mēs izmantojam kapitālu un tehnoloģijas, manuprāt, ir pietiekami nozīmīgs faktors. Runājot par darbaspēka kvalitāti, skaidrs, ka Latvijai šajā jomā ir kur augt. Mēs ~ 2/3 no ES 27 valstu vidējā rādītāja, Lietuva un Igaunija ir priekšā, un, ja skatās tendences garākā griezumā, tad Lietuva un Igaunija ir Latvijai priekšā jau kopš iestāšanās ES. Šādai situācijai ir vairāki ietekmējoši faktori, piemēram, lielā finanšu krīze 2009.-2011. Līdz tam Latvijas produktivitāte auga vidēji divreiz straujāk, nekā ES vidēji. Šobrīd Latvijas produktivitāte aug divreiz lēnāk, nekā pirms šīs krīzes. Tas ir diezgan tipiski tādām ekonomikām kā Latvijas - mēs mēģinām noķert ES vidējo vai tas būtu, skatoties uz ienākumiem, uz iekšzemes kopproduktu uz vienu cilvēku, uz eksportu, un tāpat uz produktivitāti. Šīm ekonomikām ir raksturīgi tas, ka sākotnējie produktivitātes ieguvumi ir ātrāki, jo varam ātri izmantot, piemēram, ārvalstu investīcijas. Taču, tad, kad mēs runājam par tādām lietām, kuras nevar ātri un viegli reformēt, piemēram, izglītības sistēmu, firmu menedžmenta stilu vai firmu pārvaldību u.c., tad produktivitātes kāpums ir lēnāks un ir nepieciešama iedziļināšanās mikro līmenī, saprotot, ka ir iesaistītas daudz un dažādas nozares - pakalpojumu, ražojošās, jo dažādos sektoros produktivitātes dinamika, ir ļoti dažāda. Pat vienā un tajā pašā nozarē var būt firma, kas ir ārkārtīgi produktīva, un viņai blakus ir divi konkurenti, kas nemaksā nodokļus, tad firma, kas maksā nodokļus, var izstiepties un sarauties, bet nevarēs sasniegt to, ko cilvēki, kas vienkārši nemaksā nodokļus. Es raksturotu Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmeni kā viduvēju, bet kā tādu, kas diezgan strauji aug, jo joprojām Latvijas produktivitātes līmenis aug divreiz straujāk, nekā vidēji ES līmenis. Visā Rietumu pasaulē, ES un OECD valstīs produktivitāte pēdējās divās desmitgadēs aug stipri mazāk strauji, nekā tā auga 70tajos, 80tajos gados. 90tie, 2000. gadu sākums ir raksturīgs ar produktivitātes kritumu. Un tas ir par spīti robotizācijai, par spīti tam, ka mēs vairāk izmantojam online sistēmas utt. Tā ir globāla lieluma debate - kāpēc mēs vairāk nespējam tik strauji pieaudzēt produktivitāti. Latvija nav unikāla šajā debatē, bet protams, kas ir interesanti, ir Latvijas atšķirības starp Lietuvu un Igauniju."

Autore: "Kādi faktori, Jūsaprāt, ir nozīmīgi Latvijas produktivitātes līmeņa celšanai?"

Mārtiņš Zemītis: "Neviens no šiem jautājumiem nav viennozīmīgs. Ir ļoti daudzi faktori, kas ir svarīgi, bet nav iespējams tieši aprēķināt šo faktoru reālo devumu. Izglītības kvalitāte - vai tas, ko mēs Latvijā mācām atbilst tam, ko Latvijas darba tirgus šajā brīdī vai tuvā nākotnē prasa? Tas ir jautājums par mūžizglītību, par izglītību visā tās ķēdē. Tas arī ir jautājums par to, cik elastīgs ir darba tirgus. Piemēram, Dānijā katru gadu viena piektā daļa darbaspēka maina to, ko viņi dara. Viņu izveidotā sistēma ir gan elastīga, gan droša, darbaspēks pārkārtojas, cilvēki nebaidās, viņi ir gatavi mainīt savu karjeru, piemācīties klāt jaunas lietas. Latvijā apmēram tikai 7% sabiedrības iesaistās mūžizglītībā. Mērķis ir vidēji 15%. Tajās valstīs, ar kurām Latvija konkurē, ir tāda kultūra, ka cilvēki ir gatavi mācīties visa mūža garumā. Ja šī sistēma strādā, mēs efektīvāk varam izmantot to darbaspēku, kas mums ir pieejams. Tāpēc uzskatu, ka viss, kas saistās ar izglītību un apmācībām, kaut vai tikai profesionālā ziņā, ir ļoti būtisks. Firmu pārvaldība, menedžmenta kultūra - nav noslēpums, ka, salīdzinot ar Lietuvu un Igauniju, joprojām ēnu ekonomikas īpatsvars Latvijā ir lielāks. To atzīst gan bankas, gan dažāda veida mērījumi. Ne tikai tas vien, bet arī veids, kādā firmas tiek vadītas, kā tās piesaista darbiniekus, kā tās domā par savu attīstību, vai viņiem ir ilgtermiņā stratēģijas utt. Jo iespējams ar tiem pašiem resursiem, ar to pašu darbaspēku, pārorganizējot ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas procesu, mēs varam iegūt produktivitātes līmeņa celšanos. Finanšu resursu - valsts vai ES fondu, mērķtiecīga ieguldīšana - cik lielā mērā mēs atbalstām uzņēmējdarbību un cik lielā mērā mēs šos līdzekļus un fondus "izsaimniekojam" ne pārāk lietderīgi. Latvijas bankai ir labi pētījumi par iepriekšējo periodu ES fondu ietekmi uz produktivitāti. Šie un citi pētījumi pierāda, ka ES fondu ietekme uz produktivitāti ir pozitīva, tā nav kavējoša, un šī ietekme iestājas apmēram trešajā gadā pēc līdzekļu ieguldīšanas gan uz nodarbinātību, gan uz eksportspēju, bet fondu ietekme ir lielāka tajos uzņēmumos, kas sākotnēji bijuši mazāk produktīvi, nāk no zemākas bāzes. Katrā sfērā būtu nepieciešams detalizēts pētījums. Latvijā kopumā nesaprotamu iemeslu dēļ ir ļoti maz pētījumu par produktivitāti. Firmu orientācija uz eksportu vai vietējo tirgu - nozīmīga ir uzņēmējdarbības struktūra Latvijā. Lietuvā eksports ir apmēram 80% no IKP, Latvijā ir apmēram 60% Attiecīgi, tie uzņēmumi, kas eksportē, viņiem pēc definīcijas ir jābūt konkurētspējīgākiem, jo viņiem ir jākonkurē svešā tirgū un viņiem ir jākonkurē ar cenu, ar mārketingu ap produkta izmaksām. Tātad, jo mēs vairāk esam atvērtāki eksportam un spējīgāki eksportēt, jo vairāk uzņēmumi ir spiesti būt konkurētspējīgāki un tiem ir jādomā kādā veidā viņi ar tiem resursiem, kas viņiem ir, spēj saražot vairāk, labāk, ātrāk. Kokrūpniecības nozare Latvijā ir viena no konkurētspējas līderēm - darba spēks ir gājis uz leju, tehnoloģijas nākušas klāt un kopējais vērtības apjoms ir gājis uz augšu. Atvērtība talantiem un start-up kultūra - palīdz

ātrāk attīstīt jaunas idejas un novest līdz tirgum. Tam, protams, ir vajadzīgs naudas resurss, riska kapitāls un atvērtība domāšanā. Latvijai būtu jābūt vietai, kur talantiem būtu ērti dzīvot un strādāt. Apzināti nepieminēju valsts atbalstu vai nodokļu politiku. LDDK un LTRK bieži vien kā pirmo nosauc nodokļu politiku - pēc viņu domām tās sakārtošana ļautu Latvijai būt konkurētspējīgākai. Mēs gan neredzam ārvalstu investoru aptaujās, ka nodokļu politika būtu primārais, tad jau drīzāk tas, cik lielā mērā ēnu ekonomika ietekmē procesus. Arī dažādi pētījumi to apliecina. Ir svarīgi izšķirt, kuri faktori ir nozīmīgi, bet kuri ir otršķirīgi.”

Autore: “Kāpēc Jūsuprāt Latvijas produktivitātes līmenis ir zemāks, nekā vidēji ES un arī Lietuvā un Igaunijā?”

Mārtiņš Zemītis: “Absolūtais līmenis ir zemāks, tāpēc, ka mēs nākam no zemākas bāzes, mums ir bijusi krīze tāda, kāda Rietumeiropā nav bijusi, ir sabrucis viens režīms, ir izveidojusies kapitālisma sistēma pēc 91.gada, daudzas rūpnīcas ir slēgtas, ir veidojusies jauna ekonomika, kas pēc būtības ir pakalpojumu ekonomika. 80% Latvijā ir pakalpojumi, 20% ražojošās nozares. Latvijā ir principā pārstrukturējies ekonomikas pamats, tāpēc mēs nākam no zemākas bāzes un tāpēc absolūtais produktivitātes līmenis ir zemāks, nekā citās ES valstīs. Lietuva un Igaunija jau kopš ~2004/05 gada ir Latvijai nedaudz priekšā, viedokļi dalās, cik nozīmīgi tas ir. Viens, kas ir atšķirīgs ir kopējais eksporta apjoms pret IKP. Tendence ir, ka tie uzņēmumi, kas ir eksportējoši, viņi tendējās būt produktīvāki. Un, ja šo uzņēmumu ir vairāk, un eksporta apjoms pret IKP ir lielāks, tad šie uzņēmumi ir spiesti būt konkurētspējīgāki kaut vai tikai tāpēc, ka viņiem ir jāspēj konkurēt skarbākos ārējos tirgos. Otrs, jāņem vērā nozaru konjunktūra, kas mazliet atšķiras Baltijas valstīs. Lietuvā nozīmīgāka nozare ir transports un tranzīts, Igaunijā savukārt IKT nozare ir būtiskāka. Un IKT tradicionāli ir produktīvāka nozare, kaut gan tas nav Latvijas gadījums. Savukārt Latvijā diezgan lieli sektori ir mežizstrāde, koku eksports, pārtikas pārstrāde. Šie diemžēl ir sektori, kur arī pie vislielākās produktivitātes nevar saražot produkciju ar īpaši lielu pievienoto vērtību. Tātad Latvijā attīstītās nozares nav ar lielu pievienoto vērtību. Intelektu produktu ražošanas īpatsvars ir tas, kas nedaudz Baltijas valstīs atšķir. Tajā pašā laikā Lietuva un Igaunija ražo mazliet gudrākus produktus un pārdod savus produktus par mazliet augstāku cenu. Ārvalstu tiešo investīciju dinamika - redzam, ka ārvalstu investīciju uzņēmumi, kuros ir 50 un vairāk kapitāldaļas ir ārvalstu investoriem, viņi tendējas būt produktīvāki, tāpēc, ka viņi var pārnest dažāda veida zināšanas, tehnoloģijas, menedžmenta pieredzi no savām mātes kompānijām. Šādas investīcijas Lietuvā un Igaunijā ir vairāk gan uz vienu iedzīvotāju, gan uz vienu firmu, gan absolūtos ciparos. Igaunijai gandrīz divreiz vairāk ir šādas investīcijas viņu uzņēmumos. Uzkrātās ārvalstu investīcijas Igaunijā ~15 miljardi, LV ~8 miljardi. Ēnu ekonomika - Latvijā tā salīdzinoši lielāka, nekā Lietuvā un Igaunijā. Šie visi faktori kopumā veido šo atšķirību.

Pēc pēdējiem Eurostat datiem, kas pieejami par 2018.gadu, Latvijas produktivitāti mēra ar rādījumu 68,4 no Eiropas vidējā, Lietuvā 75, Igaunijā 77. Līdzīgu atšķirību Latvijai no citām Baltijas valstīm mēs redzam gandrīz visā - IKP, saražotajā kopproduktā uz vienu iedzīvotāju u.c. Un tā sliktā lieta ir tā, ka tā starpība nedaudz pieaug ik gadu.”

Autore: “Kuriem no trūkumiem Latvijai būtu jāpievēršas iespējami ātri, lai veicinātu produktivitātes līmeņa celšanu?”

Mārtiņš Zemītis: “Mēs kopā ar kolēģiem no dažādiem direktorātiem Eiropas Komisijā katru gadu rakstām ziņojumu Latvijai, un tur mēs akcentējam svarīgākās lietas. Kopš veidojam šo ziņojumu - kopš 2012.gada, vienmēr mēs esam runājuši par izglītību. Tomēr šis jautājums ir problemātisks, jo sektori, kas Latvijai būtu jāmaina iespējami ātri, ir tie sektori, kur ātras pārmaiņas nav iespējamās. Un tas ir pieņemot, ka reformas, esam izdarījuši daudz maz pareizā virzienā. Diemžēl bieži vien Latvijā ir tā, ka labāk neko nedarīt, ļaut vienkārši tirgum visu saregulēt, jo ar valsts intervenci, vai ar valsts politiku mēs varam izdarīt arī kļūdas, varam izdarīt sliktāk. Tātad es uzskatu, ka izglītības sistēmas mainīšana Latvijas situācijā ir top prioritāte. Gan mūžizglītība, gan profesionālā izglītības kvalitāte, gan augstskolu kvalitāte, ārvalstu pasniedzēji, talantu piesaiste. Otrs ir darba tirgus kvalitāte - tas ir saistīts ar izglītību, jo labāka izglītība un apmācības uzlabos darbaspēka kvalitāti. Mana pieredze liecina, ka ārvalstu investori aptaujās vienmēr kā numur viens saka, ka pietrūkst prasmju atbilstība tam, ko šobrīd pieprasa darba tirgus. Ir vienas prasmes, kas darba tirgum tiek piedāvātas - profesionālo skolu, augstskolu, vidusskolu beidzēji, un otra puse ir darba tirgus, kuram ir vajadzīgas kaut kādas iemaņas šodien, nevis pēc 10 gadiem, nevis pēc pieciem un tur ir tā neatbilstība starp pieprasījumu piedāvājumu darba tirgū. To redzam arī šobrīd krīzes laikā, kad ievērojami pieaug bezdarbs, tomēr tiek reģistrētas diezgan daudz vakances. Secinājums - mums pietrūkst nepieciešamās prasmes, ko pieprasa attiecīgais stāvoklis, kā arī jāmaina darba tirgus analīze Latvijā. Trešais - mums ir nopietni jāstrādā ar ārvalstu investīcijām - investīciju attīstības aģentūra bijusi ļoti reaktīva. Ja nu kāds investors kaut kur parāda interesi par Latviju, tad viņu apkalpo, bet proaktīvi iet ārā pie lieliem uzņēmumiem, jautāt, aicināt uz Latviju utt. ir bijis grūti. To mēs redzam no Igaunijas un no visām nelielām ekonomikām vai tā būtu Singapūra, vai tā būtu Izraēla vai tā būtu Somija - ar to resursu, kas ir pašu mājās vien, bieži nepietiek. Ir vajadzīgi profesionāli menedžeri, no ārpuses, ir vajadzīgas veselas industrijas, kas tiek importētas no citurienes, un tas dod efektu, ka ir pieprasījums no izglītības sistēmas, ir pieprasījums pret darbaspēku. Secinājums - mums ir jāskatās uz gudru un produktīvu investīciju piesaisti ekonomikai. Mans top 3 būtu - izglītība, darba tirgus, investīcijas.”

Autore: "Kādas rīcības Jūsaprāt valstij būtu jāveic, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu? (Papildu - vai Latvija var koncentrēt finanšu resursus konkrētās nozarēs/ jomās (domājot par konkurences kropļošanu)? Vai sabiedrības neuzticība valstij un korupcijas risks Jūsaprāt šo aspektu ietekmē?)"

Mārtiņš Zemītis: "Ekonomikas politikas veidošanā šī debate ir ļoti klātesoša, un parasti tajā debatē ir uzvarējuši tie, kuri saka, būsīm horizontāli, ļausim, tirgum parādīt, kuras ir tās jomas industrijas, vai kuras ir tās firmas, kas spēj un kuras nespēj izdzīvot. Bet no otras puses Eiropas Savienībā mums ir tā sauktā Viedās specializācijas stratēģija, vai gudrā, specializācija, kas nozīmē, ka mēs saprotam, ka kaut kā resursus ir jākoncentrē un mēs nevarēsim iedot visiem vienlīdzīgi. Kā arī, vai tas vispār būtu vajadzīgs? Tā, protams, ir diezgan sarežģīta zinātne, lai saprastu, kam dot un kam nedot, un katra industrija noteikti grib teikt, ka mēs šodien neesam tie bagātības veicinātāji un neesam tie produktīvākie, bet ar labu valstu atbalstu mēs rīt tādi būsīm. Jau tā ir grūti trāpīt, kuram piešķirt atbalstu, un kuram nē, jo ir vairāki kritēriji un sistēmas, bet Latvijā īpaši problemātiski ir tas, ka nav tādas īpašas nozares, par kurām visi būtu vienisprātis, ka tās ir pelnošas un ka ar tām Latvija iet pasaulē un pelna. Igaunī kaut kā to ir izdarījuši labāk un precīzāk ir pateikuši, ka IT ir tā lieta, ko mēs darām, aizvien vairāk arī biotech un connected cars un tās ir tās nozares, kurās mēs investējam. Līdz ar to ir vienkāršāk saprast, kā organizēties, kur nepieciešami vairāk speciālisti. Tad vienā brīdī arī Skype iznāk no Igaunijas. Tad vēl igauņiem ir četri vienradži, un rezultātā gluži vesela ekosistēma izveidojusies. Kaut kā Latvija vienmēr ir teikusi "mums jāskatās, kā tirgus attīstīsies..." , bet nu tad tā ir liela uzticība tirgus neredzamajai rokai. Es uzskatu, ka valstij ir jāspecializējas, ka valstij ir jānosaka trīs līdz piecas nozares, kurās mēs tiešām esam izcili, un pēc tam jāskatās, vai tos atbalsta pietiekami, jāpielāgo tās atbalstu, un it kā varbūt Latvija arī ir to tā pateikusi - mums ir tās piecas Viedās specializācijas nozares - bioekonomika ar to saprotot pārtikas ražošanu, farmācija, kur mums ir Grindeks un Olainfarm ar zāļu ražošanu un enerģētika, ar ūdeni un enerģiju saistītas, tad mums ir IKP un vēl piektā nozare, bet tas nav pietiekami. Nozares, uz kurām valsts koncentrē resursus, protams, nebūs mūžīgi vienas un tās pašas, bet uz kaut kādu saprātīgu periodu, vismaz kamēr tagad pieejami Eiropas Savienības līdzekļi - tas ir zelta vērtē, jo daudzām valstīm, tik lielā mērā šie līdzekļi nav pieejami un nebūs pieejami arī nākošajā periodā. Tā ir Latvijas lielā iespēja. Vai sabiedrības neuzticība valstij, korupcijas risks šo aspektu ietekmē, protams, lielā mērā ietekmē, jo, ja cilvēki neuzticas valstij ar sliktu pārvaldi, tad viņi neuzticas arī tiem lēmumiem, ko valsts pielemj tostarp arī ekonomiskajā politikā. Ēnu ekonomika arī to visu ietekmē. Arī es uzskatu, ka, ja firmas nemaksā nodokļus, tad, piemēram, krīzes situācijā varbūt nav gluži tā, ka tiem cilvēkiem būtu jācieš un jāpaliek uz ielas, bet varbūt kādai no

firmām, kura nav maksājuši nodokļus, nebūtu jābūt pirmajā, kurām valsts atbalsts tiek piešķirts. Secinājums - es esmu par gudru valsts resursu koncentrāciju - izlemjam, kuras ir mūsu pelnošās nozares un tajās sekmējam produktivitāti. Problēma - Latvijā tās nozares, kuras ir pelnošas, kas ir eksportspējīgs un kur ir salīdzinoši laba produktivitāte, viņas nav tās nozares ar visaugstāko pievienoto vērtību, piemēram, kokrūpniecība. Kokrūpniecība ir viena no visproduktīvākajām nozarēm Latvijā, bet tajā pašā laikā ar koku apstrādi, nu ok, ja mēs ražojam ļoti dārgas mēbeles, un viņas visa pasaule pērk, un mums ir Latvijas IKEA, tad, jā, bet lielākoties jau mums eksports šajā nozarē tomēr ir salīdzinoši zemākas pievienotās vērtības. Savukārt tajās nozarēs, kas ir ar lielu pievienoto vērtību tradicionāli, kā, piemēram, IKT, mūsu produktivitāte ir salīdzinoši zema, tur ir diezgan daudz cilvēku, kas strādā, bet tie produkti, ko viņi izstrādā, nav tik dārgi, kā tie produkti, ko, piemēram, izstrādā IT inženieris citās valstīs. Bez problēmām neiztikt, bet tomēr uzskatu, ka ir nepieciešams koncentrēt resursus.”

Autore: “Kādus finanšu resursus un atbalsta sistēmas Jūsaprāt valsts varētu piedāvāt uzņēmējiem, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu?”

Mārtiņš Zemītis: “Ir viena skola, kas saka, ka krīzes situācijā vajag naudu dot visiem, lai saglabātos darbavietas, lai nebūtu bads. Es tomēr uzskatu, ka vislabākais atbalsts tomēr nāk ar nosacījumiem. Proti, tas, ko, piemēram, dara arvien vairāk ALTUM - dod nevis, teiksim, grantus, nevis kaut kādu tiešo naudu, bet dot aizdevumus. Līdzīgi kā bankas dod kredītu garantijas, nodarbojas ar pašu kapitālu vai ekvītiju fondu veidošanu, palīdz riska kapitālu attīstīt, lai finansēšanas ekosistēma būtu pilnvērtīga. Šos resursus nevis vienkārši uzdāvināt firmām vai iedot pēc kaut kādiem arbitāliem kritērijiem, bet saka OK, atnesiet biznesa plānu, parādot, kā jūs pelnīsiet, parādot, kā jūs uzlabosiet savu produktivitāti, vai, kā jūs pievienosiet lielāku vērtību, un tad uz šiem nosacījumiem mēs esam gatavi jums aizdot līdzekļus, kurus, protams, ja jūs būsiet tikpat produktīvi un uzlabosiet visu, jūs mierīgi varēsiet atdot un mēs varēsim aizdot citiem. Šajā sistēmā ir daudz laba. Tas nozīmē, ka nauda ir apritē vairākas reizes - nauda tiek aizdota, tad atdota, aizdota citiem, atkal atdota. Ja rodas vairāk riska kapitāls, tad varam riskantākus projektus atbalstīt. OK, daži no tiem projektiem neattīstīsies, bet varbūt, ka tomēr Latvijai kāda miljardu kompānija uzradīsies. Un varbūt viņa radīsies tādā veidā. Secinājums - es uzskatu, ka mazāk grantus, mazāk, dāvanas, vairāk aizdevumus, kredītgarantijas un būvēt finanšu ekosistēmu, lai būtu atbalsts firmām visos attīstības līmeņos, arī tādiem, kas vēl ir pavisam idejas līmenī, tad būtu jaunuzņēmumiem plašākas iespējas, tad būtu straujāka attīstībā esošiem uzņēmumiem vairāk pieejami kapitālieguldījumu un riska kapitāls, un aizdevuma programmas, kuras būtu gan mazajiem, gan vidējiem, gan lielajiem. Man liekas, ka izveidot šādu pilnasinīgu finanšu atbalsta ekosistēmu, tas būtu ļoti labi, bet arī

vislabākā finanšu ekosistēmā, nefunkcionēs, ja nebūs cilvēki, kas strādās. Līdz ar to, mēs esam atpakaļ pie izglītības un darba tirgus. Risinājums būtu padarīt dzīves kvalitāti, pietiekami labu tādu, lai Latvija ne tikai mūsu studentiem patiktu strādāt, bet, lai talanti varētu iebraukt no citurienes un viņiem šeit patiktu un lai viņi būtu stimulēti.”

Autore: “Kuras Jūsaprāt ir tās nozares un/ vai jomas, kurās uzņēmējiem būtu jākoncentrē resursi sava uzņēmuma/ nozares ietvaros, lai veicinātu tā/ tās produktivitātes līmeņa celšanos?”

Mārtiņš Zemītis: “Ir divas makro jomas, kas varbūt nenosauc konkrētas nozares, bet šis princips saka, ka jebkurā nozarē ievērojot šos divus principus, mēs varam stipri vien palielināt konkurētspēju. Šīs divas arī ES līmenī noteiktās prioritātes ir: green un digital. Green - piemēram, energoefektivitātes audits uzņēmumā - cik efektīvas ir iekārtas, cik es maksāju par siltumu, cik daudz un kur es viņu tērēju, kādu enerģiju izmantoju, vai tā ir atjaunojamā vai fosilā enerģija. Digital - vai ir iespējams kaut kādus procesus uzņēmumā digitalizēt, robotizēt, automatizēt. Neatkarīgi no nozares - mazāk cilvēku, vairāk aparātu, un mēs varam saražot daudzreiz vairāk. Pārdošanas nozarē - mazo vidējo uzņēmumu pārdošana online vai pārdošana ārpus LV robežām online. Šajā ziņā Latvijas firmas nav starp vadošajām Eiropā, te ir ļoti liels potenciāls. Green un digital - divas, jomas, ko arī pierāda pētījumi, kas veicina produktivitāti. diemžēl uzņēmēji ne vienmēr to saprot un apzinās. Bieži viņi domā, ka viņi spēs samazināt savus izdevumus, piemēram, iestājoties par nodokļu samazināšanu, bet nodokļi nav vienīgais, kā viņi var samazināt izmaksas, viņi var arī dabūt lētākus elektrības rēķinus, kas arī samazina izmaksas vai daļu procesus pārcelt digitālā vidē.”

Autore: “Kāds ir Jūsu viedoklis par pašreizējās Covid-19 situācijas saistību ar produktivitātes līmeņa celšanos/ kritumu Latvijas uzņēmējdarbības sektorā?”

Mārtiņš Zemītis: “Covid ir jauns fenomens, un produktivitātē nekas nenotiek, tā ļoti ātri. Nē, nu skaidrs, ka biznesi bankrotē ātri un darbavietas ātri zūd, cilvēki tiek ātri atlaisti. Vispirms jāsaprot, ko covid ietekmē, skaidrs, ka covid ietekmē visu ekonomiku, bet nepiekrītu ka tas ir simetrisks šoks, jo katru valsti tas ietekmē citādāk. Kā arī kādu nozari skar ātrāk, citu vēlāk, jo, ja air Baltic nelido, tad tūrismu skar ātrāk, bet ražošana vēl var turpināties, jo preces vēl var kaut kādā veidā dabūt pāri robežām. Es tendējos redzēt jebkuru krīzi, vai tas būtu covid, vai finanšu krīze, vai naftas krīze, vai Lielā depresija, kā mednieku - krīze, kā mednieks. Mednieks nomedī droši vien lēnākos dzīvniekus, tos vājākos dzīvniekus, slimākos, tos, kas nevar tik ātri aizbēgt, kas nav tik gudri. Jebkura krīze pirmos nogalina tos uzņēmumus, kas varbūt nedaudz netālredzīgi tikko aizņēmušies, nevar apkalpot savas saistības, bet droši vien, ka eventuāli paretina uzņēmējdarbību kopumā un droši vien beigu beigās dzīvība zaudēs tie vājākie. Tos sauc par “relocation of resources” vai “relocation of labor”. Krīzēs visās ir kaut

kas labs, un, ja kaut kas dziļi traģisks, tāpēc, ka cilvēki zaudē darbu, bet tā daudziem ir arī iespēja, jo varbūt ir labāks veids, kā viņi savus resursus var pielietot ekonomikā. Līdz ar to uzskatu, ka globāli spēcīgākajiem krīze palīdz celt produktivitāti un, beigu beigās, izdzīvo produktīvākie uzņēmumi. Tāpēc uzskatu, ka nevajag piešķirt naudu visiem, jo tad mēs pazaudētu to krīzes fantastisko iespēju - varētu paretināt biznesa nozari un vājākos atsijāt. Šoreiz gan valdībai varbūt vairāk vajag glābt uzņēmumus tāpēc, ka šī ir tāda īpaša krīze, tā nav tāda krīze, kur ir bijuši pieņemti slikti lēmumi, dzīvots uz parāda, bijis milzīgs deficīts. Kurus glābt - arī Altum nedod valsts atbalstu tiem uzņēmumiem, kuriem bijušas finanšu problēmas un negatīvs pašu kapitāls pirms krīzes, līdz ar to uzskatu, ka valstij arī šādi nav jāglābj.”

Autore: “Vai Covid-19 rezultātā Jūs paredziet bezdarbu Latvijā plašā nozaru grupā vai tikai smagāk skartajās - apkalpojošā, pakalpojumu, izklaides un tūrisma nozarēs?”

Mārtiņš Zemītis: “Eventuāli jau krīze izplatīsies pa visu ekonomiku - tas ir tāds domino efekts, tas saistīts ar to, ka liela daļa pasaules ekonomiku ir savstarpēji saistītas - citās nozarēs ātrāk, citās vēlāk, citās smagāk, citās vieglāk.”

Autore: “Kuru nozaru uzņēmumus valstij ir vērts “glābt” krīzes situācijā, veicot atbalsta un/vai regulējošos pasākumus, bet kuru nozaru uzņēmumos valstij būtu jāļauj bankrota procedūrai noritēt dabiski?”

Mārtiņš Zemītis: “Nav tā, ka nav vērts kādu atbalstīt, bet atbalsta apjoms ir ļoti atkarīgs no valsts finanšu resursiem. Piemēram, Itālijā un Beļģijā valsts parāds ir vairāk nekā 180%, Latvijā parāds ir salīdzinoši zems - zem 40%. Tā kā Latvijai arī zināmas iespējas un tāpēc Valsts kasē mums ir četru miljardi, lai kaut ko glābtu. Tas nav tik vienkāršs jautājums, jo, piemēram, aktieri saka, ka viņi ir jāglābj un tad dakteri saka, ka viņi ir jāglābj, tad Air Baltic saka, ka Lufthansa glābj un mūs nē? Tas nav viegls lēmums ekonomikas politikas pieņēmējiem, tas norāda arī uz kaut kādu lobiju spēku. Piemēram, lauksaimniekiem 45 miljoni, kaut gan īstenībā viņiem varbūt nemaz tik daudz nevajag. Secinājums - tās ir lielās stratēģiskās nozares, atslēgas industrijas. Es teiktu, ka ir jāglābj Air Baltic - būtiska ietekme ekonomikā, 3% no ekonomikas tiešā veidā, ~10% netiešā. Ja LV nebūtu savas aviolīnijas, kas nodrošina LV savienojamību, mēs ļoti daudz pazaudētu. Cits stāsts ir par LV dzelzceļu - tam bija lielas problēmas arī pirmskrīzes laikā. Lai LV dzelzceļam būtu līdzvērtīga nozīmē, kā Air Baltic, ir jāuzliek nosacījumi, ka Latvijas dzelzceļam jāklūst par modernu, rietumniecisku kompāniju, pirms tajā pumpēt iekšā valsts naudu. Es uzskatu, ka katrs gadījums jāskata atsevišķi, un to arī Latvijas valdība dara, nevar rīkoties pēc principa "too big to fail". To dara arī amerikāņi, vācieši u.c. viņi skatās kas ir stratēģiskās un eksistenciāli svarīgās nozares, kas

būs svarīgas, lai ātrāk atkoptos no krīzes. Latvijas gadījumā tas ir transporta nozare, elektronikas uzņēmumi arī valsts kapitāla uzņēmumi, piemēram, slimnīcas.”

Autore: “Kādas likumdošanas un politiskās vides izmaiņas Jūs paredziet Latvijā un ES līmenī pēc Covid-19 krīzes?”

Mārtiņš Zemītis: “Par to diezgan daudz šķēpu tiek laužts, to nav tik vienkārši atbildēt, un tas viss ir arī atkarīgs no esošās krīzes dziļuma, jo šī krīze nav racionāla tādā ziņā, ka viņa būtu radusies nesabalansētību rezultātā un viņu varētu pamatot ar ekonomiskiem argumentiem. Šī krīze ļoti lielā mērā ir atkarīga no epidemioloģiskiem faktoriem - vai būs nākamie uzliesmojumi. Satiekas medicīnas zinātne un ekonomikas zinātne. Vēl politikas zinātne pa vidu - kā dažādu valstu politiskās sistēmas noreagēs. Lūk arī piemērs, kur, piemēram, Orbāns saņem pilnvaras uz neierobežotu laiku ārkārtas situāciju uzturēt. Tas noteikti nav labi priekš ekonomikas, ja vara tiek centralizēta. Es ļoti ceru, un to arī Eiropas Komisija visu laiku ir teikusi, ka Latvijā, un šī krīze šo labi izgaismo, ir vairāk jāiegulda veselības aprūpē. Un mēs to redzam vairākos rādītājos - dzīves kvalitātes rādītāji, mirstības rādītāji, dažādu veidu slimību, kuras varētu novērst, ja būtu laba veselības aprūpe, vīriešu mirstība utt. Visi tie rādītāji nav labi, un viņi parāda, ka sistēmā ir problēmas un tās problēmas pamatā ir saistīts arī ar personāla skaitu un kvalitāti. Un, protams, ar to absolūto naudu, ko mēs ieliekam, lai cilvēkam tik daudz no kabatas nav jāmaksā. Es gribētu ticēt un cerēt, ka šī krīzē parādīs, ka mums ir jāiegulda vairāk veselības aprūpē. Ja runājam par likumdošanas un politiskās vides izmaiņām ES līmenī, esam apturējuši visus ierobežojumus saistībā uz ekonomikas stimulēšanu, būs ļauts vairāk investīciju, tiks veicinātas investīcijas ekonomikā. Iespējams, ka veselības aprūpes kaut kādi aspekti varētu kļūt par ES par kompetenci, jo jau šobrīd redzam, ka tur pievienotā vērtība, būtu bijusi lielāka, ja tā būtu vairāk koordinēta joma. Līdz šim veselības aprūpes jautājumi bijuši ļoti nacionālā kompetencē un tas ir radījis ļoti lielas problēmas. Nākamais, protams, ka valsts loma ekonomikā pieaugs, jo daudziem uzņēmumiem valsts būs vai nu iedevušas ilgtermiņa aizņēmumus, vai iegājušas šo firmu kapitālā, un līdz ar to palielināsies valsts kapitāla loma ekonomikā. Tam ir sekas - brīvais tirgus kaut kādā mērā samazināsies. Kompānijas būs glābtas ar grantiem un ilgtermiņa aizdevumiem, un būs nepieciešams kaut kādā veidā privatizēt un atsavināt aktīvus, jo valstij ilgstoši nebūtu jābūt pakalpojumu sniedzējam. Resursi pārkārtosies, pieaugs valsts parāds, bet arī valsts kapitālkompānijas pieaugs.”

Autore: “Kā Jūs vērtējat, kurā krīzes etapā Latvija šobrīd atrodas (likviditātes krīze, pieprasījuma krīze vai finanšu sektora krīze)?”

Mārtiņš Zemītis: “Iepriekšējā krīze Latvijai bija dziļa un daudzi eksperti teica, nu tā ir tik dziļa, ka nu tik dziļas krīzes mums nebūs kādus 40 gadus.”

Autore: "Kā Jūs paredziet, cik ilga un smaga Latvijai būs esošā krīze?"

Mārtiņš Zemītis: "Šī krīze man rādās, bet visiem ekonomikas indikatoriem pēc bezdarba pieauguma straujuma pēc dažādām prognozēm pēc tā, ka ir ļoti daudz nezināmo ekonomikā, kad patērētāju uzticība ir vienkārši sabrukusi, investoru uzticība ir sabrukusi, šī būs dziļi un pamatīgi krīze, krīzes dziļums šajā krīzē būs dziļāks nekā pirms 10 gadiem. Kas ir labāk, ka iepriekšējā krīze zināmā mērā bija pašu radīta - bija ļoti liela pārkreditēšanās, bija dažas ļoti vājas, un arī viena ļoti liela un ļoti vāji banka, kura bija jāglābj un daudz resursus aizgāja, Parex banku glābjot. Izskatās, ka Latvijas finanšu sektors šobrīd ir labāk kapitalizētas, ir stabilāks, tur es tik daudz problēmu šobrīd neredzētu. Man liekas, tā nav finanšu sektora krīze, tā ir pieprasījuma krīze un ārējs šoks. Līdz ar to ir pamats domāt, un to paredz arī prognozes, starptautiskais Valūtas fonds un Eiropas Komisija, apkopšanās būs V veida - strauji krītam lejā, bet arī tikpat strauji vai pat straujāk nākošajā gadā ejam augšā. Šis scenārijs paredz, ka lielākoties uzņēmumi atjaunotu savu darbību. Otra prognoze, kas man liekas pat reālāka - par spīti tam, ka mūsu rādītāji ir labāki nekā iepriekšējās krīzes laikā, šī krīze pārsteidza mūs nesagatavotus. Firmas droši vien bija paņēmušas ilgtermiņa aizdevumus un attīstības plāni bija pavisam citādāk būvēti un tagad jāpakārto. Arī tad, ja epidemioloģiski krīzes zemākais punkts Latvijai ir aiz muguras, tāpat 60% mēs pelnām no eksporta. Tāpēc ļoti būtiski, kas notiek Zviedrijā, Vācijā, Lietuvā, Igaunijā, Krievijā, mazāk svarīgi, kas notiek Ķīnā un ASV, jo reāli vērtību ķēdēs Latvija nav tik ļoti saistīta ar šīm valstīm. Tātad, ir ļoti svarīgi ne tikai tas, kas notiek Latvijā, bet lielā mērā, kas notiek apkārt."

Autore: "Kā Jūs paredziet Latvijas ekonomikas izaugsmi pēc Covid-19 krīzes beigām?"

Mārtiņš Zemītis: "Diemžēl mēs esam vienā Eiropas Savienības laivā vai kuģī kopā ar pārējām dalībvalstīm. Mūsu eksports uz Eiropas Savienības valstīm ir apmēram 70% no visa LV eksporta, investīcijas teju 80% nāk no Eiropas Savienības valstīm. Tāpat tūristi mums visvairāk ir no Lietuvas, Igaunijas Vācijas, Zviedrijas. Secinājums - tāpēc mana sajūta ir, kā šī krīze drīzāk nebūs, kā V veida, bet kā U veida. Kritām strauji, atkopšanās būs plato fāze un sāksim atkopties vēlāk. Esošo krīzi, es domāju, mēs īsti nevaram salīdzināt ar iepriekšējo, jo šī krīze pēc savas būtības ir citādāka. Iepriekšējā krīzē patiešām bija atsevišķas valstis, kuras ļoti smagi cieta - Grieķija, Portugāle, Spānija, Baltijas valstis, bet bija valstis, kuras necieta gandrīz nemaz. Polijā nekad nebija recesija, Polijā vienmēr bija izaugsme, arī pat 2009. gadā bija 1,2% izaugsme. Tāpat Zviedrija un Skandināvijas valstis gandrīz necieta iepriekšējā krīzē. Šajā krīzē cieš visi. Līdz ar to es paredzu, ka Latviju uz ilgāku laiku sagaida diezgan problemātiska situācija. Un te jāņem vērā vēl viens aspekts - iepriekšējā krīzē robežas bija vaļā. Lai cik tas nebūtu traki teikt, ka cilvēki varēja emigrēt, tad tas bija traģiski, ka cilvēki brauc projām, bet viņiem bija, kur aizbraukt un bija kur strādāt citās valstīs, kur bija aktīvāka

ekonomika. Šobrīd aizbraukt nekur nevar un bezdarbs aug visur, tāpēc es nedomāju, ka mēs atkopsimies ļoti ātri un ļoti strauji. Būs nozares, kuras būs balstītas uz online risinājumiem, kurus varēs atkopties straujāk, bet būs nozares, kuras, iespējams pazudīs vispār. Skaidrs, ka šī krīze radīs ārkārtīgi pamatīgas strukturālas pārmaiņas. Turpmāk cilvēki būs ārkārtīgi piesardzīgi ar savu naudu. Arī investori, kam būs nauda, viņi negribēs tik ātri investēt.”

Autore: “Paldies par atsaucību un intervijai veltīto laiku!”

Intervija ar Mārtiņu Āboliņu - Citadele banka ekonomistu

Autore: “Kā Jūs raksturotu Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmeni?”

Mārtiņš Āboliņš: “No aptuveni 200 valstīm pasaulē Latvija pēc ienākumu līmeņa ieņem ap 50 vietu. Es teiktu, ka pasaules līmenī tas ir vidēji augsts.”

Autore: “Kādi faktori Jūsaprāt ir nozīmīgi Latvijas produktivitātes līmeņa celšanai?”

Mārtiņš Āboliņš: “Produktivitāti ietekmē ļoti daudzi faktori un grūti pateikt, kurš no tiem ir būtiskāks. Tehnoloģiskais līmenis, valsts un sabiedrības institūciju kvalitāte, infrastruktūras kvalitāte, darbaspēka izglītība, pieeja tirgiem un daudz kas cits. Austrumeiropas gadījumā pieeja ES vienotajam tirgum šķiet ir bijis būtisks faktors produktivitātes kāpināšanā.”

Autore: “Kāpēc Jūsaprāt Latvijas produktivitātes līmenis ir zemāks, nekā vidēji ES un arī Lietuvā un Igaunijā?”

Mārtiņš Āboliņš: “Salīdzinājumā ar Rietumeiropas valstīm, mums ir relatīvi maz “augstas pievienotās vērtības” nozares it īpaši ražošana, kura Latvijā ir vairāk uz resursiem vērsta. Lielākās ražošanas nozares mums ir pārtikas ražošana un kokapstrāde, savukārt autobūves, ķīmijas vai elektronikas nozares salīdzinoši mazas. Lai arī pēdējos gados tās diezgan strauji aug. Salīdzinājumā ar Lietuvu pēdējos 10+ gados izšķirošā atšķirība varētu būt stratēģiski kļūdaina koncentrēšanās uz Austrumu-Rietumu biznesa tilta modeli. Tā rezultātā, piemēram, tranzīta infrastruktūrā kopš 2012. gada veiktas vairāk nekā miljardu lielas investīcijas, bet kravu apjoms būtiski samazinājies. Tikmēr Lietuvā attīstība galvenokārt nodrošinājusi apstrādes rūpniecība un pakalpojumu sektori. Savukārt, no Igaunijas mūsu atpalicība nav mainījusies kopš 90tajiem.”

Autore: “Kuriem no trūkumiem Latvijai būtu jāpievēršas iespējami ātri, lai veicinātu produktivitātes līmeņa celšanu?”

Mārtiņš Āboliņš: “Šim nav vienkāršas atbildes. Ļoti zemais ieguldījums zinātnē un pētniecībā varētu būt vislielākais šķērslis ilgtermiņa produktivitātes pieaugumam, bet īstermiņā valstij nav daudz instrumentu ar ko ietekmēt ekonomikas attīstību un it īpaši piedāvājuma pusi. Fiskālā politika var stimulēt izaugsmi, bet no pieprasījuma puses.”

Autore: “Kādas rīcības Jūsaprāt valstij būtu jāveic, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu? (Papildu - vai Latvija var koncentrēt finanšu resursus konkrētās nozarēs/ jomās (domājot par konkurences kropļošanu)? Vai sabiedrības neuzticība valstij un korupcijas risks Jūsaprāt šo aspektu ietekmē?)”

Mārtiņš Āboliņš: “Institūciju kvalitāte noteikti ir nozīmīgs faktors ekonomikas attīstībā un korupcija, kā arī neuzticība valstij to protams neveicina. Vienlaikus, nedomāju, ka pašreizējais korupcijas apmērs ir tāds, pie kura tālāka attīstība nav iespējama, taču Eiropas līmeni ar nesasniesim.”

Autore: “Kādus finanšu resursus un atbalsta sistēmas Jūsaprāt valsts varētu piedāvāt uzņēmējiem, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu?”

Mārtiņš Āboliņš: “Esmu skeptisks, par valsts atbalsta programmām un spēju atrast pareizos instrumentus. Nevajadzīgi netraucēt uzņēmējdarbībai būtu labs sākums. Citādāk, ar nodokļu sistēmu var mēģināt motivēt investēt pētniecībā un ar Altum atbalstīt eksportu, kā arī perspektīvus jaunuzņēmumus. Bet brīnumu es te negaidītu.”

Autore: “Kuras Jūsaprāt ir tās nozares un/ vai jomas, kurās uzņēmējiem būtu jākoncentrē resursi sava uzņēmuma/ nozares ietvaros, lai veicinātu tā/ tās produktivitātes līmeņa celšanos?”

Mārtiņš Āboliņš: “Savu produktu un brendu veidošana. Manuprāt, pārdošanas spēja produktivitātē ir tik pat ja ne svarīgāka par efektīvu ražošanu.”

Autore: “Kāds ir Jūsu viedoklis par pašreizējās Covid-19 situācijas saistību ar produktivitātes līmeņa celšanos/ kritumu Latvijas uzņēmējdarbības sektorā?”

Mārtiņš Āboliņš: “Ietekme būs abos virzienos. Vājākie neizdzīvos. Tas cels kopējo produktivitāti, bet vienlaikus ekonomikas kritums nozīmēs mazākas investīcijas šobrīd un tas pasliktina ilgtermiņa izaugsmes potenciālu.”

Autore: “Vai Covid-19 rezultātā Jūs paredziet bezdarbu Latvijā plašā nozaru grupā vai tikai smagāk skartajās - apkalpojošā, pakalpojumu, izklaides un tūrisma nozarēs?”

Mārtiņš Āboliņš: “Vairāk smagāk skartajās nozarēs, bet, visticamāk, pieaugums būs gana plašs. Bet tas ir atkarīgs arī no šīs krīzes ilguma un te ir iespējami dažādi scenāriji. Lielais nezināmais ir vīruss. Jo ilgāks laiks paies cīņā ar to, jo vairāk ekonomikā tiks radīti neatgriezeniski zaudējumi un jo vairāk tas skars gandrīz visas nozares.”

Autore: “Kuru nozaru uzņēmumus valstij ir vērts “glābt” krīzes situācijā, veicot atbalsta un/vai regulējošos pasākumus, bet kuru nozaru uzņēmumos valstij būtu jāļauj bankrota procedūrai noritēt dabiski?”

Mārtiņš Āboliņš: “Atkarīgs no valsts maka biezuma. Jo vairāk, jo labāk, bet primāri jākoncentrējas uz ekonomikas produktīvākajiem uzņēmumiem/nozarēm, kas Latvijā pārsvarā ir eksportējošās. Citur drīzāk jāpalīdz cilvēkiem, lai sabiedrībā neveidotos jaunas nevienlīdzības plaisas.”

Autore: “Kādas likumdošanas un politiskās vides izmaiņas Jūs paredziet Latvijā un ES līmenī pēc Covid-19 krīzes?”

Mārtiņš Āboliņš: “Atkarīgs no tā, kā šī krīze beigsies. Iespējams nekas daudz nemainīsies, bet iespējami arī diezgan pesimistiski scenāriji. Eiropā šī ir lielākā krīze kopš otrā pasaules kara un vainīgo meklēšana vēl nav sākusies. Bet, kad cīņu ar vīrusu būs galā, mirušie saskaitīti un zaudējumi ekonomikā saprasti, tā noteikti notiks. Skaisti tas nebūs. Globalizācija ir politiska izvēle. Arī eirozonu pašreizējā formā es neuzskatītu par pašsaprotamu, jo krīze jau ir būtiski padziļinājusi plaisas starp ziemeļiem un dienvidiem.”

Autore: “Kā Jūs vērtējat, kurā krīzes etapā Latvija šobrīd atrodas (likviditātes krīze, pieprasījuma krīze vai finanšu sektora krīze)?”

Mārtiņš Āboliņš: “Kaut kur starp likviditāti un pieprasījuma krīzi. Finanšu sektors pagaidām šķiet pietiekoši noturīgs.”

Autore: “Kā Jūs paredziet, cik ilga un smaga Latvijai būs esošā krīze?”

Mārtiņš Āboliņš: “Mazāk smaga kā 2008-2009. gada krīze. Iekšēji esam daudz labāk sagatavoti un noturīgāki. Arī atkopšanās notiks straujāk.”

Autore: “Kā Jūs paredziet Latvijas ekonomikas izaugsmi pēc Covid-19 krīzes beigām?”

Mārtiņš Āboliņš: “Atkarīgs cik ilgi krīze notiks, bet sākotnējā periodā, visticamāk, gana strauju. Ilgākā termiņā mūsu izaugsmes potenciāls ir zem 3% gadā, taču tas ir tad, ja pasaules kopumā pēc krīzes daudz nemainās.”

Autore: “Paldies par atsaucību un intervijai veltīto laiku!”

Intervija ar Daini Gašpuiti - SEB bankas ekonomistu Latvijas un pasaules makroekonomikā, tirgus un nozaru analīzē

Autore: “Kā Jūs raksturotu Latvijas ekonomikas/ uzņēmējdarbības sektora produktivitātes līmeni?”

Dainis Gašpuitis: “Zems.”

Autore: “Kādi faktori Jūsaprāt ir nozīmīgi Latvijas produktivitātes līmeņa celšanai?”

Dainis Gašpuitis: “Vairāk eksporta – liek kļūt konkurētspējīgākiem. Jāaudzē apgrozījums, ļauj palielināt investīcijas. Jāinvestē kapitālā, darbinieku izglītošanā, tehnoloģijās.”

Autore: “Kāpēc Jūsaprāt Latvijas produktivitātes līmenis ir zemāks, nekā vidēji ES un arī Lietuvā un Igaunijā?”

Dainis Gašpuitis: “Mazāks uzsvars uz eksportu. Mazāk lielu uzņēmumu. Mazāk konkurētspējīga, produktīva apstrādes rūpniecība.”

Autore: “Kuriem no trūkumiem Latvijai būtu jāpievēršas iespējami ātri, lai veicinātu produktivitātes līmeņa celšanu?”

Dainis Gašpuitis: “Ātri neko nevar izdarīt. Bet jāveicina visi iepriekšminētie faktori, plus jāceļ ambīcijas, vēlme kļūt progresīvākiem, interese audzēt uzņēmuma apjomus, vairāk naudas digitālo, tehnoloģiju virzienā, R&D. Jāmeklē kur pievienotā vērtība. Jāprot ne tikai ražot, bet arī jātirgo.”

Autore: “Kādas rīcības Jūsaprāt valstij būtu jāveic, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu? (Papildu - vai Latvija var koncentrēt finanšu resursus konkrētās nozarēs/ jomās (domājot par konkurences kropļošanu)? Vai sabiedrības neuzticība valstij un korupcijas risks Jūsaprāt šo aspektu ietekmē?)”

Dainis Gašpuitis: “Jāmeklē ārējās investīcijas, jāpiesaista intelektuālais potenciāls. Jāveicina jaunuzņēmumu izaugsme.”

Autore: “Kādus finanšu resursus un atbalsta sistēmas Jūsaprāt valsts varētu piedāvāt uzņēmējiem, lai sekmētu produktivitātes līmeņa celšanu?”

Dainis Gašpuitis: “Sistēmā naudas ir gana. Trūkst ideju, projektu. Valsts varētu radīt labākus nosacījumus vides veidošanā – atbalstošs nodokļu režīms, infrastruktūra.”

Autore: “Kuras Jūsaprāt ir tās nozares un/ vai jomas, kurās uzņēmējiem būtu jākoncentrē resursi sava uzņēmuma/ nozares ietvaros, lai veicinātu tā/ tās produktivitātes līmeņa celšanu?”

Dainis Gašpuitis: “Jāmeklē gala patērētājs, jāveido gala produkts ar pēc iespējas augstāku pievienoto vērtību.”

Autore: "Kāds ir Jūsu viedoklis par pašreizējās Covid-19 situācijas saistību ar produktivitātes līmeņa celšanos/ kritumu Latvijas uzņēmējdarbības sektorā?"

Dainis Gašpuitis: "Teorētiski produktivitāte uzlabosies, jo darba devēji mazinās darbinieku skaitu, bet pēc būtības tas var mainīties maz. Ir potenciāls, ka produktivitāte var augt dēļ lielākas efektivizācijas, izmantojot attālinātos risinājumus. Taču jautājums cik adekvāti to var izmērīt un vai tur tiešām būs vēlamais rezultāts. Manuprāt, *darbs no mājām* produktivitātes pieaugums ir apšaubāms."

Autore: "Vai Covid-19 rezultātā Jūs paredziet bezdarbu Latvijā plašā nozaru grupā vai tikai smagāk skartajās - apkalpojošā, pakalpojumu, izklaides un tūrisma nozarēs?"

Dainis Gašpuitis: "Bezdarbs pieaugs visās jomās. Cik tālu, to noteiks panākumi cīņā ar vīrusu. Ja netiks galā līdz rudenim, tas pletīsies pa nozarēm."

Autore: "Kuru nozaru uzņēmumus valstij ir vērts "glābt" krīzes situācijā, veicot atbalsta un/vai regulējošos pasākumus, bet kuru nozaru uzņēmumos valstij būtu jāļauj bankrota procedūrai noritēt dabiski?"

Dainis Gašpuitis: "Jāvērtē sistēmiski svarīgi uzņēmumi, eksportējošie, ar augstu pievienoto vērtību un jādodomā arī no tā, cik tie nodarbina darbiniekus."

Autore: "Kādas likumdošanas un politiskās vides izmaiņas Jūs paredziet Latvijā un ES līmenī pēc Covid-19 krīzes?"

Dainis Gašpuitis: "Lielāka valsts kontrole, populisms. ES - Cīņa par lielāku integrāciju, federalizāciju. Jautājums, kurš uzvarēs ir atklāts."

Autore: "Kā Jūs vērtējat, kurā krīzes etapā Latvija šobrīd atrodas (likviditātes krīze, pieprasījuma krīze vai finanšu sektora krīze)?"

Dainis Gašpuitis: "Šobrīd attīstības stadija. Pieprasījuma/piedāvājuma sarežģījumi valdības noteikto ierobežojumu dēļ."

Autore: "Kā Jūs paredziet, cik ilga un smaga Latvijai būs esošā krīze?"

Dainis Gašpuitis: "Šobrīd prognoze -9% no IKP. Ne tik smaga kā pirms 10 gadiem."

Autore: "Kā Jūs paredziet Latvijas ekonomikas izaugsmi pēc Covid-19 krīzes beigām?"

Dainis Gašpuitis: "Atgūsies labā tempā, pakāpeniski, bet ne ļoti strauji."

Autore: "Paldies par atsaucību un intervijai veltīto laiku!"

**Maģistra darbs „Valsts atbalsta sistēmas ietekme uz produktivitāti un konkurētspēju”
izstrādāts LU Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātē.**

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ **Anna Līga Būmeistere** _____
(paraksts) (paraksta atšifrējums) (datums)

Rekomendēju / nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr.oec., prof. Gundars Bērziņš _____
(paraksts) (datums)

Recenzents: Dr.oec., prof. Baiba Šavriņa

Darbs iesniegts LU Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātes Studiju centrā

Dekāna pilnvarotā persona:

metodiķe _____
(paraksts) (paraksta atšifrējums) (datums)

Darbs aizstāvēts _____ **gala pārbaudījuma komisijas sēdē**
_____ **maģistra**

Komisijas sekretārs(e): _____
(paraksts) (paraksta atšifrējums) (datums)